

Rerum Sicularum libri

INCIPIT LIBER PRIMUS
PROEMIUM

Honorabili coetui et reverendae universitati officialium curiae domini papae ac metuendorum virorum procuratorum in audientia, Sabas Malaspina, decanus militensis, ejusdem domini papae scriptor, cum promptitudine serviendi se totum.

Opus transmittō vobis, quod forsā magis posteris, quam modernis, erit ad aliquod oblectamen, in eo quod nuper, ne segnis otiositas praesentis vacationis indictae lubricum quid sub silentio pariat, et quae antiqui hostis sunt arma pro hebetibus animabus illudendis et captivandis contra quietum spiritum muniant sedulum humani generis inimicum, volui seriose opportuna otia voluntariis levare laboribus, et pigri tantis de more sensum, qui plerunque levibus oneribus expergiscitur, dictationis eloquio experiri.

Cumque non semper eorum, quae dicuntur, terminus quaerat laudem, sed nec colonum excitatum ad operas culturae virentis gloria refocillet, nemo improbe credat linguam et calamum tam cito ad laudis gloriam licentiatos, ut currant, sed ut quaedam gesta regum Siciliae memorata recenseant, et memoriae recensita commendent.

Placuit ergo sine verbosae digressionis anfractibus a primis Manfredi natalibus usque ad tempora Karoli filii Ludovici Catholici regis Franciae gesta retexere, nec ambages inserere, aut incredibilia immiscere, sed vera, vel similia, quae aut vidi, aut videre potui, vel audiui communibus divulgata sermonibus, stilo prosaico sub ordine contexta narrare. Haec quidem esto forsitan usquequaque non prosint, pro eo quod non semper ex dictis quibuslibet profectus exquiritur; sique etiam superstites non delectet, aut non alliciat animos modernorum, ex eo videlicet, quod eorum fortassis adhuc tamquam recentium memoriam retinent, sequentium tamen, orientorumve posteritas aliquid sibi, quod delectet, inveniet in legendo. Consuevit enim ratio naturalis vestigare in rememoratione praeterita, et antiqua digna veneratione praecolere vestigata.

In assumpti ergo praesentis operis auxilium non deos alienos, aut antiquos superos invoco, ut assistant, sed illius primordialiter omnipotentiam Trinitatis peto suppliciter assistricem, quam uni absque divisione Divinitas, et trinus complet numerus

personarum: flagito etiam et vos mihi fore propitios et exhibitores favoris, quorum volo ut in opere sit laus et gloria, et non mihi, et quibus sum ego minimus, nec dignus vocari socius, sed singulorum servitor, quibus et subesse volo, et subijci, et placere, cum eorum cujuslibet non sufficiam calciamentorum solvere cingulum, aut vestimentorum fimbriam contrectare. Parcite adhuc, quaeso defectibus, et tales mei operis estote, precor, interpretes, ut sub vestri promotione consilii non pereat vel negligatur res perquisita laboribus, sed perenni memoria observetur.

CAPUT PRIMUM

De Manfredi ortu, nec non de eius virtutibus.
Olim de semine Frederici lombardi quadam
parturiente Manfredum, prona hominum ad credendum
quaeque relata tenet opinio, quod formae
geminae mulierum super Tusciam in aëre nubigero
comparuerunt humanis obtutibus, pendentes
ut nebula super terram, quarum nomina vox
magni tonitruī quasi rauca concavitate crepitantis
verisimiliter confundebat. Sed non vane hominum
conjiciunt intellectus alteram, secundum
quod discerni potuit, vocari posse Gebelliam, alteram
vero Guelfam. Eae, ut aiunt, junctis brachiis
invicem colluctantes, alterna corpora mutuo
perurgebant; et, dum, ab aurorae rutilo, usquequo
sol tenuit in medio axe iter, durante duello, manuali
pugna concertant, nunc illa desubius ignominiose
depellitur, nunc eadem rediviva compulsu
alteram premens pedibus, victoriosa eminet et
laeta triumphat. Modo illa videtur resupino corpore
ruere, modo haec eadem, facie accensa resultans,
caput gaudet secundae conterere frequentium
inculcatione pugnorum. Sicque variatur
ultriusque victoria, et mutuus denuo nutat ascensus;
neutra diu subest alteri conculcata, et, altera
alteri praelata vicissim, in eminentiori stat
modicum. Evanescent alternatim metus et gloria
victoris et victae, ac alterius ascensus et casus
habet subsistentiam momentalem. Et adeo videntur
victoriae vices aequae, quod qui vidit colluctationes,
hujus impulsus et repulsus alternos
pari potuit dinumeratione metiri. Sed, licet praedictus
Manfredus, tanquam ex damnato coitu derivatus,
defectum natalium patiat, nobilis tamen
naturae, decus utriusque parentis, qua ortus
eius esse meruerat generosus, maculam fere
defectus hujus expiabat; ac decor tantus erat infantis,
quod non ex ancilla secundum carnem,
sed per repromissionem allegorice natus videbatur
ex libera: crescensque forma praestabili, et[Page 207]

continua bonitatis recipiens incrementa, meruit
accurate ab Augusto tractari, et custodiri pariter
sicut filius legitimus diligendus. Profecit nimirum
in liberalibus artibus, ac virtute magna
et moribus magnificatus est inter nobiles, tanquam
summis fuisset gymnasiis eruditus. Incomparabilem
emit sedulo labore scientiam, et morum
erudimenta non segnis attenta sollicitudine
comparavit. Hunc jam adultum persona dotibusque
personae grandaevum Fredericus ejus genitor,
antequam fieret anathema, prius quam
esset etiam irrefragabili depositione percussus,
filiis preferens eum, tandem principatu Tarentino
donavit, in quo nomen et decus principis
studebat laudabiliter promereri. Tradiditque sibi
uxorem nobilem mulierem natam Amedei comitis
Sabaudiae, nomine Beatricem.

CAP. II

Frederici imperatoris anathema et obitus.
Postquam vero coruscationes suas sedes apostolica
coruscavit, ut dissiparet Caesarem, omnesque
vitis ejus palmites obtruncaret, ac misit
sagittas praepetes cum maledictionis suae violentia,
ut perenniter totam posteritatem caesaream
conturbaret; cordibus Frederici, totiusque
familiae, variis contra ecclesiam inebriatis erroribus,
erynnis saeva, quae est furia infernalis,
cum sororibus baccatrix irrepsit, eumque antiqua
serpentis latius momordit astutia, et propensius
fraus diabolica circumvenit. Adeo enim praeconcepto
veneno et fermento solitae malitiae ac
nequitiae totam infecit Italiam, quod, votis ubique
omnium divisis in partes, quicumque in terra
propria poterat aliquid, necessario de parte
imperiī, aut de parte nominatim ecclesiae, censebatur.

Divisionis igitur error per universam Italiam coepit paulatim succrescere, et partium vitiosa dissentio in qualibet adeo provincia inolevit, quod sub gibellinitatis pallio sub favore partis imperii cocca pullulabat haeresis et foeda infidelitas germinabat. Etsi quando saltus harum vulpium et cavernas sagax religiosorum industria per sedem apostolicam contra hujusmodi pessimos christianos electa volebat industrie perquirere, ipsarumque vestigia perscrutari, nonnulli credentes et pravitatis tam insanae fautores, aut latitantia tantae iniquitatis germina inoffensa favebant, aut compertam frequenter sub latebris et ambulantiem sub tenebris et umbra mortis superstitiositatis hujusmodi nequitiam defendebant, sicque sine cujusquam repressionis obice undique suos errores disseminabant haeretici et diffundebant impune venena. Verum, ut ars praecipitii[Page 208]

de suo triumpharet actore, dominus Innocentius Papa IV in generali concilio apud Lugdunum contra Fredericum imperatorem, penes quem nulla salutis proficiebant consilia, nec conatus apostolici studii proderat, tanta erat ejus execrabilis pertinacia pravitatis, justae damnationis sententiam, eodem approbante concilio, promulgavit. Innocentio vero Italiam repetente, et mandante contra Fredericum praedicari publice verbum crucis, Fredericum praedictum apud quoddam castrum, quod Florentinum dicitur, prope Luceriam Sarracenorum, mors inopinata momordit, et omnes ejus semitas, sive diversoria, in arto concludens, lubrica ejus vestigia decurtavit. Sed, auditu mirabile! iste Caesar, qui fuerat in orbe monarcha, et per universa mundi climata gloriosus coeperat venerari, credens fortassis suam cum superis per artis experientiam mathematicae coaequare naturam, qui mores ante lapsum erroris cum magnis aequarat, studuit rerum opiniones sollicita curiositate perquirere, ac profunde coelestia perscrutari; sicque dum subtili indagatione naturalia investigabat, astrologos et nigromanticos adeo venerabatur et aruspices, quod eorum divinationibus et auspiciis Frederici velocissima cogitatio ad similitudinem venti motu celeri denuo vagabatur. Cumque hujusmodi aruspices dixissent se arte sortilega comperisse quod Fredericus debebat sub flore marcescere, per eorundem interpretationes Fredericus praedictus desiderans fieri contra naturam corporis immortalis, Florentiam et Florentinum in Campania quantum potuit evitavit. Sed, dum frustra locum mortis evitat, qui nec tempus praevidere, nec mortis terminum fugere poterat, quantalibet adjectione remedii, lapsus est in laqueum improvisum, qui omnem finaliter illaqueat creaturam.

CAP. III

Uti rex Corradus, urbe Neapoli potitus, ibi cum fratre Manfredo plena pace fruitur. Postmodum autem, licet regnum Siciliae foret ad dispositionem ecclesiae romanae, cujus juris et proprietatis extitit, libere devolutum, rex Corradus, ejusdem Frederici filius, regnum ipsum occupans, eo, non tanquam alieno, sed velut re patrimoniali, quam sibi credebatur ex paterna successione competere, coepit uti. Et, dum, inter haec, civitas Neapolitana, quam reddit amoenus loci situs et civium copiosa multitudo nobilium super omnes Terrae-Laboris metropoles generosam, non immemor sententiae depositionis et irrefragabilis privationis edicti contra Fredericum et successores suos per sedem apostolicam promulgatae, Corradum praedictum recipere tanquam ecclesiae devota contemneret, ac

spectans denuo sibi per sedem apostolicam potenti subsidio subveniri, angustata per mare ingenti navigio et per terram exercitu copioso, tamdiu Corrado praedicto parere aggressi resistentia recusavit, quamdiu defensoribus victualia duraverunt; quibus omnino deficientibus, aliquamdiu ad carnes morticinas animalium hebetum, quas palatus naturaliter aspernatur humanus, nec non ad herbas neglettibiles, quibus vix brutum pascitur animal, urticas videlicet atque malvas, frondesque ficuum et aliarum arborum, ora famelica converterunt. Iis autem postmodum cum longa terrae vastatione consumptis, nullum civitati praedictae sede apostolica destinante subsidium, urgenti iugo colla necessario fatigata submisit, antiquis moenibus et muris altissimis funditus interdum propter hujusmodi pertinaciam desolata. Tandem idem Corradus in regno praedicto plenum per violentiam et per amicitiam etiam sine obice principatum coepit in olla paternae nequitiae veneno ebulliente fervere, ac succedens vitiose vitio genitoris, complices et fautores quondam Caesaris studuit excitare sepultos, et factos jam hebetes perduto capite contra redivivam ecclesiam provocare, totamque partem gebellinam adeo nisus est diversorum subsidiorum fovere vigore, ac relevare qui ceciderant pene superbos, quod nec in patrimonio ecclesiae absque persecutionis durae iaculis summus pontifex morari tute valebat, nec apud Italicos pro publicae salutis emolumento aliquid exercere. Unde dominus Innocentius praedictus, videns ex tempestatis tantae procella sentinam apostolicae naviculae aqua amaritudinis plenam, Perusium naufragus usque perrexit; ibique rege Corrado agente in Apulia, morabatur. Sane, Manfredo in fraterna gratia persistente, quem nondum suae sortis fortuna tetigerat, sed necdum excogitatae in fratrem fraudis fomite revelato, Corradus praedictus, in regali pompa deliciis affluens, cum eodem Manfredo multisque proceribus alamannis, et regni baronibus, et nobilibus aliis, in pacis tranquillitate saluberrima regni temperatione perfruitur, oculorum in rerum varietate grata speculatione depascitur, sonoris delectatur auditibus, et harmonicis delectationibus inaeestimabili modulatione pacatur, suavissimis iocundatur odoribus, et epulatione gusti necessaria delinitur. Favet Manfredo affectione fraterna, et eum honorat adeo, ac si ambos unus uterus peperisset. Manfredus enim respective lucifer dici poterat in tota posteritate caesarea, tum quia prae tabili forma decorus, et literaturae dotibus redimitus alios meritis excellebat, tum etiam quia se industrie omnibus reddebat amabilem, et baronum sensus blandimentis noverat placibilibus demulcere, et ceterorum se moribus conformare.[Page 210]

CAP. IV

Corradus, malitia atque dolo sui fratris, veneno moritur, *bajulum* in regno constituens pro unigenito suo. Corradino marchionem Bertholdum de Hohemburg alamannum. Manfredus vero a papa Innocentio, qui valde ea morte lactatus est, in amorem romanae ecclesiae susceptus, ac magnis affectus beneficiis, ad fidem et amicitiam suam omnes allicit. Sed jam benivolentiae omnium placibilitatis studio coaptatus, fraternae factus impatiens dignitatis, coepit intrinsecus latentis invidiae nutrire fomenta, et livoris occulti fervorem, praealti cordis magnitudine, machinationis igne supposito, detractiois flamma et oblocutricis murmurationis

pruna succendere ac fovere, ita quod fraterna nulla consideratione hujus fuit invidia quando primi Urbis muri fraterno sanguine maduerunt, sed nec alia, quae insidiata est fratri offerenti manipulum pinguiorem. Nihilominus tamen Manfredus fratri quantum poterat grato famulari nitebatur obsequio, et obsequiositatis sedulo studio complacere, ita quod, quotiescunque Corradus equitare volebat, Manfredus promptus et agilis currebat ad scansilem seu streguam, ac modis aliis famulatus fratri tanquam praecellenti adulari didicerat et blandiri, hac consideratione commonitus, quod, cum semper cresceret in gratia et amore majorum, potissime illorum de regno, cavebat sibi vehementer, ne frater in eum manus saevas extenderet, et occulte, vel per fraudem vel dolum, aut publice per potentiam mortem ejus crudeliter intentaret. Corradus enim, non advertens quod in actorem sui consuevit fraus conversa plerumque redire, pluries dixerat in propatulo verba ista: "Princeps iste adeo se nobis obsequiosum exhibet, et se adeo reddit gratum, sicque nostrae novit voluntati blandiri, quod eum nec offendere possumus, nec aliquod praesumimus facere sibi malum". Postremo rex Corradus in Apulia juxta montes Focarios prope Melfiam et Venusium cum infinito exercitu castrametatus existens in campis, quatenus terram aliquam obsideret, dies suos in solatio transcurrebat, convenientibus ibi cum ipso fere omnibus regni baronibus; inter quos Manfredus cum pulchra militum comitiva convenit, cui similis nulla loco convenerat in eodem. Corradus itaque in tentorio suo in campis sub autumnali tempore febrili coepit accessione gravari. Et, cum febres hujus temporis consueverint esse longaevae, ac aegrotantem diu sub invaliditudinis labore tenere frequenter, idem Corradus, convalescentiae metas attingens, recidivabat regiminis per errorem. Custodiebatur exacta diligentia, ne qua manus medicinis aut comestibilibus posset opponere aliquid nocivum; et, ne sorbile aliquid lurida possent aconita foedare, quamplures fuerant rerum praegustatores quarumlibet deputati, ita quod per gustum non poterat veneno palatus infici nec venter. Verum, dum in longum protrahitur aegritudo, nonnulli Manfredi complices magis ardebant ipsum

[Page 211]

perviam aliquam toxicare: et, volentes Manfredo adulari, fallaciter invicem susurrabant. Et alii in tantum demissos susurros comprimebant in vocem, quod Manfredus vel audiebat, vel debebat audire. "O, ajunt, utinam rex de invasione praesentis infirmitatis occumbat. Velit Deus quod nunquam de caetero convalescat, sed protinus moriatur. Nam Manfredum inungeremus in regem, qui est longe dignior, quam Corradus. Iste diligeret nobiles, iste remuneraret obsequia. Est enim liberalior et humanior tota posteritate caesarea. Unde firmiter sua industria et magnanimitate totum sibi subigeret orbem terrae". Audiens sane Manfredus quae fallax baronum regni susurrabat opinio, in necem fraternam plus solito aspirabat. Sicque quidam salernitanus physicus, qui erat ad curam Corradi, quem Manfredus pluries ad dilectionis suae gratiam verborum humilium blandimentis illexerat, fuit instantissime per Manfredum et quosdam suos amatores inveteratos diebus malis sub sigillo poenitentiae requisitus, ut, cum per gustum Corradus venerari non posset, aliam excogitaret fraudis viam, per quam idem Corradus omnino mortis discrimini traderetur. Salernitanus igitur praedictus, ut fertur, tritum adamantem cum pulvere dyagridii in aqua clysteris immiscuit, et illa ventrem

stipticum intrinsecus irrigavit. Adamas enim violentissime fertur esse nec sine ponderositatis fortitudine penetrando fortia quaeque frangens. Dyagridium vero, quod alias dicitur Scamonea, resolvit omne quod tangit. Sicque violentia utriusque Corradus praedictus emisit laniata particulariter viscera per secessum, corporis et animae foedere dissoluto. Constituit tamen bajulum in regno pro suo unigenito Corradino quendam marchionem de Alemannia consanguineum uxoris suae; quae, cum esset de stipite Frederici de Stupha, in Alemannia remanserat cum Corradino filium suo nondum pubere. Manfredus vero, cui favebant ut plurimum regniculae comites et Lombardi, attendens quod multitudo nobilium theutonicorum, qui cum Corrado fuerant, adhaerebat bajulo Corradini, cum nonnulli et barones ex huiusmodi multitudine ipsi Corradino tum per paternam, tum per maternam lineam attinerent, qui dabant operam ad conservationem regni, ut in eo posset Corradinus suo tempore dominari, et considerans etiam, quod ut regnaret nondum venerat hora ejus, non est tunc ausus quod conceperat aggredi, et quod desideraverat attentare, sed in odium Theutonicorum excogitavit se beneplacitis apostolicae sedis adeo coaptare, adeo se humiliter ecclesiae romanae committere gremio, quod enervaret omnino vires consanguineorum nepotis in regno, et eorum potentiam cum favore ipsius[Page 212]

ecclesiae annullaret. Perveniente inter haec rumore de obitu Corradi ad dominum Innocentium, qui, Perusii residens, tanquam infra murorum ambitum circumseptus undique inimicis, cum jam factus in suo statu perplexus quod inde se in fugam accingeret, ubi se numerus hostium brevior ingerebat, statim novi gaudii laetitia nova respersus, versus regnum dietis continuatis accessit, et Anagninae aliquandiu substitit, expectans certos de regniculorum conversione recipere nuntios, per quos sibi regnicolis e vicino jam posito civitates et loca regni signa devotionis et fidei debeant demonstrare. Eo igitur Anagninae cum tota curia sub expectato tranquillitatis tempore respirante. Manfredus, marchio bajulus regni et nonnullae communitates et barones parituri praecisae mandatis summi pontificis cum innumera multitudine accesserunt. Marchio vero in manibus domini papae bajulatui et Corradini tutelae cessit in totum, sed gratiae sedis apostolicae absentem recommendavit infantulum, cum et totam hereditatem suam protectioni romanae ecclesiae supponendo, et rogando suppliciter quod innocens infans non puniatur de avita et paterna malitia, nec de eorum excessibus poenam reportet per eosdem contra ecclesiam perpetratis. Dominus vero Innocentius omnes venientes ad gratiam apostolicae benignitatis brachiis apertis admisit, omniumque studebat animos quadam paterna mansuetudine demulcere. Manfredus sane, qui propriis meritis electorum regni consortium videbatur aequare, immo cunctorum mores excellere, omnesque praeire in spiritu et virtute paterna, ante omnia meruit a sententia excommunicationis, qua tenebatur, absolvi. Et, quia omnia facta Caesaris annullarat ecclesia, et successionem damnaverat filiorum, dictus Manfredus absque nova sedis apostolicae concessione non poterat principatum tarentinum licite retinere; unde benignitas ecclesiae, quae devotos et humiles promovere propensius consuevit, non obstante sententia depositionis Frederici et natorum a successione privationis, ratificavit et confirmavit dicto principi

omnem donationem sibi factam per patrem ante suam depositionem praedictam, concessitque sibi honorem montis sancti Angeli, et eum in Apulia capitaneum pro ecclesia sabulivit. Repetit ergo Manfredus Apuliam grandibus ab ecclesiae liberalitate beneficiis honoratus. Qui, licet quantum ad communem opinionem in suscepto capitaneae officio nomen ecclesiae profiteretur, et opere, et verbo se officialem ecclesiae appellaret, nihilominus tamen Apulorum corda, quae mobili semper rotatione vertuntur, ad devotionem et amicitiam suam quantum poterat attrahebat, in amore Sarracenorum de Luceria, qui iudicia fidelium ecclesiae mente semper dubia formidabant, potissime se involvens, quorum voluntates in sui nominis devotione roborare toto, non deses studii, laboravit affectu. Hic adeo gratosus crescebat in oculis Apulorum, quod nonnulli

[Page 213]

dicebant, eo audiente frequenter: "Nolumus alium regem, nec alterius dominum, nisi istius principis affectamus. Iste, et nullus alius, rex proculdubio noster erit. Deus conservet eum pro libertate nostra. Non enim nobis competit clericorum dominium: sufficiant ecclesiae romanae spiritualia; principi autem nato imperatoris temporalia libera derelinquat".

CAP. V

Innocentius papa Neapolim petit: eique obviam factus Manfredus, Borrellum de Anglono, veterem suum inimicum, forte sibi occurrentem, dat suis necandum, et Acerras sese recipit. Innocentius vero, cum Neapolim venisset, contendebat ut Manfredus iudicio se subjiceret, suique *marescalli* imperio pareret. At ille, dubitans de istius fide, neque ibidem tutum se putans, ad Luceriae Sarracenos confugit, a quibus receptus atque adjutus, quamplures civitates adipiscitur. Interea Innocentius Neapoli moritur, et magis magisque crescit Manfredi audacia. Interea dominus Innocentius quendam de genere suo capitaneum praemittit Neapolim. Ipse vero apud Sanctum Germanum cum curia tota venit, ibique per comites et barones, qui sibi obviam tanquam regni domino occurrebant, reverenter et venerabiliter extitit visitatus. Cum quibusdam baronibus quidam de majoribus ex iis nomine B. de Augione convenerat, qui vivente Corrado de ortu Manfredi ejusque defectu in contumeliosa impropria contumeliose proruperat. Contra hunc sane Manfredus habens animum conturbatum, inimicitiae jaculum, quo eum, opportunitate captata, posset offendere, denuo gestabat occultum. Occurrens ergo Manfredus summo pontifici praelibato, quadam vice prope Sanctum Germanum B. de Augione praedictum inermem habuit obvium, ut volebat, et, opprobriorum non immemor, sed ex eorum memoria cordis dolore tactus intrinsecus, suis illico imperavit armigeris quod in dictum B. irruerent gladiis, eumque ignominiose tractarent. Occubuit ergo Manfredinorum gladiis nobilis memoratus; et Manfredus, iudicium formidans ecclesiae in hac parte, fugit Acerras. Dominus vero Innocentius accessit usque Neapolim; ibique fuit ex Manfredi parte diversorum tractatum sollicitatus instantiis, et quod sub certis pactis Manfredum ad sua mandata reciperet requisitus. Sed, quia excessus gravitas magna erat tum ratione occisi, qui erat de primatibus regni unus, tum etiam ratione ejus quod in conspectu romani papae fuerat tantum maleficium perpetratum, necnon quia, si facti tam gravis enormitas non sortiretur media justitia poenam suam, magnae turbationis scandalum inter regni majores, quibus fere omnibus dictus B. consanguinitatis vel affinitatis

linea attinebat, oriri poterat et moveri; dominus Innocentius praefatum Manfredum sub conditione vel pacto recipere noluit ad mandata, sed in hoc semper proposito firmabatur, ut Manfredus[Page 214]

praedictus marescalli sua mandata praecise faceret, ac de commisso facinore juri pareret omnino. Tractatus et tractus hinc inde fuit eximius. Sed Manfredus, iudicium fugiens, noluit stare juri. Dubitabat enim se sine pactis marescalli papae committere potestati. Cumque Manfredus non posset in Terra-Laboris tute propter ecclesiae potentiam remanere, animusque suus semper ad grandia tenderet, qui nec ad humile flecti poterat, nec in humili remanere didicerat, in Apuliam sua continuari effugia. Ubi cum nulla civitas vellet ipsum contra ecclesiam receptare, nec posset etiam tutus in aliqua remanere quia sunt imbecillia corda fere omnium Apulorum, consulte petiit Sarracenorum tulamina, quorum audaciam formidolosa illorum de ducatu Apuliae consuevit segnitie formidare. Fuit ergo per eos in Luceria receptatus, et Frederici veneratus ut heres. Cum enim Sarraceni, potissime qui sunt in civitate praedicta, imperiales esse dicantur, quippe alias de ritus more abhorrent ecclesiam, quae consuevit et debet eos exacto sollicitudinis studio persequi et omnino delere, cogitare merito poterant quod, si regnum, sicut credebatur, ad manus ecclesiae pervenisset, vastasset eorum in Apulia proculdubio incolatum, et eos tanquam prodicionis filios dispersisset. Et ideo causam nimium exquisite quaerebant, qua se qualitercunque possent ab ecclesiae potestate subducere, et se, sub alicujus dissimulae fictionis colore, alterius subicere ditioni. Postquam igitur Manfredus contra ecclesiam erecto inobedientiae et rebellionis calcaneo se pervertit, et sua cum Sarracenis foedera roboravit, nonnulla loca et quamplures nobiles apulos ad se convertit aut spontaneos aut coactos. Dominus enim Innocentius, qui tam contra eundem Manfredum, quam contra receptatores et complices ejus, exercitum indixerat per contradam, morte praeventus, votum ecclesiae adimplere non potuit: sicque, eo mortis morsibus apud Neapolim expirante, sedis apostolicae propositum expiravit. Dilatat ergo Manfredus sicut infernus os suum, et distentat suas per Apuliam phylaterias, barones et terras callida seductione sollicitat. Volat audax aquila, quae nondum aetate plene coeperat adulta pennescere, et rapaces ungulas assuefacit ad praedas, suarumque alarum robore Apuliam totam concutit, quarum jam sentiebat strepitum Principatus.

CAP. VI

Rainaldus episcopus Hostiensis, pontifex maximus creatus, sub Alexandri IV nomine, legatum in regno constituit Octavianum de Ubaldinis, qui, apud Fogiam ingenti exercitu collecto, cum a Manfredo, minori militum manu stipato, obsessus esset, animadvertens copiarum suarum numerum quotidie imminui, declinans proelium, Beneventum versus fugam arripuit; ac, a Manfredo assidue vexatus, usque Aliphium perrexit.

Sed mira illius potentia, cujus dextera beatum Petrum ambulanti in fluctibus ne mergeretur[Page 215]

erexit, quae, licet permittat ecclesiam temporalibus aliquando turbationibus affici, et ventosis quassari plerunque procellis, ejus tamen naufragium omnino non patitur, adeo tunc fratrum corda cita concordia unoque conciliavit affectu, quod, sine magnae morae, praeter morem, dispendio, dominum R. ostiensem episcopum, natione campanum, oriundum de quodam castro,

quod Genua dicitur, anagninae dioecesis, in summum pontificem concorditer assumpserunt. Et, ut nova de more nominis impositio sequeretur beatitudinis tantae fastigia, ipsum nomen ad literam aequaret sua interpretatione praecellentiae tantae omen, vocari meruit Alexander. Hic namque post assumptionem suam ductus saniori consilio, volens anchoram regendae naviculae in tuti portus statione locare, et rudentem mandatorum suorum ad terram firmam extendere, ut per hoc suo et ecclesiae discrimini praecaveret, quod propter volubilitatem illorum de regno et frequentem variationem votorum poterat in regno non immerito formidare, amotis a quibusdam officiis Lombardis, et eorum Campanis loco praefectis, Anagniam retrocessit. Interea vero dominum Octavianum de Ubaldinis Sanctae Mariae in Via-lata diaconum cardinalem constituit in regno legatum, cui praedicandi contra Manfredum et Sarracenos publice verbum crucis plenam tradidit auctoritate sedis apostolicae potestatem. Congregavit ergo dominus Octavianus gentes innumeras, et copiosum exercitum apud Fogiam congregavit, cujus major et melior pars Thusci dicebantur, qui maxime obtentu cardinalis ejusdem signo crucis assumpto convenerant, et stipendiis, etiamque nummis, receptis, ut non propriis expendiis in ecclesiae romanae servitiis militarent. Campani quoque cum iis, quos sub ejusdem stipendiis in regnum destinaverat dominus Alexander. Cum ergo exercitus pomposus ecclesiae in magna bellatorum multitudine totam contratam Fogiae complevisset, et crederetur omnino quod posset ac deberet juxta Luceriam obsidionis validae castra firmare, Manfredus, qui omnino gentibus inaequalis et viribus impar erat, associatis sibi Sarracenis, Theutonicis, et regniculis quibusdam suis complicitibus, juxta Fogiam posuit se in campis; et, discrimina nondum bellorum expertus, eos imbellis quodammodo obsidione paucorum militum circumdedit, a quibus debebat et poterat obsideri. Verum quidam comites et nobiles thusci et campani, qui erant agminibus exercitus praesidentes, dum attenderent Manfredinos viribus et numero pauciores, ardebant inire bellum, et cum propinquis hostibus concertare: immo extranea inter se furiae concitatione fremebant prae nimio affectu conflagendi, et pugnam attentandi cum adversariis manualet. Sed jussu cardinalis, qui conflictum animo detestabatur et verbo, accensas magnanimitatibus in adversarios voluntates prohibentur contra tantam hostium audaciam experiri. Demum vero, sine pugna

[Page 216]

praevalentibus hostibus sola fortuali praesumptionis audacia, quae contra ecclesiasticos vigoris cotidie plus habebat, cardinalis praedictus sponte vertit terga Manfredo, et, Apulia derelicta, usque Beneventum fuga continuata perrexit. Manfredus vero insequabatur denuo e vestigio fugientes. Sed, eo appropinquante finibus Beneventi, cardinalis fugam resumpsit versus Aliphium properando. Cum enim arma non sedeant humeris clericorum, nec expediebat nec tutum erat quod praeferreretur in tanto negotio cardinalis gentibus bellicosus, et quod praeesset exercitui bellatori. Clericus quidem nec se potest ad pugnam, nec alios animare, cujus exercitium liber est tantum. Et ideo imprudenter capitaniae recipit praesidium, et minus provide sibi militia regenda committitur. Quod, si quandoque talibus, quorum usus spiritualia et iis annexa censentur, subjiciatur regendus exercitus, non est mirum si sub eorum magistratu multitudo fiat debilis industriis

animationis vocibus non adjuta, et tanquam exanimis et imbecillitate regentis occumbat et corruat paucitati. Verum adhuc habet relatio plurimorum et quorundam divulgata opinio, quod, quando Manfredus romanam curiam visitavit, dominus Octavianus propter plura merita, quibus Manfredus alios praecelebat, in ejus adeo exarsit amorem, quod pro eodem ardua studuisset liberaliter exercere. Unde asseritur quod, illius amoris instantia, quem in eo conceperat, et dilectionis etiam instigatus, quam domus cardinalis praedicti ad Fredericum habuerat, cui sub gebellinitatis nomine quantum poterat adhaerebat, idem cardinalis, statum Manfredi affectans ad sublime transcendere, sibi cessit in regno, et cum potuisset proculdubio feliciter habuisse triumphum, si congregationem tantam fidelium cum gente Manfredi permisisset pariter commisceri, regnum demum et fines regni Manfredo spontanea liberalitate dimisit, rediitque in Campaniam quasi victus. Manfredus sane, ut de ejus generositate, quae per superiora patet, jam calamus conquiescat, fuit in sui statu benignus, cujus forma decora cum benignum necessario demonstrabat. Fuit etiam virtuosus: nam moribus et scientia decorare studuit animum antequam eum regni cupido perverteret ac orbaret. Fuitque magnanimus: quod evidenter apparet ex eo quod tantum negotium est aggressus. Nec minus se familiaribus exhibuit gratiosum, qui gratiarum erat in se dotibus circumfultus. Unde, tot personae suae meritis propensatis, ut fertur, dominus Octavianus, volens ardua praesumere pro eodem, causam dedit propter quam, exercitu ecclesiae cedente Manfredo, Manfredus ipse totius regni dominus remaneret. Sed, ut cedat opinio veritati, sanius est credere quod idem cardinalis, potius ex sui exercitus debilitate diffusus, attendens suorum armatorum numero semper detrahi, exercitum vero Manfredi continue adaugeri, dimisso regno, cum incolumitate suorum cesserit Manfredinis, quam simulata[Page 217]

fuga, ut Manfredi conditionem erigeret, regno abscesserit fraudulenter. Iniquum est enim quod aliena vi constat impositum trahere ad delictum, et quod homini vitio deputetur quod ejus voluntate non regitur, ac illud periclitanti quis imputet unde evadere raro detur.

CAP. VII

Manfredus, fortuna favente, tutorem se simulans nepotis sui Corradini, totius regni potitur. Exorto deinde dedita opera rumore Corradinum in Germania mortuum esse, necatisque duobus legatis, qui pontificem, verbis ipsius, regni possessionem petitum adierant, Panormi rex Siciliae inungitur atque coronatur.

Manfredus igitur ex tam amicae prosperitatis arrisu, affluentibus undique commodis, laetabatur. Sed, cum ejus tanta prosperitas recens esset, nec haberet, Corradino superstite, colorem aliquem, sub cujus saltem fictitio tegumento assumptum ad dominandum toti regno animum occultaret, se tutorem nepotis sui Corradini esse confixit, et hereditatis suae legitimum protectorem. Praetendens igitur sibi, quo nullus de genere paterno supererat propinquus Corradino, hujus tutelae curam inesse, ac protectionis ejusdem onera suis scapulis imminere, Siciliam et Calabriam, regnumque totum, cujus incolas ut cogitationes conceptas explicaret, quando posset semper agitat motu arundineo mobilitas naturalis, sub alarum suarum invalescenti jugiter principatu sine dispendio bellicoso et absque sumptuoso labore conclusit. Nondum enim dolum, quem

sub tenebrosis fraudibus gestabat interius, et quem studebat provide tegere sub coloratae imagine speciei, simulata pietas propalarat; sed, mentita Corradini protectione tutoria universa deludens, ut regnicolarum corda fragilia concitaret ad desideria promissorum libertatis et munerum, indesinenter praemia promittebat. Verum, totius jam difficultatis in regno cacumine deplanato, sumpta inhumaniter audacia malignandi, non servavit postmodum congruentiam nec modum, sed totam regni nobilitatem tyrannide furibunda depressit. Et, dum in eo temperantia mediatrix denuo prophanam carnis suspicabatur offensam, nec ejus delectationes illicitas, nec voluptates fervidas potuit refranare, nec moderata dominatio adversus libidinem alios non rectos impetus animi compescere potuit nec motus ejus. Namque, invalescente saevitia, sanguinis atrocitas et libidinis incentivum jam eidem adimere coeperant quicquid studiosus virtutibus compararat, et, a se ipso priore vita et moribus diffidens, virumque mutatus in alterum, universos regni magnates, in quorum animis ecclesiastica fervere devotio credebatur, aut perpetuo relegavit exilio, aut horribilibus mortis poenis, tum per insidias clandestinas maceravit, tum aliis saevis et apertis debacchationibus interemit. Sed nec pepercit

[Page 218]

illis, qui, erga factum infantis zelo pietatis accensi, et eum in Alemannia feliciter vivere, ipsumque regni fore legitimum successorem quoque modo praetendere videbantur. Hos enim non solum infra regni fines, sed etiam ubicunque usque persequi ad fata exitialia nisus fuit. Nam comitem Petrum de Calabria, virum olim in curia Corradi et Frederici etiam praepotentem, qui Corradini aliquandiu coeperat administrari tutelam, apud terracinensem civitatem exilio profugum, per quendam Petrum de Castellionata civem salernitanum, domicellum et familiarem ejusdem comitis, procuravit interfici, et fratrem ipsius comitis, Jordanum Rubeum nomine, oculorum amissione confecit. Civem vero praedictum confugientem ad eum, nece sui domini tam crudeliter perpetrata, militiae cingulo decoravit. Deinde per totum regnum mandavit edictum generale proponi quod nullus Corradinum de cetero nominaret, sed Manfredum ipsum omnes regni praedicarent heredem et hereditatis paternae pariter successorem; et qui contra faceret esset sibi merito proditione suspectus, et ut suus proditor puniretur. Sicque frequenter fecit literas in personis aliquorum nobilium de Alemannia fabricari, quarum simulata relatio praeteritum proxime obitum mentiebatur infantis: quas literas tanquam certissima nuntiantes faciebat denuo in civitatibus divulgari. Cum autem erronea regnicolarum credulitas fictam mortem Corradini supponeret esse veram, totamque regni nobilitatem saeva tyrannidis astutia momordisset, immo diris excidiorum faucibus sorbuisset comitatus, baronias, et feuda exulum et occisorum, Lombardis quampluribus, quorum quosdam extrema paupertas devehebat in regnum, nonnullos vero proscriptos a propriis partialis dissensio impellebat, liberaliter distribuit et dispersit. Sed non mansit propterea ejus justitia in aeternum. Advocavit etiam hujus largificae dispersionis in sortem quosdam de Sicilia de domo illorum de Malecta; et alios quamplures de regno, quos nova devotio, vel actus pestifer et nefandus, sibi gratos et familiares effecerat, ab ejusdem liberalitatis participio non exclusit. Verum Lombardi, praecipue sub consanguinitatis et affinitatis imagine, ultronei ad Manfredum, elationis assumptae fastigio gloriantem, in

paupertatis habitu confluebant. Sed, dum civitates et loca Thusciae et Lombardiae, quae Frederico et Corrado jam mortuis viribus tepescebant, et quas felix fortuna Manfredi sola fama calefecerat, a remotis per nuntios et literas ipsi Manfredo signa fidelitatis et devotionis offerrent, et contra viciniam inimicam ab eo militum subsidia flagitarent; Manfredus ipse non ad subveniendum exteris, nec ad offendendum loca extra regnum intendere voluit, sed curiose coepit de coronatione sua indefessae sollicitudinis studio cogitare. Haec enim erat curarum cura, quae ferventer suo pectori inhaerebat, et arduo cogitatu fluctuantem in successionibus placidis spiritum coartabat.[Page 219]

Interea vero domino Alexandro Anagninae commorante, cum jam per universa mundi climata firmiter crederetur quod Manfredi felicitas odiosa nimium facta esset ecclesiae ac infesta, ex parte Corradini agentis sub annis in Alemannia pubertatis, duo nobiles alemanni, quorum unus croccus, alter Bonscianus vocabatur, ad ejusdem domini Alexandri praesentiam imploraturi pro Corradino veniam hereditatis avitae mittuntur. Ecclesia namque tunc, pro eo quod Manfredus eidem plurimum reddiderat se ingratum, et, ejus beneficia minime recognoscens, eam privignali odio coeperat lacessere, regnum Siciliae fideli cuiquam potenti pro ipsius Manfredi exterminio concessisset. Sane de fine praedictorum Crocci et Bonsciani libenter ulteriora non dicerem, ne forsitan patrium crimen detegam, quod deceret mente silentiosa, currente ad reliqua calamo, pertransire. Sed ordo accurrentium rerum instat ut labia parata sermonibus, quae subsequentium series cupit esse rectiloqua, concivium notoria scelera veridica locutione depingant, ne forte, major vero volans ad longinquos, ut plurimum infamia referatur. Erat igitur Romae quidam nobilis de domo Surdorum, nomine Raulus. Hic profecto more romano magnanimus et strenuus putabatur. Sed, cum jam fere sibi tota proprietatis substantia defecisset, eam aliena sequi necessario oportebat. Plus enim praeter romanum morem in suis voluptatibus expendebat, quam possent bonorum suorum redditus sustinere. Fuerat quippe sub multa lubricae delectationis libertate nutritus, et ex eo maxime quod nepos erat domini Richardi de Aniballis Sancti Angeli diaconi cardinalis, cujus industria pene in Urbe sibi vendicaverat inter omnes nobiles primatiam. Luxuriabat excessibus, et ex avunculi potentia sumpto vigore vitam agebat protinus dissolutam. Hunc autem Manfredus, qui eum audierat fore praesumptuosum pariter et audacem, postquam multos de Urbe nobiles pro interficiendis dictis nuntiis Corradini ad ampla praemia invitarat, excitavit contra eosdem nuntios, pollicitatione solemni magna munera offerendo. Memoratis ergo nuntiis versus Anagniam ad dominum Alexandrum prosequentibus iter suum, praelibatas Raulus inter castrum Molariae, et Silvam Algiari, quorum tenementa et districtus dicti domini Richardi, et nullius alterius, existebant, eosdem nuntios invasione subita intercepti inermes, quibus alias Romae spoponderat liberaliter auxilium personale. Croccus ergo improviso Rauli gladio periit, et Bonscianus fuit lethaliter vulneratus. Sicque factum Corradini cum ecclesia nuntiorum impedimento suspensum, deficientibus tractatoribus et internuntiis, ulterius non processit. Raulus adhuc maleficus, qui sub tempore pacis dictis nobilibus alemannis cladem tantae crudelitatis intulerat, ad recipiendum pretium

sanguinis versus Manfredum diffugio continuato
perrexit. Cui Manfredus in remunerationem[Page 220]

ejus quod sub suorum egerat audenter obedientia
mandatorum, comitatum tradidit catacensem.
Sed nec ipsum, nec alios, quos ad comitatum
excellentiam evocaverat, potuit per
vexillum, ut moris est, de ipsis comitatibus investire,
cum nondum unctionem et coronam recepisset.
Indicit ergo diem coronationis suae,
quam apud civitatem panormitanam, regum Siciliae
sequens vestigia, promulgaverat celebrandam.
Ad cujus tantae celebritatis honorem non
solum nobiles, sed archiepiscopos, et episcopos
aliosque praelatos, et viros famosos e regno, jussit
die ac loco praefixis absque ullo excusationis
suffugio congregari. Demum, adveniente die coronationis
indictae, magnates omnes apud Panormum
cum Manfredo unanimes convenerunt.
Sed de praelatis quidam prompte, minus tamen
provide, ad coronationem praedictam maturis
gressibus properarunt; alii, praetensa excusationis
causa, in propriis ecclesiis substituerunt. Nonnulli
vero iter veniendi Panormum continuaverunt
usque Messanam, qui aut lente aut pedetentim
pergebant, ut fieret coronatio sine eis, aut in
aliquo loco de Sicilia, confingentes se fatigatos
in itinere ac defectos, quaesita requie remanebant.
Aliqui vero in die coronationis hujusmodi
simulabant Panormi alicujus mole discrasiae se
gravatos, ut saltem missam coronationis et horam
unctionis regiae evitarent. Ac quilibet praelatus
regni, secundum quod magis minusve conscientiosus
erat et devotus ecclesiae, se solemnitatis
illius obsequiis remissius aut promptius ingerebat.
In ecclesia tandem panormitana, quam
regum Siciliae porphyrea et anabastrica monumenta
materia et arte pretiosa decorant, in regem
Siciliae per quosdam praesules Manfredus
inungitur, et per regni barones assistentes praelatis
regali diademate coronatur. In testimonium
autem unctionis et coronationis hujusmodi
jussit chirographum confici rethorico stilo contextum
sub sigillis et subscriptionibus praesulum
et baronum, qui solemnitatis illius festiva gaudia
fuerant comitati.

EXPLICIT LIBER PRIMUS[Page 221]

Incipit liber secundus

Caput primum

Manfredus rex, Apuliam repetens, barones et nobiles
regni generali concilio apud Fogiam cogit, multos
gradibus atque honoribus cumulat, et quamplurima
publicam utilitatem spectantia decernit.
Haec dies festi ludique consequuntur. Postea, maximo
exercitu conscripto, adversus Aquilam, quae desciverat,
procedit, eamque diruit ac igne comburit.
Exercitu denique dimisso, in Apuliam revertit.
Dignitatis regiae celebriter honore suscepto,
novus rex partes Apuliae feliciter repetit. Et, cum
ubique per regnum seditio tumultuosa quiesceret,
et spes jam probabilis quietis gratae delitias propinaret,
generale colloquium baronum celebravit,
multis ibi per eum decoratis honore militiae,
et nonnullis per investituram vexilli ad comitatus
excellentiam sublevatis. Post haec solemnem
curiam apud Fogiam, universis citra portum Rosseti
nobilibus et locorum nuntiis convocatis, indixit;
ubi, ad honoris regii clarificanda fastigia,
tam de conservatione justitiae, quam de aliis publici
boni compendiis, statutis utilibus publicatis,
de diversis partibus diversorum generum gaudia
festiva conveniunt, ludentium choros et agmina
distinctio purpurata laetificat. Quamplures ibi
regenerantur honore militiae, nonnulli magnificentur

excellentium fascibus dignitatum: dies totus
solemniter agitur; et post diei cursum flammicis
facibus hinc inde lucentibus, ponderosa cerae
coacervata compagine, in agone ludentium convertitur
nox in diem. Ne autem quietis et pacis
longis laboribus quaesita compendia occasio potentatus
exterioris infringeret, rex Manfredus,
curas exercitiales aggrediens, cum magnifico et
praepotenti exercitu versus regni confinia consilio
deliberato procedit. Erat in extremis regni
partibus olim rege Corrado favente civitas Aquilae
in odium baronum de illa contrata per ipsorum
villanos de novo constructa, in qua de diversis
castrorum circumadjacentium incolis, non
absque quamplurium exprovincialium jactura
nobilium, et praedictorum baronum, rusticorum
adunata congeries in tantam iam multitudinem
populosa concreverat, quod, de suarum virium temeritate
superbiens, se vicinis exhibebat horribilem,
et dominantis in regno dominio suis operibus
inde votam; quin potius velut pars universo
non congruens, generalibus regni statutis reputabat
inde cens colla submittere, et singulares sibi
vivendi formulas conficere praesumebat. Sperabat
enim in praesumptae libertatis statu contra
eorum dominos apostolicae sedis auxilio confoveri.
Et ideo contra Manfredum, etiam post
suae coronationis tempora, pertinax in rebellionem
jam facta, sub velamine devotionis ecclesiae

[Page 222]

regi parere pertinaciter contemnebat. Ad rusticorum,
inquam, domandam proterviam, et per
haec restituenda laesis quampluribus jura sua,
Manfredus victoriosus accingitur. Sed, antequam
civitatis moenibus ejus se vicinaret exercitus, tanquam
populorum difformibus erecta particulis maceria
ruinosa dispergitur, et, dum volare super
vicinos nititur aquila, plumis nudata solo deprimitur;
universis habitatoribus, quibus tutelae
veniam in personis et rebus clementia regalis indulsit,
subito vacuata deseritur; et quae dudum
plena populo stare nescierat, in combustionem
et cibum ignis illico tradita sola sedet. Ea sic
itaque redacta in nihilum, rex Manfredus in Apuliam
exercitu dissoluto revertitur, ut membra
bellicis fatigata laboribus quietis gratae dulcedine,
placidisque solatiis restauraret.

Cap. II

Manfredus, majora semper appetens, ad Italiae principatum
animum convertit; atque, postulantibus
gebellinis earum regionum, in Lombardiam Ubertum
marchionem Palavicinum, in Thusciam Jordanum
de Anglano, Percivallum de Oria in Marchiam
mittit. Hos omnes suos vicarios illis regionibus
praeficit, singulis magna equitum manu assignata:
qui, summum nacti imperium, gloriam atque
regis opes magnopere adaugent.
Interea regis Manfredi animum, imperialis
sanguinis fastigiis conjunctum, et a primis naturae
vestibulis assuefactum desiderare magnalia, de
remotis partibus honoris et gloriae cupido sollicitat,
aut semper plus appetens noxius appetitus,
quo humana quies atteritur, et bonum libertatis
pulcherrimae sugillatur, inducit eum ut plura cupiat,
quo plus habet. Nam, cum posset ejus affectionibus
tam nobilis regni blandiri possessio, et
copiosa tantarum rerum opulentia delectare, ad
curas negotiorum Italiae, ubi quondam dignitatis
paternae praefulsit auctoritas, mentis suae
dirigit intellectum. Qui utinam terras ecclesiae
non vexasset. Extendit enim potentiae suae robur
ad Ligures, fimbrias dilatat ad Thuscos, et
vicinitate suarum virium miserales concutit
Marchianos. Per universas namque provincias
de antiqua et erronea consuetudine a temporibus

Frederici votis hominum divis in partes, remanserat in Liguria Ubertus marchio Palavicinus, vir utique prudens et nobilis, quamquam gebellinus et partis ecclesiae persecutor. Qui, propter fidem imperialem, et sua servitia Caesari quondam impensa, de Frederici munificentia beneficia multa receperat, et Augusti, quoad vixit, ac posterorum suorum honorem, prompta cordis affectione zelabat. Remanserat etiam in Thuscia pars gebellinorum, et civitas senensis praecipue, quae,[Page 223]

cum tempore senescens gebellinitatis in fide, semper erga imperatorem et haeredes suos in serviitiis innumeris et devota manebat, ac e contrario sedi apostolicae indevota. Erat quoque in Marchia Anconitana partium obstinata dissensio, quae, dum haec unum, illa vero aliud appetunt, inter se rediviva semper altercatione concertant. Ab istarum itaque regionum partibus tam ob fidem imperii, quam erga Fredericum habuisse praetendunt, tam ad ultionem injuriarum, quam de suorum hostium depressione concipiunt, rex Manfredus instanter requiritur. Offertur sibi per nuntios eorum antiqua devotio, et vires auxiliares ipsius ad regionum earumdem regimina postulantur. Favet iis inter diversa consilia regis affectus, ut successorem se paternae dilectionis exhibeat, et, ne oblatae sibi victoriae gloriam negligenter abnuere videatur, ad provincias ipsas vires suas porrigit in suorum subsidia devotorum. Habita itaque deliberatione consilii, praedictam marchionem Palavicinum in Lombardia capitaneum et magistrum gebellinorum statuit; Jordanum de Anglano consanguineum suum, cui comitatum Sancti Severini concesserat, exulante Rogerio comite comitatus ejusdem, transmisit in Thusciam; Percivallum de Oria, affinem et familiarem suum, in Marchiam, generales loco sui vicarios destinavit, deputata eorum cuilibet equitum quantitate non modica, quibus stipendia menstrua providit assidue de aerarii sui sumptibus eroganda. Sub horumque vicariorum manibus et arduis praefecturis coepit continue regis honor augeri, et ecclesiae injuria crescere, ac guelforum depressio augmentari. Crescebat etiam favor gebellinorum et regis ejusdem, et rumores prosperi successive de singulis cor regis exhilarant, et potentiae suae vires illustrant. In Marchia namque cum sola civitas camerinensis aliquandiu dicto Princivallo parere pertinaciter recusasset, ac per districtum suum, quem collium et montium inaccessibilium, quoad equites praerupta convallant, Theutonicorum et Sarracenorum agmina frequenter currentia per contratam graviter offendisset, tandem, assumpto in potestatem quodam nobili de camerinensi districtu, nomine Raynerio Hugolini, qui a popularibus civitatis ejusdem dispendiose aliquando fuerat provocatus, Percivallum praedictum cum tota ejus militia civitas ipsa recepit. Verum incolae, qui et Percivallum et nobiles vicinos offensis innumeris non expaverant lacessere, illico post Theutonicorum ingressum plurimum expavescere, forsitan merito, incoeperunt. Et, dum vicarius regis praedictus quosdam archipopulares et protorusticos ad se vocari fecisset, qui tam deformis populi ductores et capita dicebantur, modo ille, modo alius, secundum quod credebat se quis magis dictum vicarium et vicinos nobiles offendisse, interdum omnes subita fuga succincti, velut examen apum, quod valido vento dispergitur, civitate relictas, per diversa convallium loca et montium cacumina disperguntur. Hanc itaque civitatem,[Page 224]

quam solam populus suus sponte dimiserat,

dictus Percivallus redegit protinus in ruinam. In Lombardia quoque, sub marchione praedicto magnificentiae regiae viribus ampliatis, sic ejus arrisit prospera fortuna successibus, quod in eodem quoque loco, ubi olim parmensis audacia imperialia castra combusserat, ignominiosae cladis exitia amissione carrocii, et expugnationis validae pertulit detrimenta. Sicque vindicata viriliter iniuria patris a filio, locus ille, qui nominatus nominatione Victoriae visus fuerat, imperatori illuisse, grandem regi praedicto de hostibus gloriam victoriae reservavit. Civitates etiam Cremonae, Papiae, Placentiae, Brixiae, et plures aliae, sibi reverenter obediunt, et nomen ejus ultra quam credi posset triumphabiliter exaltatur.

Cap.

III

Azolini de Romangia obitus.

Sub ejus quoque felicitate fortunae cecidit pestifer ille tyrannus Azolinus de Romangia, quolibet severo crudelior; cujus impietatis rigidae, severitatis horridae, et vindictae inexorabilis acta describere longum per se tempus exigent, magnique complexu voluminis indigerent. Sed primo necessarium videretur pectus armare duritia, quam rebus tam asperis, tam nefandis, tam tristibus apponere calamum, vel auditorum animos applicare. Hic siquidem ab imperatore Frederico ditatus et promotus in altum, cujus nutibus tota fere Tarvisina Marchia serviebat, post infinita et inusitata poenarum genera, quorum narrari potest a posteris nefandae crudelitatis exemplum, jam regi Manfredo devotionis solitae signa non exhibens, dum, collectis undique viribus, contra Mediolanenses infestis auguriis processisset, prope castrum Cassani, in manibus Cremonensium, qui sub praesidiatu marchionis praedicti in auxilium Mediolanensium potenter exierant, prope flumen Adae miserabiliter incidit, ubi lethaliter vulneratus, ductusque Soncinum, morti succumbit qui raptor fuerat vitae meliorum.

Cap. IV

Florentini, ad Senas obsidendas profecti, quum usque ad civitatis moenia regionem vastassent, exercitu dimisso, recedunt. Sed postea, receptis novis auxiliis, cum, castris Montis-Alcini majori praesidio firmandi causa, Senensium agros processissent, Jordanus comes, eos adortus, fundit fugatque. Beatrice interim diem supremum obeunte, Manfredus Vatazi, hominis in Grecia nobilis, filiam uxorem ducit.

Eodem quoque tempore civitas florentina cum parte guelforum, non minus vitiis, quam delitiis[Page 225]

affluens, sic superstitiosa jam coeperat, tam multitudine populi, quam superbiae vento plena, consurgere, quod, de suarum virium temeritate lasciviens, et de elati spiritus superfluitate confidens, dedignabatur parificare se aliis, quae suppeditare sibi vicinos multipliciter satagebat; ac in tantam jam venerat arrogantiae inflaturam, quod aliquando cogitare non metuit usque ad Romanos sui alas extendere potentatus. Hujusmodi itaque temeritas actibus fastuosis incumbens, nec futuros eventus debita circumspectione praemeditans, suis omnibus fautorum suorum et complicum viribus congregatis, ad obsidionem civitatis senensis, commorante ibi memorato Jordano comite cum stipendiariis regiis, viriliter attentavit accedere; factaque ibi mora, quam voluit, et usque ad civitatis ejusdem moenia depopulatione peracta, exercitu dissoluto recessit. Cumque post modicum temporis Florentinorum ipsorum audacia cum Lucensibus, Placentinis, Pistoriensibus, et aliis complicibus suis de Thuscia, quos in contumaciam

suam non minus coactos, quam spontaneos attrahebant, cum exercitu numeroso, qui armatorum triginta milia continebat, ad muniendum castrum Montis-Alcini victualibus, et aliis opportunis, quod Florentini praedicti tunc in eorum potestate tenebant, per territorium Senarum prope civitatem eamdem ad duo fere milliaria superbe procederent, qui per aliam tutiorem viam illuc indemnes accedere potuissent, contigit quod dictus Jordanus comes cum Theutonicis secum morantibus, et senensibus populis cum parte gebellinorum, sub felicibus regis auspiciis in Florentinos eosdem et fautores eorum viriliter irruentes, ipsos commissis hinc inde conflictibus expugnarunt. In cujus expugnationis eventu sic Florentinorum potentia deflorata commarcuit, quod ex eis eorumque complicibus, praeter occisos gladio, quod non fuit numerus praefinitus, captivorum solummodo, quos senensis carcer astrinxit, quindecim millia et ultra numero computantur. Versi sunt, inquam, subito dies solemnitatis ejus in luctum, sallia in opprobrium, honores in nihilum, ita quod eorum superstitione deposita, qui dum in honore essent non intellexerunt, jam sumentes a vexationis jaculis intellectum, regis Manfredi mandata devote suscipiunt. Igitur, regina Beatrice naturae debitum persolvente, rex, cum Vatazo viro in Graecia magnifico et illustri habens de parentela tractatum, tandem M. filiam ejusdem Vatazi, puellam jam nubilem, in annis tamen juvenilibus illustrem et prudentem, suis nuptiis adoptavit, ex qua postmodum filios suscepit et filias, ex quibus nonnisi una filia supervixit.[Page 226]

Cap. V

Alexandro IV mortuo, Urbanus IV papa succedit. Manfredus Fredericum Malecta in Siciliam capitaneum mittit, qui, dum Montem Trapani obsessum procedit, fraude interimitur. At Fredericus Lancea, capitaneus in Sicilia suffectus, ipsius necem ulciscitur, et castrum illud diruit ac funditus evertit.

Medio autem tempore, papali curia morante Viterbii, ibique Alexandro IV summo pontifice viam universae carnis ingresso, dum collegium cardinalium, in quibus, velut in montibus sanctis, ecclesiae fundamenta sunt posita, habere inciperet de pastoris substitutione tractatum, et, inter eos vertiginis spiritu et invidiae livore suffuso, non possent in aliquem de gremio convenire, contigit quod hierosolymitanus patriarcha, natione burgundus, qui tunc ad curiam ipsam pro ecclesiae suae negotiis promovendis accesserat, concorditer est ad apicem apostolicae dignitatis assumptus. Sic itaque factus de petitore concessor, de subdito dominus, de filio pater patrum, Urbanus IV meruit nominari. Cumque post haec viderentur jam omnia regni negotia sic firmiter sic tute disposita, ut ex nullo videretur angulo dubitandum, rex Manfredus deliberato consilio Fredericum Malecta, comitem Bizani, consanguineum suum, cum quadam quantitate Theutonicorum, ad gubernandam Siciliam capitaneum destinavit. Qui, dum in partibus illis contingentia quaelibet prudenter et caute disponderet, dum se versus montem Trapani, de cujus habitatoribus aliquid forte contrarium fama referente praesenserat, se cum sua familia vicinaret, ac moraretur in campis; accidit quod, descendentibus ad eundem comitem decem viris ex incolis dictae terrae, qui pro parte totius universitatis verba devotionis offerrent, cum ex longa, sed vitiosa potius consuetudine, nullius officialis ad montem incolae libenter paterentur ascensum, dum

comes ipse familiaris inimicitiae, qua nulla pestis
occurrit proclivior ad nocendum, praecavere
non posset insidias; quidam insolens juvenis,
nomine Goblus, natione theutonicus, qui marchionis
Bertholdi familiaris et intimus quondam
fuerat, quem etiam dictus comes comestabulum
Theutonicorum ex confidentia multa praefecerat,
et in familiarium negotiorum consortium admittebat,
nacta tunc forsitan occasione, qua posset
praeconceptum malitiae suae votum in actum
producere, proditoria temeritate tentatus, cum
quibusdam sequacibus suis in eumdem comitem,
sub tentorii velo jacentem, inopinatus insiliit, ipsumque
temerarius interemit. De cujus obitu
cum rumor veniret in publicum, homicida praedictus
et complices ejus ad montis ejusdem excelsa
una cum praedictis nunciis confugerunt, frustra
credentes inter eos commissi facinoris invenire
tutelam. Sicque, montis ejusdem habitatoribus
in suae rebellionis malignitate detectis, ne
scelus hujusmodi remaneret inultum, et montis[Page 227]

perversitas in sua ulterius obstinatione persisteret,
Fredericus Lancea, comes Squillacii, qui insolentias
regionis ejusdem ab experto calcare
praenoverat, de beneplacito regis Manfredi capitaneus
in Sicilia subrogatur. Qui, sub fortuna
regia viribus instauratis, perurgens obsidionis
instantia superbiam montis ejusdem, per extremas
desolationis et exhabitationis excidium potenter
edomuit, et ejusdem facinoris patratores
cruenti supplicii, qua digne meruerant, caede
confecit. De cujus minutis incolis iussit rex construi
civitatem novam, quae vocatur Regalis, prope
Bonreparium, in loco videlicet, ubi veteris civitatis
Apollinis vestigia subsistebant.

Cap. VI

Johannes de Cocleria, pauper et infimae sortis homo,
ostiatim victum quaeritando, mortuo Frederico
imperatori quum se valde similem putari audivisset,
occasione arrepta, Siciliam graviter conturbat.
At Richardus Philangerius, ad regendam insulam
Galvano suffectus, cum in potestate illum
habuisset, senem nec non ejus conscios morte afficit.
Manfredus, ut omnino sedaret tumultus, Siciliam
petit. Ibi omnium laetitia exceptus, quamplurima
accipit dona. Deinceps, Apuliam reversus, in
toto regno pace composita, filiam suam Constantiam
Petro regis Aragoniae filio dat nuptum.

Jam tota Sicilia in pacis reformatione disposita,
et Frederico praedicto domesticis restituto
solatiis, Richardus Filangerius, comes Marsici,
ad ejusmodi regimen deliberatione provida destinatur.
Dum autem Richardus idem officii sui partes
impleret, et rex Manfredus in Apulia feliciter
ageret, credens sic omnia in regno disposita,
ut ex nulla timeri posset parte turbatio, novus
et inopinatus in Siciliae partibus ignaviae morbus
invaluit, et erroris mirabilis stupor irrepsit.

Dum enim quidam pauper, Johannes de Cocleria
nomine, infimae conditionis, et abjectae fortunae
mole depressus ac inopiae squallore, mendicus
per civitates et loca cotidianum sibi victum
ostiatim quaerendo discurreret, ex concordibus
forsitan vultus et aetatis indiciis, per quae fallax
opinio in uno eodemque subjecto diversas plerumque
formas similitudinis conformitate mentitur,
audivit pauper ab aliquibus obviis, qui eleemosynarum
sibi suffragia porrigebant, imperatori
praemortuo se fore consimilem. Cumque
videret in opinantium ore verba crebrescere, mutavit
repente mendicus animum, et, quaesitus eatenus
super iis, responsa negativa dissimulabat,
quatenus verisimilia faciat quae dicuntur. Oritur
ex ejus negatione suspicio, et, cum nitatur

hominis appetitus in vetitum, eo magis insurgebat de ipsius ambiguitate credulitas, quo major inficientia tradebatur. jam rumor de verbo in verbum mutua confabulatione dispergitur. Discedit pauper a frequentia hominum, barbam nutrit; et, ut concepta liberius valeat fabricare[Page 228]

mendacia, loca petit vicina silvestria, firmat in monte Gibellio, qui alias Aethna dicitur, dolose latibulum, et imperiales sibi mores et verba, quae veritas et natura non dabant, adultera fictione componit. Jam falsus per Siciliam rumor increbuit. Visitatur pauper in tenebris, honoratur plus solito, et rerum victualium, quarum pressus prius inopia fuerat, copiosa per aliquos opportunitate fulcitur. Adhuc plures exules, quos perfidiae aut invidiae macula de naturalibus terris vicinis ejecerat, et in nemoribus latitabant, praecipue Bartolomaeus de Mileto, et fratres nepotes quondam veteris Petri de Calabria comitis apud Tarracenam peremti, ad simulacrum, audito rumore, concurrunt, falsitatis causas explorant, quaesitas inveniunt, et, velut qui, fluminis impetu prolabentes, apprehensa jam stipula, turgidas credunt undas evadere, adhaeserunt exules monstro mendacii, et quas solus forte formare non poterat, jam plures falsi sibi additi fomites falsas roborant fictiones. Ecce jam plenum falsitate portentum, imperatorem intitulant, colunt ut praesidem, reverentur ut dominum. Et, ut securiora dent incrementa principiis, excelsum montem Conturbii, quem olim exhabitari fecerat imperator, pro tutiori statione conscendunt; per quos imperiali sigillo vitiose conflato, sub consueto titulo Caesaris literas per diversas partes imperator phantasticus subdola formatione conscribit. Et, ut facilius audentium animos novae fraudis adinventionem corrumpere, indicat se olim habitu simulato ac divinae permissionis oraculo ad expianda delicta nonnum annum in peregrinationis exercitio peregissee. Sicque plures regni civitates et nobiles de fidelitate sollicitat, et sub isto colore requirere non formidat. Hoc quippe fraudis et erroris involucro multa confinia loca Siciliae callida machinatione corrupta, necnon et remota etiam, nisi necessarium praevenisset antidotum, surrepens morbus occiduus infecisset, cum essent quamplures, quos ad credendum simplicitas incauta conduceret, et nonnulli, quos, si super hoc scientia certa non falleret, simulantes se tamen nescire quod noverant, ad aliorum sequelam violata jam mentis contra regem Manfredum invidia trahebantur. Cumque super hoc regis ejusdem aures relatio inopinata perstreperet, et ad longinquas quoque provincias figmenti hujus novitas pervenisset, ad subvertendum idolum et cultores ejus dictus Richardus praeses provinciae instanter accingitur. Et, cum ad summitatem montis ipsius, in quo aemulorum domini regis jam quantitas convenerat, tum ex praeruptis saxosae rupis objectibus, tum ex viarum arctissimis intervallis, sibi et suis impugnare volentibus facilis non pateret ascensus, obsidionem ibi satis urgentem exercitu congregato firmavit, inclusoque coërcuit, ut nulla victualium quantitas, quibus miseram regere possent inedia, ad eos more solito portaretur. Cum autem nimis esset inelegans, nec etiam regia fortuna permetteret, ut ejusdem rei perniciose temeritas, quae turpe nimis habuerat[Page 229]

in sui fictione principium, non absque multorum jactura concrederet, et horridi figmenti convicium ulterius transiret inultum, contigit quod, dum senex ille versutus apud Castrum-Johannis cum suorum comitiva sequacium per devia fruteta

procederet, et honorifice fuisset a civibus in illa vana pompositate receptus, dum frustra crederet suis tempus in antea servire versutiis, dictus R. comes, illuc cum suorum equitum comitiva procedens, conspirantibus contra senem praedictum postmodum tanto errore detecto Guillelmo Malacocina et Andrea de Bartholucio habitatoribus castri praedicti, conflictu cum hostibus violento praehabito, praefatos senem et complices ejus ibidem prudenter et strenue intercipi procuravit. De quorum captionis eventu rege consulto, licet in spectaculum servari res opprobriosa potuerit, quia tamen dignus non erat vitae residuo qui tam sibi, quam pluribus aliis, fuerat causa mortis, poenas digne sortitur, quas juste meruerat, furcarum patibulo suspensus interiit, et sequaces suos numero undecim, quos figmenti participes, et officiorum jam assumptorum collegas habuerat, ejusdem supplicii non dimisit expertes. Ad haec rex Manfredus firmato consilio, post supplicia praedictorum, partes Siciliae personaliter repetit, ut provinciam ipsam ab omni contagio perversitatis expurget, et in statu pacifico suae praesentiae visitatione confoveat. Veniensque Messanam, ante omnia praedictos Guillelmum et Andream, quorum proditione imperator ille phantasticus et sui collegae capti fuerant in conflictu, ultimo supplicio, prius oculis avulsis, affectit, ut eis de cetero perniciosae proditionis innata nequitia, quam fere uno eodemque tempore tam contra honorem regis, quam postea contra praefatum senem miserabilem exercuerant, non prosit ad tutamina personarum. Apud Panormum vero multa regi et varia donaria praesentantur. Sed in uno exenio potissime hominum admirabantur obtutus: Henricus enim de Albe, vir dives agri et auri ac abundans pecoribus in villa Mazariae, centum mulos singulos singulis insidentibus centum sclavis in suae naturalis nigredinis deformitate formosis, regi Manfredo pro devotionis et fidelitatis pignore praesentavit. Sic igitur regione ipsa disposita, rex Manfredus ad consueta solatia lacus Pensulis, quae copiosa venationis habilitas, originalium fontium amoena frigiditas, et placidi situs numerosa temperies, grata reddunt, aestate succedente revertitur. Dumque, toto jam regno in statu tranquillo salubriter stabilito, regem ipsum de remotis et exteris, ad quae jam suarum virium habenas extenderat, studium debitae curiositatis accingeret, parentelam cum rege Aragonum, tractatu hinc inde per nuntios praemisso, primordio contrahit, et filiam suam Constantiam, quam ex prima consorte sua Beatrice filia quondam A. comitis Sabaudiae, imperatore vivente, susceperat, domino Petro, primogenito dicti regis Aragonum, solemniter matrimonio copulavit.[Page 230]

Cap. VII

Manfredus, coram Urbano papa citatus, sedi apostolicae blandiri per nuntios curat. Pontifex vero, qui cum Karolo Provinciae comite agebat, ut ipsi regnum concederet, illius simulatam animi demissionem despicit, atque anathemate ipsum afficit. Post haec rex ipse Manfredus, quem papalis curia, etsi per se calcare non valeat, diffamare, propter ingratitudinem merito lacescita, contendit, cui temporis etiam et rerum eventus invidiae zelum cotidie sua crescente felicitate concumulant, citatur ad praesentiam domini Urbani summi pontificis, citatione videlicet publica, ut est moris, quae alloquio tantum papalis praedicationis expressa et inscripta cedulis affixis prae foribus majoris ecclesiae Urbis-Veteris, ubi tunc sedes apostolica morabatur, ad eundem regem

nec literarum, nec nuntii alicujus, cum non consueverit hoc ecclesia facere, visione pervenit. Cumque nollet rex ipse super hoc de arrogantiae seu contumaciae culpa videri culpabilis, quem papalis curia, temporis opportunitate captata, satagebat in quantum poterat et debebat infamiae nota lacescere, nuntios suos ad sedem apostolicam consulta deliberatione praemisit. Et, quia jam ecclesia tractatum cum Karolo, filio regis Franciae, Provinciae comite, per idoneos nuntios de concedendo sibi regnum habuerat, rex Manfredus, credens praecavere futura, praeter mores, quibus erat imbutus ab ipsis cunabulis, se humilians, per nominatos nuntios fecit summo pontifici supplicari, ut, ex quo ipse rex personaliter jubebatur accedere, de securo et habili loco, in quo cum familia et gente sua posset commode, juxta suae dignitatis exigentiam, hospitari, benigne sibi pater apostolicus provideret. Paravit tamen se rex ipse magnifice, ut, si expediret, non solum curiales, sed et posset terrigenas, casu accidente, viribus superare; ac usque ad regni confinia cum maxima equitum et peditum comitiva processit, considerans quod ex vicinitate locorum poterat habilius super iis nuntiorum expectare responsa, et ibi de ulteriori processu, vel mora, quod sibi melius expediret consulta deliberatione pensare. Cumque non deceret ecclesiam quae processerant de labiis summi pontificis irritare, qui cum comite Provinciae concessionis regni oblatione praeambula, cui super hoc non expediebat illudi, solemnem per nuntios faciebat teneri tractatum, excusantium praedictorum allegationes pro rege idem summus pontifex non admisit; quia dum ecclesia voluit, idemque rex potuit sedi se reconciliare praedictae, consilio et suasionem quorundam comitum, quos ipse rex bonis nobilium exulum non jure praefecerat, quibus exulibus restitui per regem integre bona sua, inter alia pacta, ecclesia contendeat, rex praedictus ipsius ecclesiae beneplacita parvipendit, nec annuit postulatis. Cum autem postmodum visus est velle sub exquisitis cum omni diligentia pactis sedis ejusdem[Page 231]

se subicere voluntati, ejus humilitatem tunc repudiavit ecclesia, quae se sibi tempore congruo humiliare nequivit. Sicque ipsum regem, quem novorum comitum reddebant non recta consilia pertinacem, tamquam jam praescitum ad malum summus pontifex excommunicationis vinculo innodavit. Cum igitur super hoc nihil sibi devotio simulata prodesset, quem de cetero nitebatur ecclesia omni, qua posset, impugnatione concutere, repetit rex fremens contra ecclesiam partes Apuliae sic ligatus, ut circa alia negotiorum suorum studia, et circa demoliendam ecclesiam curas liberius suae provisionis impendat.

Cap. VIII

Corradus de Antiochia, castrum Monticuli accedens, ab incolis per prodicionem est detentus. Galvanus Lancea, ejus captivitate commotus, oppidum obsidet; sed, hyeme pressus, recedit. Corradus vero, sibi obsequentium opera, libertatem adipiscitur. Interea Corradus de Antiochia comes Albae, regis ejusdem nepos, qui pro capitaneo fuerat destinatus in Marchiam, dum ad castrum Monticuli habitatorum copia et montuosi situs eminentia communitum sub confidentia solita et spe securitatis accederet, fuit ibi cum aliquibus familiaribus suis per incolas loci subita et inopinata prodicione detentus. In cujus subsidium ad mandatum regis magno et praepotenti exercitu congregato, Galvanus Lancea, comes Principatus et Fundorum, marescallus regni, socer ejusdem Corradi, cujus cordis intrinseca gravi captio violenta pupugerat,

pluribus aliis comitibus, aliisque regni nobilibus sociatus accessit, sicque per eum juxta castrum Monticuli exercitus obsidione firmata, et ingenti depopulatione peracta, ibique protracta mora usque ad urgentissimam hyemis instantiam tempestatis, dimissa quoque in Macerata magna equitum comitiva ad impugnationem Monticuli, et captis quampluribus ipsius regionis nobilibus, qui factionis ejusdem capita dicebantur, dictus Galvanus, et alii de comitiva sua, soluto exercitu, cum castrum ipsum habere non posset, nec mora sua esset ulterius utilis, revertuntur. Contigit autem quod idem Corradus, quem proditores sui ante depopulationis illatae dispendia liberare noluerunt, procurante solertia quorundam devotorum suorum, qui circa ejus custodiam assistebant, somno vinoque sepultis excubiis, intempestae noctis silentio de carcere compeditus evasit, et, fugientibus custodibus cum eodem, restitutus est beneficio libertatis.

Cap. IX

Richardus de Aniballis adventum Karoli maturat, qui a Romanis interea senator perpetuus legitur. Dum regi praedicto undique ad votum universa succederent, dominus Richardus de Aniballis[Page 232]

Sancti Angeli diaconus cardinalis, natione romanus, nescitur quo spiritu ductus, quave intentione commotus, indefessae sollicitudinis studio vehementer instabat, quod praedictus comes Provinciae negotium regni contra regem eumdem mora qualibet aggrediretur abjecta, offerens magna de suo peculio pro expensis dicti comitis mutuare. Sed in eo mirari quis poterat, quod cum tota domus cardinalis ejusdem, nomen gebellinitatis ab antiquo sortita, regi jam dicto studeret sincera devotione placere, idem cardinalis, quo animo discute, lector, adventum praefati comitis procurabat, quasi suorum vanarentur excidia, quorum periculosa dispendia sub ejusdem comitis secutura felicitate praevidere poterat et tueri. Hujus igitur cardinalis pars guelfa Urbis sedulum, vel potius subdolum, praesentiens studium, exclusis pro majori parte nobilibus gebellinis ab Urbe, de quorum numero quidam ipsius cardinalis nepotes erant, procuraverunt sagaciter, et provide ordinarunt, quod populus Urbis, quem ex hoc in illud exilis quandoque versat occasio, quique frequenter consuevit illius modicae libertatis reliquias, quas in eum proscripta veterum transfudit auctoritas, prodigaliter ac impudice distrahere, praedictum Provinciae comitem elegerunt in dominum, et senatorem Urbis perpetuum vocarunt. Hunc etiam comitem dictus summus pontifex, ut habeat operarium, per quem temporalem gladium seculariter exerceat, non absque gebellinorum jactura multorum, regi praedicto procurabat opponere. Nam frequenter eidem comiti regni Siciliae, cujus ipse rex pacifica, licet violenta, possessione gaudebat, certos per apostolica scripta, et per nuntios etiam, direxerat sensiones.

Cap. X

Karolus Romam suum vicarium mittit: quo munus suum fungente, Petrus de Vico cum quibusdam adversariis suis, praesertim cum Anguillariae comite Pandulpho, decertabat; atque, a Manfredo adjutus, sutrinam civitatem occupat. Manfredus vero concilium omnium regni nobilium, comitum et baronum colligit, eorumque voluntates atque opes explorat, ac Percivallum de Oria Ducatum versus mittit.

Interea dictus Karolus ad requisitionem et instantiam guelforum de Urbe vicarium suum misit ad regnum Romanorum, qui civitatem ipsam in ipsius absentia regat et dirigat loco sui.

Cum autem vicarius ipse rector in Urbe praeesset, et nobilibus, quos ejectos invenerat, civitatis ipsius introitum denegaret, nobilis quidam Urbis proconsul, nomine Petrus de Vico, qui in maritimae partibus Urbi vicinis, et alibi per districtum Urbis plura castra tenebat, et qui regi Manfredo jam dudum ex zelo devotionis inhaeserat, guerram cum quibusdam adversariis suis, et specialiter cum Pandulfo comite Anguillariae, cotidianis conflictibus agitabat. Hujus autem comitis pater multum fuerat imperatori Frederico devotus, quandiu Fredericus ipse in ecclesiae gratia[Page 233]

perstitit. Sed hic comes, paternam devotionem non sequens, quoad regis praedicti personam, quem Frederici legitimum non reputabat heredem, cum adhuc Corradinus Corradi filius superesset, regi Manfredo praefato, consideratione sedis apostolicae, cui totus adhaerebat, signa reverentiae, per quae forte multa vitasset dispendia, non ostendit. Illis quoque diebus Jordanus comes praedictus exercebat in Marchia pro parte regis officium vicariae, et cum agminibus illorum Theutonicorum, qui secum contra Florentinos fuerant, conflictu habito, cum eisdem potenter in obsidione Monticuli existerat. Post paucos autem dies, ad petitionem et instantiam dicti Petri, proviso regia, quae gebellinis proximis et remotis opportuna de more porrigere suffragia nitebatur, quamdam quantitatem ex praedictis Theutonicis sub capitanea cujusdam nobilis familiaris sui, nomine Francisci Trigisii, in ejusdem Petri subsidium destinavit. Cum autem dictus Petrus, tam gentis illius auxilio, quam partis suae favere confisus, contra hostes suos animum roborasset, civitatem sutrinam, cujus idem Petrus majorem partem tunc habere videbatur, violenter intravit, eamque dominio regio subdidit, ac fidelitatis fecit juramenta praestare. Medio autem tempore rex, intermissis solatiis suis, profectus est in Terram-Laboris, ut de negotiis spectantibus ad pacificum statum regni, tam de resistendo viriliter comiti Provinciae, si veniendi per eum, sicut communis tenebat opinio, casus incideret, quam de obstando quibuslibet aliis, qui regni vellent turbare quietem, deliberationis debitae consilio provideret. Generali ergo propterea apud Neapolim celebrato colloquio, comitum et baronum, aliorumque regni nobilium animos et vires examinat, et servitium, quod eorum quilibet debet et posset, singulari discussione requirit, jam notatis singulorum servitiis, et feudatariis omnibus apparatus, provida deliberatione statuit, ut Percivallus de Oria, familiaris et affinis regis, ad partes Ducatus cum magna militum et arceriorum quantitate procedat.

Cap. XI

Vicarius populusque romanus urbem sutrinam oppugnatum exeunt, ac statim capiunt. Deinde castrum Vici obsident. At, tum hostium metu, tum dissentionibus inter se ortis, exercitu dimisso atque soluta obsidione, Romam revertuntur. Interea vicarius Urbis, populusque romanus, pro recuperanda civitate sutrina communiter exeunt, et, cum civitatis moenibus appropinquant, priusquam ad impugnationis et conflictus signa perveniant, civitatem ipsam propter subitam revolutionem civium, quorum magna pars erat guelfa, quae statim Romanis venientibus contra Theutonicos vigoris sumsit audaciam, ad manus suas, et Urbis dominium revocarunt, exeuntibus exinde per fugae subsidium dicto Petro, et aliis de comitiva sua, qui non potuerunt sic omnes illaesi discedere, quin plures ex Theutonicis fuissent[Page 234]

equis spoliati et armis, et quin plures ex eis

in Sutrinorum manibus remansissent. Deinde castrum Vici, quod est ejusdem Petri, ad quod Theutonici se receptaverant, cum eodem populus romanus urgenti obsidione circumdat, et machinis, caveis, aliisque impugnationis modis, valida perurget instantia et molestat. Cumque, rege Manfredo morante Capuae, haec omnia ad ipsius notitiam pervenissent, mutato consilio incontinenti memoratum Percivallum de Oria, qui versus partes Ducatus gressus direxerat, cum exercitu suo versus Vicum in ejusdem Petri subsidium propere mandavit accedere, aliumque exercitum in regni confinibus sub magistratu Richardi Philangerii, jussit illico congregari, ut Romanis eisdem, nisi a praedicti castris obsidione discederent, omni quo posset hinc inde conamine detrimenta continuae offensionis inferrent. Romani, longa obsidione fatigati, cum recolligendarum frugum tempus instaret, audito quod tantus succursus Petro de Vico contra eos ibat, et rex Manfredus etiam famose dicebatur iturus, usi consilio saniori, ab ejusdem castris obsidione discedunt, et in Urbem propere revertuntur. Eorum etiam obstinata dissensio, et natura semper invicem ad dissentiendum proclivior, quam nunquam commune commodum, sed proprium dumtaxat affectat, dum jam expugnationis et devictionis ipsius castris hora proculdubio appropinquat, dum obsidentium animi nutare incipiunt, et jam in vota contraria dividi, rei tam viriliter coeptae, ac votivae depopulationi paratae, non expectat eventum. Vicarius enim Urbis, Jacobus videlicet de Gancelmo, de Provincia oriundus, qui secundus Karoli comitis praedicti vicarius erat, primo, qui Gallicus fuerat, naturae debitum persolvente, praesentiens vota exercitus multa divisione nutare, et majoris partis ejusdem exercitus animos, qui ad finalem dicti Petri exterminium nolebant operam exhibere, sic intra se perpendens quadam seditiosa machinatione corruptos, quod Theutonici infra septa burgi ejusdem castris morantibus de se videbantur victoriam polliceri, generalem populo dedit licentiam descendendi, et reditum militaribus catervis indulgit. Sicque, hujusmodi exercitu dissoluto, et obsidione dimissa, versus Urbem populus et vicarius revertuntur.

Cap. XII

Percivallus, contra ecclesiam profectus, in trajectu aquae Nigrae de Narco submergitur; in ejusque locum Johannes de Manerio suffectus, ultra ausus non est procedere. Deinde Petrus de Vico et Franciscus Trevisius, cum Anguillariae comite, a Pipione Ligure adjuto, commisso proelio, dum Ligur in fugam se vertit, ipsum comitem captivum faciunt, magnamque hostibus cladem inferunt. Deinde, cum de mandato regis Percivallus praefatus gressus suos versus partes Ducatus repeteret, ut loca fidelium romanae ecclesiae totis inquietaret viribus, et sedem apostolicam usque ad extremos suae receptationis angulos molestaret, et apostolatu

[Page 235]

etiam iuxta posse privaret eamdem, contigit, illo volente, qui tandem depressit obstinatam superbiae malitiam Pharaonis, quod, dum ad cujusdam aquae transitum, quae dicitur Nigra de Narco, prope castrum Arronis, tempore invadoso, idem Percivallus cum infinito exercitu Sarracenorum et peditum et equitum excommunicatorum, concitatus contra ipsam ecclesiam, pervenisset, in ipsius aquae passagio, quam multitudo gentis praeviae illaesa transierat, cujusdam praecedentis alterius relevare volens occasum, fuit ipse solus equo subcumbente submersus, substituto sibi statim in capitaneae officio, juxta regis edictum, Johanne de Manerio, ut eidem exercitui praesideret. Sed, cum ex inopinato casu dicti

Percivalli totus fuerit exercitus terrore concussus, et dominus Urbanus multos fideles, quos apud Urbem-Veterem cruce signaverat, contra Percivallum et exercitum supradictos illuc obviam jam misisset, dictus Johannes et exercitus hujusmodi ausi non fuerunt ultra procedere. Unde tunc ecclesia novo quasi jubilo concinit: "Cantemus Domino. Glorioso enim honorificatus est, (equum) et ascensorem deiecit in amnem". Post modicum vero temporis rege in Apuliam redeunte, dum Petrus de Vico et Franciscus Trevisius cum stipendiariis regiis in quodam castro ipsius Petri, quod Blevium dicitur, morarentur, et comes Anguillariae cum comitiva sua, et copiosa equitum multitudine lombardorum, quam domnus Urbanus summus pontifex sub magistratu cujusdam Pipionis nomine de Liguria, et vicarius Urbis etiam eidem comiti destinarant, apud castrum Vetrallae, quod tribus fere millibus distat a Blevio, pervenisset, dum non possent se hostes prae nimia collium oppositione recte respicere, nec alter in alterum insilire, contigit quod, cum dictus comes et sui, de strenuitate et multitudine confidentes, in quaedam media plana procederent, memorati Franciscus et Petrus cum Theutonicis secum morantibus, qui pridem ab ipsis hostibus fuerant lacessiti, et ultionis tempus promptis animis expectabant, in eos viriliter irruerunt; conflictuque magno inter eos hinc inde commixto, fugit dictus Pipionus et comitiva sua; relictisque comite ac Romanis in ipso conflictu, bellum fuit asperrium, diuque duravit. Tandem praevalentibus Theutonicis, captus est dictus comes, et plures romani nobiles cum eodem, multis ex suis, quibus maxime Theutonicorum gladius non parcebat, occisis, multisque in aestus ardore et armorum valida oppressione peremtis. Ubi Stephanus Accaricia, cives romanus, vexillifer exercitus comitis, vir inquam in bellorum exercitio strenuus et famosus, interius aestuans siti, ut referunt, oppressus et suffocatus interiit, quamquam nihilominus tempus ex multis percussione receptarum concussionibus deficere potuisset. Cum eodem Stephano nepos suus occubuit, Palamides nomine, cujus animositas tunc maxime claruit, qui in annis juvenilibus multa strenuitatis industria se probarat.[Page 236]

Cap. XIII

Manfredus una cum Romae gebellinis adventum Karoli impediendum curat. Quare Petrus de Vico magna equitum manu, ut vicarium guelfosque vexaret, noctu Romam ingreditur, ac hostium agmina pellit fugatque.

Adhuc memorato vicario Karoli Romae prosecutionem sui regiminis agente feliciter, non solum rex Manfredus ad impediendum adventum ipsius Karoli, sed et gebellini de Urbe nobiles vigilanter intendunt. Parant solliciti undique sibi bella. Jam per maris excubias multitudo galearum invigilat, et velut pirata aemulus classes freta circumeunt numerosas. Jam Theutonicorum voluntatis impetus fremescit effraenis, et eorum signa, velut ex eventu forent futuro victricia, in partibus tiburtinis prope Cellas citra regni confinia pompose distenta praefulgent. Verum, cum per romanam ecclesiam dicto Karolo ad prosequendum regni negotium esset in ipsius regni concessionem terminus stabilitus, quo ipse personaliter Romae deberet adesse, rex praedictus, principiis nitens obstare, sollicitus, tam per mare, quam per aridam terram, impedire, ac omnino praecidere, si valeat, ipsius Karoli tentat adventum, ut, per lapsum temporis praefiniti, Karolus ipse concessionis praedictae cadat a jure, et rex Manfredus postea ejusdem ecclesiae, cujus jam eum poenitebat

non paruisse mandatis, reconciliare se posset affectibus. Unde sub ipsius regis nomine, eo ministrante subsidia, Petrus, romanae proconsul urbis, qui, sub gebellinitatis abusione vocabuli, regis ejusdem toto conamine favebat honoribus, ab Urbe cum quibusdam nobilibus gebellinis ejectus, condixit et ordinavit cum gebellinis eisdem, quod, ad impediendum memorati vicarii regimen, et Karoli dominium subvertendum, quilibet ex ipsis gebellinis nobilibus cum equitum comitiva suorum, quibus dictus rex stipendia ministrarat, Urbem certa deberent hora repetere, ac subito subintrare, ea intentione commoniti, ut non solum contra vicarium praedictum, sed contra nobiles guelfos Urbis, qui Karoli promovebant excellentiam, toto posse, captata opportunitate, confligerent, et collectis eorum viribus offensarent. Sicque apud castrum Cerveteris, dictus Petrus quantitatem equitum congregavit; et solus cupiens placendo regi Manfredo munera praevenire fortunae, qui potius postmodum infortunii calicem praegustavit, versus Urbem continuata nocte festinat, ne forte sibi mora posset ad imbecillitatem animi computari, promptus et audax, praeveniens alios, intrat Urbem, domos, quas quondam tenebat, quas tunc faciebat vicarius custodiri, in aurorae rutilo animosus aggreditur et invadit; est enim Romae locus, quem alvei dividentes tyberini latere circumsepiunt ab utroque, ad quem praestant aditum pontium monumenta conformia. Hic, ab antiquo insula Lycaonia nuncupatus, absque montuosa eminentia, et sine munitione moenium est per[Page 237]

se valde tutus et fortis, ita quod longo posset tempore ab insultatione quorumlibet defensari. Ad hunc autem cum idem Petrus cum suorum equitum comitiva procederet, praesentitus ab ipsius loci custodibus, intra ejusdem loci claustra nequiens se reducere, ut credebat, se et suos citra eundem locum in quadam contrata, quae Piscinula dicitur, receptavit, et quasdam domos inibi statim defensoribus muniens, ac viae communis, seu publicae, passus trabium et tabularum oppositione fortificans, credebat ab imminentibus inimicorum incursibus, qui jam accincti contra eum ad veniendum fuerant, se tueri. Cumque Jacobus de Gaucelino vicarius Urbis praedictus cum quibusdam Provincialibus, guelforum terrae non expectato subsidio, ad repellendum dictum P. et gentem suam equis, sicut decebat, communitus et armis accederet, conflictus primordia reportavit adversa. Nam, licet hinc inde Provinciales praedicti ac gebellini romani cum dicto P. aspere nimis et fortiter confluxissent, vicarius tamen, et ipsi Provinciales, bello fracti, tamquam viribus impares, impelluntur.

Cap. XIV

Johannes de Sabello Provincialibus subsidio venit, qui, sumpto animo, proelium acrius ineunt. Petrus, una cum tribus suorum, vix in fuga salutem reperit: caeteri partim interempti, partim captivi facti sunt.

Succurrente Provincialibus per insulam supradictam domino Joanne de Sabello, qui erat homo securi cordis et animi, honorem Karoli zelans mentis affectione sincera, vicarius et Provinciales resumunt animum contra hostes, et, eis ab alia parte illius contratae resumentibus bellum viriliter, dictus dominus Joannes ex parte insulae contra eosdem gebellinos animose perurget insultum. Et, dum hostes, a duabus partibus instantissimo bello perursi, se in fugam convertunt, dictus dominus Joannes versus personam tantum dicti Petri se dirigebat, ut idem Petrus posset intercipi et teneri. Fugit ergo extra Urbem dictus Petrus,

et ad castrum suum Cerveteris, tota comitiva dimissa,
per viam aliam est regressus. Capiuntur
omnes commilitones sui, et carceribus Capitolii
mancipantur. Dictusque vicarius tam gloriosum
et victoriosissimum triumphum ex dictis gebellinis
assequitur, quod totam comitivam dicti Petri,
excepto ipso Petro cum tribus sociis, quos
fugae praesidium ab ejusdem vicarii potestate subduxit,
alios crudelis gladius excidiose contrivit,
et Capitolii carcer adstrinxit. Ex hac itaque debellione
quamplurima gebellinorum fuerunt corda
concussa, et eorum maxime, qui secundum deliberata
et proposita cum dicto Petro Urbem non
fuerunt ingressi, adeo animi perterrentur, quod
ad turbendam Urbis quietem, quam demoliri conabantur
... suos regressus ulterius non attentant;
sed in Urbis circuitu per castra eorum anxii,
tamquam aper confossus a venatore, discurrunt.[Page 238]

Cap. XV

Urbano mortuo, Clemens IV pontifex maximus deligitur,
qui, provincialis cum esset, regi Karolo maxime
favet, ejusque adventum maturat.
Cumque agerentur praedicta, dominus Urbanus
apud Perusium coecae mortis morsibus exspiravit.
Et, dum ecclesiae, Deo volente, celeri provisione
succurritur, elegitur in summum pontificem
dominus Guido Fulcodii sabinensis episcopus,
qui, quondam expertus conjugales amplexus,
in advocationis officio Parisiis tempus juventutis
exponderat, tandem vitam clericalem assumens,
regis Franciae consiliarius, et postmodum narbonensis
archiepiscopus esse promeruit, et de hujusmodi
praesulatu successive fuit, ejus crescentibus
in honestate meritis, per dictum dominum
Urbanum ad cardinalatus apicem evocatus. Demum
vero summus pontifex jam creatus vocari
voluit Clemens IV. Hic namque universalis antistes,
cum esset provincialis, de Sancto Aegidio
scilicet oriundus, et a domo Franciae, sub cujus
favore creverat, multa et magna beneficia per
bonorum incrementa continua suscepisset, favet
Karolo quantum potest, et, bonorum ecclesiasticorum
in Francia et Provincia decimatione recepta,
multos de ipsa decima equites cum dicto
Karolo venturos in regnum soldat, aliisque concedit
cruce-signatorum veniam, quam concedere
consuevit ecclesia transfretantibus ultra mare.
Sicque tota fere Gallia et Provincia pro dicto
Karolo, favente Clemente postmodum, qui antea
per Urbanum de regni dominio perpetuam
receperat cessionem, ad mactandum regem Manfredum
tamquam vitulum saginatum, quem ejusdem
regni delitiae delicate nutrierant, sollicitatione
provida concitatur; et quidam gratuito animo,
quidam melliflua Karoli suasionem perursi,
nonnulli stipendiati de decimatione predicta, alii
vero cruce-signati, contra dictum regem venire se
parant. Jam per montes et citra fulgentia signorum
lilia vernant; jam pro conservatione Urbis
ad praeparandas Karoli vias quamplures milites
praemittuntur. Et, quia dictus dominus Clemens,
erga praedictum Karolum temeritate multa cordis
accensus, et de statu suo tamquam de filii honore
sollicitus, ipsius, quin immo ecclesiae, negotium
indefessa sollicitudine vocis et operis ferventer
assumserat, et dicto Karolo multa de bonis ecclesiae,
praeter decimationem praedictam, fecerat
mutuari, omnia, quae sub coeli tegmine reguntur,
quaeque ambitus terrae claudit, Karoli felicitati
futurae serenae auspiciis obsecundant.[Page 239]

Cap. XVI

Karolus rex Ferrerium cum quibusdam aliis Romam
mittit. Hic, quum eo pervenisset, ut cum Theutonicis

pugnaret, quibus Jacobus Neapoleon praeerat, apud Cellas nulla mora procedit: at, victus captusque, ad Manfredum regem sub fideli custodia mittitur.

Praemittitur igitur ad Urbem cum aliquibus militibus ultramontanis quidam Ferrerius nomine, statura magnus, corde ferreus, qui verisimiliter corde nomen aequet; qui, Romam perveniens, statim versus partes tyburtinas ad loca, quae Cellas nominant, ubi agmina Theutonicorum, sub ducatu domini Jacobi Neapoleonis, ad passuum regni custodiam, et pro favore ipsius morabantur, cum quodam promptitudinis fervore processit. Ibi enim dictus Jacobus Neapoleon, qui erat caput gebellinorum Urbis, et ab Urbe gebellinitatis praetextu fuerat violenter ejectus, habet prope dictas Cellas castrum Vicovarii valde forte, in quo Theutonicorum agmina praedictorum, cum volebant, membra fatigata discursibus quietis otio restaurabant. Quorum Theutonicorum idem Jacobus pro eo dux erat et ductor, quod dictus rex ipsos Theutonicos ad partes illas maxime in ipsius Jacobi subsidium ex callida provisione transmiserat. Cum iis sane dictus Ferrerius credens in illo sui fervoris impetu ex eis et romanis exilibus triumphum proculdubio consequi, ex improvise bellum durissimum absque commilitonum latinorum consilio inchoavit, quamquam a campanis militibus, quos summus pontifex praedictus in ejusdem Ferrerii subsidium soldari fecerat, fuisset ei ne tunc iniret bellum cum Theutonicis instantissime persuasum. Verum non sine superno mysterio fortunae Karoli patiebantur auspicia quod primum campestre bellum perderetur a suis, ut ex hoc forte recipiant pro subsequentibus negotiis intellectum. Fortuna quoque plerumque, seu volubilis fortunae rotatus, actibus humanis illudens, nonnunquam praecedentia signa victoriae ultima fatetur, cum felicitate mentitur, et quodam anticipato favore primordialiter exhibet remunerationis gratiae primitias, ut incautos demum in exterminii finalis abyssum demergat liberius et adducat; quae, hoc continuo deceptionis ludo ludendo, volens regi Manfredo favisse videri, dat sibi, ut ita loquar, morcellum Cerberi, ut non possit ex talibus ultra sumere, vel amplius deglutire. Sicque jam dictum Ferrerium, qui ex nimio impetu fervoris incautus prorumpere cum Theutonicis et romanis exilibus inchoarat, in praecipitii discrimen eadem fortuna perduxit. Nam, bello totaliter perduto, remansit in campo manibus hostium interceptus. Memoratus autem Jacobus, ex hac novi triumphus successione novo respersus gaudio, dictum Ferrerium captivum ad regis praesentiam sub fideli custodia destinavit. Hujus captionis diem rex praedictus constituens celebrem, ipsumque felicitium futurorum successuum grande praeambulum solemnizat, et festiva

[Page 240]

celebratione commemorat. Veniunt igitur ad regem augures, assistunt astrologi, assunt harioli, currunt haruspices, et festinant divini; ac, veluti qui eorum dicta, ut volentibus applaudant dominis, et dissimulantibus adulentur, soliti sunt subornare mendaciis, certam spem regi de prosperis successibus pollicentur.

Cap. XVII

Manfredus, ut Karoli adventum praepediret, classem contra eum mittit: at ille, sua cum classe Romam veniens, exorta tempestate, hostium evitat occursum, atque in celoce periculum evadit. Sui vero, mari sedato, obstaculisque remotis ad Tyberis ora positus, Romam perveniunt, magnoque gaudio sunt excepti.

Interea terminus peremptorius, qui tamquam

praejudicialis Karolum eximie coartabat, ex decursione temporis paulatimque serpens appropinquat. Et, dum de adventu ipsius vota fidelium desperarent, subito juxta fauces Urbis galearum caterva, velut vernale fulgur, miraculose detegitur et videtur. Sed, cum fuisset per regem Manfredum immensum galearum stolium ex gente in mari pugnabili ad impediendum Karoli marinas semilas destinatum, ante omnia stolium ipsum fauces Tyberis cespitibus, trabibus, palis, et magna lapidum mole turbavit in tantum, quod galeis aditus de facili non patebat ad Tyberim. Per hoc enim admiratus regis credebat galeas Karoli saltem inibi juxta fauces taliter intercipere, quod nullatenus posset effugere manus suas, nec suae potestatis iudicium evitare. Quo facto, cum jam mare procellis inundantibus inciperet conturbari, dictus admiratus, procellas metuens imminantium tempestatum, quibus ad terram invitus et naufragus ex ventorum violentia poterat deportari, alta petiit aequora, et freta spatiosa pererrare delegit. Propter quod cum galeae, quae Karolum devehebant, ad terram ventorum impetu fuissent impulsae, galeis regis Manfredi nequaquam obviaverunt, sed usque ad romanam plagiam pervenerunt illaesae; ibique fixis anchoris et extensis ad terram rudentibus, vix hora modica sine fractionis discrimine potuerunt subsistere. Sed, sicut Deo placuit, cujus est solius gressus dirigere hominis, eadem durante procella Karolus quamdam sogittariam ascendens, imminente sibi periculo personali terram petiit, cupiens forsitan vel extinctus adimplere quod jurando spoponderat, quam ignominiose a regni concessione cadere vel repelli. Sicque in descensu ad terram, cum non crederetur evadere, sed omnino submergi, terra romana ipsum miraculose habuit redivivum. Tandemque, maris impetu tranquillato, galeae ipsius Karoli, procedentes ad fauces, singula, quae objecta fuerant, obstacula spatiose submovent, Tyberis alveos libere intrant, ac deinde, sicut moris est, trahuntur ad Urbem. Karolo autem, qui ad terram ante descenderat,[Page 241]

Deo volente, qui hominum dirigit vias et vota, omnes romani nobiles veniunt obviam, et eum cum reverentiae honore multo suscipiunt, ipsumque apud monasterium Sancti Pauli prope Urbem conducunt. Hinc turba romanorum popularium plebs infinita generis utriusque, masculus et foemina, senex et juvenis, laicus et clericus, ac religiosus ordinum diversorum, cum palmis processionalibus occurrendo promsit Osanna pium. Sumensque ex animo gaudia, et aggressus proinde festiva tripudia, choreis saltantium et psallentium cantico modulationis variae noviter exinde adinventae de more dispositis, Urbis tandem plateas et vicos tripudiantibus pedibus circuire non cessat. Ac quilibet nobilis, secundum suarum facultatum potentiam, secum quorundam equitum comitivam signanter induit ad ludendum; et omnes excipiunt plausu pavidos, gaudentque videntes Francigenae. Cap. XVIII

Ludis Romae variis peractis, Karolus, sibi suisque data quiete, illos optimis equis instruit. Postquam omnes laeti Francos oculosque suorum lustrare in equis, signum clamore paratis dabat militiae praecursor. Ceteri statim discurrebant pares, et alii terni agmina solvebant deductis choris; rursusque vocati convertere vias, hastas e contra ferebant. Inde alios cursus aliosque recursus alternis spatiis frequentabant, nec alternos cessabant orbis orbibus impedire, nec terga fugae nudant. Nunc vertunt hastilia inoffensi. Ac, sicut labyrinthus quondam, velut fertur, in alta

Creta coecis parietibus habuit textum iter et viam
ancipitem mille dolis, non aliter romana girata
vestigia cursu impediunt plures repetito. Hunc
autem morem cursus Ascanius, cum muris cingeret
Albam, priscos Latinos edocuit celebrare. Non
est ergo sanum memoria, quod pro aliquo domino
Romani usque ad illa tempora tam magnalia
ostentamenta congesserint, quae diserti oratoris
officium non posset brevi hora temporis enarrare.
Memoratus ergo Karolus, qui mille forte milites
electissimos, et in exercitio bellico vicibus multis
expertos per mare conduxerat, dura maris tempestate
confractus fatigata membra in ecclesia
Sancti Pauli praedicti requie votiva restaurat,
exercitum inibi copiosum quiescendo moratur,
qui per terram de ultramontanis partibus veniebat,
et interim equis optimis milites suos munit.[Page 242]

Cap. XIX

Classis Manfredi, usque ad Januae litora a tempestate
rejecta, ad Tyberis ostia postea rediens,
obstacula amota reperit: quare maxima admiratione
atque conturbatione Manfredus afficitur.
Verum, cum admiratus stolii galearum regis,
quas usque in districtum Januae valida tempestas
impulerat, Karolum et galeas suas audisset
Romam venisse prospere, mente turbatus, spirituque
confusus ac medullitus stupefactus, illico
retrocessit; et, repetens fauces Urbis, comperit ex
ipsis faucibus omnia obstacula, quae objecerat,
provida oppositione dejecta. Sicque, non sine multa
cordis erubescencia, ob hoc a rege praedicto de
incauta et neglecta sollicitudine redargutus, passus
est condignas contumelias et terrores. Rex
itaque Manfredus, audito quod Karolus Romam
sub tantae fortunae discrimine venerat, coepit
mente fremescere et animo conturbari. Sed, dum
vix posset admirandi rumoris hujus narrationem
credere, quae ex continua sollicitudine nuntiorum,
velut caldarerii malleus, qui ad cudendum
socii verba non expectat, regium denuo perstrepebat
auditum, non solum veniendi admiratur
modum, sed qualiter stolium galearum suarum
classes Karoli sic praeterire potuisset invisas,
vehementissime obstupescit.

Cap. XX

Cometes in coelum apparet. Manfredus omnes suos
ad concionem Beneventi advocat.
Ex iis et aliis signorum praesagiis et portentis,
quae coelum, terra, mareque praetenderant,
intellectus Manfredi recipere poterat quod ex divino
judicio, cui suis fortuna cedit incursibus,
singula hujusmodi erant quaedam praeambula
praeparatoria contra eum. Illis enim temporibus
cometa apparens, quae per plura lustra clausa
sub coeli velamine in sui aperitione didicit regna
mutare, ac ut plurimum subsistentia cessare dominia,
suos usque ad terram lucidissimos crines,
velut radios solares, extendit. Sed, quamquam regi
praefato sua et suorum ex iis praecedentibus signis
proxima desolatio daretur intelligi, ipse tamen,
suos consulens augures, et requirens astrologos,
mentiebatur se sibi cum quodam palliato solamine
per longa tempora regnaturum. Edicit
ergo generale colloquium apud Beneventum, et
barones ac feudatarios omnes de regno toto, nec
non aliquos bonos viros de singulis magnis locis
districtius evocat, et ad se revocat Theutonicorum
et aliorum stipendiariorum cohortes, quas
per Italiam in gebellinorum subsidia sparserat.
Congregatisque universis, quos e terris regni fecerat
edicto publice accersiri, ad comites principaliter,
tamquam ad electos suos, se dirigens, talis
sermonis verba verborumque propositiones orditur:[Page 243]

Cap. XXI

Manfredi ad suos oratio.

"Ecce (inquit) ignis urens, de longinquo motu fulmineo veniens, jam prae foribus nostris astat. Unusquisque ergo, ut ab huiusmodi incendiis suam domum provida tuitione defendat, aquam de cetero sine excusatione manibus suis excipiat, et viribus totis obsistat, ne dum ab igne, qui sine rerum et personarum acceptione de sui natura violenta consumit, domus cujuslibet absque obicis resistentia incendatur. Ecce incurata ulcera, quae corporis nostri pudor huc usque sub contemptus dissimulatione celavit, sine remedio parantur ad fistulam; jamque incurabilis quodammodo despectus morbus incubuit et concrevit. Quilibet ergo propria manu acuto gladio morbi tam pestilentiosi tamque lethiferi venas et vias toto posse praecidat, ne dum usque ad cordis interiora pervenerit, ex nostra incuria et neglectu medullas inficiat, et nos in desperationem curationis adducat. Gens quippe ista, domini comites et barones, quae nunc regnum et patrimonium nostrum acriter festinat invadere, ferocissima dicitur et austera. Haec, inquam, pietatem et misericordiam dimisit, infr... cor durum, mentem feram, et animum inexorabilem contra nos ex proposito secum deliberato congestans. Audivistis forsitan aliquando de benignitate ac mansuetudine illorum de domo regis Franciae aliqua enarrari; sed tales non credatis esse qui nos volunt aggredi. Hos quidem nec amicae preces, vel affectionis zelus, in regnum concitavere venturos, sed auri sola cupido, necnon rerum affluentia grata regni, quam pompa regnicolarum desiderabilem fecit esse, illos, ut fiant in nos violenti praedones, allicit, rerumque nostrarum velut sitibundos ad regnum attrahit, et nostra spolia desiderare compellit. Et sicut ipse comes Provinciae Karolus, filius regis Franciae, illa in regnum intentione festinat, ut bona nostra sua faciat, et personas, si possit, extinxisset, ita, immo avidius, ejus milites eo animo veniunt cum eodem, ut nostra deripiant, nec dimittant personas. Sed o praesumptuosa crudelitas nostris inaudita temporibus, quae nobis, et imperio etiam, iniuriari non metuit, quos offendere titubat totus orbis! Non enim habet vestra memoria, quod se.....bonae memoriae.... vestrorum temporibus tanta regiminis, et tam grata pacis requie frueretur. Nunc autem gentes ignotae, gentes exterae et effraenes, quae nonnisi ad crudelia manus habent execrabiles atque aptas ad ferocitates promptas, et rapinas, quaerentes semper quid devorent, quidque praedentur, tranquillum statum regni audent concutere, ac nostra otia perturbare. Credunt enim solo sui furoris impetu subjugare cetera, et regnum ac nos suae subicere ditioni. Sed, quia cum ferocitate deproperant, ferocius[Page 244]

resistere nos paremus. Firmiter enim credere possumus, quod cum pro ... destitutione nostrorum, et pro conservatione nostrae justitiae, si expediat, dimicemus, mater ipsa justitia nos fovebit. Unum quidem attendite, quod si furori ... aut lente obsistamus, sive nos audiant quoquo modo in aliquo vacillantes, Gallici ... vos impellent. Animosi enim sunt aggressores: verum, cum resistitur eis viriliter, finaliter consueverunt subcumbere, consuetudine superborum. Cum ergo haec injuria tangat omnes nostros fideles, et illos magis, quos abundare magis regni deliciae concesserunt, et qui terram a nobis obtinent ampliores, universi et

singuli, qui honorem zelant nostrae majestatis et commodum, nostraeque celsitudinis affectant gloriam, armis, equis, et expertorum virorum comitiva se muniant juxta suarum potentiam facultatum, ut, cum venientium nostrorum hostium turba confinia regni pulsaverit, illis et eorum audaciae sic potenter et viriliter obsistatur, quod doleant se in ultramontanis partibus sua in pace non fixisse vestigia, lugeantque finaliter Italiam petivisse, et qui manus poterunt copiosae nostrae gentis effugere, confusi more solito, si valeant, retrocedant".

Cap. XXII

Verbis Manfredi omnes assentiunt: plerique vero ipsum deinde produnt. Is tamen nuntios statim in Alamanniam, duo millia equitum quaesitum, mittit. Postquam igitur rex Manfredus astantibus turmis votum totaliter suae mentis aperuit, et propositum sui cordis fando depromsit, universi colloctioni regiae annuunt; divisoque parlamento, et quibuslibet ad propria redeuntibus, sub eo colore maxime, ut contra venientes Gallicos unusquisque se praemuniat, secundum suae potentiam facultatis, jam promissa fides comitum violatur interius, jam terrefactus regnicolarum animus incipit dubitare. Sed hos sola imbecillitas animi, ac mentis falsae perfidia, et non metus, violatores debitae fidei faciebat. Nondum enim quemquam timere poterant; sed ejus formidine, quod verebantur accidere, et futuri casus praemeditatione perterriti, tractatum per nuntios tam cum comite Provinciae praedicto, quam cum apostolica sede dolosius ineunt, et eorum vota comitis ejusdem beneplacitis nuntiorum, et literarum multiplici destinatione confoederant, ac ipsius mandatis se placida significatione coaptant. Rex tamen Manfredus in Alamanniam post haec pro duobus millibus equitum, quibus pro sex mensibus stipendia duplicata transmiserat, cum multa voluntatis anxietate nuntium praepetem destinavit.

EXPLICIT LIBER SECUNDUS[Page 245]

INCIPIT LIBER TERTIUS

CAPUT PRIMUM

Karolus Romae in divi Petri ecclesia a quatuor cardinalibus

Rex Siciliae coronatur: inde ludus festique dies consequuti sunt: cumque Galli omnes eodem convenissent, iter in regnum parant.

INTEREA Karolus in basilica principis apostolorum, apud Urbem, per quatuor cardinales, illuc per dominum Clementem agentem apud Urbem-Veterem propterea destinatos, in regem Siciliae delinitur, et regali, prout moris est, diademate coronatur. In cujus coronatione memoranda solemnitatum festa sunt facta, et nova gaudiorum tripudia festivaque solemnia celebrata.

Ludunt enim more, quo supra, generaliter omnes equites, maxime nobiles Romanorum.

Ac quilibet, secundum quod ei bonorum temporalium plus copiae suppetit, distinctius vestitus, et certa equitum comitiva uniformiter sociatus, per diversa tripudiantium agmina pomposius et superbius se ostentat, et celebriora constituit illius diei gaudia, ut tantae rei negotium memoriter effluat et perenniter memoretur. Jam Gallicorum post haec superveniens multitudo circumfluit, jam totus regis Karoli expectatus exercitus Romam venit. Veniunt quidem inopes et laboribus oppressi, ac ex ipsis plurimum fatigati. Unde ob hoc promptitudo fatigatorum spirituum quadam appetitus violentia illos ad bella celerare compellit, et verbo ac opere acerbiores eos efficit et ad amicitias tardiores. Propter quod vel extingui celeriter anxiant in propria furia, vel, caedis occasione, aut sperati auri copia saturari,

aut praedonis more furari amplo voto cogitant et affectant. Contrahunt erga, tam ipse rex Karolus, quam alii majores de suo exercitu, mutua, quae mercatores romani pro eo liberalitate quadam ultronea mutuabant, quod sperabant in regno Siciliae solitae libertatis immunitate gaudere, prout et ipsi Gallici promittebant.

Cap. II

Karolus rex quamplures exules gebellinos, atque ex his Petrum de Romano, revocat.

Reconciliantur insuper per regem Karolum quamplures gebellini romani, quibus regressus ad Urbem fuerat interdictus; et, ad ejusdem regis gratiam cum quadam promptitudine redeunt, benigne per regiam clementiam admittuntur. Ex quibus Petrus Romani jamdictus, qui regis ejusdem quondam persequabatur honores, nunc majestati regiae devotus efficitur, et ipsius fidem promptius profitetur. Hic sane, ut idem rex de suae fidei conversione pignora certa reciperet,[Page 246]

contra Manfredum in regnum cum Gallicis ultro se offert iturum.

Cap. III

Karolus regnum petit. Beneventi Manfredus consistit, atque sese munit, duoque millia Sarracenorum in Sancti Germani castrum mittit. Karolus regnum ingreditur.

Profecto, quia exercitus nescit esse jejunus, modica suppellex, rerum penuria, et carentia pecuniae Gallicos instantissime impellebat ad regnum. Sicque rex praedictus, a cardinalibus supradictis suscepta cum devotione omnium venia peccatorum, quam sibi cardinales ipsi auctoritate summi pontificis poterant indulgere, versus Ceperanum, ubi fluvius quidam regni et Campaniae confinia dividit et distinguit, avida voluntate festinat. Cardinales vero praedicti extra Urbem tantum regem traducendo comitantur euntem, ibique juxta formas ipsum alternatim pacifice osculantes, et demum crucis eum signantes signaculo, abire licentia data permittunt. Pater tamen ille magnificus dominus Richardus Sancti Angeli diaconus cardinalis, natione romanus, usque ad castrum Molariae, quod idem cardinalis proprio impenso peculio pro sua et suorum perpetua hereditate quaesierat, regem conducit eundem. Manfredus vero, qui status sui hujusmodi ventura flagella praesenserat, velut in extasi ac alteratae mentis involucro positus, ignorans quaerit protinus ubi venientibus hostibus se opponat, ubi etiam eis obstacula praeparet, ubi obsistat eisdem; et, dum ad resistendum praerupta fluminum flagitat, quae, per se fortia obstacula facientes, hostes in oppositum constitutos non patiantur sine magnis viribus manualiter jungere, nunc Capuam, nunc Ceperanum, et tandem Beneventum festinis discurrendo congressibus repetit et revolvit: quamlibet enim terrarum hujusmodi alta fluminis ripa fortificat et roborat agens profundi defossum. Sed praescitus ad malum obstinatus corde Manfredus, cum debuisset apud Ceperanum copiosae gentis suae resistantiam ordinare, passus regni vacuos, et sine custodum pervigilum munitione reliquit, ita quod liber ad regnum patebat aditus inimicis. Verumtamen in castro Sancti Germani duo millia Sarracenorum et mille equites jussit pro tuitione morari. Sicque rex Karolus cum victorioso exercitu regnum sine obice liber ingreditur. De cujus amoenitate laetitia jam nova respergitur, imque gaudio votivo completur. Propter quod diem quamlibet sibi pro anno computabat effluere, donec resistantium adversariorum posset facies intueri.

Cap. IV

Rocca-Arcis expugnata, magnaue capta praeda,
Karolus Gallicus ad castrum Sancti Germani quam
celerrime proficiscuntur.

Venit rex Karolus ad quoddam inexpugnabile
castrum, quod sui altitudine aliquid commune
videretur habere cum superis, appellatum Rocca-Arcis
a vulgo. Hac enim rocca, quam ru-
pes montuosae circumdant, et quasi de medio petrarum
conscissam saxosa montium praerupta
convallant, vix posset fortior inveniri. Hanc
gallici pedites, quasi lene quid esset, miraculose
conscendunt, ad quam, nisi novas alitum mutarentur
in formas, aut lacertos haberent monstruose
daedalica fictione pennatos, vix crederentur
posse per longa tempora devenire. Sed
demum, omnipotentia divina volente, castellanus
ejusdem roccae, violentis perterritus Gallicorum
insultibus, et prae multitudine copiosi exercitus
castrametantis per castrum circuitum stupefactus,
personae veniam imploravit. Cui mandatis regis
Karoli coacta quodammodo voluntate parenti,
rex ipse misericordiam in persona castellani
ejusdem benignus indulsit, et mobilia rerum,
quas habebat in castro praedicto, omnimodam
pius tutelam promissam inviolabiliter conservavit.
Fama itaque deferente per regnum quod gentes
ultramontanae tam fortissimum et quasi inexpugnabile
castrum belli subjugant insultu,
quaelibet universitas vicinarum terrarum quanto
se debiliorem minusve munitam esse putabat et
debilius poterat ab insultibus se tueri, tanto magis
titubabat diem expectare supervenientis insultus.
Unde quaecunque civitas, seu castrum, casale,
vel burgus, sita sunt usque ad valvas burgi
Sancti Germani praedicti abjurato Manfredi
dominio, et regis Karoli mandatis devote parendo,
signa subjectionis et fidei ultro voce profitentur
et opere. Cumque disciplinam servare nesciat
jejunos exercitus, et, si non habeat unde eat,
cogitur cogitare quod auferat, cumque etiam,
cogente necessitate, quae non diligit aut non sequitur
moderamen, quod deest, quasi licenter
praesumat armatus; jam praedicta loca sub ipsis
plurimum propterea dubitantia famelicis et fatigatis
Gallicis de suorum victualium foecunditate
subveniunt. Jam quaeque praetiosa, de more,
pro libertatis commodo assequenda, regi offerunt
et militibus regis. Sed haec modica pars regni
nec tanta nec tam abundans erat, aut esse poterat,
quae de sua quantacunque substantia replere
posset vacuum Gallicorum, seu eorum resarcire
penurias, vel anxietates appetentium extinguere
voluntatum. Qua de re habitus ex suorum
laborum primitiis modicus iste triumphus, succedentibus
aliis eis, ut videbatur, ad votum,
Gallicos vigorosiores, et magis voluntarios efficit
ad spolia, magisque ad hostium excidia provocavit.
Ac, velut austur, quae jam firmatis plumis
de firma suscipitur, ad capiendos teneros

[Page 248]

perdicum aestivo tempore pullos, quos debilis volatus
nondum defendere rapacibus valet ab ungulis,
per doctum aucupem provida instructione
dirigitur, captaque praeda tenera, ipsiusque sanguine
praegustato, deplumare jam didicit, efficitur
postmodum magis rapax, et magis avida
in volando; Gallicorum non aliter naturata complexio,
quae per se multa ferocitate suffulta sine
metu mortis infert et recipit exitiales jaculorum
ictus, ad lethiferas illationes accenditur,
et tam praemature, tam feliciter capta votiva
praeda, et delictiarum regni praegustata dulcedine,

ad reliqua spolia, tanquam praedo securus, ducitur, et ad violentias excitatur. Hujusmodi ergo primordialis successu felicitatis accensi, ad castrum Sancti Germani, ubi magnam partem resistentiae opponendae credebant invenire, propere nimis pergunt. Verum cum omnes machinas nobilium Urbis, quae alias dicuntur vulgariter Trabucheti, quarum suffragio uti consueverunt Romani in obsidione castrorum, secum fecisset rex Karolus per curruum multitudinem deportari, apud Sanctum Germanum, quasi non sint ultra necessariae, de curribus deponuntur, et currus pariter et aurigae subsistunt. Ex aurigis tum curruum praedictorum erant pauci superstites, pro eo quod pridie apud casale Barranerii habito inter ipsos aurigas et quosdam equites gallicos deputatos ad machinarum ipsarum custodiam manuali conflictu, plusquam centum ex ipsis aurigis pro verbis levibus Gallorum gladio perierunt. Iis autem machinis non est opus ad insultandum contra eos, qui Sanctum Germanum defendere credebantur, nec aliis similibus generibus oppugnandi. Nam quanto animosa invalescebat denuo audacia Gallicorum, tanto amplius regnicolarum imbecillis pusillanimitas expavebat auditu solo gallicae feritatis et inhumanis Ultramontanorum operibus terrefacta.

Cap. V

Galli, post atrox proelium, Sancti Germani castrum capiunt; magnaue Sarracenorum caede perpetrata, usque ad Beneventi moenia actos in fugam insequuntur.

Insultum

manualis pugnae juxta muros burgi ad portam, quae est a latere fluminis, totus regis exercitus ferventer incipit et attentat; et, quia Latini de more plusquam Gallici, et industrius etiam, consueverunt impugnationes castrorum gerere ac movere, nonnulli nobiles citramontani corporis et animi virtutes et vires cum quodam anticipato fervore moliuntur ostendere in ipso impugnationis insultu: inter quos Petrus Romani Romanorum proconsul saepedictus, cupiens regis ejusdem gratiam redimere meritis, quam apud eum quondam demerendo perdiderat, locum et horam pugnae cum quibusdam commilitonibus suis anticipans, ipsius burgi muris absque metu discriminis imminantis se confibulavit[Page 249]

impavidus. Sicque ipsum jactus innumerabilium lapidum, quos emittebant illi, qui muros tuebantur eosdem, adeo usque ad mediam corporis partem obsedit, quod nullo modo sine compugnantium succursu poterat se movere. Eum tamen quasi perditum Latinorum et Gallicorum succurrentium promptitudo a periculo imminente praecepit. Ex cujus audacia ii, qui aderant, corda fortificantes et animos, incoeptumque viriliter continuantes insultum, ita fortiter dimicarunt, quod per vim et metum qui cadere poterat in constantes, fugatis murorum defensoribus, portam occupaverunt praedictam. Sarraceni autem, et alii, qui pro ingenti exercitu per Manfredum ad custodiam passus Sancti Germani fuerant destinati, tum insultum urgentissimum intuentes, et majorem illo longe mentis oculo pavide contemplantes, se fugae praesidio commiserunt, cum non ad resistendum, sed ad fugiendum potius, ex timoris deliberatione concepti continuo se pararent. Sed iis fugae coepae remedium usquequaque non profuit. Nam majorem partem Gallicorum gladius sine misericordiae venia trucidavit. Occubuerunt inibi sine numero Sarraceni, quibus non parcebat Gallicus nec Latinus; ipsorumque corpora, quae, prae vulnere confusione crudelium, in campo discerni non poterant,

in escam rapacium animalium jacebant
exposita super terram, et famelicis avibus derelicta.
Nonnulli tamen manus gallicas evadentes,
fugamque continuantes usque Beneventum,
ubi Manfredus cum magno Theutonicorum, Lombardorum,
Regnicolarum, et Sarracenorum etiam
exercitu aderat, de strage hujusmodi miranda
et terribilia retulerunt. Cumque felix denuo successus
et votiva Gallicorum prosperitas cresceret,
eo ipso ipsorum invalescebat audacia, et augmentabatur
voluntatis anxiae promptitudo. Unde,
quolibet sublato quietis et morae diffugio, ad
Manfredum venire desiderant amplo voto. Ideoque,
cum Manfredi militibus conflagere anxiantes,
adversariorum reliquias, quos in dicto conflictu
eorum nequaquam gladius apprehendit,
usque fere ad valvas civitatis beneventanae non
cessant insequi actu continuo et impulsu. Et, dum
nec sibi nec equis parcant, qui erant prae longo
itinere fatigati, omnino quasi deficere videbantur.
Sed tanta erat spoliis aviditas, succedentibus
eis undique prosperis, quod totius laboris et discriminis
onera levia reputabant.

Cap. VI

Rex Karolus suos ad pugnam hortatur.
Postquam igitur Gallici, continuis defecti laboribus,
et velut arcerius sicut, qui de mane ad
vesperas damum sequitur, fatigati, ad quendam
campum terrae Beneventi adveniunt, in quodam
colle, qui respicit ex oppido civitatem, quem
tantum alveus fluminis ab ipsa terra sejungit,
figunt accelerata vestigia. Dumque in ipso colle[Page 250]

taliter sunt castrametati, aliquandiu sub quiete
subsistunt. Rex Karolus inquietus omnino per
circuitum, sicut aper discurrendo continuo motu
frendens, nonnullos ad perpetuam rei memoriam
militari cingulo decoravit, ut singuli magis animarentur
ad bellum. Sed, dum sic terribilis discurrebat
per castra, clamore quasi continuo has
voces Gallicorum catervis per medium exercitum
emittebat: "Hic clarius apparebit, quales hic gallici
milites, et si in societate nostra est aliquis
bonus miles, qui militiae velit honorem". Sane
post primatibus exercitus congregatis juxta regis
tentorium in loco campi, ubi qui voluit potuit
interesse, iis, (eos rex Karolus verbis alloquitur).
"Scitis certissime, domini milites, quod de
loco isto in Franciam longos habet fuga protractus.
Ut pugnemus deliberato animo venimus.
Si, quod absit, hostibus succumbamus,
sine spe misericordiae moriemur. Fugae praesidium
nullum tutelae compendium nobis impenderet,
nullumque vitae patrocinium superesset.
Nam, etsi gentes, per quas venimus,
nos venientes huc honorabiliter tractaverint, et
reverenter impenderint nobis gratum multipliciter
obsequii famulatum, tamen, si redire fugiendo
compererint, statim eorum animi proculdubio
quadam contra nos consueta aemulatione
convertentur in pravitatem quaesitam,
et nos usque ad interitum persequentur. Resistamus
ergo viriliter, et pugnemus audacter,
ut vel omnes una hora concludat, vel speratum
triumphum ex hostibus consequamur. Tolerabilius
est enim mori, quam fugere. Fuga namque
multiplicis mortis, inter odientes maxime,
lethifera discrimina secum habet. Nos quidem
confidentius possumus dimicare, quam hostes.
Cum enim adversarii, quos anathematis et excommunicationis
sententia perculit, sub illius
nomine, scilicet Sathanae, cujus manibus per
sententiam sunt sedis apostolicae mancipati,
cum aeternae vitae desperatione conflagant, nos
solum sub illius celebritate vocabuli, qui pro

nobis usque ad interitum pati voluit, et affligi, cum spe, immo cum certitudine misericordiae, ab ipsius vicario peccatorum omnium obtenta venia, concertamus. Reddite igitur vos cautos, sollicitos, et attentos, ut, cum ad pugnam, quam non possumus evitare, veneritis, potius equos, quam homines, offendatis, feriat et cum gladii cuspidem, non cum acie, ita quod, equis hostium vestris ictibus succumbentibus, nostrorum peditum prompta manus sessores equorum taliter prostratos ad terram, et prae armorum gravedine lentos liberius excipiat et trucidet. Reguletur et aliter in primo conflictu probitas vestra. Singuli milites singulos juxta se pedites habeant, aut duo quilibet, si valeat, etiamsi non possit habere alios, quam ribaldos. Hos enim tum pro interficiendis equis hostium, tum pro conterendis iis, qui excutientur ab equis, experientia pugnae valde necessarios et[Page 251]

utiles esse probat. Nostri quidem, prae labore continuo extenuati macie, non sunt adeo potentes et fortes, quod, nisi cum hostibus tempore pugnae sagaciter vos juvemus, valeant cum equis ipsorum hostium pari labore concurrere, et longa cum eis in bello, si expediat, mora durare".

His igitur regulis omnibus generaliter praemunitis, quilibet gallicus, velut canis domini sui vocibus in venationibus excitatus ad praedam, campum voluntario passu circuit, et, dum quaerit, quid devoret non inveniens, cibum anxius, sicut famelicus catulus leonis, expectat.

Cap. VII

Quamplures exilio affecti barones, rege Karolo favente, regnum repetunt. Incolae animi pendent.

Uterque exercitus ad proelium se comparat.

Interea nonnulli barones regni, quos, propter suspitiones forte, aliasque causas, factos a regno exules aliena diu foverat patria, castra et terras quamplures, quarum dominium justus titulus dabat eis de ipsius regis Karoli licentia, quam in ipso ingressu regni obtinuerant ab eodem, per diversas regni provincias sine bello recuperant.

Propter quod regnicolarum corda coeperunt intra se nutare non modicum, et contra Manfredum corrumpi ac gaudere generaliter populares.

Credebant enim quod regnum jam esset votivae tranquillitati paratum, et ex adventu regis Karoli libertati omnimode restitutum. Dum igitur trepidant usquequaque regnicolae robore nullo firmati, parantur hinc inde belli discrimina, et exercitus quilibet ut fortius et robustius dimicet se accingit.

Cap. VIII

Manfredus, postquam suis colloquutus est, pugnae diem statuit: at a multis proditus derelinquitur.

Manfredus, qui semper de instabilitate ac voto contrario, varioque affectu illorum de regno merito dubitabat, accersitis comitibus, et baronibus, ac aliis nobilibus, qui secum aderant Beneventi, hos in generali colloquio sermones eructavit:

"Hostes nostros, quos jamdiu famae acclamatio

praenuntiavit contra nos esse venturos, videtis in oppositum existentes. Sed, per Dei gratiam, tantos et tales esse visio vestra non judicat, quantos et quales fore fama referente credimus. Malos, inquam, equos, macilentos, et ut plurimum parvos habent; et, si habeant aliquos magnos equos, extenuati prae labore nimio parum valent. Igitur, dum sic sunt laboris fatigatione confecti, priusquam quaesita requie convalescant, et aliquo fortificati otio invalescant, properemus conflictum, et cum eis[Page 252]

in media arma ruamus, et, si inevitabile fuerit, moriamur. Gallici enim in primo instanti videntur audaces; sed nec sunt stabiles, nec habent durabilem animum neque fortem: immo sunt omnino plus, quam credi valeat, pavidi, quando inveniunt oppositionis resistentiam aliqualis. Sed o bona posteritas ! memoremur nostrorum gesta praeteritorum. Nonne Ausoniae gentes istas priscis temporibus vilissimas reputabant? nonne hos, et alios ferociores populos, propria potentia conquiebant Italici, et eorum mero dominio multifarie submittebant? Fortiores quidem sumus patribus nostris, et majori etiam personarum et rerum potentia praediti. Quid ergo veremur, quid formidamus? certe nihil aliud cogitemus, quam in exterminium hostes adducere, ac eos a facie nostra delere". His et aliis verbis Manfredus Gallicorum mores et facta vilificans, suos viriliter animabat. Sed quidam de comitibus suis, juxta magnitudinem cordis aut imbecillitatem animi naturalem, vel simulatam, nec non secundum quod magis minusve fidelitatem Manfredo servare intra se disposuerat, voluntatem tunc suae mentis aperuit, et suadebat vel dissuadebat pugnam, secundum quod virtus propria vitiumve debilis animi suggerebat. Verumtamen Manfredus de hora conflictus consilio cujusdam astrologi regebatur. Unde, cum jam deliberatione praehabita compertum esset per artem, quod felici omine tali hora bellum poterat Manfredus cum Gallicis inchoare, quidam ex comitibus ipsis, proditoria machinatione corrupti, et obstinatione nequissima mentaliter violati, sibi displicere si Manfredus pugnet tunc cum Gallicis confingentes, et praetendentes animo simulato commodum fore solum ipsius Manfredi, si tunc maxime proelium evitarent, dedignato spiritu Manfredum et ejus exercitum dimiserunt. Quidam etiam nobiles, quos idem Manfredus ad se tunc temporis fecerat cum aliis evocari, sumpta causa, vel occasione potius, quam quaerunt volentes recedere ab amicis, in locis propriis remanserunt, ultimos successus morantes potentiae utriusque. Sed qui pares censi poterant in crimine Judae furis, simulabant se ad terrarum suarum custodiam remanere.

Cap. IX

Manfredus fideliorum sibi secretum habet concilium, qui operam suam ei pollicentur. Inter haec Manfredus cum comitibus suis lombardis, scilicet Galvano, Jordano, Frederico, et Bartholomaeo, et cum quodam domino Theobaldo de Aniballis cive romano, secretum iniit consilium, et ab eis, ut prudenter ac intrepide statim intendant contra hostes irruere, sciscitatur, ac quid de attentanda pugna videatur eisdem diligenter interrogat et exquirat. Hi sane, cum essent homines bellicosi, quibus aliquando famosus triumphus ex bello successerat, et fortuna

[Page 253]

prospera in eorum plerumque sibi primitiis arriserat, quodam motu voluntario regebantur, ut animo videlicet, plusquam viribus confidere crederentur, et furore plusquam virtute se vincere posse sperarent. Unde viva et prompta voce admirantes quodammodo de eo, quod Manfredus, eorum jam in multis probitatem et fidem expertus, ab eis, quasi dubius, indagabat, ajunt ad Manfredum: "Et si statim nos oporteat mori tecum, non te negabimus. En personam tuam principaliter, ex cujus vita et obitu nostrae felicitatis subsistentia et ultimus infelicitatis dependet occasus, e vestigio sequimur; et te nihilominus feliciter vivere, nosque sub militaris honore fortunae fideliter pro te mori, si contingat,

volumus et optamus. Et, ut fidem, quam pro defendenda regalis nominis libertate congerimus, testificentur opera nostra, statim primus in hostes, si placeat, noster erit aggressus".

Cap. X

Luceriae Sarraceni proelium subito cum Gallorum ribaldis ineunt, qui, primo cedentes, a servorum agmine deinde adjuti, illos repellunt; sed, a comite Jordano suisque simul petiti, rursus cedunt.

Quum interim in universae dimicationis casum venissent,

jamque Galli essent victuri, Manfredus una cum Theobaldo Anniballis in medium proelium irruit, ubi interimitur. Galli plenam victoriam referunt.

Cum in hujusmodi voluntatum examinatione persisterent, et militiae agmina, necnon et agminum praepositos recenserent, clamor in aethere tantus insonuit, quod, sicut fertur, usque ad Aliphium ventus impulit crepitantia per aëra vocum murmura, et veluti cum freta fervent valida ventorum concita tempestate omnium, de contrata perstrepebat auditum. Sarraceni namque de Luceria, qui non aliis armis, quam arcubus sunt accincti, numero forsitan decem millia, fines furiose transgredientes mandati, quibus nondum aggressus erat indictus, dum sic cogitant Gallicos arcuum percutere missilibus, quod postea Theutonicis et Lombardis ad expugnandum Gallicos ipsos nullius vel modicae difficultatis ultra parari posset obstaculum, veniunt citra flumen. Sed Gallicorum ferocitatem eo plus concitant, ignemque magis gallici furoris accendunt. Quo militum magis cohortibus appropinquant, clamant de more, ac, credentes Gallicos vocibus perterrere, clamore continuo invalescunt. His occurrunt primo ribaldi, qui gregatim de Francia venerant, et, comperto quod Sarraceni erant, qui contra exercitum Gallicorum cum clamoribus festinabant, clamitant et ipsi dicentes:

"Porci ne sunt isti, qui contra nos cum tanto clamore descendunt?" Propter quod inermes quod absque magistri conductu relicta solita conciti furia velut autumnales sturni, quando in multitudine nubifica de loco moventur ad locum, Sarracenorum[Page 254]

turmae obviant venienti. Verum Sarraceni, de more, prius quam se jungant manualiter hostibus, ex pharetris tela promunt, et sagittantes subito ribaldos sine numero sauciant, emissaeque plus, vel minus, prout ex lacertis fortioribus prodeunt post terga sagittae, serpentis ad instar sibilant inter siccas stipulas et vimina gradientis, feriuntque inopinate ac irremediabiliter ex hoc in illum, velut fulgura super terram. Et, dum frequentius emittuntur, nonnullae in diversis corporum partibus violentae subsistunt; modoque in capite, modo in facie geminae residentes, nova cornua configurant; ac, affixae circum pectus et scapulas, siccis ramos aut extraneos propaginum palmites mentiuntur. Recipiunt hujusmodi figuratos ramos innumerabilia corpora ribaldorum, ac prostrantur innumeri: et velut greges ovium in campis Apuliae, quando derivatum de Dalmatiae montibus boream patiuntur, caduco quasi morbo confectae, simul et subito in multitudine concidunt moriendo, non aliter ribaldorum infinitas, quorum casus parum vel nihil regis Karoli laedebat exercitum, redditur ex sagittis frequentibus exanimis et expirans. Milites autem gallici, stragem ribaldorum tam subito pereuntium factam dolentes, et verentes ne Sarraceni ex hujusmodi primitivae stragis gloria sumant vigoris audaciam contra eos, et fortius invalescant, quandam aciem equitum servientium ribaldis deputant subventuram, quae Sarracenos adhuc vociferantes in campo exeat

congressura. Irruunt igitur in Sarracenos praedictos
servientes equites, numero forte mille,
qui tam fortiter, tam aspere Sarracenorum aggrediuntur
multitudinem debacchantem, quod,
Sarracenorum ipsorum universaliter mortificatis
artubus et lacertis, immo quodammodo singuli
facti exanimes, solo metu se ipsos, nemine
adhuc percutiente, prosternunt, facti sunt velut
passeres, quando milvus in eos ab aëre inopinate
dilapsus insiluit, ac sicut aves gregales, quas
audax aquila de coelo subito corruens super eas
in arbore considens obsedit in nemore. Trucidantur
ergo canes, ac eorum corpora, quae gallicus
gladius sine pietate aliqua trucidabat, sicut venales
carnes carnificum laniata canibus relinquuntur
et avibus super terram. Ad haec comes
Jordanus, ab experto promptus et audax, cujus
aliquando fortuna juit audaciam, non expectata
deliberatione Manfredi, statim cum mille
Theutonicis prosilivit in campum, et, dato signo
inter comestabulorum catervas, bellum fortissimum
cum illis servientibus gallicis inchoavit. Hi
quidem servientes ex multa Sarracenorum occisione
plurimum fatigati, cum etiam non essent
tales, aut equis talibus insidentes, quod occurrentibus
Theutonicis possent obsistere, perduto bello
succumbunt, paucique possunt Theutonicorum
manus effugere. Omnes enim fere theutonicus gladius
devorat, omnesque, abjecta misericordia,
lacerat et trucidat. Erant namque mille
Theutonici quasi melior pars exercitus totius[Page 255]

Manfredi.

Hoc autem rex Karolus intuens, fremens et
furens, ut ferox animal provocatum, modo personaliter
in Theutonicos volebat irruere, modo
usus saniori consilio subsistebat. Tandem vero
banneriis ordinatis, et magistris militiae, ac
praepositis agminum stabilitis, Theutonicos,
qui campum jam vicerant, mille milites suos
electos jubet invadere. Fortes igitur contra fortes
fortissime irruerunt; sed, Theutonicis finaliter
succumbentibus, assunt Galvanus, et Bartholomaeus,
et plures alii comites associati Lombardis,
Theutonicis, ac aliis, catervatim bellum
subintrant, et configunt durissime et aspere
quantum possunt. Belli sic durante conflictu, et
ex utraque parte deficientibus multis, quos vel
labor, vel gladius comprimebat, rex Karolus
aliam comitivam in conflictum tam fortissimum
edicit ituram. Haec quidem bello superveniens
comitiva fortificavit adeo pro parte regis Karoli
bellum, quod omnino visi sunt Gallici praevalere,
immo protinus praevalebant. Ah! ah! Manfredus,
praedestinatus ad malum, totam pugnam
pugnaeque modum oculis intuetur corporis, et
corde animoso dijudicat; jamjam, omnino volens
irruere, denuo sollicitus et attentus, sicut leporarius,
quem tenet venator, sollicitatis bracetis
per excubias nemoris lassiatum fremebat, anxiabatur
aggredi bellum. Mandat caeteris capitaneis
et praepositis sui exercitus, quod illico descendant
ad pugnam. Sed, cum nonnulli de regno,
qui quosdam falsos comites, cum quibus miser
Manfredus sub colorato patrimonialis successionis
titulo diviserat regni spolia, sequebantur, ingredi
noluissent bellum, sed proditorie abscessissent,
Manfredus cum reliquis mori potius eligens,
quam quod suis morientibus alienam profugus
terram petat, quasi desperatus cum praedicto
milite romano domino Theobaldo, qui eum
e vestigio sequebatur, et in quantum poterat suadebat
quod omnino statim aggrederentur bellum,
et suis, qui pugnant, cito succurrerent, ut vel
omnes suos, quos unus jungebat affectus, una hora

unusque gladius devoret vel exaltet, inimicorum suorum ruit in medium, pugnat, percutit, percutitur, et expugnatur, proh dolor! a suis sic proditus. Invalescit ergo violentia Gallicorum, circumeunt agmina totum campum. Nulli parcit Gallicus, sed singulos necat et trucidat immaniter gallica promptitudo. Lavat saevitia manus victrices in sanguine occisorum. Verumtamen quamplures, attendentes tantam in Gallicis inhumanitatem, quae nec prostratis parcebat, nec miserebatur captis, demergi potius eligentes in flumine, quam sic sine misericordia trucidari, armati cum equis in ipsius fluvialis ripae praecipitium promergebant: propter quod eos, quos non attigit gladius, flumen absorbit et submersit.[Page 256]

Cap. XI

Magnae cladis imago.

Facta est igitur pugnantium tanta strages, quod in campo pugnae, quem omnino tegebant corpora occisorum, aliquid vacuum non remansit. Equorum corpora super hominum cadavera quiescebant. Vix cadaver integrum poterat inveniri, cum jacerent singula magnorum ictuum violentia mutilata, starentque sine figura propria indistincta corpora diversorum.

Cap. XII

Beneventanae civitatis depopulatio.

Rex, inquam, Karolus, qui nondum de Manfredi obitu certus erat, post devictum bellum statim civitatem beneventanam grandi triumpho victoriosus ascendit, et spolia pretiosa, quae diu anxie affectarat, magis anxie complexatus, perfusus undique gaudio gazas innumeras comperit, et laetabundus excipit praetiosa nonnulla, quae non solum Manfredus in suo gazophilacio congregarat, sed et Corradus frater, et Fredericus ejus genitor in non modica congesserant quantitate, ac ex diversis veteribusque thesauris compositis monstruosis acervis idem Manfredus adunarat. Nihilominus tamen rex, quem faciebat sola rerum indigentia et diuturna penuria sitibundum, thesauros multorum comitum intactos reperit et recondit. Replentur et ditantur undique Gallici; nec tamen sitis exstinguitur, aut insatiabilis repletur esuries eorundem. Non enim solummodo spolia hostium occisorum sua faciunt occupando, sed et civitatem miseram Beneventum sine personarum acceptione disrobant, et, quod pessimum est, innocentes incolas caedunt, et inventis inibi exteris non indulgent. Continua caedes jugiter fit; et quanto magis caedunt Gallici, tanto majori ad cedendum furia concitantur, magis ardent Beneventanos adducere singulos in exterminium et in praedam. Sed, oh tantae crudelitatis impietas, oh immanis saevitia praeter humanam naturam, immo contra conditionem creaturae cujuslibet, quae nec parcit sexui, nec indulget aetati! promereri profecto enim credebant Gallici quod noxium vel innoxium latinum poterant cruorem effundere. Oh utinam ad sacra dumtaxat, quae conservabant ecclesiae, manus execrabiles minime relaxassent! Nam, praetextu bonorum laicalium, quae celata sub ecclesiarum velamine, vel confusa cum ecclesiasticis fore putabant, res ipsas ecclesiasticas non expavebant eripere, et proinde ipsas ecclesias prophanare. En clericus, proh dolor! simul cum laico corruit, et indistincte omnes Latinos, quos furor gallicus censebat haereticos, mares et foeminas, clericos et laicos interemisisse laetatur. Dolet, si videat aliquas reliquias latinas superstites. Et, si publice nequeant, vel modo aliquo[Page 257]

jam quiescentibus caedibus erubescat, evaginato

gladio clam exenterat occurrentem. Unde pauci vel nulli potuerunt evadere crudeles gladios bellatorum. Vox quidem ploratus et ululatus vehemens cum frequenti et lamentabili ejulatione emissa ad miserendum et compatiendum poterat cujuslibet audientis pia viscera commovere. Heu pro pudor! filius inter maternas ulnas occiditur, et alius in patris gremio jugulatur. Maritus ad pedes uxoris, et uxor interimitur juxta virum, nec uxori vel uxorato propterea parcitur, et filiis praesentibus impie saevitur in matres. Et utinam sororis, uxoris, aut matris miserorum Latinorum pudicitiam, quam impudenter ardebant, fuissent veriti attentare! sed haec pejora iis attentantes, ecclesiarum immunitate per diversarum illationum ausus temere violata, eos omnes, quos de antiqua et approbata libertatis ecclesiasticae consuetudine debebant dominica templa tueri, infra ecclesiarum ambitus fugientes saevitiose comprimit impetus Gallicorum. Caedes caesorumque praedatio vix adhuc die quiescit octava. Tota terra intus et extra per marginum spatia, et parietes etiam perfusi sanguinis frequentia rubricantur. Verum, propter Manfredi personam quamplures nobiles captos praeservat vivos miraculose quodammodo immoderata voluntas, et effraenis gallicae impetuositatis excessus. Qualiter enim continere gladios poterant qui exenterare, scindere, jugulare, ac ferrum in expugnatorum experire corpora meritorium fore putabant? Galvanus, inquam, et Fredericus, qui, fugae petentes auxilia, versus Aprutium, et Anconitanam Marchiam, clade facta, deproperant, Henricus etiam, qui, Gallicorum faciem expavescens, in Siciliam profugus applicat, nec non Bartholomaeus, et Jordanus, ac Petrus Asini florentinus, quos dirus et durus gallicus carcer exceperat, de Manfredino exercitu toto supersunt. Hos enim belli aut debellationis instantis felicius deglutisset eventus. Bartholomaeum etenim, Jordanum, et Petrum Asini, captivos rex Karolus ad quoddam castrum Provinciae, quae est dos uxoris suae natae magnifici viri quondam Berengarii olim ejusdem Provinciae comitis, ut in ipso castro macerentur squallore carceris perpetui, destinavit.

Cap. XIII

Jordanus Anglani, Bartholomaeus Simplex et Petrus Asini florentinus, in adversis castris captivi, a piccardo milite Manfredum mortuum esse audiunt. Rumor in castris elatus, ad Karoli aures pervenit, qui Piccardum comitesque mittit, ut adversarii sui cadaver recognoscerent, ipsumque prope Theobaldum inventum, post lachrymas ploratusque comitum, ad collapsae vetustissimae ecclesiae reliquias sub lapidum acervo sepellitur. Interea quidam miles picardus, sedens super Manfredi destrarium, quem ipse Manfredus pridie bellando consederat, praevisus ab illis supra

[Page 258]

captis comitibus, et accersitus ab ipsis ex loco ubi comites tenebantur, idem contra morem substitit patienter. Ille cum lacrimarum etiam fusione ac singultuosis suspiriis subsistentem militem picardum interrogant, et ubi sit ille miles, cujus dictus dextrarius fuerat, quem sedebat, et an bello corruerit, fueritque peremptus, an captus vivat et valeat, sciscitantur. Ad haec, certificatus primo qui et quales forent sciscitatores hujusmodi, miles ipse respondit: "Verum est, domini, quod, hostium nostrorum durante conflictu, ecce equi hujus sessor, vocem exaltans ad aetera, inculcata clamoribus murmura emittendo, cum quodam parvo milite belli ruit in medium, et tam se animoso genti nostrae conjungit

animo, quod, si strenuos et fideles habuisset compugiles, vel majores nostrae gentis partem victoriosus subegisset, vel coëgisset omnes plurimum laborare. Occurri ego, inquam, militi tam animose proelium invadenti, et a casu et fortuna caput hujus dextrarii vulneravi cum lancea, quam gestabam. Ex hoc quidem vulnere se in altum dextrarius erigens, sessorem casualiter excussit ad terram, quem illico ribaldi exutum arma innumeris ictibus mallearunt. Praetiosum etiam strophaeum, quem cingebat, en cum isto sonipede habui de ipsius spoliis, et portavi". Tunc intra se gementes et quasi dementes audiendo facta dicti comites cogitabant: "Heu heu occisus est agnus, rex, dux et dominus noster, qui elegit cum suis mori potius, quam vivere sine ipsis! Amodo vita nostra mors est dicenda, non vita. Oh utinam unus nos cum ipso gladius peremisset!" Et, haec intra se murmura intonantes, nunquam potuerunt ultra clamorum spiritus continere. Quaerunt tum et iterum a milite supradicto an sciret locum, ubi sessor ille corruerat; et respondit miles quod et locum sciret, ac hominem recognosceret, licet jam dies effluserat tertius ab eo, quo ceciderat ille homo. "Erat, inquit, homo flavus, amoena facie, aspectu placibilis, in maxillis rubeus, oculis sidereis, per totum niveus, statura mediocri". Ha ha, infelices comites quomodo ad haec infelicia narrata non terrerentur! Verum, dum haec simul sollicita indagatione disquirunt, exiit communis et vulgaris sermo dicentium: "Mortuus est Manfredus, mortuus est Manfredus". Volavit igitur rumor ad regem, quod comites asseverassent praedicti, Manfredum fuisse peremptum bello. Jubet rex comites ipsos ad se venire, ac memoratum militem picardum, cum quo de Manfredi obitu invicem contendebant. Et coram rege ipso praedictis omnibus et singulis repetitis, mandat rex comites accedere cum Picardo ad locum, ubi Manfredum Picardus praedictus corruisse dicebat. Comites igitur praedicti ad locum pugnae recentis ducti sunt compediti, et, multis occisorum cadaveribus recensitis, oh oh oh cum quanta lacrymarum profusione compertum cadaver Manfredi manus trepidantes revolvunt! Pedes[Page 259]

et manus sui domini comites osculantur; vix possunt hoc solum dicere: "Hic est innocens, qui mortuus est pro nobis; hic est qui suos dilexit in finem". Juxta cadaver Manfredi compertum est corpus Theobaldi de Aniballis, qui semper in pugna Manfredum evestigio sequebatur. Formosum igitur corpus Manfredi exanime sublatum est de loco exitus, et ibi de prope juxta quamdam ecclesiam ruinosam in eodem campo triumpho cum gloria depositum Gallicorum, magno lapillorum et lapidum acervo congeritur, conditur, et sine tumultu taliter sepelitur.

Cap. XIV

Rex Karolus duo candelabra aurea, sceptrum, sedemque imperialem, auro quoque conflatam, quam Beneventi ceperat, ad Clementem pontificem dono mittit.

Ut autem rex Karolus de copiosa et pretiosa, quae jam in ejus domini cesserat potestatem, matrem et dominam honoret ecclesiam, et de primitiis laborum suorum participem faciat patrem patrum, et de sua venatione pater ipse praegustet, duos ceroferarios aureos, seu idola manu facta comparata candelabris, materia et opere, pondere quoque et arte pares, necnon facistorium Caesaris, sedem imperialem aurea massa conflatam, margaritis coruscantibus undique

circumseptam, quae diu Augusti ad laudis et gloriae fastigia imperialia ostendenda servarat aerarium, domino Clementi sanctae memoriae summo pontifici pro grandis et cari muneris oblatione transmittit.

Cap. XV

Rex Karolus, generali concilio Neapoli coacto, suis adversariis omnibus veniam largitur. Philippum postea de Monteforti in Siciliam mittit, et alios officiales in alias regni provincias: quas omnes Galli depraedantur atque penitus depopulantur. Post desolationem beneventanae civitatis et successum tam grandis et tam felicitis victoriae memorandum, rex Karolus apud Neapolim, quo primum post consummationem triumphi processerat, parlamento inito generali, omnibus et singulis regni baronibus, et aliis quibuscumque, qui nomen et omen secuti fuerant Manfredi, benignus indulsit. Et, ut eos ad suam fidelitatem alliceret, quos inimicos forsitan viribus et ferro subegerat, singulorum culpas abolens, edicto veniae generalis poenas remisit omnino, beneficiaque spopondit, dummodo eos de caetero sibi contrarios majestas regia non haberet. Et, volens ad tranquillandum subjugalis regni statum intendere, cujuslibet hostis resistentia jam cessante, mittit in Siciliam dominum Philippum de Monteforti, ac quaslibet regni provincias visitat per officiales et nuncios. Verum, propter Gallicorum multitudinem, quorum frequentia[Page 260]

singulae regni partes complentur, quaelibet terra sua deplorat incommoda, et quae cladis praeteritae non palpavit incendia, ex jugi et continuo Gallicorum transitu violentos incursus ex afflictionum jaculis offenditur impraevisis. Namque cum iis, qui castra sequuntur, fides et pietas nulla insit, naturam sapiunt ignis et fulguris, ut videlicet omnia, per quae transeunt, loca contaminent, et quos ita subito nequeunt incinerare subactos, ad instar ignitae materiae denuo partes contiguas comprehendentis adurunt.

Cap. XVI

Karolus, mores consuetudinesque regni a Gezolino de Marra edoctus, ipsius consilio, novos officiales legit, novasque vectigalia incolis imponit, qui, quum ab illis vehementer essent oppressi, suam incostantiam deplorant, et ad recuperandam libertatem animos convertunt.

Ad haec rex praedictus de tam glorifico triumpho magnificus, ut de regnicolarum moribus, regnique consuetudinibus se informet, quosdam regnicolas, qui penes Manfredum officiorum administrationes et justitiam ministeriose concesserant, in sui familiaritatem advocat et receptat, inter quos quidam Barolanus praecipue nomine Gezolinus de Marra, cujus progenitores de montibus Amalphiae traxerunt originem, ad tractatus rerum domesticarum regalium familiaris admittitur. Hunc ratiociniorum experientia, et longa multarum commissionum regalium officiositas regi reddebat acceptam. Hic registra proventuum regni, et singulorum officiorum, ac officialium, et per diversa ipsius regni loca particulariter ponendorum habebat; in quibus non solum jurisdictiones et jura regia, per quae felices reges, contenti dumtaxat eisdem, suos feliciter conservabant honores, memoriter erant inserta, sed omnes angariae, parangariae, collectae, talliae, daciae, contributiones, et modi exactionum innumeri, quibus regum nefandorum impietas miseros regnicolas opprimere ac necare didicerat, studiosius fuerant rubricati. Hujus Gezolini consilio et suggesta rex, quem regum praedecessorum suorum vitam, et vivendi modum sequi,

ac mores eorum probabiles non pudebat habere, legem ponet regnicolis, novosque secretos justiciarios, admiratos, prothoncios, et comites, portuarios, duaneros, et fundicarius, magistros siclarios, magistros juratos, bajulos, iudices, et notarios ubique per regnum, et supra hos majores praepositos statuit. Hi, religione iuramenti, quod in officiorum susceptione consueverunt praestare, praesumptuosis ausibus violata, ubilibet subjectos gravant indebite, ac, eis importabilia onera imponentes, emungendo plus debito cruorem eliciunt et medullas. Provocantur regnicolae duris et diris oppressi flagitiis, et jam mente corrupta violantur interius, ac quilibet inter se specialis excogitata fraudis machinatione corrumpitur, et prae novi timore domini[Page 261]

plus nutibus, quam verbis, alter alteri tactus dolore cordis intrinsecus, conceptionis suae pandit arcana, et lamentabilibus saltem conquestibus suae mentis reserat voluntatem, atque, mutos volvens in pectore questus, semisonora ejulatione, quasi nesciens loqui, clamat: "O rex Manfrede, te vivum non cognovimus, quem nunc mortuum deploramus: te lupum credebamus rapacem inter oves pascuae hujus regni; sed, praesentis respectu domini, quod de nostrae volubilitatis et incostantiae more sub magnorum professione gaudiorum anxie morabamur, agnum mansuetum te fuisse cognoscimus. Jam fuisse dulcia tuae potetastis mandata sentimus, dum alterius amariora gustamus. Conquerebamur frequentius nostrae substantiae partem in dominium tuae majestatis adduci; nunc autem omnia bona nostra, quod pejus est, et personas, alienigenarum converti videmus in praedam". Regnicolis igitur ubique per regnum murmuraciones emittentibus et lamenta, nonnulli da regno ipso, haec et deteriora perpassi, comitibus exiticiis et baronibus exteris et ejectis ac profugis, necnon et universis in Lombardia et Tuscia gebellinorum capitibus, intimare procurant, de aspero et agresti ac importabili dominio Gallicorum.

Cap. XVII

Galvanus ac Fredericus Lanceae, Corradus Marinusque Capicii, Alamanniam petunt excitaturi ad proficiscendum in Italiam Corradinum; qui, ab illorum ac gebellinorum omnium promissis impulsus, litteras nuntiosque praemittit, ut proximum sui adventum nuntient. Corradus interim, Siciliae vicarius delectus, Pisas pervenit, ac, ut in Tunetum transfretaret, auxilium petit atque obtinet.

Quamplures

igitur viri magnifici, videlicet

Galvanus et Fredericus, fratres comitis praelibati, Corradus Capicius et Marinus ejus frater de Neapoli, quibus rex praedictus, ad preces B. de Pignatellis archiepiscopi messanensis vitae veniam post eventum praeteritae debellationis indulserat, in Alamanniam ad suscitandum catulum dormientem, et pullum aquilae, qui nondum aetate coeperat adulta pennescere, propere se convertunt. Ibi enim de tota Frederici posteritate solus Corradinus natus quondam regis Corradi ejusdem Frederici filii, qui tam Frederico de Stufia, quam duci Austriae, ac multis de Theutonia magnis viris, linea consanguinitatis attinuit, tanquam quoddam memoriale supererat. Ad hunc ne vanis, licet allectivis, suasionibus excitandum non solum praedicti exules, et alii quamplures e regno perveniunt, sed ob omnibus gebellinis praedictis et a civitatibus etiam imperialibus de provinciis supradictis, quae quondam sub devotione Frederici et filiorum suorum fuerant, solemnes nuntii destinatur, qui sibi, tanquam regi venturo,

aurum, thus offerebant et myrram, ac ei de propriis pecuniis, etiam civitatum ipsarum thesauris,[Page 262]

promittentes pro expensis necessariis ampliores, non tantum ipsum, qui corpus et cor aetatis juvenilis habebat, sed alios eo majores virtutibus, et aetate amicos et consanguineos suos, ad delitiosas et fertiles regni epulas invitarunt, quos illico illuc festinis gressibus concitavere venturos. Conflato igitur et sculpto sigillo sub regis Siciliae titulo, Corradinus per Italiam literas spargit et nuntios, et suum adventum celerem fore praenuntiat. Corradus autem Capicius de generali capitania et vicariatu Siciliae fabricatas sub ipsius Corradini sigillo literas, in quibus se regem Siciliae confingebat, studuit obtinere, dicens quod ad parandas domino suo vias, et ejus in regnum citum praedicandum adventum volebat, ut praecursor, sublato morae dispendio, properare. Sicque, obtenta superioris licentia, Pisas usque pervenit; ibique totius deliberationis Corradini propositum, voluntates quoque principum Alamanniae, ac oblata per eos ipsi Corradino juvamina, voce praenuntia promulgavit. Postulat inter haec a Pisanis aliquod per mare subsidium, quo possit ad praesens in Tunisium transfretare. Et, quia Pisani jam disposuerant prosequi factum et causam favorabiliter Corradini, concedunt Corrado praedicto unam galeam armatam, qua in Tunisium devehatur, suaeque subserviat voluntati.

Cap. XVIII

Corradus Capicius, quum Tunetum appulisset, bellum in Siciliam molitur. Fredericus atque Henricus, regis Hispaniae filii, patria expulsi, apud Tuneti regem stipendia faciunt. Henricus vero, in ipsius regis suspicionem adductus, Romam tendit, ibique regnum Sardiniae ei conceditur. Applicans igitur in Tunisium, Corradus Capicius praelibatus cum domino Frederico nato regis Hispaniae, cogitatu callido, de invadenda Sicilia machinatur; factumque Corradini justificans, et suorum magnificans potentiam amicorum, oblato sibi per magnificos viros Italiae, ac confinia, loca subsidio, plusquam in re foret veritas. Praedictus vero dominus Fredericus et dominus Henricus germanus ejus, quos, propter impatientiam, quam habebant de magnitudine ac prosperitate fraterna, ejectos et absentes a propria diu patria foverat aliena, pingua pro se ac quibusdam militibus de Hispania stipendia recipiebant a rege Tunisii, qui cotidianis cavalcatis et assiduae guerra sollicitudineangebatur per alios Sarracenos. Hi sane fratres hispani, prae Sarracenorum conversatione diuturna actibus Agarenorum imbuti, et, fere christianae religionis obliti, a Sarracenis ipsis vita parum et moribus differebant. Verum domnus Henricus a praefato Tunisii rege habitus ex sua superstitiosa superbia de proditoria machinatione suspectus, ad seducendam et concitandam romanam provinciam cum trecentis forte militibus de Tunisio citra inopinatum convenerat: qui dum romanam[Page 263]

curiam, adhuc non praecisus ab ecclesia, sequeretur, ab apostolicae dignitatis auctoritate magnae liberalitatis et gratiae immensae dona poposcerat. Cujus nobilitatis et schematis fama adeo ecclesiae romanae ministros videbatur inebriasse repente, quod frequenter ut ei deberet de regno Sardiniae provideri conditum fuerit instrumentum in consistorio tractatum.

Cap. XIX

Angelus Capucia, Romae seditione facta, Henricum senatorem legit; qui, foedere icto cum Corradino,

adventum ejus contra Karolum maturat. Sed, dum quidam nobilis civis romanus, Angelus Capucia nuncupatus, seditionem in romano populo suscitasset, per quam, contra Urbis magnates capitaneus populi, quibusdam bonis viris de qualibet regione binis electis secum adjunctis, sub pacis specie motibus ultroneis est captus ex tradita sibi per dictum populum potestate, qua quem vellet posset eligere senatorem; domnum Henricum praefatum, contra plurium nobilium repugnantiam, et obstaculum etiam cardinalium aliquorum, qui jam aliquid de ipsius domni Henrici fraudulenta voluntate conceperant, ad Urbis regimen evocavit. Cujus vocationis solemnitas, et si fuisset ante publicationem a pluribus impugnata, et multorum corda non immerito durius pupugisset, tamen sub quadam fuit gratitudine generaliter ab omnibus acceptata. Venit ergo de romana curia factus senator ad Urbem, et, aliquandiu stateram justitiae sub aequitatis libra manibus suae potestatis appendens, tandem corde et voluntate perversus, via et moribus protinus regnantis abjectis, in arcum repente convertitur inopinabilis pravitatis. Guelfis quidem Urbis et amicis ecclesiae ac devotis in abundantia mollis promissi verbo tenus fellitum et venenosum poculum actualiter subministrat. Concipit iste similiter odia contra praedictum regem Siciliae, cui gradu attinebat consanguinitatis secundo, et, suorum successuum felicitum actibus invidens, quaerebat opportunitatem, ut eum per viam aliquam posset perenniter exterminare, vel laedere, aut in regni possessione turbare. Praetendebat enim inimicitiae causam adversus eundem regem se habere legitimam, et motum sui animi fore justum pro eo, quod eidem regi, quando primo contra Manfredum inops, et substantia tenuis veniebat, asserebat se non modicam pecuniae quantitatem de proprio peculio mutuasse, quam dictus rex, ad fortunam veniens pinguiolem, sibi, ut bona fide spoponderat, reddere contemnebat. Iis contra praefatum regem, immo ex cordis iniquitate, ac invidia provocatus, Corradino in Italiam venire disposito et parato, se literarum et nuntiorum destinatione confoederat, et ei posse suum ac Romanorum potentiam subsidiose spondens contra regem Karolum

[Page 264]

experiri, multis ipsum inductionibus ad celeriter veniendum reddit attentum, ostendens sibi mendaciter quod adventum suum citum et Roma et tota Italia suspirabat, et asserens ei gebellinorum saltem subsidia non posse deficere, astruebat eum omnino et infallibiliter Gallicos fore victurum. Ad hujusmodi igitur grandi exhortatione factum ac pollicitatione suggestum statim Corradinus, sollicitatis omnibus instantissime, qui ultro se promiserant venturos esse in Italiam cum ipso, gressus accitos magis accelerat.

Cap. XX

Neapoleon et Matthaeus Ursorum, Johannes de Sabello, Petrus Stephani, atque Angelus Malabranca, per prodicionem captivi ab Henrico fiunt; qui postea Johannem liberat, et magno exercitu in Raynaldum Ursorum contendit: sed, quum eum superare non potuisset, Romam furens repetit; ibique omnes ecclesias monasteriaque quibusque pretiosissimis rebus spoliatur.

Interea perfidus christianus domnus Henricus, vane cogitans, et attentans omnes nobiles Urbis guelfos una hora simul in Capitolio ad instar piscium, quando plures numero uno tractu retium capiuntur, fecit ad se praedictos nobiles proditorie accersiri. Cumque nobilium ipsorum alter alterius

vocationem protinus ignoraret, quamplures intrepidi, sed decepti, Capitolium ascenderunt. Sunt autem praedicti nobiles dominus Neapoleon et Matthaeus frater ejus de filiis Ursi, dominus Johannes de Sabello, Petrus Stephani, et Angelus Malabranca. Hos tantum, qui nihil de excogitata fraude praesenserant, ad vocationem praedictam pure et simpliciter venientes, statim domnus Henricus cepit, captosque jussit in Capitolio pernoctare. Quibus in ipso captionis initio nullam vultu vel gestu formam turbationis aut alicujus asperitatis ostendit, immo praeconceptae contra eos fraudis pocula lenitate verborum sagaciter temperabat, verens, et merito, ne, propter hujusmodi captorum detentionem tam subitam, seditiosus contra eum tumultus commoveretur in populo. Postquam vero dictos captos verbis assecuravit mellifluis, et pro certo perpendit quod concitata propterea populi corda quieverant, ex eis aliquos, videlicet dominum Neapoleonem et fratrem suum, apud Monticellum, quod est castrum fortissimum prope Tybur, inibi moraturos in carcere ad suum beneplacitum destinavit. Et tandem, ut eos de stricta Urbis extraheret, eosque posset liberius servare, apud Sarracinescum, quod est castrum Corradi de Antiochia nepotis quondam Fraederici praedicti, jubet exacta custodia in arcto carcere detineri. Verum, reliquis in Capitolio sic detentis, praelibatum dominum Johannem de Sabello, de quo, cum esset homo probatae fidei, zelans pacem et tranquillitatem Urbis toto mentis affectu, nulla sinistra poterat oriri suspicio, receptis primo ad cautelam pro eo quibusdam fidejussoribus, et Luca ejus filio dato obside pro excambio,[Page 265]

a carcere Capitolii relaxavit. Sed, quia dominus Rainaldus de filiis Ursi vocatus Capitolium non conscendit, immo se in castro Marini non sine audaci promptitudine receptavit, jamdictus pseudochristianus contra eundem dominum Rainaldum duxit copiosum exercitum Romanorum, et castrum ipsum dura obsidione circumdat. Cumque nequiret castrum ipsum, quod quamplures de Urbe strenui milites et pedites tuebantur, sicut firmiter credidit, expugnare, redit ad Urbem furibundus et fremens. At, in Urbe commorans, se non contentans in viros ecclesiasticos et ecclesiae romanae devotos manus immaniter injicere violentas, ad thesauros innumeros, quos servabant ecclesiae, sceleratas manus execrabiliter extendere non expavescit. Sunt enim Romae diuturni mores, quibus non solum Romani qui aliquas pecuniarum summas modo quolibet aggregant, vel habent res alias pretiosas, quas, propter latronum hostiumve incursus, in domibus propriis conservare formidant, sed quamplures exteri et vicini, libertatis petentes romanae suffragia, in monasteriis et ecclesiis magna et multa deponunt peculia, quae quandoque per longum tempus non requiruntur a dominis, considerato quod in locis ipsis cum integritate ac tutela consueverunt deposita conservari. Ad haec itaque diripienda deposita, contra ipsarum ecclesiarum privilegia libertatum, praedictus domnus Henricus anxiis instat conatibus, totoque incenditur mentis ardore; sicque, praedo securus, Deum, ecclesiam, et homines non verens offendere, loca depositorum hujusmodi quadam audet promptitudine temeritatis invadere. Hinc confringit sacrilegus ostia, hinc sacristias violat sceleratus; hinc fur violentus aperit cavernas clericorum. Inde argentea vasa et aurea, inde sacras vestes, et quaeque praetiosa diripit et asportat. Proh dolor! Lateranensis, Sancti Pauli, Sancti Sabae, Sancti Basilii Aventini, Sanctae Sabinae, ac aliorum monasteriorum

et ecclesiarum loca dolent et lugent suis disrobata depositis; et, altis clamoribus conquerendo, pro voce dant gemitum, et pro illati doloris incendio suspiria et singultus. Orant ecclesiastici viri suppliciter, et has voces sub eulogio lugubris infelicitatis emittunt:

Cap. XXI

Lamentationes atque preces sacerdotum Romae.

"O infelix urbs urbium Roma, tot sanctorum patrum glorificis dotata reliquiis, tantaque gentium alienarum frequentia in tuis venerabilibus sanctuariis honorata; facta es nunc vicinis opprobrium et subsannationis illusio gentibus, quae circumstant. Venerunt, inquam, gentes in hanc sanctorum hereditatem, quae in cordis insipientia Deum in sanctis suis esse non cogitant, dum diva templa polluere non formidant. Comederunt ecclesiarum peculia, et loca[Page 266]

desolaverunt ipsarum. Precamur ergo suppliciter nos peculiaris Christi et ecclesiae suae populus, nos grex dominicus, et pascuae boni pastoris oves, ut tu Deus ultionum dominus hanc tuam et ecclesiae tuae temporibus nostris ulciscaris injuriam. In conspectu tuo sic gemitus expoliatorum introëat, sicque oppressorum clamor ad sedem tuae majestatis ascendat, ut iniquitates istas, quas fidelis populus tuus a gentibus patitur, quae te non noverunt, provida clementia tuae propitiationis aboleat, et miseratio tuae pietatis abstergat".

EXPLICIT LIBER TERTIUS

INCIPIT LIBER QUARTUS

CAPUT PRIMUM

Corradinus una cum ducis Austriae filio, magnaue Theutonicorum manu, ex Alamannia in Lombardiam venit, ubi omnibus auxiliis, quae jamdiu sibi promissa fuerant, collectis, Romam versus iter aggreditur.

Jam

inter haec Corradinus una cum filio ducis Austriae quodammodo sibi aequaevo cum Theutonicorum manu in Lombardiam de Alamannia venerat; ubi aliquantulum moram trahens, omnium fautorum quondam Manfredi patru sui tam de Thuscia, quam de Lombardia recepit tunc, et recepta meditatione diligenter recensuit quondam per literas oblata subsidia.

Demum vero, licet oculo posset meditationis attendere quod ad invadendum regnum, et Gallicos in regno morantes, illorum comitiva Theutonicorum, qui sequebantur eundem, non posset etiam triplicata sufficere, consideravit tamen quod gebellinorum usquequaque subsidiis, quae tam a civitatibus et locis provinciarum ipsarum, quarum contra regem Karolum videbatur pariter agi negotium, quam etiam a personis spiritualibus, quas vel vicinorum invidia, vel temporalium bonorum cupido coarctabat ad arma sumenda, et oblata et destinata demum fuerant Corradino praefato, in uno et eodem exercitu contra regem ipsum unanimiter animatis, poterat cum Gallicis, qualibet subcumbendi sublata formidine, victoriose pugnare.

Unde, contra monitiones, mandata, et inhibitiones tandem expressas romanae sedis antistitis, cujus anathematis et excommunicationis sententias mente juvenili temere in hac parte contempsit, Romam quantum potest citius venire festinat. Et, ut fautoribus et complicitibus suis ejus adventum expectantibus celerem motum animi sui promat, plus verbosis literis, plusve[Page 267]

praeconiis, quam pedibus, movetur in jam deliberata vestigia. Eum enim improbe suggerentium

suasiones et stimuli fortius ad ultima fatorum
judicia impellebant, eumdemque incautum
sub delusoria sponsione belli detrahebant ad nubilum
tenebrarum, ac sub felicitatis ostentamento
futurae debilem et insanum in medium procellarum
fluctuantium adducebant.

Cap. II

Corradus Capucius atque Fredericus e Tuneto in Siciliam
se conferunt; ubi litteris nuntiisque de
proximo Corradini adventu, omnes fere civitates
ad tumultum excitant. Fulco interim de Podio Ricardi,
Karoli regis ibi vicarius, ad defendendum se
parat, ac in rebelles progredi.

Fama igitur de praedictis ad Corradum Capucium,
et domnum Fredericum, qui adhuc
erant apud Tunisium, evolante, statim sub favore
illius regis Tunisii cum ducentis Hispanis,
totidem Theutonicis, et quadrigentis Thuscis
stipendiariis, quos in Tunisio ad regis ejusdem
stipendia commorantes avidos, et spolia Siculorum
alias hoc expertos temporibus retroactis esse
repererant, in duabus navibus, in quas tantum
viginti duos equos induxerunt cum eis, multis
tamen sellis et fraenis muniti, in Siciliam
transfretarunt. Hos quaedam terra, quae vocatur
Sciacta, regalis dominii fidei abjurata, primordialiter
receptavit; ipsisque a nonnullis Siculis,
quos tamquam frequenti susceptione occasionis
exilis aversos adhuc spes vana fovebat, grandia
exenia praesentantur, per quae non modicum
eorum debilis fortificatur adventus. Corradus
igitur Capucius per totam Siciliam spargit literas,
et se illustris regis Corradini vicarium in
Sicilia generalem literali fictione describit, tales
litterarum tenores inter alia intimando:

"Ecce rex vester cito veniet in celebri magnae
potentiae majestate, in manu potenti et brachio
excelso nimis. Veniet, inquam, verax dominus,
verus rex, et vera successio, ad haereditatis
suae populum, et patrimonii sui gentem, quam
immaniter opprimi a personis exteris et ignotis
compatiens, de manibus adulterini regis,
qui regni non sui possessione possessor violentus
abutitur, eripere disposuit, et ereptam in
antiquis felicium progenitorum suorum libertatibus
confovere".

Hujus sane Corradi Capucii nuntios et literas
quamplura loca et nonnullae personae devote
recipiunt, et Corradini adventum gratificant
et acceptant. Quae quidem pervertentes illico
mentis instabilis voluntates, jam ad Corradini
nominis et honoris magnificatione aspirant.
Sicque tota Vallis Mazariae, totaque Vallis Noti,
et fere tota Sicilia, exceptis quibusdam locis insignibus,
ut sunt Panormum, Messana, et Syracusia
civitates, dictorum Corradi et Frederici
beneplacitis, saltem nutibus, obtemperare videntur.[Page 268]

Cum quidam Fulco de Podio Ricardi, provincialis
natione, vicarius tunc in Sicilia regis
Karoli generalis, cerneret Siciliam tam subito
seditiosa machinatione commotam, contra praedictos
Corradum et domnum Fredericum adhuc
in Sciacta, propter equorum paucitatem multum
debiles, existentes, amicorum et aliorum de contrata,
quorum fraudulentae voluntatis propositum,
et dolosi propositi machinatio detegi nondum
poterat, exercitum per totam Siciliam congregavit.
Verum contra praedictos multi convenerunt
in ipsius Fulconis auxilium: qui violata
mente conflictum morantes intenti eum subacta
denuo suasionem confortant, hac consideratione
potissime, ut ipsum sagacius et liberius pro voto
possint adducere in praecipitium et ruinam, ac
eundem et gentem suam in cibum et praedam esurientium

hostium praeparare. Ex iis profecto quamplures extraneas proditorie fabricaverunt bannerias, et falsa vexilla, ut, descendentes hostibus ad conflictum, ea in ipsorum hostium auxilium, et exterminium reliquorum, terga vertentes, erigerent, et, banneriis ac vexillis erectis, de amicis nova quadam mutatione facta subito inimici gladios et lanceas converterent in amicos.

Cap. III

Corradus atque Fredericus cum Karoli vicario proelium ineunt; qui, a suis proditus, fugit, castraque hostibus relinquit: quare angentur in Sicilia vires Corradini.

Factum est itaque quod, dum praelibatus vicarius prope Sciactam magnum Siculorum exercitum congregasset, illorum potissime, qui vocati in partibus illis Ferracani contra reliquos appellatos vulgari linguositate Foetentes videntur fidem regis Karoli profiteri, jam dicti Corradus et dominus Fredericus cum equis et equabus, quos et quas invenire tunc poterant in illo modici temporis intervallo versus exercitum contra eos adductum, quasi familiares hostes et inimici domestici, appropinquant. Iis igitur infra ejusdem exercitus ambitum audacter subintrantibus loca castrorum, statim in ipso debili eorum aggressu, nullius tutela defensionibus adhibita, Siculorum agmina fugam simulant et sparguntur, ac Provinciales in escam hostium derelinquunt; ex quibus aliqui, erectis falsis et fabricatis hostium ipsorum in ipsa fuga banneriis et vexillis, post ipsam simulatam fugam, cui se videbantur propter impugnantium formidinem commisisse post commixtionem hinc inde jam factam, intrant suorum agmina pedetentim, conversique repente in arcum pravae malitiae, convertunt manus et dimicant contra suos. Vicarius autem, se conspiciens sic subito proditum et dolose deceptum, dimissis papilionibus et tentoriis, farcitis harnesiis, fugae non improvidae petit remedia, nec se voluit discriminoso certamini conscientia gravata committere, sed se suosque[Page 269]

Provinciales a manibus invalescentium hostium eripere studuit fugiendo. Pauci demum ex omnibus lethaliter corruunt, quamquam et interfici et capi potuerint multi tam ex Provincialibus, quam ex Siculis supradictis. Sed hostes advenae plus ad spolia, maxime ad capiendos equos, studebant, quam ad extinguendum morte taliter debellatos.

Et quia inter exercituales catervas amicos ab inimicis distinguere non valebant, cum essent in loco ipsius exercitus pariter confusi et commixti cum aliis, quadam parcentes simulata pietate prostratis, paucos vel nullos ad ultimum interitum adducebant. Verum, ablatis equis, quorum sessores, sine personarum acceptione, viriliter excutiebant a sellis ad terram, personas abire libere permittebant. Replentur igitur advenae spoliis, et qui res esuriebant refocillantur ad votum, qui erant pauperes fiunt dites, et pedites conscendunt equos ex debellatione sublato. Jam nomen Corradini apud Siculos praeclarum et celebre divulgatur, ac ipsius et sequacium suorum vires virendo cotidie invalescunt. Discurrunt equitum comestabulae per montana Siciliae, et patentes ac parentes devote sibi terras gloriose subintrant. Inter famosas sane terras ac fortes et utiles, quas dictus Corradus Capucii subegit dominio Corradini sunt istae precipue: Agrigentum, Terra-nova, Licata, Notum, Calata scilicet, et Nicosia, Cathania, Augusta, Castrum Sancti Johannis, Conturbium, Placia, et ultimo Lentinum, pro eo quod ferracanorum pars se in Turone ac castro Lentino in aliis partibus perditio

receptarunt. Qui tandem, Turonem ipsum, quod finaliter defendere non poterant, dimittentes, diu castrum jamdictum contra impugnantes externos defenderunt. Interdum autem, propter machinas et caveas subterraneas, quibus effodiebatur funditus castrum ipsum, aqua perdita cisternali, castrum compulsi sunt reddere, salvis personis et rebus, instantibus inimicis. Iis itaque sic victoriose agentibus, miserisque Siculis, non sine dubia cordis perplexitate confusis, gravatisque ab amicis, et ab inimicis oppressis, merito intra se nutantibus, cum non invenirent quibus fiduciose adhaerere possent amicis, nisi quatenus anima peccatrix, ad tartara tendens, et patrem sub pietatis specie impium diabulum habens, sub amicitiae simulatione cruciantes eam reperit daemones et tortores.[Page 270]

Cap. IV

Fredericus Lancea viginti quatuor triremibus, quas a Pisanis acceperat, Romam pervenit; indeque profectus, Cajetaque vastata, Siciliam petit: ibique in Melatii plano castris positus, a Corrado Capucio atque Frederico auxilium implorat, qui, ei invidentes, societatem cum illo inire nolunt. Robertus interim de Lavena viginti duabus triremibus e Provincia Messanam venit; ibique Karoli vicario sibi adscito, collatis viribus in Lanceam comitem proficiscuntur.

Pisani interea Romam vigintiquatuor galeas praemittunt armatas in subsidium Corradini, quibus comes Fredericus Lancea praeerat capitaneus institutus. Hae quidem galeae nonnullos regni barones et exules in regnum devehendos excipiunt; fretaque petentes, Cajetam obsident et circumdant, ac damnificant quantum possunt. Multa enim Cajetanorum viridaria devastarunt, et apud Molas praecipue arbores sine fine pomificas et fructiferas securibus, bipennis, et ascis exciderunt. Tandemque in Siciliam remigantes, quam jam fere totam praedicti Corradus Capucius et domnus Fredericus hostiliter occuparant, apud Milatium primordialiter applicarunt; ibique dictus comes figens anchoras, rudentibus extenis ad terram, descendit ad aridam, et quamplura castra in plano Milatii interceptit, et munivit pro velle. Sed, quia comes ipse Corradini se vicarium appellabat, Corradus Capucius, qui ejusdem Corradini vicariatus nomen usque tunc gesserat, et domnus Fredericus etiam, inter quos latens invidia ex sociae potestatis impatientia bulliebat, dolere vehementer ac invidere coeperunt, et in pugnando tepescere, ac intra se, nullis impellentibus aut praevalentibus contra eos, debilitari segnius et avelli. Cumque praedictos et gentem ipsorum dictus comes in sui subsidium peteret adventuros, hac intentione commonitus, ut se cum eo in plano Milatii jungeret, et messanenensem civitatem, ubi vicarius regis praedictus cum multis baronibus Calabriae et nonnullis fratibus hospitalis sancti Johannis jerosolymitani, convenientibus ibi de toto regno Siciliae, morabatur, per terram variis insultibus invaderent et per mare, comitis ejusdem vocationem non attendunt improvidi, et invidi plus, quam expediat, se cum eo jungere aspernantur.

Interea galeae de Provincia vigintiduae Messanam jam veniunt, quarum dux et rector est dominus Robertus de Lavena juris civilis professor; cum quibus Messanenenses novem alias galeas armarunt illico, quarum fecerunt praepositum quemdam Matthaeum de Riso civem Messanae, nautam audacem et securum in mari inter omnes alios de civitate praedicta. Sicque, dum in

auribus militum, qui erant Messanae pro rege, praedictorum Corradi et comitis Frederici plurimorum relatibus invidiae nota jam crebresceret, confortantur regii contra hostes, aliquali[Page 271]

propterea animositate resumpta, qui fere prae timore facti erant exanimes, dum se perdituros finaliter autumant et perdendos. Propter quod, consilio inito, milites numero forte septingenti, computatis Provincialibus, Calabris, Messanensibus, et fratribus praelibatis, de Messana pergunt ad planum Milatii contra Pisanos et comitem memoratum; cum quibus militibus una quasi hora galeae Provincialium et Messanensium supradictae junctae simul illuc remo trahente festinant.

Cap V

Pisani, victo proelio, quamplures Messanensium triremes capiunt, et usque in portum reliquas insequuntur: quare, magno motu in urbe excitato, cives viriliter sese defendunt.

Cumque jam utrinque galeae Pisanorum et Provincialium et Messanensium per aequora plana de propinquo se cernerent, Pisani, cursu hostes praevenientes audaci, galeis obviant praedictorum; et ut melius inimicis obsistant, dimicentque securius, in altitudine maris supra galeas adversariorum aliquantulum se impellunt.

Contra hos Pisanos, qui videbantur jam fugere, galeae Messanensium fatue se convertunt. Verum Pisani, galearum proras dirigentes ad terram, per continuum violentumque remorum impulsu, galeis tantum Messanensium se conjungunt, et fere illas in ipso lacertorum impulsu confringunt. Messanenses autem, credentes quod Provinciales in hostes animosos irruerent, quamvis concussi fortiter, se tamen conantur defendere ac resistere sicut possunt. Galeis autem Provincialim, nescio quo vano timore perterritis, petentibus altum mare, ac, nullis eos insequentibus, ad subsidia fugae conversis, Messanensium praedicti necessario terga dant hostibus, et, quasi naufragi, versis puppibus obici terrae, velut praecipitio voluntario se committunt. Unde Pisani novem galeas Messanensium personis vacuas, et octodecim in eis tantum homines abjectae conditionis et infimae capiunt. Ex quo tantum sumunt audaciam, quod non minus intrepide, quam superbe, ad terram cum militibus adversariis pugnam quaerunt. Milites autem praedicti, attendentes quod galeae Provincialium fugerant, messanenses vero jam captae erant, non immerito tremescunt, et dubitant, cum ipsi tantum de tota regis parte in Sicilia superessent, uno nequaquam alterum expectante, nec suam banneriam subsequente, cursu continuo quasi debellati, messanensem repetunt civitatem, mortificatis fugiunt artubus, et campum hostibus peditibus et marinariis derelinquunt, plus forsitan de civibus messanensibus dubitantes, quam de Pisanis praedictis, qui eos ausu temerario et non sano insequi pedites praesumebant. Demum, Pisanis ipsis cum galeis suis trahentibus usque ad portum civitatis praefatae galeas sic captas, Messanenses praedicti, mentibus interius,[Page 272]

jam corruptis, mutuo sibi invicem loquebantur, disponentes in animo firmiter militum praedictorum spolia, quorum occasione galeas suas fore perditas occasionaliter praetendebant, magnis ausibus occupare. Sed, dum Pisani ex improvidi deliberatione consilii galeas Messanensium pridie captas in medio portus tentant igne succendere, ac eas succensas igne acutissimo et volante unitim impellunt ad terram, ut per hoc

naves existentes anchoratas in portu, et domos ligneas in litore fabricatas comburerent, ac demum civitatem ipsam, cujus decor est abietum levigata lignamina et constructa, darent facilius in combustionem et cibum ignis; exiit subitus rumor in terra, quod Pisani Messanam student, si possint, incendere, ac quod se, mulieres et quaeque praetiosa jactassent, de terra ipsa sublaturus ad Pisas: propter quod non solum mares, sed et mulieres ipsae, verbo rumoris invalescentis audito, ad portum propere pergunt quadam ferina furia comitati, et naves ac domos inchoant sic viriliter defensare, quod ex multis et variis Pisanorum contra ipsos Messanenses offendiculis praeparatis summo studio non laeduntur.

Cap. VI

Corradinus Romam venit, miraue laetitia ac honore excipitur.

Verum, dum multa turpia et obscoena horribiliaque ac laethalia etiam undique per Siciliam peraguntur, dumque tota Calabria usque ad portam Rosseti rebellat, Corradini nomine invocato, Corradinus ipse jam per faciem summi pontificis et dominorum cardinalium, qui in Tybure residebant, non erubescit cum copiosa gebellinorum multitudine pertransire. Veniens igitur per Tuscanellam et Vetrallam, viterbiensem exercitualmente calcando districtum, cum immensa honoris et magnitudinis gloria pompose ductus est Romam. Priusquam tamen Urbem Corradinus introeat, ejusdem Urbis populus, qui naturaliter imperialis existit, adventus Corradini diem constituit celebrem et solemnem; et domni Henrici senatoris ordinata persuasione devictus, eidem Corradino extra Urbem adeo munitus occurrit, quod contra venientem exercitum velle pugnare ac ei obviare hostiliter potius videbatur, quam pacifice intra terram admittere, seu cum exultationis gaudio introducere, sicut per dictum populum fuerat ordinatum. Ora tamen quilibet relaxabat in jubilum et in laudem; armata capita herbis et floribus adornantur: milites ad haec, omnes se accinctos similiter stimulantes ad pugnam, cum senatore praedicto, distincti, more confligentium, per cohortes, exeunt extra muros, et, in pratis Sancti Petri sub Montemallo cum dicto populo subsistentes, ordinati per acies, singuli novis et festivis tripudiis exultantes, Corradinum venientem expectant. Quod autem populus[Page 273]

Corradino exiret obviam sic armatus, senator praedictus non sine praemeditata astutia ordinarat. Intendebat enim per populum ipsum militiam Urbis, quantam in Urbe posset ostendere, quodque universaliter daret credere quod Romanos omnes promptos et paratos fidelibus et devotis animis habere senator ipse poterat contra regem, ac per hujusmodi ostentamenta pomposa et fallacia Romanorum praedictorum dicto Corradino patefaceret voluntatem. Nihilominus tamen tripudiantium militum agmina vestium pretiosarum diversorumque colorum desuper arma varius habitus distinguebat. Quodque magnum est et auditu mirabile, mulierum choreae ludentium intra Urbem in cymbalis et tympanis, lituis, et violis, et in omni musicorum genere, concinunt. Volentesque suarum pretiosarum rerum abundantiam, quam plerumque sequitur voluptas, ostendere, de domo in domum in oppositum consistentem jactatis, ad modum arcus, aut pontis, chordis et funibus, vias medias desuper, non lauro vel ramis arboreis, sed caris vestibus et pellibus variis velaverunt, suspensis ad chordas strophaeis, flectis, dextrocheriis, periscelidibus,

arbitris, grammatis, armillis, frisiis et diversorum ac pretiosorum annulorum appensione, diadematum etiam et fibularum seu monilium, in quibus gemmae fulgentissimae relucebant, bursis sericis, cultris tectis de piancavo samito, bisso, et purpura, cortinis, tovaliis, et linteaminibus contextis aureo siricoque per totum, junctis velis et palliis deauratis, quae doctus opifex citra et ultra mare de diversa et operosa materia caraque texuerat. His igitur ornamentis omnes fere Urbis viae, per quas Corradinus erat vadens ad Capitolium transiturus, taliter adornantur. Nec fuit aliqua illius pompositatis et gloriae comparatio, quando Romam regem Karolum venientem universaliter exceperunt. Nunc enim altera partium ejecta erat ab Urbe. Propter quod ab hiis, qui remanserant, quicquid factum est solemnitatis et laetitiae die ista, et cordis affectu, et ex animi liberalitate, seu mera voluntate, processit.

Cap. VII

Romam Corradinus ingressus, contra Gallos concilium convocat. Sed suorum plerique per prodicionem ipsum necare moliuntur.

Ecce jam Corradinus in pratis ecclesiae.

Ecce venalis gens Urbis, plebs gebellinica, non sine impressione fastuosa et astuoso compulsu, ad lora dextrarii Corradini festinat, et quilibet in hoc, ut major appareat, nitens alium praevenire, eundem Corradino e vestigio pedes

dextrare fatiscitur, et eum intra terram conducere satagit, sperans laudis plus aliquid promereri.

Ingressus est itaque cum suis pompatice caveam civitatem, quae, frequenter libertatis antiquae pudicitiam violando, actu meretricali verisimiliter

prostrans adulterandam cuilibet venienti[Page 274]

domino impudenter se exhibet, ac ultroneam se exponit; ibique adversus regem Karolum de tota Italia convenientibus gebellinis, Corradinus ipse, domnus Henricus dux Austriae, comes Galvanus, comes Gerardus de Pisis, comes Guido de Monte-feretro, Corradus de Antiochia, et capita gebellinorum Urbis, videlicet Jacobus Neapoleonis, frater et filii Aniballensis, comes Alkerucius de Sancto Eustachio, Stephanus Normanni, Petrus Romani, Johannes Arlacti, et Surdi omnes etiam, quorum Raulus per Manfredum quondam comes fuerat factus Cathanensium, nec non et multi milites et barones theutonici, lombardi, tusci, romani, et exules regnicolae viri famosi, pluresque, quos fama celabat obscura, consilium contra Gallicos inierunt. Sed et juvenilis mens casus, incauta, futuros praevidere, tamquam familiariter decepta, non poterat, qualiter ille iniquitatis filius, auctor totius sceleris nequitiae, pseudochristianus domnus Henricus senator, immo verius profanator Urbis, clam et fraudulenter condita deliberatione proposuerat cum Galvano, et quampluribus optimatibus fraudulentis, qui hac intentione Corradini sequebantur exercitum, ut, rege Karolo, sicut tenebant firmiter, expugnato et Gallicis, iuxta gebellinorum vana figmenta, devictis, infelicem Corradinum, qui per omnem modum tendebat ad interitum et ad malum, ac ducem Austriae, cum quibusdam magnis viris de Alamannia, comitibus et custodibus dicti Corradini, proditoria insultatione perimerent, et, tamquam familiares hostes improvisos, miseros et incautos immaniter adnullarent sicque praedictis crudeli ausu improvisa peste peremptis, domnum Henricum praedictum in Siciliae regem inungerent, totiusque regni sibi traderent dominatum. Hac igitur machinatione dolosis per

totum fabricata propositis, habere per Cellas in regnum duces exercitus Corradini primum disposuere congressum. Sed, antequam rem optatam se obtinuisse laetentur, fiunt in rebus dubiis barones, et comites distribuuntur, victoriae nondum habitae vel possessae fit perpetua comitatum et feudorum concessio, et in sortem propriam quilibet ex gebellinis gratiam sibi de regni possessionibus pragmate concesso receptam ante horam dinumerat et recenset. Haec est ambitio cupida, quae et exorbitat in virtute propria, et perenniter cruciat quemlibet ambientem.

Cap. VIII

Corradinus, una cum gebellinis omnibus Roma discedens, in Aprutium procedit, atque in Allae agro castra ponit. Haud procul cum suis castramentatus est rex Karolus: uterque exercitus mira pugnandi cupiditate fragrat.

Egreditur jam Urbem plebeja multitudo, ac nonnulli magnates et equites alii cum eadem; et per duas dietas, quibus tantus potuit ire conventus, plebs gebellinica exercitum sequitur Corradini.[Page 275]

Sed ex conducto et deliberato inter duces exercitus, majorem partem populi romani com meat, eis data licentia, iis dumtaxat retentis, qui magis videbantur sub gebellinicae devotionis zelo fervere de magnatibus Urbis. Ii secuti sunt usque ad ultima facta casualia Corradinum. Petrus Romani praedictus, qui pridie regi Karolo adhaerebat, nunc vero, opportunitate captata magnae et apparentis potentiae Corradini, quae videbatur usquequaque perpetuo valitura, occasionaliter mutato proposito, ac rupto fidelitatis foedere, quo se regi conjunxerat praelibato, ad devotionem fuerat Corradini conversus. Cum hoc quidam Alkerucius de Sancto Eustachio, vir animosus et valde pugnabilis, et Stephanus Alberti, cujus animus nondum bellica fama claruerat, et domnus Johannes Caporelle, vir senex, qui jam armis cedere poterat et debebat, domnus Neapoleon filius domni Jacobi Neapoleonis, domnus Ricardellus de Aniballensibus, et quidam Petrus natus domni Johannis Arloti, multique alii milites, et equites, cum eisdem voluntarie contra regem festinant in regnum, quasi duces et rectores romuleae multitudinis popularis. Catervis igitur gentium diversarum nationum cum Corradino convenientibus in Aprutio, exercitus totus huiusmodi castrametati sunt per loca districtus Allae; ibique de prope rex praedictus cum exercitu substitit Gallicorum, habens secum Provinciales innumeros, regnicolas etiam aliquos et Romanos. Quidam enim miles strenuus de filiis Ursi, Bartholamaeus nomine, ac Anibaldus, qui dicitur Marchio, vir amabilis et studens prae ceteris illis de sua progenie bonitati, regium animose sequebantur exercitum et juvabant. Sicque, prae multitudine hominum, quae dinumerari non poterat, continuus et validus in castris clamor aderat hinc inde, qui adeo per cymbalorum tinnitum, et sonitum tympanorum, tubarumque clangorem invalescere denuo nitebantur, quod voces hominum non patiebantur discerni. Sed omnes omnium voces in aëris suscepta coelo nova quadam mutatione in extraneum sonum conflati non solum omnes, sed et creaturas coelestes velut grandia tonitrua reverberationibus inculcatis poterant commovere.

Sane utrinque magna erat aviditas conflagendi, et tanta quippe, quod modo milites, modo pedites manualiter singulari concertatione se jungunt, et, ut ita loquar, frequenter palocricia faciunt singulariter et conflagunt; quodque quanto magis alter alterum invadendo tentabat, tanto

plus crescebat audacia, magisque nitebatur
pugnandi voluntas procliva fervere, et acui
animositas alternatim.

Cap. IX

Karoli atque Corradini exercitus ordo

ac dispositio.

Constituit igitur rex Karolus, non sine magna

bellicae sagacitatis experientia, tres militum[Page 276]

acies. Prima fuit Provincialium, et quorundam
Romanorum, quibus primus est indictus aggressus;
secunda Gallicorum quamplurium, qui sub
stipendiis militabant; tertia fortassis octingentorum
nobilium strenuorum, qui totum regis,
si expediret, exercitum poterant relevare ruentem.
Primae praeerat Jacobus de Gaucelmo; secundae
regius marescallus, qui regis Karoli verisimiliter
simulabat personam, pro eo quod
ejus receperat coronatoria munimenta, et insignem
sedebat sonipedem phaleris, more regio, et
cooperturis ornatum; tertiae, quae continebat electos,
rex ipse constituerat se ductorem. Prima
petit vasta campestris; secunda ordinata collibus
curvis insidet, ut succurrat; tertia post colles
densis cinctos nemoribus, velut canis catenatus,
mugitu bovis audito, fremescens, adversariorum
zelabat aspectum, ut, si videretur expediens,
opportune prodiret in campum, et improvisos
adversarios offensaret. Ex adverso Corradinus
duas tantum suorum militum fecit alas,
primam quorum militum aciem sequebantur Hispani,
qui fuerant cum domino Henrico profecti,
hanc etiam et Lombardi, quorum dux erat
Galvanus, et eandem Thusci sub ducatu comitis
Gerardi de Pisis. Hae quidem gentes agrestes ex
tribus nationibus sic collectae, densatim turmam
in altitudine facientes, dum sese in campis glomerant,
constituunt se ipsas inexpugnabiles, et
fortissimas ad cujuslibet discriminis proelium
sicut murum. Vires enim expertas habebant, et
promptos et audaces quasi animos ad pugnandum.
Secundus vero exercitus Corradini manipulus
de clamorosis in bello Theutonicis congregatis
sub nutibus Corradini, ducis Austriae, ac quorundam
baronum de Alamannia solitae audaciae,
moderabatur habenas. Ex praedictis igitur
directis ad bella manipulis, non vana resultat
crudelitatis opinio, quod si cum illis tribus alis,
quas rex constituerat saepefatus, sola prima
Corradini acies conflixisset, sanguis gallicus,
bello taliter perduto, humum et herbas desuper
faciliter et absque resistantia finaliter madefacere
cogebatur. Sed frustra intentatur aliquid invito
numine superno.

Cap. X

Commisso proelio, atrox post certamen, Galli in fugam

conjiciuntur. Karoli marescallo capto caput

obtruncatur: quamobrem rumor exoritur ipsum

Karolum esse interfectum.

Demum ad haec cohortibus alternatim ad bella

dispositis, et certis signis concertantium moribus

habitis hinc inde statutis, tubae vicissim

sonitum dant terribilem, concrepant cymbala,

coelum remugit clamoribus, et terra resonat quasi

concussa clamoribus tonitruis. Primae etenim

acies stabilitae sub praedictis signis camporum

spatia repente corripunt, et, effusi per jugera

equites sicut nimbi, continuo voces cum viribus[Page 277]

efferunt, et limites datos per exercitus praesides

utriusque transilientes, cum furia pugnam

usquequaque lacessunt, et, dum ex praeconcepta

furoris iracundia naturalis vim animus excitat,

vires ex ira colligunt, quae illa nonnumquam

et in debilibus subministrat. Ex iis ergo aspera

pugna surgit; manus enim immiscent manibus, et alterna brachia per aëra jactitant, frequenter auras acuis ictibus verberantes. Multa inter se vicissim dant vulnera viri compugiles bellicosi, et aliqua lateribus cavis ingeminant, pectoraque faciunt munita hinc inde sonora. Discunt armatae genae frequentibus crepitare sub ictibus, erratque circum aures et tempora crebra et instans percussio fortium bellatorum; ac nunc dextera, nunc sinistra vicissim actus sonoros inculcat, nec nulla data mora vel requie creber miles alter alterum, nimborum densitate ad instar, qui, cum ad tecta et culmina defluunt cum grandine, concrepant ictibus densatis, impellit et pulsat virosis impulsionibus atque versat. Inde est quod ex confligentibus hic de equo ad terram excutitur, et in spisso jacet pulvere convolutus, hic, caput in sella ex utraque parte reiectans, jamjam sui casum dubie comminatur. Hujus collapsa cervix pendebat in humeros; alius cruorem evomit ex ore vel naribus defluentem; aliusque cum sanguine dentes mixtos emittit. Alterius ad terram cerebrum et intestina sparguntur; et dum utrinque fiunt aciores ex pugna, neque aspectis vulneribus deterrentur, nonnulli vitae spiramina derelinquunt. Sicque caeduntur duces et praesides, ac innumerum sine nomine vulgus cadit. Et dum Provincialium acies, quorum jam multi corruerant, hostibus terga dedisset, per stipendiarios gallicos, qui secundum regii exercitus aciem faciebant, manipulo primo succurritur fugienti. Densatur bellum, et bellantes invicem se perurgent; miscentur sine discretione compugiles, et solum vocis signum hostes discernit ab hostibus, cum facta esset hinc inde commixtorum militum una massa. Rex autem de specula collium, quorum summitate, ut pugnam cerneret, ascendebat et descendebat, dubius intuendo predicta, fremebat dentibus, et mente tremebat, nec dum in campum pugnae prodire tentabat, vel aequo campo se dare. Sed, dum ex mora superbiam colligit, spiritum affectu confligendi fatigat, et asper natura sui concepta vero improbat, castra intuens, absentes arduo cogitatu saeviebat in hostes. Itaque secum ignescente.....ardens dolore medullitus, nondum videt qua ratione tentet aggressum, quamquam suis electis commilitonibus amor in bella ruere unus esset. Considerabat enim adeo adversariorum acies multitudinis robore fore firmas, quod electorum suorum paucitas hostilium gladiatorum illa hora non suffecisset ad cibum. Nondum enim suas direxerant intentiones ad spolia, sed adhuc ad pugnandum vivacibus animis intendebant. Hispani adhuc, cum ad torquendum hastilia lacertos agiles habere dicantur,[Page 278]

nonnumquam lacertis adductis in gyrum, vibrando lanceas compellebant hastas ocius volare per auras, quandoque hostium obviantium transfigentes praecordia fixo scuto. Sicque, dum hujusmodi per diversa camporum loca geruntur, omnis multitudo pugnantium frementibus cedit Hispanis, et aliis de prima acie supradicta. Provinciales autem, et globus eorum, quos nequaquam attingere potuit gladius inimicus, fugam quantum poterant celerabant, alii per silvas, alii per montes, alii ad nota, nonnulli per ignota et devia fugientes: et dum quidam extranea petunt divortia, ii per silentia loca errant; illos nigra salvat horriditas; alios incalcata semita calles devehit per occultos; nonnullos vero per ignotam viarum regionem pavor obduxit. Verum, si convertant se aliquantum fugientes, dum densitatem insequentium conspiciunt, retrocedunt

frequenter, actores vulnerum, propter manuum
spissitudinem, non videntes. Fugiens, inquam,
Jacobus de Gaucelmo Aquilae substitit, et
alii per loca diversa excedentes a castris, tuta
capessunt receptacula, si qua possunt, pleneque
vasis argenteis, armis, tapetibus, et rebus decoris
innumeris tentoria Theutonicis derelinquunt.
Omni ergo Corradini exercitu per apertos campos
effuso, per castra pavida fama volavit quod,
primatibus exercitus regis Karoli una caede peremptis,
rex ipse Karolus captus erat. Tunc enim
marescalcus suus erat manibus hostium interceptus,
qui sub eisdem regis armaturis eximias
induebat, quem Corradinus contra honestos mores
pugnantium, qui prostratis et captis sibi invicem
parcere didicerunt, de comitum lombardorum
consilio, infra septa castrorum fecit, durante
certamine, capite mutilari. Ex quo verisimilis
fama resultans, faciles aures mendacio replevit,
immo ut publicum et notorium deferebat
quod rex capite fuerat mutilatus. His et aliis
vane replentur castra mendaciis: ingentique caede
peracta, Corradinides.....quaesitis spoliis, et
tamquam victores spoliis gratulantur et praeda.
Cap. XI
Gallis clade perterritis Erardus de Valeri animos addit.
Karolo eadem hortante, ad pugnam paratos
omnes se offerunt.
Verum legione quasi tota Germanorum sub
triumpho campis castrametante, staretque huiusmodi
concertatione sopita peditum multitudo hastis
in medio castrorum et campi longis annixa,
quibusdam nihilominus, qui fuerant per plana
diffusi, castra repetentibus hostium propter robam,
quidam immani corpore miles, nomine Erardus
de Valeri, latos habens humeros et membra
nervis compacta fortissimis, caput in altum extulit
circum colles, regique proloquitur, et electos,
quos collium occultabat curvitas, non exclusit.
Ait enim: "Nunc videndum est nostra si fortis sit[Page 279]

dextera; nunc castra sunt inimica petenda: ipsa
namque res facti nos ad bella vocat. Ad praesens
ergo agmina secunda hostium invadamus:
nam campus nobis hodie triumphantibus remanebit.
Nulla discrimina video in pugnando; sed
neque in fuga spem vivendi suppono. Tu enim,
rex, hic tot es electis militibus comitatus, quod
dummodo ampla pugnandi trahamur deliberate
cupidine, leve est audere quod placeat. In
hostes ergo statim medios irruamus". Rex vero,
novo aspiciens hostes tripudio congaudere, suosque
partim caesos, partim extra castra fugatos
nulla suorum signa superesse discernens, quamquam
illius militis grata voce confotus, mentis
robur sub ambiguitatis tantae perplexitate reciperet,
vultum tamen et ora lacrymis defluentibus
irrigabat, voce orans hoc modo submissa:
"Deus, sub cuius nomine gens gallica semper
pugnat, non patiaris nunc Gallicos tuos animo
deleri, sed exhibe nobis ex his improbis hostibus
hanc tantam miraculose victoriam, ut jugiter,
sicut solemus, in tuis possimus laudibus
delectari. Sed, o vos praesentis fortunae comites,
sine quibus nec volo, nec possum nancisci
gloriam, habete pro constanti quod, si nos hostes
hos agrestes hac vice superare contigerit,
et sceptrorum solitis fascibus repotiri, non solum
ad participium laudis et gloriae conquisitae,
sed in virilem sortem, vos recipiam obtentorum".
Tremefacti sunt igitur nutu regis astantes,
et ajunt: "Mori hodie pro justitia regia magnum
pretium reputamus. Honorem hunc vita
nostra bene emi credimus, si contingat; animos
enim habemus pro hac re lucis, si expediat,

contemptores. Te regem usque ad interitum prosequemur. Verum, si quis, quod absit, casus nos praecipitet, rapiat in adversum; te tantum optamus, cujus est vita dignior, superesse".

Cap. XII

Hostes ad praedam intentos Galli adoriuntur, ac, ingenti clade perpatrata, in fugam conjiciunt. Henricus, Galvanus filiusque, atque Corradus de Antiochia, captivi fiunt.

Confestim igitur, jussu regis, cujus praesentia nimirum comites urgebat electos, concelerant simul invadere jam securos, regemque horrido fremitu consequuntur. Hic in omnem casum pergens audacior, premendo vocem et fremendo vestigiis ad castra currebat adversa, et fulmineum ense non segnis educens, veluti lupo impastus, cui famis impatientia jubet fauces sanguine cruentare, plaena haedis et matribus turbat ovilia, ea parte prosiliit, et aggreditur hostes, qua ingens adversariorum globus super recensendis spoliis imminebat. Ruunt et electi cum ipso, ac ingentem molem hostium volvere ac subvertere[Page 280]

collectis viribus subnituntur. Cogit ergo rex socios galeatos in proelia, et galeis coruscantibus cristata capita simul angit in hostes. Tendunt electi qua densissima hostium cassantium agmina juncta vident. Superbum ad haec Galvanum, cujus aviditas tantum ad spolia intendebat, rex juxta tentoria regalia subsistentem et mirantem varietatem et multitudinem spoliolorum adducto ense congreditur; sed, quia rex de casu sinistro denuo metuebat, voce pressa dicebat ad comites: "Vos autem, ne aliqua manus vobis a se tergo possit attollere, custodite". Late igitur Corradinides costernuntur, nec tamen electis sufficiunt saepefatis, eorumque arma revolvuntur et tegmina, et terra madet atro ipsorum sanguine tepefacta. Trunci jacent acephali manante cruore lethaliter singultantes. Ferro gens excinditur scelerata, et transadiit ultra costas. Alterius pectus ad terram tepidum singultibus longis pulsatur. Sed dum frustra quidam in excidio fugam tentant, est qui post eos acclamet: "State, viri; ad quis venistis? quidve in armis estis assumpti? quae fuit causa viae, et quae est causa fugae tam subitae?" Sed fugientes nihil e contra reddunt; immo celerioris fugae praesidio se committunt. Relinquunt inviti occupata spolia, et propria non reportant. Fugit et ipse pseudochristianus Henricus, sed frustra tentat in malis fugam; nam, licet, pugna relicta, fugerit a facie hostium inermis, tamen latitans capitur per quemdam abbatem monasterii sancti Salvatoris prope Reate, quem ipse abbas tradidit ronanae ecclesiae, quam idem Henricus lacessere vane studuerat et turbare. Demum tenendus citra mortis periculum regi Karolo assignatur. Galvanum et filium, Corradum etiam de Antiochia gallica manus victoriosius apprehendit. Tandem Galvani filius, patre praesente ac similem sententiam expectante, capite mutilatur, ut, filialibus poenis aspectis, paterna viscera moeroris magis crucientur angustia, majorique cruciamine comprimantur, parque mors vel sententia expectata sola consideratione paternum animum magis affligat, magisque terreat et conturbet. Corrado vero de Antiochia post tempus ad magnam reverendi patris S. Cajetani sancti Nicolai in carcere Tulliano diaconi cardinalis instantiam, vitae beneficium indulgetur, et pro excambio domini Neapoleonis et domini Matthaei fratrum cardinalis praedicti, qui apud castrum Sarracinesci sub uxoris ejusdem Corradi custodia tenebantur, a gallica potestate

subducitur, et ecclesiae romanae donatur.

Cap. XIII

Corradinus Romam versus fugit; ejusque milites adhuc caeduntur. Fama de Karoli regis victoria allata, gebellini maxime deterrentur.

Corradinus infelix, cujus ante annos anni

virilis satis cura premebat, ducatu quorumdam[Page 281]

de Urbe nobilium, levis, immo rebus quibuslibet vacuus, vel evacuatus potius et exhaustus, una cum duce Austriae, comite Geraldo de Pisis et quampluribus suae gentis primatibus, versus Romam attonitis sensibus accelerat fugiendo. Ibi enim comes Guido de Monte-feretro remanserat vicarius ordinatus. Sic itaque, post fugatam partim, partimque caesam legionem Corradini secundam, nonnulli de prima acie, qui Provinciales et alios de manipulis duobus exercitus regii fuerant insecuti, ad castra miseri redeunt vana cogitatione decepti, nescientes adhuc quod campus Gallicis remansisset. Hos enim catervatim non creditam incaute redeunt ad mortem gallica manus intercipiebat immaniter, nulli vitae veniam indulgendo, sed extrema aequando fata repetentis castra cujuslibet pari poena, et redeunt quoslibet aequo cruciamine exscindendo. Quosdam vero ex Romanis Achivis, qui nonnunquam delirantis dominis varia poenarum inflictione plectuntur, postquam in ferocitatem concitatam saeve gallicam inciderunt, rex, in signum et memoriale ejus, quod perversis volubiliter animis, fide abjurata, qua ecclesiae tenebantur et sibi, attentaverant temerarie contra eum, fecit obtruncari pedibus. Et tandem, considerans quod ex hujusmodi aspectatione opprobrii Romani poterant provocari, usus consilio saniori, glomeratos reductosque infra septa cujusdam clausurae murorum fabrica circumquaque vallatae incendio tradidit, et igne consumsit. Coepit igitur de victorioso regis triumpho fama crebrescere, quae volando denuo succrescebat. Unde rei veritate Urbis patefacta magnatibus, et inferioribus etiam reserata, gebellini suos deplorant amissos, caesosque recensent, qui fuerunt pridie bello peremti. Hos enim, praeter alios praedictos, cara ulterius uxoria non aspectet affectio, nec thoros ultra repetat conjugalis: videlicet Stephanum de Alberto, Alkerucium, et Johannem de Caporella; cum quibus in bello sine nomine multitudo peditum romanorum irrevocabiliter est collapsa. Petrus vero Romani, Romam rediens non incolumis, sed Gallicorum ingentibus ictibus malleatus, per modica vivens tempora, praetextu receptorum munerum et illa occasione, ante fatalem diem mortis morsibus expiravit. Quidam etiam Cinthius de Cerinis, quem una fides, una perfidia, unaque passio eidem Petro conjunxerat, contusus membra per totum, recuperare numquam potuit sanitatem, sed ex eo lucis omnino factus est expers, continua valetudine maceratus.

Cap. XIV

Guelphi Romam ingrediuntur, civitatemque ad tumultum excitant: quare, suis suadentibus, ad maris littus, Pisas transiturus, Corradinus confugit.

Corradino itaque, cui nullus post devictum a

Gallicis bellum remansit amicus, Urbis petente[Page 282]

tutamina, domnus Johannes, et domnus Pandulfus de Sabello, domnus Bertholdus, qui tunc de bello redierat, intrant hostiliter Urbem, multis paribus et imparibus sequentibus illos guelfis, et gebellinorum trepidantia infestis rumoribus corda turbant contra hostes bella; inter cives vero seditionem studentes ex deliberatione movere,

nihilominus tamen Corradinus, qui pridie
patenter et pompaticè cum immensa Urbem occurrentis
populi gloria introierat, deposita pompa
potentiae, non ut praeses, sed ut praedo relictæ
praeda diffugiens, latenter ingreditur mente
captus. Sed gebellinis considerantibus quod, eorum
jam posse concusso, de facili Corradinus poterat
Romae capi, quodque ibi vires nullas resumere
poterat, suasionem suorum, quibus nihil de
animositatis virtute remanserat, sed nec de viribus
quicquam, marina diffugit ad litora, credens
pervenire usque Pisas incolumis, ibique aliquibus
viribus restaurari. Sed multos sua fallit intentio,
et spes quandoque consuevit evanescere
praeconcepta. Comes namque Gerardus praefatus
in Urbe latitans concidit in laqueum, quem
timebat. Hunc enim manus guelfa comprehendit,
et tandem exhibet dicto regi.

Cap. XV

Corradinus una cum duce Austriae, aliisque, celocem
conscendens, Pisas versus fugam capit: sed,
a Johanne de Frangipanis, qui eum insequabatur,
deprehensus, in Karoli regis potestatem venit, a
quo vinctus Neapolim judicandus mittitur.
Corradinus ad haec cum duce Austriae sibi
fortassis aequaevo, quos forsitan et aequabat justitia,
cum quibusdam etiam aliis proceribus,
quos a belli discrimine una fuga subduxerat,
quandam apud Asturam saguntiam, fortuna sibi
undique non vetante, conscendit, et, vitae suae
volens experiri residua, remeant versus Pisas.
Verum, dum quilibet de more struit insidias, et
parat offendicula debellatis, ac sicut canis grege
praeposito cervum sagittatum dumtaxat latratibus
impetit fugientem, sic nonnulli, qua nescio
ducti cupidine, quove spiritu vel affectu, dum
non absque dolo student semper victricia signa
sequi, ardent potius in afflictos ab atrocitate insequentium
jam seductos. Inde est quod infelices
et incauti, jam credentes hostium evitare saevitiam,
quadam extranea pietate, vel impietate potius,
novos inveniunt denuo inimicos. Sicque
quidam de magnatibus Urbis, nomine Johannes
de Frangipanis, dominus praedicti castri Austurae,
credens non recte fecisse, quod Corradinum
sic impune abire libere permisisset, dum sibi et
regi placere desiderat, a quo magna sperabat
pro magnis ausibus obtinere, armat aliam saguntiam,
et Corradinum multipliciter fatigatum
multoque metu confectum insequitur, et invadit,
capit, et reducit ad terram. Sed heu, inquam,
ubique periculum expugnato! vitans enim terrarum[Page 283]

discrimina, in vastitate maris foveam reperit,
ubi cadat. Johannes itaque praedictus, ad
terram rediens, nova, sicut venator, gaudet laetitia,
capta praeda, sperans, sive tendat ad dexteram,
sive ad sinistram declinet, affectatis in
omnem eventum repleti muneribus, et praetio propterea
magno dotari, sive regi placitam et perquisitam
velit praedam assignare, quam coeperat,
seu suae restituere libertati. Verum Robertus
de Lavena, capitaneus galearum provincialium,
quae pridie, sicut vidi, et duraturum testimonium
profero perloquendi veritate suasus,
satis viriliter fugerant, quoniam ad eundem Robertum
captionem hujusmodi novae praedae fama
perduxerat, comites galearum, totumque stolium
cogit ad terram, volens saltem per vim, si
valeat, ab eodem Johanne subducere et extorquere
concaptos. Ipse vero Johannes, qui nec liberare,
nec tradere praedam disposuerat, nisi
magna prius foret mercede dotatus, Corradinum,
et alio illaqueatos taliter ab eodem, ut exhibere
praedam hujusmodi dicto Roberto cogi, sine

grata et sperata pactione, non posset invitus, ad quoddam castrum de prope forte transvexit. Angitur ergo in castris et angustatur obsidione nautarum, ad quam obsidionem fortius perurgendam dominus Jordanus de Terracena, cardinalis, qui officio rectoriae comitatus Campaniae per sedem apostolicam fungebatur, cum equitum et peditum comitiva convenit. Demum vero dictus Johannes tum pollicitationibus amplis illectus, tum inductionibus terroreque devictus, nec minus interea morem gerens non propriam restituit praedam venatoribus venantibus praedam suam. Tunc sane, sicut creditur, dictus Robertus abolevit infamiam, qua de fuga Siciliae turpiter poterat annotari, tunc maculam infamis annotationis extersit, et regium meruit rehabere favorem, quem aliter credebatur forsitan perdidisse. Excepit ergo captos saeva manus regis et dira cupido, manditque pro voto de venatione quaesita, et pro libito vescitur rebus optatis; ac, dum omnes reputat inimicos in ejus potentiam jam conclusos, jubilo confunditur gaudiorum. Ut autem, sine dilationis mora, quae parit plerumque periculum, faciat rex de vitulo superstite victimam, Corradinum recognoscentem saepius contra suam matrem ecclesiam deliquisse, nec minus contra regem ipsum vehementer errasse, procuravit, per quosdam ecclesiae romanae cardinales illuc propterea per sedem apostolicam destinatos absolvi, et tandem vinctum perducit usque Neapolim, ut ibi secundum legem eum faciat judicari. Corradinus sane terrore mutus et metu, nihil audet palam temere proloqui, , nec secum infelici dolere de casu; sed tantum pia matris recenset viscera, et futurum in eo gemitum matris deplorat: "Ha, Ha, inquit, o genitrix, me missum ad tanta pericula, quasi casus filialis praenuntia, deplorabas: 'O sola mea requies senectutis; o unica vitae ulterioris fiducia; me solam qualiter derelinquis?' O cara mater;[Page 284]

utinam si supersunt aliquae de avulsa felicitate reliquiae, misera miserae simul fandi copia traderetur!" Sed heu infelix ex casu tam gravissimo Corradinus oppressus, motu et sensu penitus destitutus, ejus, quod egerat, illico poenitens, vultus colore mutato, quasi sentiens sibi vicinae mortis periculum imminere, dolet se lethiferum recepisse morcellum, quem adhaerentem jam gutturi non potuit deglutire.

Cap. XVI

Corradinus una cum duce Austriae ac comite Gerardo de Pisis, Neapolis foro, dicta causa, capite obtruncatur, atque furtim sepelitur.

Rex autem ex generosis civitatibus Terrae-Laboris et Principatus syndicos duos bonos viros ex qualibet terra pro Corradini sententia Neapolim convocavit, ut non suum quod acturus erat de Corradino iudicium videretur, sed potius hominum de contrata. Fortassis enim circa hoc conscientia mordebatur, quod eum captum de jure non posset ultimo damnare supplicio, qui ejusdem regis hostis fuerat manifestus. Sed volebat quod praedictorum periret iudicio et eorum sententia sancirentur, quorum spolia occupare et temerarie arripere intenterat. Factumque est ita, quod contra Corradinum, ducem Austriae et comitem Gerardum de Pisis, apud Neapolim mortis est sententia promulgata; ibique in campo fori juxta eremitarum locum, cujus a sinistris via media sunt coemeteria Judaeorum, capitibus obtruncatur. Corradinus, inquam, antequam hujus mortis calice potaretur, existens juxta passionis locum damnatus, dum saeve moraretur in manu lictoris, non voce querula

sed ad coelum jungebat palmas, mortemque inevitabilem patienter expectans, suum Domino spiritum commendabat; nec divertebat caput, sed exhibebat se quasi victimam, et caesoris truces ictus in patientia expectabat. Juvenili ergo sanguine in poculo crudelitatis absorto, ad terram dejicitur pueritia, et perdita est juvenus. Insignes trunci jacent exanimes, et delapsae cervices, et capita sine voce. Madet terra pulchro cruore diffuso, tabetque juvenili sanguine cruentata, jacent veluti flos purpureus improvida falce succisus. Decorum artus acephali non tumulantur, sed humantur corpora sic obtruncata. Lapidum cumulus objicitur loco tumuli, cujus eminentia usque hodie subterratorum ostendit cuilibet sepulturam: quamquam habet opinio plurimorum, quod fratres illius loci, vel ex devotione, vel pietate materna ducti, seu prece pretiove commoti, ossa Corradini clandestino exhumaverunt, matri miserabili destinarunt. Posteritas igitur Frederici, cujus aemula quasi fuit transgressio genitoris, tamquam succedens criminibus avitis, evanuit, nullo de suo satellitio superstite remanente. Infecerat enim suae propagationis rivulos[Page 285]

Frederici dira contagione nequitia et in traducem generationis suae materiam sceleris originale traduxerat, et exquisitae malitiae incentivum. Pereunt aquilae pulli, et eorum pullulatio, locusque confidentiae perenniter desolatur. Radix non generat ulterius Frederici, nec serpens ulterius sibilat, nec absorbet suae commentationis effectum, nec vitiosa cupidus frendet amplius detentione possessor. Arbor hujusmodi non facit plus surculos, neque floret, nec fructus producit ulterius valituros. Ruit irreparabiliter domus, et machina toto convellitur, ejusque successio suae perennis desolationis incommoda perenniter deplorabit.

Cap. XVII

Karolus, Romae quoque senator lectus, multa praeclara facinora in improbos perpetrat, et rebelles omnes sibi subjicendo curat.

Post consummationem multi laboris et utilis, post devictos et triumphatos ecclesiae inimicos, ascita regis prosperitas apud Neapolim sedentis in suae solio majestatis fulgoribus undique victoriae glorioso, ipsius fidelitatis devotione totum jam relucente per regnum, novis victoriis, novis ac gratis successionibus est adaucta. Urbis enim statim recuperat sine grandi fatigatione senatum, et in senatorem victoriosus assumptus, senatoriae titulum ceteris suarum dignitatum inscriptionibus aggregat et conscribit. Verum inter alia aequitatis opera, hoc suis principio temporibus actum fuit: quod cum inibi adeo latronum audacia pullulasset, adeo manus invalescerent denuo praesumtrices, quod et romipetas, et quoslibet etiam viatores audendi taliter nequiret sibi praesumpta licentia latronica securitas depraedaret, et dormientium quieta silentia, qui, exercitiis fatigati diurnis, somno jam coeperant sepulti quiescere, avida eorum anxietas perturbaret, et non solum confringere ostiorum repagula nocturno tempore molirentur, sed tectorum ad interiora domus aditum intentarent, latrunculos hujusmodi provida regis justitia, quam rectitudinis manus tunc in statera librae gestabat appensam, sic compescere studuit, sicque poena media castigare, quod plusquam ducenta frustra funium suspensorum in superiori ligno patibuli anni revoluto circulo sunt comperta. Sic ubi res taliter agitur, et felicitati regiae totus orbis applaudit; nonnulli barones de Calabria, quorum rebellionis error obduxerat, cum jam non possent fidelium de contrada

validae instantiae repugnare, nec squamas
vellent ab oculis abjicere coecitatis, nec ad regiae
lucem fidei de sui erroris nubilo redire, curarent
apud quoddam castrum in Apulia, quod Gallipolis
dicitur, ea intentione praemoniti, ut, quando
vellent, valerent in Romaniam, cujus montes
castrum illud respicit, convolare, pro suarum
personarum tutamine se receptant; quos demum[Page 286]

dura obsidione fidelium circumseptos, et
tandem, sicut lupo in subterranea cavea, captos,
puteus ille iudicii et interitus, qui consuevit alios
absorbere consimiles, ad se traxit, et illorum
cuique numero XXIV mortis supplicium intulit
et ingessit. Hinc est quod geminatur ubilibet
subditorum fidelitas, et dum ubique per regnum
quilibet nititur per fidelitatis officia, concusso
rebellantium capite, complacere, ultro se contra
nondum reversos ad fidem parat, et in eos,
quos modica infidelitatis infamia forte notabat,
usurpabat sibi gladii potestatem; quo imprudenter
assumpto, vel praesumpto potius, quilibet habens
vel resumens jam potentiam aliqualem abuti
non metuit, sed hos absque prolatione sententiae
damnat et perdit, illos exorbat, alios mutilat
motu propriae voluntatis, quosdam spoliat,
quosdam revendit et fugat audax praesumptio plurimorum,
omnesque sibi jus in propria causa
dicunt, et bona fugientium et caesorum quasi licenter
occupant, et usque hodie nonnulli taliter
detinent ita occupata. Proinde majestas regia
diu quondam et varia infidelium persecutione jactata,
considerans quos ad laudem trahi non
poterat vindicta mediocrium et minorum, tum
pietatis remedio, tum indulgentia beneficio et
lenitate jussionum revocat ad se, si valeat, usquequaque
rebelles; ac, volens dignitatis suae potentiam
parere humanitati et justitiae, non dolori,
ne odiorum livor edax, qui totam contratam
sedula corrosione vastabat, luxuriaret ulterius
insolenter, subjectos, quos spontaneus poterat
sine bellico labore subigere, ad misericordiae
gratiam admittebat. Contra eos vero, qui,
erroris in coecitate contumaciter et voluntarie
persistentes, corruptae mentis experiri conabantur
proclivem ad pejora prioribus voluntatem,
quosque non poterat benignitatis mansuetudine
cohibere, taliter suae magnificentiae resistebat
objectu, quod rebellium obstinata protervia, et
furor ferventium animorum denuo in suis cautibus
tundebantur.

Cap. XVIII

Karolus Guillelmum Standardum in Siciliam mittit,
qui, suapte ingenio ferox, pluribus interfectis, Augustam
cum Gallis suis obsidet; quam quorundam
civium proditione captam depopulatur, atque
incolas fere omnes neci tradit.

Destinat regalis providentia capitaneum in
Siciliam quemdam Guillelmum dictum Standardum,
cum electa comitiva equitum gallicorum.

Talem enim exigebat praelatum Siculorum docta
nequitia, quibus jam inest a natura rebellio
et facilitas querelarum. Hic enim Guillelmum vir
erat sanguinis, miles atrox, pugil ferox, saevusque
pugnator, contra infideles regiones omni crudelitate
crudelior, et totius pietatis et misericordiae
vilipensor; coepitque hiante gula, velut lethifer
hydrus, lacus ranarum Siciliae circuire. Sed,[Page 287]

etsi merito infidelium sanguinem sitiabat, nonnullos
tamen immeritos vel non demeritos, sine discretione
sexus et aetatis ultimo, immaniter supplicio
comprimebat. Postquam sane in Sicilia dictus
Guillelmus multitudinem fidelium adunavit, Augustam
quondam Caesaris civitatem, quam inter

Cathaniam et Syracusiam juxta maris litus instructam undique aquae marinae angustat circuitus, ea parte dum obsidione perurget, qua per modicum terrae spatium patet aditus ipsi terrae, ubi castrum quoddam intercidit aditum ipsum, adeo quod ad terram ipsam accedi non postest, juxta muros ejusdem castris, vel per postem seu pusterulam partis posterioris ejus, per quam ad castrum ipsum quis ingreditur, et ad terram. Hanc quidem civitatem plus quam mille bonis vires incolis habitata ducenti equites thusci, ex iis, qui cum domno Frederico et Corrado Capucio de Tunisio venerant, pervigili custodia conservabant. Verum quidam ex majoribus terrae praedictae, qui se infra ejusdem castris, quod jam expugnabatur ab exteris, munimenta reducerant, dolosae fraudis excogitantes commentum, quo vitam suam multorumque possent mortibus sub grata pactione redimere, cum foris vastaret eos gladius, intus timor, tractatum de aperienda hostibus pusterula supradicta, et de concedendo eis per castrum ipsum liberum ad terram ingressum, cum exteris habuere. Recepta igitur firma de personarum salute, ac rerum conservatione ab hostibus sponsione, Thuscis et aliis miseris ignorantibus, seu majores de re collectis in castro, in castrum ipsum aliquos animosos de exercitu exterorum, reserata pusterula, introducunt illisque animosis taliter introductis, singuli de castro, et omnes alii infra terram, qui arma sumserant, vel poterant se armare, proditione hujusmodi jam detecta, per diversoria terrae diffugiunt, et fugientes per vicos terrae cum grandine disperguntur, latitant armis depositis, sub stillicidiis, in foveis, et cisternis. Frequenter tamen nonnulli, cum omnibus jam deessent terrarum omnino remedia, quae non poterant aliter petere, nisi per medios hostiles gladios pertransirent, maris praecipitia intentabant. Sed frustra, dum latitant, vitae quaerunt sub quadam prorogatione diffugia: nam in omnem eventum erant necessario mortem crudelissima perituri. Nihilominus tamen ibi se quilibet in fugam praecipitat ubi casus levior apparebat. Aggreditur ergo castrum, et terram, dato totaliter aditu, totus exercitus, et Standardus. Hi, inquam, tamquam leo furens, qui feritate praeconcepta superbiat praevisam ardens in praedam postquam eam saevis ungulis tenet, anxie laniat et trucidat, totam discurrentes fremendo per terram, omnes, quos in biviis, aut quadriviis, vel in domibus inveniunt se palantes, seu nondum etiam latitantes, sine qualibet pietate dilacerant et extinguunt. Cumque majori parte incolarum, ut praemittitur, latitante, paucos obviam gladius gallicus inveniret, Gallici,[Page 288]

non aliter quam canes ad cervos odoratibus eruditi latitantes, hauriunt sicut aquas homines ex cisternis et de foveis sicut granum; hosque compertos ad locum judicii, ubi supra ripam maris saeva lictoris manus ense lato et curto singulos adductos contingere non pavescit, binos, ternos, senos, et quandoque denos, nullos vestitos vestibus, sed tantum propria indutos coria, vel potius quemlibet sua pelle coopertum, secundum occurrentium numerum, conducebant, quos prompta lictoris atrocitas unatim adducto gladio comprimebat. Et si quando uno ictu caput non statim labitur a cervice, immanis lictoris audacia caput recipit cum sinistra collapsum, cum dextra vero latum cultrum accipiens et acutum, tandiu nervos secat et corium non incisum, donec, avulso capite a cervice, fiunt a corpore duo frusta. Caput et truncum acris lictoris jactus

super ripam ipsam in arenam maris dejecit et acervat. Sed aequitatis ad haec et rectitudinis dignum audite iudicium. Quando dictos sex viros, qui pro comparanda patriae salute tot excidia concivium proditorie procurarant, quasi procurati amaritudinis calicis praerogativa donatos, gladiatoris ensis, cujus aciem inibi nondum rubigo sanguinis macularat, vivos excipit et excidit, ac restituit obtruncatos, sicque una die sub eodem carnifice pereunt cum proditis proditores: sicque pereat omnis ille, qui fraude vel dolo prodere nititur patriam et concives. Aestuat, inquam, lictor in caede tot immanibus ictibus fatigatus; sed nondum caede peracta, tribus stomachum aestuantem magnis potibus humectavit. Non remansit in terra vir, quia omnes terrae incolas et Thuscum praedictos unus ejusdem lictoris gladius interemit, exceptis quibusdam, quos una sagittina XXIV remorum ereptos ab hostium gladiis vivos excepit. Tandem cum multorum confluentia gravaretur, nec molem posset fugientium reportare, illos Neptuno et piscium agminibus commendavit. Quae autem mors reputari possit immanior et pestilentior, aut gravior vel acceptior, aut quam hostium infert saevitia, vel quam maris habet improvisa turbatio, scilicet, ut loquar brevius, mori sub gladio, vel sub aquis, non mecum, sed cum aliis disceptate, legentes. Ego, vanis frequenter utrique vicinus, et expertus utriusque pericula, per ejus gratiae misericordiam, quae qui cuncta creata conservat, usque nunc per discrimina multa infelicitatis evasi. Augusta itaque ubique angustatur angustia, ut non ulterius ab augendo vel a Caesare Augusto, sed ab iis, quibus angustata est, angustis nomen trahat. Haec Naim usque hodie caris habitatoribus desolata, ne tamen locus fertilis et amoenus omnino redderetur incultus, et inutilis regi suo, rehabilitari coepit ab antiquis inquilinis.[Page 289]

Cap. XIX

Guillelmus Standardus ad Conturbii castrum obsidionem procedit, quo Corradus Capucius confugerat. Auxilii spe amissa, incolae se ac Corradum hosti dedunt, qui statim illum, avulsis oculis, suspendit. Martinus ac Jacobus Capucii Neapoli pariter sunt interempti. Fredericus Castellae, cum Standardo collocutus, una cum Theutonicis suis Hispanisque, Tunisium petit, ibique fratris sui Hispaniae regis jussu interimitur. Augusta in viduitatis vestibulis lugubre commorante in vastitate moesta, tantorumque mortes deplorante concivium, Standardus praedictus, ex praeterita caede superbus, de modo felicitis successus elatus, versus castrum Conturbii, quod frequenter propter inhabitantium incostantiam et volubilem voluntatem rebellionis contra quemlibet regem Siciliae calcaneum erigens, jam pluries decorem habitationis amisit, cum toto exercitu memoratu anxius ad ulteriora festinat. In dicto namque castro Corradus Capucius, certus jam de interitu Corradini, cum quatuor Thuscorum comestabulis, et aliquibus Theutonicis, propter loci fortitudinem, qui nec aggressu, nec obsidione facilius expugnari poterat, se reduxit. Quo quidem valida hominum instantia, seu densis sepiibus, angustato per girum, cum jam interiores obsessi de omni succursu et subsidio desperassent, nec haberent vires, perduto capite, de cetero valituras, comestabuli Thuscorum, et duodecim majores castrum de prodendo Corrado praedicto, et tradendo gallicorum iudicio, machinationis fraudem invicem cogitarunt, ac, conspiracy inter se foedere roborato, tractatum cum Standardo

pro personarum suarum salute, quarum nullam misericordiam expectabant, si eos aliter manus gallica comprehendisset, saepefato Corrado inscio per dies aliquos tenuerunt. Demum quibusdam pactis, quibus nonnumquam fides infringitur, vel pollicita non servantur, hinc inde vallatis, praedicti conspiratores ad porticum ecclesiae, ubi memoratus Corradus pro eo stupefactus animo et corpore morabatur, quod jam omnimodam certitudinem de conspiratione receperat, et machinatae presagia prodictionis habebat, ac casum gravem imminere sibi, ex judiciis autumabat, succincti gladiis accesserunt. Verum Corradus praedictus, antequam sui conspiratores in eum manus injicerent, videns eorum mutatas facies, quibus mos est praeconceptum crimen pandere vultibus, dum iidem conspiratores vellent eum quibusdam verbis excusationis in peccatis excusandae perungere, et tyndiaca palliationis frustra propinatum abolere venenum, non passus eos praeloqui, surgens ait: "O socii, o domini, verbis, ut video, non est opus ultra. Scio quid in me cogitaveritis, scio quid estis acturi. Unum, oro, quod, si pro exhibitione personae meae tantum omnes potestis evadere, et de personarum vestrarum, et rerum salute promissa cautum[Page 290]

est vobis, ecce in mortem statim ibo libentius. Sed debetis firmiter credere, et tenere, quod, si ego dux et caput excidio peream, vos sine dubio peribitis una mecum, nec vos fides promissa tutabitur, nec servabuntur vobis stipulatae foedera pactionis, sed, rupto libello polliciti, experta fraus gallica cetera violabit. Nescitis, quoniam ii, quibus favere multiplicium triumphorum fortuna jam coepit, cum denuo expectent ulterioris incrementa victoriae, sive dolo, sive fraude, cum possint, amplis seducunt pollicitationibus inimicos. Non enim refert quocumque modo suum ex hostibus habere quis possit intentum. Vestris ergo caute providete compendiis; et, si ita est, quod omnino credatis mihi mortuo supervivere, ac propter unius mortem salutem redimere plurimorum, iterum dico de persona mea ordinate quod placeat, et de me vestros exequimini cogitatus". Illi ad haec: "Domine, licet nos taedeat, inevitabile tamen est quod sumus acturi. Vobis autem displicere non debet, si per quamcumque viam salutis nostrae remedia procuramus. Forsitan et vos ipsi salvi eritis, Domino favente, quia Standardus multa nobis cum benignitate promisit, si absque labore sui exercitus nos suis beneplacitis supponamus. Equitetis ergo, si placet, et cum humilitate ad eum nobiscum descendite, nec de ejus gratia desperetis". Considerans igitur dictus Corradus, quod sic eum pati necessario oporteret, et attendens quod omnes stipendiarii sui, pro quibus similiter inita pacta erant, mentis et jurisjurandi religione violata, intendebant ad comestabulos, et ad alios factionis actores, adductum sibi roncinum metu hebes ascendit, et mutus incedit, et ad tentorium Standardi, veluti quando bos unicus eligitur de toto grege mactandus, et cum ipso grege ad macellum, qui alias solus non accederet comminatus, sic idem Corradus adducitur non ligatus. Hujus itaque oculos statim Standardus absque ullo iudicio mandavit evelli, evulsisque oculis, Cathaniae in altis praeter morem furcis juxta litus maris solitarius alligatus, dimisit in aëre vitam suam. In signum autem ejus, quod fuerat militiae cingulo decoratus, scutum suum splendescens coloribus fulgorosis vitri perlucentis ad instar suspenditur cum eodem. Martinus quoque et Jacobus Capucii,

milites fratris ejusdem Corradi, pulchritudine ac statura decori apud Neapolim via Capuana eodem supplicio per regis sententiam perierunt. Sicque illos unus uterus, una fides et passio vere fecit esse germanos. Cumque inter haec domnus Fredericus, qui unus ex principalibus impetitoribus Siciliae tum supererat, nondum tamen expugnata Sicilia tribulis Hispanorum, cautelose sibi et suis providens apud Agrigentum ea intentione, relictis terris, quae sibi adhuc respondebant, sine munimine et custodia personarum, cum omnibus Hispanis, et superstitibus Theutonicis confugisset, ut, cum, vellet, posset per mare fugere in Tunisium, unde venerat,[Page 291]

Standardus praedictus, non sine regis conviventia, cum eo habuit absque ulla suae gentis fatigue tractatum. Ultimo inter eos ventum est ad hanc pactorum concordiam, quod domno Frederico praedicto una de pacto tantum galea conceditur, et donatae sunt sibi ducentae unciae pro expensis. Sed istas forsitan uncias pro equis receperat, quos de pacto ipso dimisit, et cum iis rebus, quas potuit asportare, assumtis sibi Theutonicis et Hispanis, in ejus nomine, cui praestabat obsequia, in Tunisium remeavit. Tandemque regis Hispaniae fratris sui damnatus iudicio, morte crudelissima exspiravit: tendebat enim vita sua semper ad malum, et ideo fuit ejus, malis eum insequentibus, malus finis.

Cap. XX

Karolus, regina uxore Neapoli mortua, Burgundiae ducis filiam ducit. Clemens interim papa IV Viterbii decedit. Karolus Luceriam Sarracenorum postquam obsedisset, capit atque penitus evertit. Philippum de Monte-forti vicarium deinde in Siciliam mittit, qui Salae Calabriae castro, quod Fredericus comes lancea tuebatur, ex itinere potitur. Sed, dum undique grata regi felici prosperitate luxuriant, et civitates et loca nonnulla, totamque Siciliam motus spontaneus ad devotionem regiam absque bellico labore convertit, regina Neapoli cursum naturae consummavit, et, terminum dierum suorum attingens, debitum humanitatis exsolvit, et, utriusque sexus decora prole relictis, in majori neapolitana ecclesia tumulatur. Ex filiabus sane suis una tradita est filio comitis Flandriae in uxorem; secunda demum Philippo nato imperatoris constantinopolitani matrimonio copulatur. Cumque nobilium Gallicorum sint mores, quod unica contenti non suae pudicitiam non intentant, nec se ut plurimum cum aliis mulieribus dehonestant, statim rex praedictus, quamquam de cara consorte nuper conjugali deperdita tanquam in carnis abscissione doleret, considerans tamen quod regina dies ejus in foecundae sobolis propagatione compleverit, et vitam in sobolis foecunditate dimiserat, funerum uxoris oblitus, per nuntios firmat cum duce Burgundiae parentelam, et de filia ducis regio copulanda conjugio foedera per literas invicem roborantur; quam praedictus Burgundiae dux, multis in subsidium regis associatos equitibus, postmodum regi personaliter transduxit in regnum. Interea sanctissimus pater dominus Clemens papa IV, cujus favor et gratia omnibus actibus regem Karolum tutabatur, apud Viterbium vitae chirografo resignato, creditum naturae reddidit, quod mutuo receperat ab eadem. Sub istius sane tempore creverunt facta regis denuo sub triumphis; et eo victoriae palmam ex hostibus ecclesiae feliciter consecuto, fuerunt ejus primordia prospera, secunda; finis variis et innumeris felicitatibus usque ad multa tempora gloriosus. Eoque[Page 292]

sublato de medio, qui regis negotia prosequeretur
affectione paterna, cum adhuc nidus et cavea
Sarracenorum Luceria in rebellionem persisteret,
ac totam fere Apuliam subitis et improvisis
cursibus molestaret, rex praedictus demum
personaliter civitatem ipsam obsidione circumsepsit
et angustat; et, obsidione firmata, tot aggressibus,
tot instrumentorum generibus, totque
impugnatoriis machinis tamdiu, tam dire, et
tam dure Sarracenos coercuit et restrinxit, quod
eorum majori parti victus et fere vita defecerat.
Sicque, dum multi ad colligendum herbas frequenter,
quibus sicut bestiae pascebantur, exirent,
nonnullos, qui prae jejuniorum et famis squallore
jam hebetes infra terrae ambitum se non poterant
pedibus praepetibus receptare, trucidabant insidiae
Gallicorum, nonnullos etiam, ut eos pro
servis venderent, conservabant. Verum, dum aliquando
occisorum viscera studiose invadentium
manus immaniter rimarentur, plena tantum
herbis reperiebant corporum intestina. Tandem
cum pauci juxta consuetum numerum, quem docta
manus exercitus cotidie defalcabant, infra
civitatis ejusdem moenia remansissent, et iis extantibus
victualium rerum et personarum etiam
non crescerent, sed deficerent semper exfortia,
qui supererant per vim et metum, qui satis potest
constantes afficere, se omnimodis regis, benplacitis
commiserunt. Mittitur postmodum vicarius
in Siciliam dominus Philippus de Monte-forti, homo
bellicosus, et statura placibilis. Adhuc enim
eo in Siciliam properante, comes Fredericus Lancea
germanus quondam Galvani castrum Sali,
quod est in Calabria, situ fortissimum, contra fideles
regios defendebat, quod demum multitudine
fidelium exacta obsidionis instantia circumseptum
comes praedictus fidelibus regiis sub pactis
restituit et dimisit, et ad mare incolumis de pacto
conductus in Romaniam postmodum transfretavit.
EXPLICIT
LIBER QUARTUS.[Page 293]

INCIPIT LIBER QUINTUS

CAPUT PRIMUM

Ludovicus, Gallorum rex, in Terrae Sanctae subsidium
magna classe profectus, tempestate exorta, ad
Tuneti litus projectus est: quo quamplurimis triremibus
rex Karolus quum appulisset, ambo infideles
pugnare conantur. Pestilentia interim in castris
orta, Ludovicus filiusque, nec non suorum
plerique, multique procures atque magnates, diem
supremum obeunt.

Medio vero tempore, cum nondum esset ecclesiae
romanae de pastore provisum, Ludovicus
rex Francorum, vir inclytus, dotatus bonitatibus
multis a Deo, regum candela fidelium, signo ab
olim vivificae crucis assumpto, collectis christianorum
undique viribus, generale in Terrae-Sanctae
subsidium passagium stabilivit. Hic namque
pro tuitione et exaltatione fidei, pro conservatione
obedientiae sedis apostolicae, quae persecutionibus,
Deo volente, non imminuitur, sed
augetur, paratus semper ad acerrima sustinenda
pericula, potentiam suam terra marique distendens,
alias barbaras nationes fidelibus odiosas
impetere consuevit. Nunc autem idem rex,
quem solum Dominus pro ecclesiae suae custodia
collocaverat, ad inimicos crucis denuo se convertens,
geminatis viribus et multitudine fidelium
congregata, pro libertate illius Terrae-Sanctae,
quam Redemptor humani generis propriis calcavit
pedibus, pro redemptione quoque Sepulcri, ubi fuit
Redemptor ipse reconditus, mari se cum navigio
copioso commisit: qui dum freta circuit classibus
fidelium numerosis, et coeptum iter principio

secundo concelerat, exercitu toto felici dato navigio, vota multitudinis versus orientalem plagam, ubi Terra-Sancta caninis manibus ancillata comprimitur, suspirabant. Sed, contra omnium vota, contra coeptorum facta, perverso numine, versus meridiionalem axem fatigat exequi votum suum. Sicque fideles inviti tendentes ad Arabes, non ad Indos, dum coeptum superandi consilium potestas nulla conceditur, illius dispositione, cujus nutu res eunt, fatis fatigantur adversis et procellosis fluctibus feriuntur. Collecti tamen undique apud Tunisium coeunt; ibique coepto Marte frustra fatigantur et bello. Dum enim multa circa haec dementia eorum animi erant capti, non sentientes primas vires mutatas, nec advertentes perversa jam fore numina contra ipsos, nec cedentes numinibus provocatis, accensos insano Martis amore, cum nullam possent prosperam ex laboribus deferre fortunam, animos fatigabant. Fama igitur regi Karolo deferente, quod classis regis Franciae, totusque cruce-signatorum exercitus, jam in Tunisium tota convenerat, quodque prope Tunisium castrametati fuerant christiani, rex ipse Karolus, solutis[Page 294]

morae vinculis, cum moderato numero galearum, non qualem regem forte decebat, sed qualem illa imminens necessitas ac festinantia requirebat, illuc alis praepetibus convolvavit. Res enim agebatur sua, ejusque praetextu, seu eo suggerente vel dante causam, rex Franciae tantum christianorum exercitum contra barbaros et Arabes compulerat sub tanto discrimine laborare. Rex quidem Tunisi, propter proximam rebellionem Siciliae multis mortibus consopitam, quemdam annum redditum, sive censum, quem regi Siciliae pro censu exhibet annuatim, ut victualia in Tunisium libere comportentur, et mare siculum remigare licite valeant Arabes, quando volunt, quodque barbari per Siculos piraticis non vexentur insidiis, regi Karolo per tres annos subtrahens denegabat. Ideoque rex Karolus affectans visitare ac visere partes illas, et haerentem profundae caveae colubrum virtute aliena convellere, tantum exercitum coire Tunisium sagaci studio procuravit. Verum, dum Gallici frustra invito numine confidunt totis cotidie campis densantes agmina clypeata, et armis populos instruentes instant cotidie assidue, ac cum infidelibus bellum ducunt, saepe certatim Tunisi muros circumstant. Sed canina progenies, nescio numine quo favente, velut pelagi rupes immotae resistentiam adhibent undequaque. Cumque omnia superna dispositione regantur, et regis aeterni cetera beneplacitis obsecundent, Ludovicus praedictus catholicae legis amator, propagator fidei, custos fidelium, et defensor ecclesiasticae libertatis, peccatis non suis forsitan exigentibus, in quo, secundum quod potest circa hoc humana fragilitas contemplari, vix peccati labes fecerat stationem, soluto interea vitae foedere, datoque mundi pompis libello repudii, de valle miseriae ad coelestem patriam transmigravit. Per talem quidem obitum culpam ejus, qui tantorum sancta proposita fecerat, et pia vota suspenderat plurimorum, omnipotens misericors Dominus forsitan abolevit, pro votorum irritatione poenam inferens temporalem, expiavit aeternam, ut ulterius propterea spiritualiter non plectatur, ut poena temporalis hujusmodi pro tantae transgressionis incuria gravior inferretur, et nec culpa nec poena traducatur ad posteros, sed perenniter expietur, quidam ex filiis ejusdem Ludovici nimis propere cruda morte devictus fuit, intempestive paterna funera subsecutus. Nec minus

cum eo nonnulli procerum et magnatum, ignotae quoque multitudinis animae infinitae, mortis impellente violentia naturalis, propria corpora frigida dimiserunt.

Cap. II

Rex Karolus ceterique Siciliam repetunt: quo Terrae Sanctae iter ingressus tempestatis vi advenit quoque Angliae rex Odoardus.

Extantibus ergo duobus liberis ex Ludovico praedicto, videlicet Philippo primogenito, qui[Page 295]

patri successerat in onere et honore, ac Petro comite Alansonis, rege Karolo cum eisdem ceterisque primatibus exercitus cum rege Tunisii in amicitiam coeuntibus, et foedera jungentibus similiter pacis, cruce-signatorum exercitus dispendiose dissolvitur, et facit rimulas et scissuras turris tantae fortitudinis christianorum columna concussa, ex auro bibit arabico qui sitivit, et venundatis fidelium laboribus, ac opprobriose distractis, turba multa, quae denumerari non poterat, praeparata juxta litus navigia repetens, ponto proris exhibitis cum Karolo et Philippo litoribus applicuere Siciliae remeando. Verum Odoardus rex Angliae, volens adimplere quod voverat, et Terrae-Sanctae spe frustratae totius succursus et auxilii subvenire, quamquam venerit juxta Trapanum, sua tamen tantum classica, quae de periculo evaserat, recollecta, ad Aconensem civitatem, quae christianorum fota subsidio in illis partibus sola respirat in fide, remigio tuto festinat. Sed, ut pro tantae saltem damnosae praevaricationis assensu aliquid de poena juxta culpae modulum potissaret, apud Trapanum, quando in Siciliam venit, maris naufragio pene periit ex procella. Sed, eo propter vicinitatem terrae personam e naufragio educente, omnibus fere tum naufragio facto rebus, multi de conserva seu de caterva sua, consectis abietibus, et cottis apertis, aequoris inundationum concussionibus perierunt, pro eo videlicet forsitan, quod excessu exigente culparum, autumnus asperae hyemi jam vicinus eos ibidem introcluserat Austro flante.

Cap. III

Philippus, Ludovici Gallorum regis filius, cum suis Sicilia proficiscitur. Regina uxor, quum praegnans prope Marturanum in Calabria flumen trajiceret, ex equo cadit, atque Cusentiam ducitur; ibique partu immaturo edito moritur. Hujus ossibus Philippus in Galliam missis, eique Cusentiae monumento exstructo, suum iter prosequitur.

Philippo itaque, qui post patris obitum jam fuerat magnificentiae regalis titulis decoratus, exercitui dissoluto et disperso praestante, tota gens de Sicilia petit citra fretando. Sed instante hyeme, uxor ipsius Philippi filia regis Aragonum, quae licet vir suus non esset inunctus, regina tamen Franciae dici poterat, volens sub marturanensi civitate superexcrecentem pluvialibus imbribus fluvium utero gravido pertransire, praesumta quadam virili audacia pereundi, equo corruit procumbente de sella; praevia tum multitudinem militum occurrente submersa non extitit, sed propter metum casus offensa lethaliter, et in ipso casu confracta, laesusque fuit uterus, antequam perveniret ad lucem, et offensus graviter partus nondum a maternis visceribus segregatus. Ajunt enim partum fuisse semestrem, et ideo genitricis alvum a conceptionis hora semestri tempore laborantem ex casu gravius fore laesum.[Page 296]

Quapropter Cusentia semiviva traducitur, ubi tandem masculino abortivit in partu. Nam viro cum multitudine suorum procerum

convalescentiam ejus sibi studiosius expectante vel mortem, regina ipsa demum persolvit quod a natura receperat post abortum, et cum partu, quem a maternis visceribus casus violentia secuerat non completum, in majori tumulatur ecclesia cusentina. Ossa tamen elixa prius et qualibet carnositate mundata more majorum in Franciam, relictis in tumulo putribilibus, quae servando servari non poterant, demandantur. Fit sibi sepultura perpulcra digna memoria, materiae ac artis concertatione glorifica; et ad serviendum altari continue, juxta quod est hujusmodi regalis sepultura constructa, ordinatur perpetuus capellanus, centumque uncias auri dictus Francorum dominus pro emendis possessionibus, de quarum usufructu possit idem vivere capellanus cusentino, capitulo elargitur. Transiens post haec Philippus praedictus per romanam ecclesiam, quae adhuc erat in viduitatis solitudine constituta, gressus in Franciam properat, ut Francorum corda Ludovici obitu forsitan alterata confoveat, et sacram regis recipiat unctionem.

Cap. IV

Karolus rex, dies festos Neapoli celebrans, quamplurimos equites militesque legit.

Jam requie data certa laboribus, rex Karolus bellorum cura nequaquam, sicut videbatur, ulterius fluctuans, cum jam infinito coacervato thesauro, et pretiosis quibusque compositis, cotidie cerneret regales redditus ampliari; ut filios militiae unda renasceret cogitavit, et ramum verisimiliter olivae paciferae manu gestans, et viam studens subjectis variis laboribus aperire, regali mandat edicto, ut officiales ubique per regnum merita causarum in statera justitiae metiantur; et, exhibens singulis gratum sermonis exenium, et dulce verborum omnibus blandimentum, quasi modo regni coronam acceperit eminentioribus contextam titulis dignitatum, se totum in alveum sanctae meditationis includit. Aestuantibus ergo regiis ad digna praecordiis et flagrantibus votis ad justa, dum omnia quodam jucunditatis applausu secum felicitatis auspicia sortirentur, ex nobilioribus totius regni deligit juventutem, cui subserviat aptitudo militiae et quae digne possit cum filiis honore tantae militiae decorari. Sicque apud Neapolim celebrandae per totum regnum de tantae solemnitatis indicto, et multa propterea pecunia recollecta, quam in militiis et conjugiiis filiorum regum, regeque movente bella contribuere consueverunt regniculae, in apertis campis juxta monasterium Sancti Petri ad Aram fit apparatus sollemnis, qualem decet dominum triumphantem. Ambitus enim ampli spatii circularis murorum vallatur sepibus et structuris,[Page 297]

fiuntque diversa spectacula circumquaque variaeque sedes et stationes in gyrum dignitates distinguentes et sexum, et in statu magnificentiae suae quemlibet annotantes. Convenientibus igitur ad novam tripudiorum laetitiam ceteris regni nobilibus, per multos dies militiae tempus gaudia festiva percurrunt, multaeque vigiliae non in jejuniis, sed in parilitate solatii, praeveniunt diem festum, et eum anticipata solemnia solemnizant. Rex autem magnificentiae corona sublimis, aureo vero diademate coronatus, ad throni fastigium ad apicem excellentis dignitatis assumtus, sublimiora spectacula insidebat, qui omnem joculatorum aspectum in jubilatione transcurrens ad singulos respicit, et officiosa notat obsequia singulorum. Et dum stat super tribunalia comitum, super fastigia nobilium et baronum propter magnificentiae titulos solemnitus collocatus, sedet aliunde a dextris suis regina in vestitu deaurato

circumamicta varietatibus; et non solum maritatae, sed virgines, quas simulabant gemmata sarta reginae, in speculam regis quandoque adducuntur in laetitia et exultatione post eam. Frequenter enim disposita processione psallentium in medio campi et circuitus, tota suo jure curia praecedente, rex reginaque sequuntur cum multis agminibus, quas vestes tegebant splendidae ac diversis coloribus radiosae. Cum nobilissima etiam et praeclara familia rex ipse nonnumquam psallentibus festivus occurrit. Exeunt in campum nunc proceres, nunc barones, et aequati euntes numero regem canunt, totaque obviat multitudo distincta gemmis et auro, purpura et bysso suscipiunt indumenta. Nonnulli sane nobiles singulis diebus solemnitatis hujus exuunt vestes, quas ceperunt, histrionibus donatas, aut, relictis exuviis, in ipso tripudii strepitu magis pretiosa denuo sumunt et nova mutatoria indumenta. Sicque redimitus uterque sexus occurrit, per jocularum quoque varia obsequia cantus ubique concrepant, modulantur et organa; ibi lituus, cletaria, et viola omniumque genera musicorum hymnum concinunt triumphalem, et cujuscumque cetilis officium jubilationis cantica modulatur. Verum, dum omnium jucunditatis et laetitiae specie totus ambitus murorum applaudit, quorum intrinseca facies nihilominus sericis pannis erat operta, per vicissitudinem graduum omnium, si fuisses, mirareris incessum. Haec sunt vexilla victoriae, insignia titulorum, et gloriae certitudo, quorum abyssu rex reginaque adeo velabantur, quod ipsa tripudii magnitudo regem et reginam cantus movebat in vocem, sibi invicem complaudentes. Celebrantur ergo dies in júbilo, et sumtuosi defluunt gaudiorum, ac quicquid potest gaudii mens discreta conjicere, totum hic cogitet, totum hic arbitretur impendi. Cingitur demum militiae cingulo post tyrocinii lavacrum Karolus, velut annis majusculus, prius cum centum juvenibus subsequenter. Karolo quidem tamquam decore et excrescenti filio, qui cum esset elegantioris formae juvenis, ad tenendum fuerat locum patris[Page 298]

ascitus, rex praedictus principatum Salerni, extra fraternae sortis funiculos peculiari liberalitate concessit. Qui cum crevisset in annos, mansuetudinis et innocentiae bonum de fontis puritate conservans, mentis juvenilis hospitium virtutum denuo studuit familiaritate replere. Nutrivit animum rebus honestis, et foecundatus est adeo bonitatibus, quod ejus dotes virtutum claudi sub numero nesciverunt.

Cap. V

Karolus Hungariae regis filiam filio suo dat nuptum. Ut autem regiae propaginis funiculus extendatur in aevum et sua crescat in ramos propagatio successura, filiam regis Hungariae principis connubio rex conjungit, et in thorum procurat filialem adduci. Sicque princeps et filia regis Hungariae individuis nexibus connectuntur, cum vix egregius sanguis in orbe tunc esset, qui non eundem ex derivatione linea contingeret aliquali. Igitur reges absentes hac de causa se invicem honore praeveniunt, et gratis hinc inde sibi muneribus blandiuntur: regique Hungariae, qui bellorum sollicitudine premebatur, aliquando rex Siciliae propterea militum subsidia destinavit.

Cap

VI

Rex Karolus, imperii vicarius delectus, Romae gebellinos persequitur, quibus postea omnibus veniam largitur.

Verum ecclesia romana nondum suae viduitatis consolata gemitibus, cum sua quisque regat

diverso flamina tractu, quin lanient mundum,
tanta est discordia fratrum, dum metuit velut
navis in pelago sine remige, quamvis aura tranquillitatis
aspiret, constituit regem Karolum vicarium
imperii in Thuscia generalem. Hic nempe,
sedatis cujuslibet amaritudinis fluctibus, regnoque
disposito in statu summae tranquillitatis
et pacis, ad reprimendos gebellinos Thusciae
nondum domitos, sed contra partem ecclesiae
plus solito superbos, suae sedulitatis vota direxit.
Gebellini namque in Thuscia monachorum ad
instar abbate carentium, capite perduto, extra
suos limites crassabantur, et evagantes sine correctore
per Thusciam adhuc extranea conventicula
faciebant. In tota enim Thuscia civitas lucana
sola supererat, ubi erat fortior pars guelforum.
In aliis vero locis adeo invaluerat gebellinitatis
gibbus, adeo iniquitas abundarat, quod gebellini
denuo in expectatione novi temporis exardentes,
nunc ingeniosa virtutum, sed vitiorum potius
assiduitate non modicarum coacervatione virium,
nunc dolo vel fraude sub pacis et treguae specie
perquisitis, totam Thusciam malorum operum
crepitantibus flammis igne consumptionis bellicae[Page 299]

subvertere nitebantur. Verum inexcrutabile divinae
justitiae libramentum ecclesiam suam non
patiens radicitus omnino convelli, sed disponens
eam taliter, quod semper radices contrahat in
temporis amaritudine firmiores, ecclesiae athletam
et fidei pugilem destinavit: misit Karolum
sicut fulmen, qui montes constructos ad demoliendam
ecclesiam, et gigantes etiam constructores
cum viris ecclesiasticis bella moventes una
hora fulminet et subvertat. Rex ergo Karolus, copiosam
ex suis eligens comitivam, principe in
regno vicario tamquam primogenito et herede
dimisso, Romam primo repetens, rupem Tarpejam
et Capitolii saxa victoriosus ascendit; fungensque
vice senatus quasdam contra gebellinos
Urbis dignas ultiones illatas gratificatione regia
comprobavit. Jacobus namque Neapoleon, dux et
magister gebellinorum, sub favore domni Henrici
quamdam fortericiam in Campode flore construxerat,
quae Arpacata vulgari eloquio vocabatur.
Hanc quidem fortericiam turrificatam circualiter
per ejusdem regis vicarium guelfi Urbis dirui
funditus procurarunt. Quaedam etiam turres,
quas Petrus Romani in capite pontium Judaeorum,
et trans, Tyberim pro fortificatione insulae
Lycaoniae fecerat, similiter ejusdem vicarii
sententia, Guelfis sibi assistentibus, corruerunt.
His et aliis modis multae gebellinis fuerunt
illatae jacturae, quas regis providentia conniventibus
oculis pertransivit. Sed volens statum
Urbis post gebellinorum verbera tranquillare,
cum de more faciat pactum post verbera stolidus,
gebellinos ipsos sub pactis ad mandata recepit,
et eis de regia benignitate pepercit. Tunc etiam
consideratione reverendi patris domini R. Sancti
Angeli diaconi cardinalis, quemdam Ricardellum
militem civem romanum nepotem cardinalis
ejusdem, qui tempore dispendiosae viduitatis
ecclesiae castrum Ariani, quod est sedis apostolicae,
occuparat, et sub castro illo in nemore
famoso Algiarii multos jugulaverat Gallicos, et
per quosdam suos latrunculos, quos fovebat, fecerat
jugulari, suis parentem omnino mandatis
regia mansuetudo recepit.

Cap. VII

Karolus, quum in Thusciam pervenisset, gebellinos
omnes vincit profligatque, ac totam Italiam sub
ecclesiae imperium redigit.
At demum rex praedictus, ad gebellinos Thusciae
se convertens, corda patris ejusdem adeo in

ejus terrefecit accessu, adeo guelforum animos
roboravit, ut, antequam rex fines attingeret Thusciae,
guelfi de Florentia, de adventu regis propinquo
securi, animorum fortitudinem assumentes,
resumtis contra gebellinos viribus, eos ejecerunt
a terra, et per totam quasi dioecesim fugaverunt.
Tandem regi sub vexillo ecclesiae in
Thusciam vicariae aggredienti officium tota fere
Thuscia tamquam vicario imperii se submitit.[Page 300]

Pisana etiam civitas, quae per trigintasex
annos et amplius inobediens, et indevota ecclesiae
romanae perstiterat, et in infidelitatis devio et
coecitatis errore per tempora multa duraverat,
coacta quodammodo, rediit ad ecclesiae unitatem,
ac tandem ecclesiae romanae beneplacitis
se subjiciens, quamdam societatis confoederationem
cum rege praedicto variis pactorum vallatam
foederibus, et solemnibus stipulationibus
compromissam; pacem vero seu treguam cum
Lucensibus, quibus post regis triumphum fortuna
contra Pisanos jam triumphaliter arridere
coeperat, celebravit. Venatore interea sanctae
romanae ecclesiae per saltus et nemora Thusciae
inobedientium vestigia passibus agrestibus
insequente, nonnulli gebellini de diversis partibus
Thusciae, quos delphinus noster imperii mare
famelicis faucibus gulaque hiant discurrens
velut agmina piscium ex diversis vadis in unam
coëuntia massam, fugitivos et pavidos coëgerat
glomerari in castro Podii-Bonizi, tamquam in
vase firmo sua receptacula firmaverunt. Qui cum
propter castri fortitudinem, necnon et propter
Senensium favorem, quibus castrum ipsum vicinum
existit, nidum gebellinitatis ibi componere
studuissent, palliare suae superstitionis errores,
si rex Karolus in Thuscia moraretur, sub temporis
expectatione credebant. Contra hos itaque
sic collectos rex praedictus, ut totius gebellinitatis
finaliter bellantia vasa retunderet, quodque
castrum ipsum fiat ultimum talis generis praecipitium
et vorago, nec fictitiae superstitionis caligo
suis ulterius tenebrescat erroribus, totius partis
guelfae, Lucensium scilicet, Florentinorum
et aliorum de Thuscia nomen ecclesiae profitentium,
exercitum innumerabilem coacervat. Obsidione
sane hujusmodi per sex menses et amplius
continue non sine sumtuosis laboribus perdurante,
cum jam illius castri populus stolidus rerum
victualium penuria premeretur, nec expectaret
aliunde subventum praeter alias sponsiones et pacta,
de pacto quod satis habitatoribus loci, qui
non poterant ulterius se tueri, potuit esse grata
montis illius habitatio, in habitantium poenam
facta est omnino deserta et podium suis civibus
desolativum; fuitque edicto perpetuo stabilitum,
quod in colle illius podii, qui quando mons se
eminentem erigebat in tumulum, tanto in vanum
tumorem supercilii vehebantur, resumere quoquo
modo habitationes in ipso podio, perpetuo non
valerent, sed sub montis collibus et in plano novum
pro se et successoribus suis facerent incolatum.
Igitur rex praedictus gebellinis usquequaque
devictis et dura recipientibus fraena maxillis,
totum Italiae regnum in ecclesiae redegit
imperium, et sedis apostolicae districtioni submitit.[Page 301]

Cap. VIII

Gregorius X papa legitur: qui, Lugdunum ad concilium
quum pergeret, Karolo totius Italiae gubernacula
relinquit.

Pluribus ergo temporum curriculis evolutis,
divina potentia, quae, suis incircumscripta finibus,
omnem intellectum transcendit humanum,
volens perituri mundi quae praecurrerant mala

devincere, hac sedavit fratrum unitate discordiam, quod quemdam nomine tunc Theobaldum Leodiensem archidiaconum, qui ultra mare in Terrae-Sanctae favorem peregrinus accesserat, et cum domino Odoardo inibi morabatur, ad summi apostolatus apicem, ad sanctitatis fastigium, beatitudinis solium, dicti fratres per electionem concordem unanimiter evocarunt. Hic namque singularitate virtutum et spiritualibus vitae stipendiis Deo militans, nomen ex re complevit, ut ex officio nominis sequeretur titulus dignitatis. Ex theo namque graece, latine Deus, et baldus, quod sequitur, prodit interpretatio gloriosa, ut videlicet Theobaldus dicatur ex sanctae voluntatis fragrantia Deo datus, vel ad Dei servitium dedicatus. Ecclesiam enim Dei, contra quam denuo tyrannidis novo satellitio ex humana fragilitate pugnatur, et extraneis vexata stimulis semper invenit contra quos pugnet, in multis laudabilibus beneficiis restauravit. Quae cum propter pastoris diuturnum defectum divinis quodammodo extenuata doctrinis, necnon et propter cognatam humanae imbecillitati malitiam in suis concussa parietibus vacillaret, dum sanctus de terra sanctitatis advenit, quem devota fidelium desideria suspirabant, ex hostibus occultis et patentibus feliciter triumphavit. Sub ejus namque tempore, qui fuit non sine Dei ministerio Gregorius X nuncupatus, idest gregis dominici rex et pastor, saecula fere facta sunt aurea, lateque per universum orbem fidei religio coruscavit. In eo sane, qui, tamquam nitidus puritatis rivulus, de fonte sordium primi parentis arida mundi climata rigaturus advenit, quamdiu in apostolatu vixit, nihil torpens otiositas vindicavit, nihil suo tempore inanitas curiosa praesumsit. Hujus etiam patris sanctissimi favor regi praelibato non defuit, sed semper affuit gratosus. Nam, cum inniteretur nimium strenuitati regiae, Lugdunum accedens, ubi concilium generale, in quo papa malorum consilia multa solus poterat praevenire, maxime pro succursu Terrae-Sanctae, per universum orbem christianitatis indixerat, totam regiae providentiae commisit Italiam, et sub ejus directione dimisit, ut impleret totum sibi commissum vicariatus officium, sicut prius.

EXPLICIT LIBER QUINTUS[Page 302]

INCIPIT LIBER SEXTUS

CAPUT PRIMUM

De violentis exactionibus Karoli atque gallorum officialium in regno.

Cum autem inter haec crederetur quod regi, qui ferro tot dierum millibus dimicarat, totum sui desiderii pondus circa reparationem regni, et suorum fidelium, immineret, illudque in libra utilitatis appenderet, armisque deinceps justitiae concertaret, ac, sedatis fluctibus subjectorum, sub juris tramitibus in pace conquiesceret, duo secum bella durissima et inexpugnabilia inchoavit. Ex quorum altero, cum non sit tam sanae mentis aliquis, aut adquisitae probitatis, quem tenebrae coecae cupidinis non confundant, se suis non contentans assisiis, factus est cupiditate prompta, et in extorquendi promptitudine cupidus et avarus. Sicque, affectus thesaurizandi forsitan ardens, manus ad exactiones illapsat, et flagore concupiscentiae inexplicabilis necessario tyrannizat. Habet enim hoc secum illa sitis hydropica, illa famis abyssus, ut quanto plus bibat, tanto amplius stomachus insatiabiliter aestuet ad bibendum. Quid enim non mortalia pectora cogit auri sacra fames? Ex altero vero, dum quadam permissiva licentia, seu licentiosa permissione,

gallicorum opera officialium maxime,
quae pro eo, quod tot simul bellorum fuerant experti
discrimina, sub dissimulatione transibat,
correctionis adhibitae moderamine non mordebat,
quamquam nonnunquam deferret accusatio
querula veritatem, torpore negligentiae premitur,
et crassa supinaque lentitudinis circa haec
ignorantia diffamatur. Jam tota sedulitate vis
et violentia refertur impune regnicolis; et, dum
sola vis quaeque litigia terminat, parum pacis
expectata tranquillitas videtur a proxima bellica
confusione distare. Verum, cum in ipsis initiis
sit subditorum comprimendus excessus, ne foeda
imitatio, quasi turpis scabies, paulatim reliquos
comprehendat, iste triumphans ex hostibus, nec
in ipso tantae corruptionis initio, neque medio,
neque fine, Gallicorum mentes jam omni cessante
adversitate dementes debitarum illatione poenarum
aliquatenus coërcebat, et ne praesumptionis
antiquae corruptio regnum iterata foedaret,
varios et non aequos excessus officialium non compressit.
Igitur, dum totum anxie sollicitudo subripit
sumtuosa, totumque curiosa vexat anxietas,
bonae spei clauditur aditus, et desudantium
querela satisfactionis compensatione non tollitur,
sed malis cotidie ingravescentibus augmentatur.
Cumque de jurata promissione totius regni reparatio
deberetur, et crederetur firmiter quod prodesset,
si quando quis meritorum suorum cuneis
inter tot angustias triumpharet, labores omnium[Page 303]

regius sibi vindicat potentatus. Super possessionis
suae titulo etiam antiquus possessor impetitur,
et cuilibet interrumpitur extranea vexatione
possessio, quantavis praescriptione longi temporis
et justo titulo sit vallata. Ex hoc enim secutum
est gravamen arduum et nefandum, quod
vix baroniam seu feudum aliquod diversorum inquisitorum
pertransiit oblivio, quod non semel
aut bis et ter aliquando merces extorta redemerit
possidentis. Rex enim et Gallici, quos fortassis
illorum de regno malitia blandiebat, quibus, quotiens
de commodis agebatur, aures faciles et ad
mala dociles commodabant, omnium ubique felicitate
repleti, nullam sibi viam difficilem esse
credebant, nullum aditum intervallo vel obstaculo
iter interclusum, totum astruebant suis accrevisse
laboribus, totumque proprium reputabant
quicquid alii possidebant. Auferunt ergo
pro voto quae volunt, et quae nolunt dimittunt.
Cap. II
Ecclesia quoque jacturas sibi illatas plorat. Lex in
regno fertur, qua ad portus omnium terrarum ecclesiasticarum
nulla navis applicet neque mercibus
oneretur.
Ipsae quoque ecclesiae, praeter omnia, quae
clericis et eorum familiis, ac ecclesiarum vassallis
nova cotidie novae exactionis adinventio imponebat,
sub servitutis insolitae calcaribus angustatae
magnum rerum jacturam temporalium lamentantur,
quasi non minus illas conterat impressio
dominii urgentis eas ad onera insueta,
quam olim filios Israël inclementia presserat Pharaonis.
Verum, ut de persona regis, qui, tamquam
a communi lege viventium meritorum eminentia
sequestratus, per calles totius rectitudinis
et justitiae finaliter incedebat, vane non inficiatur
auditus, nec de ipso aliquid foetidum credi
possit, nisi quatenus regnicolarum quorundam
pravis consiliis, qui denuo coram ipso prava officialium
opera defendebant, ex multo voluntatis
haerebat lubrico, et, fructus contemplatione futuri,
talium consiliariorum consilia sequebatur, nova
contra terras ecclesiae interdicti et excommunicationis
species per ipsos regios consiliarios est

inventa, haec videlicet, ut in portibus terrarum ecclesiasticarum regni nullum applicet lignum, nullaque barcha, vel vas marinum aliud oneretur: horumque portuum auxiliaria litora censuit odiosa districtio in sua solitudine remanere deserta et inapplicabilia navigantibus ordinavit. Pacensis, Cathaniensis, et Cephaludensis ecclesiae, quibus in Sicilia jura portuum civitatum ipsarum ex privilegio competunt felicitum Augustorum, nec non et quibus civitates ipsae temporaliter et spiritualiter sunt subjectae, spe fructus dictorum portuum sunt privatae. Cusentina etiam in Calabria, et nonnullae aliae, quae habent castra[Page 304]

aliqua juxta mare, seu in litore maris navigabilis, eisdem dominantis gravaminibus et jacturis similibus opprimuntur. Nec potest tam pravi consilii deliberatio excusari ex eo, quod interdictum hujusmodi fuisse dicitur generale, cum sit similiter ardentium par incendiorum et malorum ardentium similiter incendia non ad imparia judicentur. Magistros quoque juratos, qui malefitiis praesunt sanguinis, in terris ecclesiarum usque ad ultimam desolationem affecit.

Cap. III
Marinus, Capuae archiepiscopus, quaedam de regnicolarum oppressionibus capitula in lugdunensi concilio legit: sed frustra. Salerni archiepiscopus Matthaeus, priusquam ad ipsum concilium se conferret, moritur.

Ad exponenda ergo in pleno concilio haec et alia gravamina quamvis plures praelati regni animositatis promptitudine viderentur ardere, illos tamen pejorum consideratio, quibus affici postmodum metuere poterant, compescebat, eligentes potius mutis labiis fustibus increpari, et oppressionis virga mente silentiosa contundi, quam gladiis trucibus lingua murmurante perire. Verum, ut taceatur de laicis, quorum nullus tantae audebat delationis inferre clamorem, inter ceteros regni praelatos, quos premebat similis morbi moles, Marinus capuanus archiepiscopus, vir facundissimus et elegantis sermonis, foecundus scientia, et hominum mores expertus, quaedam capitula, in quibus singulariter omnia regnicolarum exprimebantur gravamina, summaria eliciens, magis praejudicialia recollegit, et tandem ea in plena concione concilii Lugduni voce querula propalavit. Quibus solemniter nunciatis, quamquam audientium horresceret animus, et mentalis obstupesceret intellectus, nullum tamen successit propterea lenimentum, nec adhibitum fuit remedium competens, nec morbo crescenti obviavit opportuna repressio medicinae. Fuit tamen pro reparatione tam gravis excessus de mandato domini Gregorii ordinatum, quod duo ex praelatis regni soluto concilio redeuntes in regnum, regem super corrigendis oppressionibus, quas continebant capitula supradicta, requirerent et monerent. Obfuit tamen et regni negotio nimium absentia domini Matthaei salernitani archiepiscopi, qui temporibus istis, postquam deliberaverat ad concilium properare, vocatus, eo videlicet animo, ut oppressiones regni singulas firma voce depromeret, ac regni statum ipsius instanter peteret reformari, ultimum amaritudinis diem clausit. Tunc audita est vox ploratus, et ululatus multus. Salernitana enim ecclesia voce turturea laniata clamabat: "Quo progredieris, pater; quo, sacerdos sancte, properas, a dilectis regni filiis ulterius non videndus? pater mi, pater mi, regnicolarum currus, et praelatorum auriga, quid facient oppressi regnicolae, quid ecclesiae ancillatae,[Page 305]

quae fortem perdiderunt pugilem et

athletam securum, cujus industria, cujus animositate, servitutes indebitae, oppressiones insolitae, angariae et parangariae insuetae, quae viduis et maritatis regni, ecclesiis ac personis ecclesiasticis irremediabiliter infliguntur, in conspectu tanti concilii provide fuissent per te propositae ac expressae robuste?"

Cap. IV

Gregorius papa, ad concilium iter instituens, regem Karolum benigne admonet: sed, quum nihil proficeret, Philippo Galliae regi, ut suam animi aegritudinem illi denuntiet, mandat. Graeci nuntios ad concilium mittunt, qui dicerent se ad unitatem ecclesiae velle redire.

Sane dominus Gregorius papa ad concilium ecclesiae Lugdunum properando, regem Karolum in Thuscia super regni gravaminibus affectu patris alloquitur in haec verba: "Super oppressione multiplici, et innumeris novitatibus, fili carissime, quibus sub tuo felici dominio regnicolas opprimi fama clamat, validus frequenter clamor perculit aures nostras. Profecto credidimus per te illa debitis restorationibus emendari, statumque illius regni brachio tuo commissi prompte in melius reformari. Revoce igitur pro Deo talia, quae regi pio non congruunt, sed potius regiam celsitudinem dehonestant, ita quod tua grandis adeo felicitas adaugeat, non minuat subditis libertatem". Ad haec, inquam, cum regium rex non fecisset in hac parte responsum, cujus animus videbatur ad ulteriora proclivior, dictus dominus Gregorius subdidit: "Veniet, veniet illa dies, qua super te tuosque filios et heredes tyrannus inopinatus adveniet".

Rex autem ad papam mente provocata quodammodo, spirituque turbato tunc replicat: "Nescio quid sit tyrannus; scio tamen quod ille Deus, qui semitas coeptas pedumque meorum sumpta vestigia hucusque direxit, velut auxiliator in posterum mecum erit." Post haec cum rex praedictus quasdam naves Hospitalariorum et Templariorum oneratas frumento in Sicilia et transfretare paratas fecisset exonerari, frumentaue deponi, pro eo videlicet, quod praeter jura fondicaria et duanae pro extractiva cujuslibet salmae perpetuo edicto statuerat unum augustalem aureum fisco regio componendum, quem augustalem dicti fratres, cum contra eorum immunitatem et regni libertatem ac consuetudinem peteretur, immo extorqueretur exacte, contendebant secretis regiis exhibere; fama de iis ad dominum Gregorium Lugdunum usque perrexit, quasi rex praedictus Terrae-Sanctae, quam idem dominus Gregorius apostolico zelo puraque mentis intentione fovebat, auxiliaria victualium subsidia, quibus plurimum indiget, impediret. Propter quod conscientia mala gravatus, considerans quod paterna et caritativa monita non possent paenes regem Karolum in revocatione tantarum

[Page 306]

novitatum adinventarum in regno proficere, doctrinam in hoc evangelicam servans, regi Franciae Philippo praesenti haec voce lugubri moestaque mente denuntiat, dicens, quod significatio praedictorum, sua et fratrum suorum, si vera sunt, laedit viscera, nimirum cum statum illius Terrae-Sanctae Christi sanguine consecratae jaculo verisimilis laesionis offendant. Quare rogat et mandat, ut rex Franciae dicto regi Siciliae huiusmodi praemissa significet, ac quicquid in hac parte responderit, ad notitiam sedis apostolicae perferat, quae circa talia intendebat apponere consilii remedium opportuni. Praeterea super eo, quod Graeci nuntios ad concilium miserant, per quos se velle redire ad unitatem ecclesiae,

ac, commutatis in melius ritibus, unionem cum gente latina facere astruebant, pater apostolicus similiter regem Franciae consuluit memoratum, dicens quod, Graecis ad mandata ecclesiae redire volentibus et parere, non videbatur gremium debere apostolicae sedis claudi, sed recipiendi erant, ut prima facie videbatur, ad misericordiam romanae ecclesiae gratiose, ut de cetero juxta evangelica vaticinia unus in mundo sit pastor, erroris cujuslibet abdicata caligine, unumque ovile fidei orthodoxae. Sed nescio quis, Deus scit, qui novit occulta, tantam Graecorum et Latinorum paratae ac petitae unitatis concordiam zizania damnosae dissolutionis infecit, et fermento malitiae ac excogitatae nequitiae impedit.

Ad ligandum sane praelatorum alas, decurtandumque volatus, ac clericorum passus novis constitutionibus compescendos, et per consequens jurisdictionem sedis apostolicae ampliandam, ut quae cuncta potest, cuncta operetur immediate, qui viderit aut videre poterit, et sola totaque sit in omnibus peragendis, quae mater est et magistra omnium, quamplures decretales seu decreta vel sanctiones poenales valituras perpetuo promulgavit.

Pro subsidio autem Terrae-Sanctae praedictae, ut de redditibus ecclesiasticis generalis passagii sumtus abunde ac liberaliter fieri valeant, decima sex annorum universaliter de omnibus ecclesiarum proventibus edicatur colligenda in toto orbe terrarum, et demum collectores per singulas provincias statuuntur.

Cap. V

Concilium dimittitur. Pontifex Gregorius, Romam repetens, Aretii decedit. Petrus Burgundiae ei succedit, Innocentii V nomine. Karolus Hierusalem atque Siciliae rex inscribitur. Innocentius morti occumbit.

Concilio igitur dissoluto, de quo nulla, vel modica universitatis fructuositas est progressa, nisi quatenus sedes apostolica devolutionem confluentium ad synodum generalem, et evocatorum obedientiam est experta, dominus Gregorius redit in Italiam, Romam festinans, immo ad passagium

[Page 307]

celeri festinantia devote suspirans. Sed, quia non sunt in homine viae ejus, immo Deus tantum, qui moderatur vota, et dirigit gressus humanos, dictus dominus Gregorius apud civitatem aretinam squallore itineris fatigatus adveniens, moleque propterea tandem morbi febrilis arreptus, viam omnis carnis ingreditur, nomenque sanctitatis apud homines indelebile promeretur. Huic autem celeri provisione substituitur in honore dominus frater Petrus de Burgundia episcopus ostiensis, qui, mutato Petri vocabulo, cujus adeo plenitudinem potestatis assumserat, Innocentius V voluit nominari. Hic, volens episcopatum suum visitationis debitae praesentia honorare, sedique propriae reverenter et devote sua visitatione deferre, abjecta mora, Romam itinere continuato se dirigit. Tempore autem domini Innocentii V, rex Karolus regnum hierosolymitanum ex concessione cujusdam domicellae, quae filia J. quondam regis Hierusalem dicebatur et heres, sive pretio, sive amore, aut permutatione, seu compensatione alicujus excambii est adeptus, regemque se Hierusalem et Siciliae postmodum titulavit. Infra sex autem menses dominus Innocentius apud lateranense palatium Romae fatalibus devictus viribus, diffinitiva mortis sententia resignato vitae chirographo, cessit mundo.

Cap. VI

Post multas cardinalium contentiones, Adrianus V

pontifex denique legitur; cui breviter mortuo Johannes XXI succedit.

Cum praedictus dominus Gregorius papa bonae memoriae attendens gravia dictae sedis dispendia, et probrosam infamiam, quae propter vacationem diutinam sedis ejusdem, quam vota contraria cardinalium et in electione summi pontificis omnino divisa trahebant, universali proveniebat ecclesiae, quamdam constitutionem contra cardinalium duritiem edidisset, per quam rectoribus civitatum et locorum, in quorum districtibus summum pontificem obire contingeret, reducendi cardinales ipsos sub unius clausurae conclavi, et eos certo modo ad electionem celerem compescendi, plenam ex rationibus tradiderat potestatem, rex praedictus, qui erat tunc Urbis senator ad vitam, cardinales praedictos in palatio lateranensi praedicto adeo coartavit, quod, contra voluntatem et repugnantiam majoris et sanioris partis collegii, obturatis quibuslibet foraminibus, muratisque fenestris altissimis, per quas solum animal pennatum, apertis remanentibus, ingredi poterat ad conclusos, multa et dura fecit personaliter instans coërcitionis et coactionis operibus, per quae nonnullos ex ipsis cardinalibus provocavit, et suspectum eis reddidit et pariter odiosum. Credensque per coërcitionem hujusmodi habere summum pontificem forsitan sicut vellet, non incedens per viam regiam, sinistram

[Page 308]

declinavit in partem. Post octo namque dies ipsis subtractis cibariis, panis et aqua tantum debebant, secundum praedictam constitutionem Gregorii, cardinalibus omnibus in reclusorio ministrari. Cardinales gallici diversitatem ciborum ac varietatem potuum latenter in abundantia per ministros regios porrectorum gula stomachante fastidiunt. Tunc sane dominus Johannes Cajetanus sancti Nicolai in carcere tulliano diaconus cardinalis, Argus, et argutus in ecclesia Dei, omnisque ipsius cardinalis sequela, contra regem Karolum non immerito causam et materiam conceperunt odii et rancoris, pro eo, quod erga constrictos reductosque infra murorum ambitum compulsu inaequali et impari, superbe non minus, regere se studebat. Demum ille, cujus dextera beatum Petrum ambulanti in fluctibus ne mergeretur erexit, non passus longae vacationis ecclesiae suae sanctae stipendia, qui voluit esse Dei mediator et hominis, discrepantes dominorum cardinalium spiritus ad illius reduxit monochordium unitatis, quod propere nimis, ultra quam tunc credi posset, dominus Octobonus Sancti Adriani diaconus cardinalis ad summi apostolatus apicem, consulto prius rege a cardinalibus gallicis praeter jus et consuetudinem, concorditer evocatus, mutatoque proprio nomine, vocari voluit Adrianus. Hic, pro eo, quod aestiva tempora imminebant, quibus, nescio qua suspitione de aëre corrupto concepta, romana ecclesia vitare urbis romanae didicit incolatum, Viterbium statim pergit, quasi praescitam festinantiam ad mortem; ibique infra quadraginta dies debitum naturae persolvit invitatus. Post cujus obitum domini cardinales reducti more solito in palatio sub conclavi in cordis duritia et animi obstinatione praeterita validiores effecti, sed diversitatem corporum notis utriusque diversis diversitatem induunt animorum. Nihilominus tamen ex industria et sagacitate praedicti domini Johannis Cajetani magister Petrus Hispanus tusculanus episcopus ad apicem apostolicae dignitatis assumitur, et Johannes XXI, mutato nomine proprio, nominatur.

Cap. VII

Karolus rex, malis sui consiliariis suadentibus, nova vectigalia imponit. Sub istius tempore Karolus rex praefatus alias impresso gravi pondere onus addens, et de perversorum suorum consilio novos novorum gravaminum modus invenit, et imposuit. Quidam enim ex suis subdola suggestione susurrant, et aures regias vento nitentes adulationis implere, dum nil aliud cogitant, nisi cum alterius regi placere jactura, dicunt in aures: "Domine mi rex, forestas innumeras, camposque diversos et nemora sub defensa, necnon alia infinita hodie regium habet dominium, e quibus, quod est satis mirabile, consideratis expensis, quas pro iis curia[Page 309]

vestra subit, nulla provenit, ut deberet, utilitas fisco vestro. Totum forsitan commodum, omnisque fructus et usus est magistrorum massariorum, aliorumque custodum et credent ariorum curiae. Unde massarias vestras, domine, per terras regni cum bonis viris, qui massariis utuntur, communicetis in totum, et societates inite cum eisdem. Multiplicabuntur enim sine sumptibus curiae tunc regiae massariae, semperque, salva rerum substantia, multa camerae vestrae emolumenta provenient. Dividantur animalia vestra per subditos opulentos, et eis imponatur reddendum curiae vestrae, salva semper sorte, certum quid annuatim. Subditi quippe vestri, propter consequendam in bonis et animalibus suis, praetextu societatis regiae, libertatem, et habenda pascua libera, libenter ad participium fructuum recipient, sub suo periculo et fortuna, quamlibet massariam." Falsa igitur et fallaci suasionem recepta, et pariter approbata, per totam Siciliam, quae terra est fertilis et foecunda, segetibus apta, et accomodata massariis, viros habentes aliquid, maxime archivillanos locorum, et protorusticos, eligit ad huiusmodi officiorum onera officialium docta malitia. Huic invito sues in numero, alii renitenti boves, illi compulso vaccas, illi repugnanti pecora, sive oves, et equas custodiendas assignat, legem ponens caeteris, ac si naturae dominaretur et aëri, aut esset humana virtus super omnipotentia deitatis: haec est enim lex, hic est modus impositus caeteris talibus, hoc statutum curiae officialium mala fraude vallatum, ut ille videlicet, cui societatis nomine sues custodiendae traduntur, assignet fisco curiae, anni circulo revoluto, parturisse suam quamlibet bis quinque capita foetus, duos scilicet foetus masculos, et tres foeminas, foetusque primos foemineos eodem anno quinque similiter quamlibet generasse, ita quod de qualibet porca in omnem eventum viginti capita in universo post annum, velit nolit, de bona et aequa, ut ajunt, ratione resignet; secundo vero anno, et deinceps quolibet, XXX salmas frumenti, et totidem ordeï, magistro massario curiae repraesentet, receptis, pro expensis et mercede servitii et laboris, duobus tantum augustalibus per singulos duos boves. Alteri vero, cui bidentes ad participium fructus dantur, talis est rationis compulsio ad tapetum, ut pro singulis centum ovibus sibi datis, de decem cantariis casei, et de duobus reccottae, ac quatuor cantariis lanae, venditoque caseo, de duodecim tarenis auri pro quolibet cantareo casei, et de sex tarenis pro cantareo, soluta omnino integre pecunia curiae, anno revoluto faciat rationem. Si quae sint oves foetus portantes, nonaginta saltem ex quolibet centenario foetus, sexaginta videlicet foeminas, et triginta masculos anniculos, eosdemque foeminas secundo anno suos pariter foetus habere in sui tempore ratiocinii omnino deponet. Pro

stercoribus vero bidentium, de terris impinguatis
ab eis, in quibus die stabulantur et nocte, duas[Page 310]

salmatas pinguis novalis procuret haberi; ex
quibus duabus salmatis duodecim salmas victualium
de suo, si novalis casu pereat, fisco componat.
Equarius vero per singulas duodecim equas
suae custodiae assignatas quolibet anno decem
foetus, quatuor masculos et sex foeminas, necessario
sub omni suo periculo repraesentet. His et aliis
gravaminibus, praeter collectas et exactiones innumeras,
novamque monetam, qui praesunt regno
et regnicolas caeteros student et incolas lacescere,
et, dum quilibet officialis emungit, nimium elicit
emungendum cruorem, carnemque discerpit.
Omnia sane praescripta conniventibus oculis
rex quadam palliata voluntate pertransit, forsitan
instar illius summi sacerdotis Heli, qui bovis
in se carnes furantium ex lebetibus excessus
non corripuit filiorum. Erat, inquam, forsitan
magis ista, placebat enim forte regi industria
contra potentes, et divites subditos, quos sub fraeno
timoris, et habenis dominii vivere affectabat,
et pro eo quod audacem praedictionem semper
verebatur, cum, ab ipsis regnicolis ex parte qualibet
dempta substantia, non remaneret eis unde
possent erecto contra regem calcaneo superbire.
Praeter omnia supradicta, quae importabilia
satis esse videntur, frequentissime vidi, quando
aut rex, aut capitaneus, magisterve, seu justitiarius,
vel aliquis alius ex illius militiae comitiva
veniebat ad terram, mataratios, culcitralia,
fulcrum, et fiscores, pulvinaria, seu plumatiae,
et vilissimum grabbatum, aliquando pauperis,
coopertoria, et lintheamina de domibus utriusque
conditionis virorum et status violenter
extrahi, et portari, rerum patronis invitis, et
dominis, quos frequenter propterea jacere necessitas,
quae legem non habet, compellebat in terra.
Et, si aliquando quis assumebat animum verbo
tantummodo resistendi, ne videlicet roba sua
eo extra portaretur invito, praeter impulsus varios,
et repulsus, ac verbera, ducebatur ad carcerem,
nec sine interventione pecuniae laxabatur,
propter quod oportebat miseros regnicolas subesse,
ne, deterioribus contingentibus, premi et affligi
possent majori laesione.
Vidique, occasione custodiae captivorum, quod
quocunque vadit officialis quilibet, secum ducit
magnam illius terrae bonorum omnium partem
ubi officialis ipse substiterat, fore pretio revenditos
et redemptos. Multosque, praetextu ipsorum
officialium literarum aliquo mittendarum, praetextu
pecuniae ad curiam regiam, vel ad thesaurarios,
vel magistros rationales simili modo mittendae,
sollicitatos per sub-officiales, perterritos,
ac tandem ab ambasciatore hujusmodi onere, data
pecunia, relaxatos.

Vidi quoque gravius, quod cum frequentissime
ad recolligendam pecuniam collectam mitti per
terras consueverit, exequutor iste talis, qui ad
lucrandum tantum mittitur et gravandum, ad se
evocari facit nunc decem, nunc septem, nunc[Page 311]

quatuor de melioribus terrae illius, qua mittitur,
dicitque eis quod totam quantitatem collectam
tot unciarum auri statim nomine mutui
solvant, ipsique postmodum de imposita collecta
recolligant pecuniam ab eis taliter mutuatam,
alioquin statim manus eorum ferrea dextera
ligat, ponitque illos sub custodia; et in actu
instante sic ligati, pecunia, et ut vitent pejus, ab
exequutore se redimunt; quibus dimissis taliter
et laxatis, alios totidem evocat, quos oportet ut
simili modo se redimant, sicut possunt; sic recensitis

his, quos fallax exequutio corruptibilis
executoris emunxit, omnes universaliter fere uno
morbo eodemque fatiscunt gravaminis, et collanguent.

Vidi

plus; quod, homicidio in terra aliqua
perpetrato, et si justitiarius malefactorem coepit,
et detineat homicidam, centum augustales
potius a terra, quae illos occasione occulti homicidii,
tum secundum regni consuetudines et
statuta, regio fisco pro poena teneretur exsolvere,
mittit extorquere, homicidamque pro voto revendit
et liberat, quamquam velit sententia sanguinis
sarcire delictum: unde gravatur terra,
quae pro occulto tantum homicidio ad poenam
pecuniarum tenebatur; homicida dimittitur,
qui vel morte fuerat condemnandus; defraudatur
regia curia, et dehonestatur publicum bonum
regni.

Et, ut de infinitis injuriis et contumaciis taceam,
quas abhorrebat acies oculorum, et quibus
lingua metuit foedari narrando, et mens veretur
describendo tabescere, viatores vidi ab equis
ronsinis per Gallicos frequenter excussos, et ipsos
Gallicos pedites ascendentes. Rusticos quoque
acceptos deplorantes asellos, ductosque cum sarcinis
Gallicorum ad loca non nota, aliosque rusticellos
luctisonis vocibus paleam, et ligna, aliaque
rei onera fere deposita et ablata per Gallicos,
pretio nullo dato.

Cap. IX

Karoli natu major filius diem obit supremum,
atque in maximo Neapolis templo sepelitur.
Sed et quis est intellectu tam hebes, qui non
attendat filios dare poenas nonnumquam pro parentum
excessibus et delictis? nonne loquitur per
spiritum ipse Deus? "Ego sum, inquit, Deus zelotes
vindicans peccata patrum in filios usque
in tertiam et quartam generationem. Pater comedit
uvae acerbis, et dentes filiorum obstupuerunt."
Nonne primi parentes esu suae propagationis
stimulos aeterna mortis lebra infecerunt?
an non credendum est quod propter tyrannum
tota regni gens pereat, et regni dominium
in abusione potentiae subvertatur? Surget, inquam,
propterea gens contra gentem, et regnum
adversus regnum, et erunt seditiones, et scandala,
et conquassabuntur populi sub tyranno. An
putas Pharaonem ob aliud Dei judicio flagellatum,[Page 312]

nisi quia corde et animo indurato israeliticum
populum gravaminibus flagellabat indignis?
an non jaculatum est de coelo iudicium,
ut juxta diversitatem excessuum diversa inflingantur
genera flagellorum? Profecto videbitis.
Doleo, inquam, doleo et contristor quod juvenem
generosum forma, et statura praestabilem,
futurum magnanimum, strenuum et audacem,
dominum primogenitum regis Caroli, amara
mors intempestive subripuit, et exanimem ecclesia
neapolitana suscepit: luxit immeritus forsitan
ante tempus, pro paterna negligentia, mortis
poenam. Ecce initium irae Dei, adest poenarum
inchoatio, et principium flagellorum:
speciosum forma prae filiis hominum febris invadit,
metritum cum febre supervenit, media
pars corporis congelatur, sed primum latus fit
debile, sine sensu et valetudine perditur factus
impos. Stupescat homo, miretur mundus: puer
ope medica non resurgit, nec juvatur adjectis,
aut restituitur medicinis; caedit natura, ceditque
ars phisica, et Gallieni experimenta non praevalent
praestita, Dei judicio dum non prosunt.
Tendit arcum Deus, et tela assumpsit et pharetram,
tuba canens: "Videte, videte, quia ego
sum Deus, et nullus alius est praeter me". An

creditis divina mysterio vacare iudicia? Quandoque minatur, ut terreat; quandoque percutit, ut corrigat; quandoque unius poenae peccantem, quasi monens pro aliis, afflictione fatigat, ut commissa ingemat, et conversus alia non committat: mors quidem, quae poterat pro tanta negligentia paterna sufficere, si deinceps genitor per viam regiam ambulasset, non fuit visio, sed praeambula timoris injectio quasi monitoria, graviora praenuncians, et comminatoria validiora praedicens. Tanguntur graviter regis praecordia et pugnantur, rex dolorose torquetur in obitu; sic dolet animo, sic vulneratur affectu, sic irremediabilibus lacrymis inundatus conspicitur, quia nullum patri solatium vel mentis lenire valeat ulcera, vel alveum compescere lacrymarum.

Cap. X

Rex Karolus, quum animi aegritudinem mitigasset, Neapoli hastiludia indicit atque celebrat. Nihilominus tamen, cum nullus adeo carus existat, cujus post obitum memoriam lapsu temporis non tollat oblivio, rex animum solitis restituit gaudiis, et in regni diversis locis, apud Neapolim maxime juxta monasterium sancti Petri ad Aram, statuit hastiludia, sive justras. Dividit ergo justrantium agmina, sicut mos est in Turonea ... in Francia, milites se hinc inde alterna[Page 313]

societate confoederant, ut unatim hinc inde prodeant ad duella, fiunt ... aequae Gallicorum, et e converso quam plures Gallici foedus ineunt cum Latinis. Inde est quod, duo tantum exeuntes ad justram, alter alterum non cognoscit, nec praemonitus est cum quo iustrator accedat, nisi forsitan inter aliquos prius nutu regis fuerit ordinatus. Sed rex jubet unum solum de superiori parte Latinorum prodire galeatum in stadium, et alium de inferiori parte Gallicorum munitum paribus armaturis; proinde unus ex una, alter ex altera parte, in capite bicipitis stadii simul una hora prosiliunt, quorum est pro lege regula, ut hastae, quae ibi dantur, statim ingredientibus ad duellum longitudine sint aequales, munitae trifurcatis in cuspidem ferris, si ludos certaminis velint milites gerere sine dolo; edicatur, quod et pro lege servatur, ut quicumque cum lanceis equum alterius laeserit, concertantis equi laesi aextimatum teneatur ad pretium. Igitur, postquam stadium iustrare parati, accinti cum multa diligentia sunt in equis, tuba tonante, ac multorum crepitante clamore, habenis lentatis ad colla, relicta propria statione, concurrunt lanceis mutuo corpora perurgentes; quandoque capita galeata prominentibus invicem hastis incutiunt, et, excussa plerumque casside, simul laedunt; aliquando vero alter, sed nonnumquam neuter intactus, cursum sine laesione consumit; pluries autem equorum pectoribus se invicem obviantibus, sessoribus prostratis, et laesis cursus violentia, equus periit uterque; raro tamen altius equus surgit, redivivo sessore non excusso de sella, sed firme et fortiter cum equo se tenente et surgente; contingitque quod, altero ab hasta non presso, alter alterius ictu gravatus ingenti, sursum tendentibus cruribus, et capite inferiora petente, probrose nimis cadit ad terram. Tunc saucium palma victor equum cadentis triumphaliter excipit, et postmodum exigit armaturas iis hastiludiis, quae plerumque discriminosa sunt et laetifera, nec milites suos cogit armatorum studio et experientia certaminis agitari. Ex praedictis autem justris ubicumque peractis inter Gallicos dominus Raynaldus Calvardus, panecterus regis, inter Latinos vero dominus Raynaldus de Avello, et dominus Thomas comes S. Severini et Marsici, nomen

Cap. XI

Karolus in constantinopolitanum imperatorem arma parat; et, cum Acajae principe Athenarumque duce foedere inito, multos suorum adversus illum mittit: quorum plerique perempti sunt. Cum autem regis longanimitas bellicosi, cujus dies in exercitatione bellorum consueverunt effluere, sub pacis longae otio plerumque praegravetur, et virtus semper optans consueta, inimicorum deficiente, sub tedio quodam marcescat, rex Carolus, ut contra Michaellem Palaeologum constantinopolitani occupatorem imperii cum ingenti navigio valeat transfretare, nonnulla praeparamenta praeordinat, et apparatus efficaces orditur, universis regni baronibus irrevocabili mandans edicto, ut quilibet juxta suarum virium facultates, tritas, galeas, aliaque navigabilia vasa, equis accommoda transfretandis, faciant levigare. Juvat interim principem Acajae, et Athenarum ducem, cum quibus contra Graecos inierat foedus, eorumque terras multorum militum frequenti destinatione defendit; terram ex varia successione regio dominio competentem munire nititur et tenere, ac aliam, si posset, acquirere et lucrari. Festinat ergo illuc frequenter capitaneus novus, et gentem in oppositum Palaeologi; sed militia Palaeologi multipliciter huc usque praevaluit, tum quia multitudinis nomen longe ... tum quia, cum animositas Gallorum sit audax, superbe nimis vilipendit, et invadit prompte Graecos, et ductores eorum, propter quod Gallici nimium de personarum suarum viribus, licet essent pauciores numero, confidentes, saepissime succumbebant. Pereunt ibi nonnulli milites strenui, gallici capitanei, et ductores gentis gallicae illuc missae. Dominus Gualterius de Sumoroso per Graecos interemptus in conflictu extitit, et gens tota periit, dominusque Goffridus de Polosi, homo praeter naturam gallicam mansuetus moribus, et mitis animo, at amoena facie, amabilis, et personae compositae valde gratus, missus contra Graecos, nunquam rediit, quoniam cum comitiva sua Graecorum numerositate devictus extitit, et detentus. Quamplures etiam viri famosi apud Valachiam, et alias Arcadiae et Romaniae partes cum militia destinati causa belli cum Graecis initi corruerunt. Erat enim regis intentio ut terra illa devota Gallicis et subjecta usque ad tempora sui passagii manuteneri tantum et defendi valeret, donec ipse rex personaliter illuc cum magno posset exercitu transfretare, et ideo, non, sicut poterat, multos, sed milites tantum, quos ad defensionem et conservationem illius sufficere posse credebat, primis devictis, et prae-euntibus, destinabat.[Page 315]

Cap. XII

Johanne papa XXI demortuo, multas post dissensiones Nicolaus III legitur; qui, romani senatoris ac Thusciae vicarii imperialis munera regi Karolo quum abstulisset, Romae duos senatores legit, ac Rodolpho Romanorum regi Thusciae dat gubernacula. Johannes ad haec papa XXI, paulo post sex menses a die suae coronationis, homicidae mortis jaculo expiravit: cum enim in posteriori parte palatii viterbiensis novam fecisset pro studio cameram construi, deficientibus intra paucos dies aedificii fundamentis, primo sero, eo solo inibi commorante, machina corruit, ipsius crura et artus quoslibet casus structurare sic laesit, quod inter nonum diem post ruinam, aliena relictis patria, ad veram migravit.

Johanne igitur ad Viterbium obeunte, quamquam constitutionis gregorianae vigor foret per dies aliquos observatus, finaliter tum cum constituyente convanuit, licet in diebus coartationis cardinalium, quibus illius constitutionis exacte coepit rigorositas coli, major favor in omnibus, sed non quantum debebatur, et poterat, latinis cardinalibus ex eis adhaerentibus fuisset impensus, pro eo quod tum erant sub potentia regis Caroli constituti, quia non rex, sed dominus Ursus de filiis Ursi, nepos praedicti domini cardinalis Joannis Cayetani, Viterbii tunc praeerat civitati, adhibuit enim tantum in correctionis modulis moderamen, nec rependit vicem Gallicis, quibus rex praefatus hactenus in electione summi pontificis favit quantum potuit apud Romam.

Violata igitur per actus contrarios constitutione praedicta, rediviva fratrum discordia solito fortius obstinationis ferreae recidivat in morbum; trahunt suos gallici, trahunt modo latini cardinales votorum adversantium firmos subalterne funiculos. Verum, sex mensibus in dissentione currentibus, Gallicorum confracto funiculo, fratrum collegium se quasi multae discordiae tractibus fatigatum, in concordiae paciferae dirigit unitatem. Sicque, caeteris fratribus volentibus quod velle debuerunt, domini Jacobi de Sabello Sanctae Mariae in Cosmedin diaconi cardinalis cooperante constantia, dominus Johannes Cajetanus cardinalis, praelatus per fratrum electionem canonicam et concordem, efficitur pater patrum. Et, quoniam devotione beati Nicolai pontificis merita venerabatur et nomen, auctoritate Petri mutatur in virum alterum, et vocabulum induit Nicolai. Hic ceterum ferens discretionis et prudentiae oculos, quibus et disponat presentia, et postera meditetur, Romae in suae dignitatis sede voluit coronari, rege Siciliae Carolo non praesente, licet velut vassallus ecclesiae adsistere debuisset. Post haec, quoniam sedis apostolicae gloriam nulli tribuere intendebat, nec apostolatus alienare, aut transferre dominium, neque ipsius jura distrahere,[Page 316]

vel potius, si quid alienatum, vel male concessum invenerat, revocare, mandat districte regi praedicto, quod vicariatum imperii, quem per ecclesiam in Tuscia gesserat, dimittat libere regi suo; quodque, anno totius vicariatus sui completo, in urbe regiminis cedat officio, et de senatoria et de dominio Urbis nequaquam se ulterius intromittat. Durante sane adhuc regio dominio in Urbe, dictus dominus Nicolaus incommoda periculosa et pericula damnosa considerans, quae propter externos magnos viros in senatores assumptos ecclesiae romanae, et graviora verens, quae possent in posterum, sine remedio suffragii, pervenire, redditus ad praecavenda futura, et discriminibus priscis cautus, constitutionis suae proprium et poenale sollemniter edit et promulgat edictum, ut videlicet nec rex aliquis, nec regis filius, aut princeps, vel comes, sed neque baro, vel miles collateralis regi, vel principi, extra Urbis territorium oriundus, in senatorem aut capitaneum, seu protectorem Urbis, vel quocumque nomine censi valeat, in dominum eligatur. Post haec, anno regii decurso domini, praedictus dominus Nicolaus, cui subsequenter per electionem romani populi dispositio romani regis ad vitam concorditer est commissa, duos nobiles cives romanos senatores antiquo more ad ipsius Urbis regimen deputavit. Restituitur, insuper, titulus et dominium Tusciae Rodolpho regi Romanorum: ipse enim Rodolphus, domini

Nicolai contemplatione personae, quae ad utilitatem publicam tantum dirigi videbatur, per novam, seu renovatam concessionem, Romaniolam de mera liberalitate confirmavit ecclesiae, quam quondam sedes apostolica caesarea tenuerat et possederat cessione. Adempsi sunt igitur regi Carolo, non sine responsione magnificentiae sui status, duo tituli, dignitatis senatoriae Urbis, ut nec senatorem se ulterius, et vicariatus imperii, nec ulterius se intitulet in Tuscia vicarium per sanctam romanam ecclesiam generalem; sed, si blandiri suam animam contentasset, sibique regni possessio suffecisset, nullus in orbe tam potens in amoenitatis tantae solatiis, sicut rex Carolus, posset ducere dies suos. Sed forsitan nequaquam desuper datum fuit, quod mens regia, quae semper commoda ulteriora prospectat, status sit sui tranquillitate pacata, seu concessis affluentis, sit quietas; habet enim in se frequenter regum magnanimitas superbiorum, ut quandiu quid suo potentatui gladio subagere valeat, non cessat, eamque de reliquis cupido sollicitet, et de regni non cesset alterius ambitio stimulare.[Page 317]

Cap. XIII

Rex Karolus regnum repetit, ubi nec non per universam Italiam omnia tranquilla et quietas. Interim Romae papa Nicolaus quamplurimis aedificiis exstruendis sedulam dat operam; atque tripolitanum episcopum, ut Karoli, Salerni principis, cum imperatoris filia ineat connubium, in Germaniam mittit. Verum, si quidem vatum praesagia veri habent, et si sunt aliquando ora prophetica, ille novit, qui balbutientium linguis dat sermones, et infantium aperit intellectus. Scio tamen quod vir vitae honestae, literarum habens scientiam, qui multorum mores viderat, et magna palpaverat, Beltrandius cusentinus archiepiscopus, quem praefatus Nicolaus tempore Johannis promovet, dum de regni oppositionibus mentio memoriter apud romanam curiam haberetur, dixit, non quod diligeret dominium Gallicorum, sed quod eorum excessus testabatur et mores: tempus adhuc videbit qui vixerit, quod Scarabones ejicient de regno Gallicos, et in multitudine quotidianis insultibus conquassabunt dominium Gallicorum. Tunc enim qui Gallicum interficiet, arbitrabitur se Deo praestare obsequium et mundo. Rege igitur se reducente in regnum, et sub quadam quietudine spiritus ordinante aliqua passagio in Romaniam, cujus vehementi sollicitudineangebatur, tanta pax mundo, maxime Italiae, tempore pontificatus domini Nicolai quasi coelitus emissa donatur, ut nec temporibus Alexandri, vel Caesaris, quando nullo medio subactis gentibus Urbi dominabatur et orbi, nec etiam sub alicujus principis monarchia, altioris seu majoris pacis tranquillitas potuerit reperiri. Aspera scelera, bellis depositis, jam mitescunt; portae belli ferro et arctis compagibus clauduntur; furor ipsius atque ira super saeva resident armatoria munimenta: jam enim ensis non fulminat, non certatur ictibus, nec viribus vincitur, sed meritorum cuneis triumphatur, et fit gaudiis aeternitas feriarum. Status quidem totius rectificatur Italiae; romana ecclesia libertatis suae gloriam in foecunditatis abundantiam reponit; regnum Siciliae per annum primum potitur ejusdem; a collectis, quibus suis et aliis et a nonnullis extitit gravaminibus sauciatam, sopitur erronee. Tusca discordia, qua usque hodie civitates sub quadam obstinata partium divisione contendunt, ac civitates ipsae, sub treguae foedere spe simulatae amicitiae se connectunt. Gaudet

Bononia, reconciliatis civibus. Et quae lacerata
diu fuerat dissensione suorum, totaque
ovat, sublato pavore, laetitia, Lombardia. Singuli
reges, et provinciarum praesides, qui sua
regna tenent, manus ad aliena non laxant; vivunt
contenti sui magnitudine potentatus; nulla
eos cupido de regno alterius inquietat. Vivunt
quieti et subditi, ac laetantur per extra regna
non ducti, non inviti soldati, non missi, nulloque

[Page 318]

importabili mandato quassati: jus et justitia
viribus suis viget; cessant jurgia, cessant insidiae,
seditiones non sunt, terrarum oppugnationes
non fiunt, nec timor intus, nec foris vastat
gladius inimicus; periit edax inimicitiarum
livor in arcibus; unus rex solus in mundo dominus
universa regens esse conspicitur, unus pastor,
unum tantum ovile fidelium, ad quod ut fideles
promptius se reducant: illud tantum verentur,
et alii hoc maxime tempore declinare. Suum
honorem ecclesia usque resumit: ad dominium
restituitur spiritualiter et temporaliter; utraque
manu gladium capit, et tenet utrumque, quos
nec est opus ut exerat, cum non sit inobediens
alterius moerens. Sicut enim legitur, quod pacis
quondam tempore Romae arma ponebantur in templis,
quae quandoque rubigine macerari pro dissuetudine
contingebat, sic viriliter modo uterque
gladius in vagina redactus, stat conglutinator e
rugine, haeretque vaginae, cum ad percutiendum
educere illum necesse non habuit gladiator. Mutua
sedes apostolica non contrahit, nec pro expensis
aliquibus debitis oneratur, quamquam
dominus Nicolaus multa in multis expenderet,
maxime in aedificiis reparandis, atque de novo
construendis apud venerabiles basilicas SS. Petri
et Johannis Laterani, quas multi summi
pontifices voluerunt sub oblivionis fictae desidia
sine reparationis alicujus suffragio pertransire.
Interea pro contrahenda parentela inter regem
Karolum et regem Alemanniae, inter quos dubitatur
ne latentis invidiae fomes nutriret interius,
et tandem exterius spumantibus animis
ebulliret, dominus Nicolaus destinat in Theutoniam
tripolitanum episcopum, ut ejus studio
filia regis Alemanniae praedicti Karolo primogenito
Karoli principi Salernitanorum, nondum
puberi, possit conjugio copulari, et cum eodem
episcopo in regnum traduci. Dum medium silentium
omnia sub apostolicae sedis fraeno tenerent,
omnisque vox belli cessaret, et strepitus
bellorum, discriminibus jam suspensis, sub quadam
pacis lentitudine consopiret, ecce vox magnae
suspicionis pronuntians, ruptoque mundi
foedere, dissensionis valida divinatix, et scandali
plaga futuri, intellectibus humanis alludit,
et multorum opinionem multiformi significatione
deludit.

EXPLICIT LIBER SEXTUS

[Page 319]

INCIPIT LIBER SEPTIMUS

CAPUT. I

REX ARAGONUM APERTE IRASCITUR SICUT LEO,
OCCULTE INSIDIATUR UT DRACO.

Dompnus, inquam, Petrus, rex Aragonum,
cui quondam Constantia, Manfredi filia, conjugio
fuerat copulata, classica praeparat, et navigia
exorditur, naves et galeas fieri facit de lignaminibus
levigatis et fortibus, quasi leo aperte
irascens, et occulte insidians, sicut draco.
Carpentantur ergo in Aragonia et insula Majoricorum
vela multa, marinis accommodata
cursibus: alia cum uteris grossioribus, colligatorum
lignorum structura firmatis pro equis
transeundis, manus carpentatoris dicta colligat;

alia leviora, tabula magis tenui ordinamento
composita, ferro confibulat, linitque plantam
tenaci bitumine, sive pice.

CAP. II

KAROLUS REX REGIS ARAGONUM BELLI APPARATUS
FORMIDAT.

Non immerito ergo regi Siciliae dubitabilis
imminet de ipsius dompni Petri armata suspicio:
propter quod in quantum potest, animo digno
suspicionis rancore concepto, ipsius machinata
jacula praevidet, ejusdemque semper navigii
ordinamenta formidat, et metuit apparatus.
Sed tantus est realis animus, tantaque est cordis
altitudo ipsius, et tanta etiam confidentia militum
strenuorum erga eum viventium, totque insuper
divitiae affluunt, quod omnes vires quascumque
dictus dompnus Petrus posset gravatis
suis conatibus congregare, parum, vel nil appretiare
videtur, quas sibi et regno suo modicum
reputat nocituras. Nihilominus tum, velut per
somnum quid vanum vidisset, quadam non attenta,
sed potius parvi pensa dubietate recepta,
non de regno Siciliae, sed de Provincia tantum,
quae quondam regno Aragonum dicebatur fuisse
subjecta, et ad regnum ipsum Aragonum pertinere
curiosa meditatione timescit, verens ne Provinciam
ipsam, quam dictus dompnus Petrus aliquando
suam duxit, per mare impetat et invadat.
Sed profecto latius poterat de regno Siciliae
dubitare, quantumque universa terra ipsius regni
plena gente gallica videretur, pro eo quod
semper metuenda est incostantia et volubilitas
subditorum, quod superioris indigne premit, et
opprimit dominatus.[Page 320]

CAP. III

Petrus, rex Aragonum, ad invadendum
regnum incitatur.

Et, pro eo quod faciliter mentes audientium
habilitat ad credendum, quod quidam ipsius regni
Siciliae exules, praecipue magister Joannes
de Procida, et quidam Rogerius de Lauria, nutritus
in Aragonia cum dicta Constantia, paenes
regem Aragonum ad promovenda consilia
et consulenda negotia continuo adsistebant, quos
verisimile erat credere frequenter regis Aragonum
aures superbiae vento replere, ac ei suggerere
et instare ut regnum invadat Siciliae, quod
supponebant forsitan haberi posse faciliter et teneri,
et, ut inducant, aut seducant eum potius,
ad ipsorum votiva proposita exequenda; fertur
quod circa haec sermones suos subdolos ratione
duplici fulciverunt, quibus inquinant juvenis animum
et superbi. Ajunt enim: "Populus subjugalibus
ad naturalium dominorum suorum dominium
libenter, si quando commode valeant, revertitur".
Astruebant enim: "Manfredum fuisse Regni
dominum naturalem, propterea quod de
virga cesarea natus erat": unde asserebant: "Regnicolas
dictam Constantiam, uxorem regis Aragonum,
tamquam Manfredi haeredem, ejusque
Constantiae sobolem amplis desideriis feliciter
expectare venturam, et votive concupiscere
sub ipsius dominio vivere, quam saltem
animo, cum verbo non possent aut opere, adhuc
dominam reputant, ut dicebant, desiderio
desiderantes anxie subesse sibi, ac suae soboli
subjacere". Secundo ajunt exules, quod arguit
credibilius, et concludit: "Propter oppressiones
multiplices, ac mala innumera, quae a Gallicis
illata Regnicolae perferunt, et de quibus
jam saepissime aliquid audistis, non solum minores,
sed etiam nobiles, et barones, Caroli
dominium quadam abominatione fastidiunt: quod
eos adeo afficit tedio superbia Gallicorum, quod

quicumque rex, aut dominus, cum aliquali gentis potentia proficisceretur hoc tempore, absque rei suae vendicatione, universos quandiu regnicolas statim ad sua paratos beneplacita inveniret. Et vos, domine, forsitan dubitatis, non vos statim, quod illuc veneritis, regnicolas recepturos? aut forte pavescitis redire sine honore confusi, qui estis praestanti corpore fortis, animo robusto virilis, mente magnanimus, juventutis vigore floridus, consilio praeditus, hominum strenuorum multitudine copiosus, jurium sufficientia facundus, et in orbe famosus, habentes praeter haec ad invadendum et tenendum regnum coloratum principium, si quod ad conjugem vestram pertinet, et ex avita successione ad filios suos spectat? Profecto scitote quod dummodo regnicolae, praecipue Siculi, haec tantum fama perpenderent, quod ad recuperandum uxoris, filiorum vestrorum regnum animum habeatis, nonnullae terrae, priusquam mare ingrediamini,[Page 321]

contra Gallos procul dubio rebellabunt.

Eja ergo, et causam vestri navigii nullus sciat, sed quidquid feceritis sit subitum et occultum, donec ventis vela dabit, et fortunae, quae de more juvat audaces".

Jus est etiam credere quod dictum dompnum Petrum ad capedinem regni Siciliae continuus uxoris stimulus verbis et affectione perplexerit, quae forsitan patris necem ultore gladio cupiebat, idemque favet patriae nativae amor, et soli natalis affectio, regnique delitiae fortius impellebant, ut virum instanti suasionem devinceret, ac ad praedam tandem dulcibus amplexibus concitaret. Quem enim suggestiones uxoreae ad gravia et periculosa tentanda non commovent? Quem non uxoris firmiter fallit affectus? quid non foeminei dulces non seducunt amplexus? Nonne prima parens tortuosi colubri suggestionem decipitur? nonne subsequenter Protoplastes uxorea suggestionem collabatur? an non alter conjugum per alterum bonum vitae pereuntem amittitur, et morte perpetua damnatur uterque? Crede, lector, muliebri studio nonnumquam gravia discrimina pervenisse.

CAP. IV

Galliae regis opera, Karolus regis Aragonum consilium conatur cognoscere. Cumque, inter haec, ad autumandam causam tanti navigii dompni Petri, Karolus denuo se convertens, non excuteret rancorem conceptae suspicionis, ab animo sapientium suorum studet indagare consilio, per quam viam possit praefati dompni Petri propositum mentale detegere, causamque tanti et cum tanta celeritate parati navigii valeat perscrutari. Tandem, ex provida sui deliberatione consilii, Philippo, regi Francorum, nepti suo, et cognato regis Aragonum memorati, suas litteras inter alias sub tali significatione transmittit, ut videlicet sagaci perquirat indagine, ac per alios faciat explorari, quo intentionis proposito dictus rex Aragonum ad parandum tam grande navigium moveatur, quoque sit iturus cum ipso: quod, si rex Franciae per alios hoc scire non valeat, ab ipso dompno Petro per speciales litteras et apocrisarios suos aliquos indagare procuret.

Igitur rex Franciae, devictus instantia patruelis, nuntios speciales ad regem Aragonum sollicite destinat cum literis forsitan continentiae interscriptae:[Page 322]

CAP. V

TENOR LITERARUM REGIS.

"Illustri regi Aragonum, cognato suo, Philippus Dei gratia rex Francorum, salutem.

De eo, quod, praeter morem, galeas et naves congregare dicimini, etiam, ut dicitur, fecistis per regnum vestrum voce praeconia divulgari, magna pro uno anno stipendia quibuscumque volentibus illa recipere vos daturos, multi quidem multa sentiunt, omnes tamen admiratio magna movet, et forte aliquos non indigne opinio praesumpta perterret: quoniam nullus in orbe princeps posset ordiri cum tanta deliberatione tanti navigii et exercitus apparatus, tantamque gentis armorum multitudinem congregare, cujus propositum ante per plura tempora non sciatur, et causa non reveletur multitudinis congregatae. Verum de vestro proposito, quoque intendatis dirigere salubriter gressus coeptos, nemini adhuc potuit innotescere veritas, quae jam deberet toto in orbe terrarum clarere. Nobis enim propterea magna admiratio supervenit, quod vos, quasi de favore nostrae potentiae diffidentes, aut de nostro juvamine non sperantes, mentis vestrae conceptum, ac propositi vestri causam nostrae conscientiae reserare, ac vos facere destinare numero certos, sicut debueratis, aliquatenus non curastis. Quare magnitudo vestra nobis sigillatim per latores praesentium, nostros speciales ad vos propterea nuntios, verbo saltem enucleet, nosque in eo vestris agendis certificare procuret, quod non debet aliquid nos latere, quod conceptum aut deliberatum insideat menti vestrae. Si enim pro voto exsolvendo in subsidium Terrae Sanctae, aut contra regum infidelium terras, vel adversus hostem, si quem vobis creditis, proficisci, nostra circa haec affinitati vestrae auxilia opportuna non deerunt; sed sive gentium, sive pecuniae magis subsidia causam et propositum vestrum juvant, dextera nostra, quod vobis magis gratum fuerit, exequetur. Si autem contra fidelem principem, aut ecclesiae romanae devotum, collectas vires dirigere cogitatis, et animo saltem hostili possetis impetere, ac gente inimica turbare, cujusque nimirum turbatio nostra esset, ac perinde honor coronae Franciae laederetur. Igitur magnanimitas vestra votum nostrum et intendat, ac cepti negotii finem si per scripturas mediatrices absentium nobis volueritis intimare, per votum nuntiorum fidei reserare, ac nobis confidenter per eos quidquid intenditis aperire".[Page 323]

CAP. VI

Petri, Aragonum regis, nuntiis responsum ac epistola.

Accedentes ergo nuntii Franciae regis in Aragoniam, nihil potuerunt de intentione regis inductionibus aut argumentis aliquid extorquere.

Petrus enim nihil e contra reddidit, per quod valeant quoquomodo propositum sui animi autumare; sed interdum hoc tantum regia vox compressit:

"Per id armati, quod jam agere coepimus, quodve paravimus, regem Franciae non intendimus laedere, aut amicos ejus nostris apparatus offensare. Unde ite, renuntiate regi, ac dicite, quod causam nostri propositi nulli adhuc diximus, nec intendimus alicui pandere quod ordimur; et rex ad malum non computet si quod alii nesciunt, illi aperire nolumus: sciet autem postea, si aliquis scire debeat, quostrarum conatus virium illis temporibus dirigemus".

Dari et potuerunt ipsis nuntiis tales litterae:

"Excellentissimo domino illustri regi Francorum, sororio suo, Petrus, Aragoniae rex, salutem. Regia bonitas turbari non debet, si animum nostrum ad praesens nec litteris, nec nuntiis intenti nostri propositi reseratum arcanae vestrae

conscientiae deducimus, nec molestum
ferre, nec grave, si occultum magnitudinem
vestram pertranseat quod usque ad actum latere
singulos affectamus. Non enim novum potest
aut mirabile reputari, quod alteri non
subjectum negotium aliquod viribus aggrediatur
et animo, lingua jactatrice silente, nemini
reveletur; nam profecto non expedit, ut
quae sine aliorum auxilio attentantur, acclamatio
linguosa divulget, quae nonnunquam multiloquio
cogitata praecedat, et mentium proposita
quandoque proposito impedimento suspendit.
De oblato ad haec nobis per magnificentiam
vestram regiam personarum juvamine, uberas
liberalitati regiae gratiarum referimus actiones:
disposuimus enim absque regum, et principum,
et consanguineorum nostrorum subsidio, inchoata
peragere, et persequi sub fortunae cursum
votum nostrum".

CAP. VII

Infidelium reges, regis Aragonum apparatus pertimescentes,
sua regna munire parant; Karolus
autem filium suum, Salerni principem, in Provinciam
mittit.

Universis itaque maritimarum terris quidam
dubitabilis terror injicitur. Reges enim Arabum,
totaque Barbaria, Bojea, Arabia, et quae sunt
juxta mare magnum Agarenorum terrae, regis
Aragonum formidant accessum. Credit rex Tunisii,[Page 324]

et rex Arabum opinatur, cogitat rex Granatae,
aliique infidelium reges, quilibet plus minusve,
prout plures aut pauciores terras marinas
vicinis actoribus obtinent, vehementi dubietate
recepta, et dubia super opinione jam facti
formidolosi, et jactant et adstruunt exfortia regis
Aragonum, jam facta collecta in vires ad
suae terrae vastitatem, et gentis exterminia finaliter
convertenda, pro eo videlicet, quod catholici
reges Aragonum consueverint antiquitus frequenter
gentes impetere barbaras, et fortium bellorum
insultibus propulsare, ac tandem, divina dextera
media, quae contra crucis hostes regibus fidelibus
propitiatrix adsistit. Propter quod muniri
et fortificari faciunt terras et loca praecipue,
quae sunt portuum commoditate ditata, portus
ipsos impediri apudum et lignorum procurant
obstaculis, ne ingressus ad portus patere valeat
saltem multitudine galearum.

Interea Carolus, rex Siciliae, attendens provide
quod nec Franciae, nec aliquis alius, de proposito
regis Aragonum quidquam discernere poterat,
aut aliquid fama relatrice perpendere,
satis caute Carolum principem Salerni primogenitum
suum in Provinciam aliquandiu inibi
moratum praemittit, donec saltem, postquam rex
Aragonum, coepto itinere, coepit navigare, certius
scire possit quo tenderit, et ubi terminaverit
iter suum. Nemo tum comprehendere poterat
quod princeps ad Provinciae custodiam mitteretur,
sed ad congregandos milites pro passagio
Romaniae, et ad ordinandum ibi propterea de
apparatibus galearum.

Qui odit et detrahit facto Caroli, linguamque
mendaciis plerisque defoedat, et si publice
non audeat, quia regis Caroli formidat amicos,
clam tamen cum singularibus ejusdem voluntatis
personis tacito colloquio innuit quod princeps
omnino ad tuitionem et custodiam Provinciae
missus erat, quam timere ne rebellaretur poterat,
eo quod Provinciales adstruebant, non minus
quam regnicolas, per regem Carolum et Gallicos
oppressos oneribus et gravatos; et ideo eos, tamquam
servitutis et oppressionis morbo simili laborantes,
paratos quos credere poterat animisque

corruptos, ad subjiendum se novo dominio, et regi extraneo, si opportunitatem captare valeant rebellandi.

CAP. VIII

Nicolai III papae obitus.

Post haec rector illae superbiae, ac malitiae moderator, cujus solo nutu arcebantur effrenes, omnisque potens fremescebat in orbe, dominus Nicolaus, pater almus, apud quoddam castrum, quod Surianum dicitur, nepotis sui domini Ursonis nova possessionis acquisitio per industriam vindicata, subito preventus a reumate, et ab humorum discursione letaliter occupatus, pro dolor, incurrit laethiferam squinantiam;[Page 325]

qui similis illico letargico factus est, imo prorsus universaliter debilitatus in sensibus, qui statim officia naturalia perdidit, et spiritum noctis tempore sine murmure vocis emisit.

Mox ergo post tanti patris extinctionem, lugubrem dolorem fidelibus offerentem, solaris eclipsatus est radius, passusque est globus lunaris occasum, velum templi scissum est, et sanctuarius lapis, inquam, singularis ecclesiae dolende confractus est. Petrae scissae sunt, et monumenta malorum aperta sunt, et multa corpora perversorum, quae dormierant, surrexerunt. Cometa regna conquassans radiosos crines dimisit ad terram, totiusque sunt orbis extrema conquassata, et pariter elementa turbata; pax cessit mundo; ac, dato libello repudii, otiosa concordia extra mundi terminos exulavit, postquam vepres criminum innascuntur, cum jam vomere justitiae non colantur.

Tantaque post ejus obitum fit universorum turbatio, quod totius status pacifici quies abdicatur a subditis, et potentes in sui magnitudine, spiritibus ulceratis, inter se dirae cogitationis stimulis affliguntur, quasi status omnium et singulorum tranquillitas, mundique concordia, ab unius vita et obitu principaliter dependerent. Cloto ergo colum bajulante fatorum, filumque Lachesi trahente vitalem, Atropos ultima reliquum secat, caeteraque concludit, ut inevitabili conclusione contaminet totum residuum super terram. Jamque, ut de iis plura non exprimam. "Manifestaque belli signa dedit mundus, leges, et foedera rerum praescia monstrifero pressit natura tumultu".

CAP.

IX

EXCLAMAT VOX ECCLESIAE CONTRA VITERBIENSES.

Vos, inquam, inter alios, Viterbienses, in hac parte convenio, qui post dicti patris obitum usque in hodiernum diem multipliciter offendistis ecclesiam. Clamo ad coelum altis vocibus, et amaritudinem fidelium exprimo tuba linguae; sed, quoniam ab heri, cum nudius tertius eloqui gravatus merore didici, quam transgressio vestri concilii compellit incircumcisis forte labiis de tanti meroris angustia bulbutire, vereor ne sit qui clamores conquerentis exaudiat, quique patientis injuriam ulciscatur. Nonne tum ecclesia, postpositis locis insignibus ac devotis, in terra vestra tamquam in excelso monte apostolicum solium stabilivit? Nonne filios inibi ingratos enutrivit, et subjectos exaltavit superbos? Quid ergo matrem, quae frequenter in multitudine sobolis affectione decipitur, tumore arrogantiae lacessitis? quid ipsam apostolatu privare velle videmini? quid materna viscera crudelitatis incendio maculatis? Haecine, popule stulte, pro bonis retribuis? haecine gens nequam pro dilectione compensas, pro lacte suscepto propinas fellea pocula? et, gratiae beneficio[Page 326]

superbe abutens, quod collatum in te liberaliter frequentissime cognovisti, haecine gratiarum actiones quas exolvis dominae, ut in ea humanitatis jura violes, et famosos matris alumnos, optimates in Urbe, dominaeque rectores, quos honestas, et vita, et laudis praeconio dignos censet? Prius enim ut grati filii mori pati debuissetis, aut gladio trucidari, quam aliquid tantis patribus sustinuissetis injungi. An arbitramini circa haec omnipotentis Dei fugere posse sententiam, ejusque in tantis excessibus iudicium evitare? Fetet quidem ecce jam filialis odor vester in conspectu matris offensae: praebuistis enim in manibus furiosorum virorum gladios, ut ecclesiae ministros occiderent, et tradidistis fossoria rudibus, quibus opprimant templa...sedem apostolicam, ejusque patrimoniam haereditatem confundere ac delere. Dicetis autem postmodum: "quod universitas nostra peccavit, nihil adversus quempiam fecimus in communi; poena suos teneat autores, et non tota universitas puniatur". Qua fronte excessibus petetis veniam; quave, effrontes, promptitudine misericordiae indulgentiam poteritis flagitare? Ecce sane fere vestris opibus ecclesia corrui, quae multo est propterea exinanita dolore: ecce singula loca, in quibus cum filiis, et devotis, locari consuevit ecclesia, tristi elogio, et crinium laceratione complevit. Vidit enim, proh dolor, ministros gubernatores suos manibus truculentis expositos, immaniter ut perirent. Clamat contra vos laesa lethaliter, et ait: "Dimitte filios meos, electos meos, Israel progenitos, quos cepistis". Magna est profecto impietas quod homo in hominem taliter saeviat, impius, injustus, scelleratus in sanctum, pravus in humanum, servus in dominum, in patrem suum usurpat filius potestatem. O viri nefandi, o crudeliores quibuslibet crudelissimis, o probrosi versipelles, et fatui, cur jam aperte consilium vestrum insanivit? profecto apostolorum successores a sede nisi estis, et urbe propellere, ac matris viscera tam pravae cogitationis sordibus sucidare. Fuit enim detestabile, et segregatum a qualibet humanitate propositum, indigens supercilio ultore potestatis armatae, jam alteri vobis cum alteratione dimissa, praesumptiones vestras, et contumelias illatas ecclesiae sermone specifico, voce querula...ut depromam alterius potestatis objectu, furor ferventium animorum vestrorum per debitam ultionem in suis conatibus elidatur.[Page 327]

CAP. X

Nicolao papa demortuo, Viterbienses atque omnes Romanorum gebellini regi Karolo adhaerent. Cardinalium deinde novum pontificem eligentium magno impetu concilium adeunt; illorumque nonnulli captivi fiunt. Post multas denique dissensiones, Martinus V papa legitur.

Audite, coeli, quae loquor, et tantorum terra sit ultrix excessuum, apertaue deglutiet cum Datan et Abiron hujus sceleris patratores. Mortuo namque domino Nicolao recolendae memoriae, Viterbienses contra Ursinos, eorumque complices et fautores erexerunt statim rebellionis durae cervicem, et quemdam Viscontem Rainerii Gacti militem concivem, qui per dominum Ursonem multas jacturas se passum et injurias praetendebat, commota seditione, in proprium capitaneum ipsi statuerunt, assumpto tandem in potestatem domino Riccardello, cive romano, qui multa quondam in silva Agiarii Gallicorum invidia procuravit.

His sane capitaneus, omnesque gibellini Urbis, et civitatis viterbiensis, quae ut plurimum semper extitit gibellina, ex tunc post obitum

Nicolai regi Carolo adhaeserunt in odium Ursinorum se sibi placere non modicum, si consanguineos domini Nicolai, eorumque amatores, nitantur quibuscumque offendiculis propulsare, pro eo quod asserunt dictum regem Carolum ab eodem domino Nicolao, et sui honoris, et magnitudinis suae depressione gravatum, vias denuo, si quas possunt, excogitant laesionis. Ideo non contenti regimen domini Ursinis subita seditione praecidere ac turbare, sed levas et audent manus temerarias ad eos extendere, per quos credunt domos guelforum Urbis, Ursinorum complicitum, exaltari. Cum igitur sedis apostolicae navicella, procellis hinc inde promentibus, sine remige fluctuaret, ageretque Viterbii sponsa Christi in viduitatis lugubribus vestibibus Dei ecclesia; dumque rectorem industrium quaereret, maritum formosum, et defensorem pervigilem; dumque securum examen consuetae indagationis exposceret, starentque domini cardinales arctati, ut moris est, in palatio providendum ecclesiae de marito, et errantibus ovibus de pastore; civitatis praedictae populus, debitae fidelitatis oblitus, versum palatium praedictum, quadam repentini scismatis contra fratrum collegium seditione commota, manu venientes armata, cardinalium praedictorum dehonestaverunt consortium, et eorum voluntariae solitudinis quietam silentia perrumpunt, et, ad fraudulentae praesumptionis fomenta conversi, quibusdam ac inauditis machinis quosdam venerabiles patres cardinales, oriundos de Urbe, et consanguineos dicti domini Nicolai, clamorosis vocibus expetiverunt in mortem; intransque fatuo prontitudine secretum consistorium eorumdem, quod nulli tunc maxime adire fas erat, reverendos patres Mattheum Sanctae Mariae in porticu, et Jordanum Sancti Eustachii,[Page 328]

diaconos cardinales, a fratrum collegio segregarunt. Sed neque dominus Latinus Hostientium episcopus a tantis ausibus fuit tutus. Altero vero die libertate ejusdem collegii restituta, et domino Latino assecurato quodammodo, sicut et in tam discriminoso carcere poterat, memoratum dominum Matthaum arcto ipsius palatii carceri manciparunt, carceris ostium saevis custodibus consignantes, et deportantes cardinali capitaneo panem et aquam, et de iis non ad sufficientiam, sed in ea quantitate, ut aliquibus diebus misere ac tediose vivendo finaliter, deficiente spiritu, morte crudelissima extinguatur. Continuatis itaque per dies aliquos mestuose doloribus, ecclesiam suam regnantis in altero solio digna clementia providentiae humeris erigens, ruinosam corda cardinalium, quae diu fuerant sub consuetae dissensionis alternatione discordia, unitatis, et voluntatis, et cordis glutino cunctavit; sicque, nutu Dei facti unanimes et concordantes, verum patrem dominum Symonem Turonensem tituli sanctae Caeciliae praesbyterum cardinalem in summum pontificem elegerunt. Hic autem immediate, post publicatam et acceptam electionem, sua terribili voce mandavit dominum Matthaum per eos, qui civitati viterbiensi praeiverant, a carcere relaxari, et ad se carceris squallore maceratum adduci qui alias forsitan nunquam sospes carcerem exivisset. Discedit dominus papa de loco opprobrii, ubi ecclesiae romanae tantam vidit injuriam, et Urbe Veteri coronatur, qui pro eo quod quaedam ecclesia Turonis, in quo obtinuerat papatum, ad honorem B. Martini dicitur dedicata, Martini voluit vocabulo nominari.

CAP. XI

Gallorum, ob Martini electionem atque

coronationem, publica laetitia.
Coronationi autem huic celeriter et sollemniter,
sicut tanto patri convenit, celebrandae
multitudo nobilium adfuit Gallicorum, magnalia
assentamenta demonstrans, ut credi possit,
quod tanti festi sollemnitas est eorum. Illic Gui
do de Monteforti, illic Guillelmus Stendardus,
etiam Ferecius Aloisius de Alvernia, multique
alii proceres, barones, familiares regii (quos
rex Carolus ad obviandum filiae regis Alemanniae
futurae nepotis sui conjugii, et ad deducendum
eam in regnum, quae pridie cum tripolitano
episcopo, et multis proceribus allamandis
apud curiam romanam attigerat, destinaverat),
ostentant gestibus et operibus de assumptione
summi pontificis se gaudere. Propter quod quilibet,
vestibus externis depositis, sumit mutatorias
praetiosas, induuntque secum socios veste
simili adornatos, quorum agmina color varius
distinguebat et habitus. Vestimentum erat de samito
luccano et veneto: nam ut plurimum vestes[Page 329]

induunt aureo filo, absque lini et lanae orditura,
contextas. Verum tandem, convivio amplo
disposito, et postmodum celebrato, donant
decoras exuvias, aliasque caras de lana, quam
ovis anglicana congesserat, Galliaque tessuerat.
Induunt, et resumunt; et, ut per ampliora signa
portentetur quod tota celebritas sit ad gloriam
Gallicorum, omnia illius diei ordinationa disponunt,
dirigunt officiales, faciuntque ministros,
stabiliunt ministeria, mandant, introducunt, et
ejiciunt, sicut volunt, majores cum baculis compescunt
alios; hinc proceres papam adextrant,
alii praecedunt, alii subsequuntur, patres pedites
assistendo circumstant, nec sibi aliquis quam
Gallicus appropinquat, caeteri minus, ipsi cominus
comitantur.

CAP. XII

Rex Karolus Romae senator iterum legitur: quare rursus
ad Romaniam aggrediendam animum convertit.
Magni in toto regno apparatus fiunt; foedusque
cum Venetis initur.

Eo igitur coronato, Romani ad devotionem
matris suae romanae ecclesiae fidelem suspirantes,
dictum dominum papam, sicut quondam bonae
memoriae Nicolaum, in senatorem eorum
unanimiter elegerunt ad vitam, ut de Urbis disponat
regimine, sicut placet, ac sit ipsorum
dominus, et iudex, qui eorum est pastor, et ut
dominetur Urbi, qui imperat toti orbi. Ante tamen
quam ipse dominus papa de Urbe ipsa disponat,
ad regium tanti populi dominium Philippum
de Lavena praemittit. Tantumque regem
venientem ad reddendum debitae fidei solitum juramentum,
quod cuilibet summo pontifici praestare
tenetur, ad romanum dominium restituit
praelibatum; et quia, ipse dominus papa per electionem
publice obtinebat, donat regi de gratia
liberali. Per hujusmodi autem dignitatis senatoriae
concessionem, quam dominus papa regi
fecerat, quamplures sani capitis viri dubitabant
constitutionem domini Nicolai super regimine
Urbis editam tacite revocatam: unde adstruebant
regem Carolum posse tenere per concessionem
populi senatoriam dignitatem Urbis et dominium
vita sua, et a summo pontifice obeunte.
Sit, inquam, dominus papa circa regios praefectos
attentus, contra honores pervigil, zelator
suae gloriae, ac de sui status magnitudine timoratus.
Rex ad haec, postquam senatus adeptus
est gloriam, anhelat ad passagium Romaniae:
habet enim jam fautorem sui propositi, ac sui
negotii promotorem.

Jam ergo accelerat suorum armamenta vasorum,

et, praeter apparatus innumeros galearum, tritarum, et lignorum grossorum pro equis, quae per totam Siciliam, Apuliam, Calabriam, Principatum, ac Terram Laboris delata sunt, et contexta,[Page 330]

et fere omnibus fulcimentis ornata, ad Panormum et Messanam proponit copertas equorum, sagittas, balistras, arcus, et missilia in multitudine fieri, et per eos artificari, qui unius cujusque rei experientiae nomen habent, et multa facit cum festinantia multa parari, quae ad tantum credit passagium opportuna. Quingentos pullos dexterios custodiunt in valle Mazariae; facit etiam in valle Mazariae dictos pullos dexterios de diversis jumentorum suorum armentis electos cum sollicitudine custodiri, et exacta diligentia connutriri. Interim autem cum Venetis per sollemnes nuncios contra Paleologum se confederat, et init pacta cum eis, fide vallata, quibusfavet et annuit summus pontifex requisitus. Veneti ergo cum toto exercitu, quem habent, aut habere possunt in mari, usque ad guerram finitam juvare fideliter pollicentur. Imperator autem constantinopolitanus, gener regis praedicti, qui regem ipsum in instantia quotidiana sollicitat ut paret cum celeritate passagium, dum tempus habet adcommodum, omnia quaecumque rex cum Venetis operatur, ipsis Venetis securum et servatum promittit, gratificat, et acceptat.

CAP. XIII

Regnicolae denuo vexantur, injuriisque afficiuntur: itaque eorum millia ultro exulant.

Propter hujusmodi ad haec ordinamenta passagii, quibus omnes regni terrae sollicitantur ad operas, multa gravia regnicolis imprimuntur, et graviora prioribus inculcant; collectae, ac mutuae, et alia servitia praeter oppressiones infandas, quas a singulis terris regiae curiae exigit amplitudo, pravitas officiositatis ingeminat, gravat oppressos, et onerat importabili sarcina oneratos. Omnes feudatarii, omnesque nobiles, milites, et burgenses, et quaecumque personae habiles ad pugnandum habere viderentur, per diversorum locorum officiales jussi regis exacta indagine singulariter recensiti in quaternis curiae, tempore pedagii ad transfretandum cum rege possint sine labore perquiri, memoriter annotantur, nonnullos tantum fraus et dolus officialium quaterno intitulat in dicto passagio aggregandos, quos ad bellum nec vires nec animus reddit aptos.

Perterrerentur igitur adeo mille de regno, quod potius eligunt, regno dimisso, fugere, quam diem passagii expectare. Dicunt enim: "Sumus aere tenues et exhausti, ac exactione collectarum plurimum fatigati, plusquam valeant virium nostrarum facultates. Rex forsitan tempore passagii dabit nobis aliquid pro stipendiis trium mensium, tum postea nobis transfretantibus nihil dabit, et nos solummodo pro necessariorum apparatibus in ipso principio indigemus majori quantitate pecuniarum, quam valeant omnia nostra bona. Quid ergo nobis est potius, aut[Page 331]

quid gravius? Certe longe tolerabilius nobis est, ut vel hic in domo nostra, aut regis judicio, aut latitando moriamur, vel, dimisso regi nostro patrimonio, fugiamus; quam in Romania fame aut gladio pereamus. Praeterea pro quo domino debent subagi nostris dispendiis et mortibus Romani? Nonne acquiritur genero nostri regis? an rex etiam imperator constantinopolitanus? An profecto si regi nostro imperium, aut haeredibus suis remanere deberet; forsitan quidquid occasione ipsius passagii ultra debitum

nobis infertur, animos nostros efficeret ad servitia promptiores, et fortiores ad honera humeris supportanda? Sed, ubi nec domino nostro conquirimus, nec nobis prodesse valemus, ad quid facultates nostras, et vitam etiam nostram ponere volumus pro regno alteri dimicando?". Hiis sane querulosis vocibus omnes emittunt murmura singultuosa cum questibus.

CAP. XIV

Rex Karolus Stendardum vicarii munere ornatum Romam mittit; qui perperam munere suo fungitur.

Rex interea, Urbis dominium vilipendens, non memor honoris et commodi, quod quondam attulit regimen Urbis, statum ejus vicariorum, suorum insufficientiam et honestatem, et bonum pacis et justitiae, ad quod animo et via regia ante studuerat, ignorantiae crassae ac supinae probrosa labe contaminat et denigrat. Primo enim post resumptum officium Standardum mittit vicarium ad dictae civitatis regimen defendendum, qui, licet in armis sit strenuus, et animum habeat bellicosum, inexpertus est in regimine civitatum. Quod si ad excusandas excusationes in malis velit asserere, quod quidem contra partem guelfam Urbis egit ingebellire favorem de conniventia et mandato regio procedebat; hoc rectoris industriam non excusat, pro eo quod qui vocatur ad regimen populi alicujus, vel manibus stateram expendat, qua justitiae libra libret excessus, vel ipsum regimen non acceptet. Referat ergo Pandulfo de Sabello grates, ipsiusque peritiam studeat commendare super eo; quamquam in obsidione panestrina gibellinorum Urbis congregavit exfortia guelforum, multitudo nobilium, quae in illa civitate convenerat, secum bello inito non certavit; quantumcumque enim bellorum litis dubius sit eventus, credi tum potest quod illa coadunatio guelfa, cujus vestigia praedictus Pandulfus verbo pacis et concordiae intus subsistere cohibebat, adversus Standardum ipsum, et comitivam suam gallicam, ac totum gibellinorum exercitum concertando, propter personarum bonitatem poterat praevalere.[Page 332]

Sed supernus accensarum voluntatum extinator, ignem suppositum ad comburendum Urbem et incolas suae inspectionis aqua compressit, illius sanctae civitatis, sanctorum suorum sanguinis alveo rubricatae, exterminium finale non passus, obsidentium modificavit superbiam, et voluntarie obsessorum animos quietavit et corda: non tamen stetit, ut referunt, per Stendardum, quin omnes nobiles Urbis, divisi tunc personis et votis, parte alteri assistente, in aperto campo dimicarent. Asseritur enim, quod, si verum est, salva pace dicentis, non est regii honoris ad famam, quod cum dicto Stendardo in campis in obsidione Paenestrium moranti dictum per quemdam nobilem redargutione fuisset, quod male et inique agebat, et regi poterat displicere, concitare omnes romanos nobiles ad tanta discrimina, per quae tota civitas romana erat magnae suae desolationi parata, dictus Stendardus juvenili et non praesidis voce respondit quod regi credebatur placere, si numerum populi civitatis romanae ad nihilum posset reducere, statumque Urbis humiliare quam cito ad castrum usque minimi parvitatem.

CAP. XV

Stendardo Philippus de Lavena succedit. Post completum Stendardi officium transmissus est ad Urbem regius vicarius Philippus de Lavena, qui, licet quantum Stendardus cum vigore non fulgeat, tamen sui regiminis tempus sub

quadam desidia dissimulatione pertransiens,
igni supposito inter nobiles fomenta non praestitit,
nec terrae scandala et iniquitates adhibuit,
sed, Capitolii contentus custodia, circa nobiles
et eorum facta, rectoris sollicitudine, minorum
et popularium tantum excessus, qui non erant
alicui majori familiaritate constricti, sicut poterat,
puniebat. Nihil tamen in officiis faciendis
in praedicto gibellini favore solito declinabat,
pro eo quod publice asserebat regi placere non
modicum si guelforum statu depresso sui vicariatus
objectu gibellinos auxilio auctoritatis ac
favore officii adjuvaret. Propter quod deinceps
omnia gesta vicariorum regis ... erant, et
ad malum retorquebantur eorum, et finem probrosum
sortiebantur, interdum et dies sui regiminis
infideliter finiebant. Jam enim pars guelfa
perpenderat quod rex non habebat rectum animum
contra eam, quodque vicarii sui per viam
deviam et non rectam perversis voluntatibus incedebant.

EXPLICIT

LIBER SEPTIMUS[Page 333]

INCIPIT LIBER OCTAVUS

CAPUT I

PONUNTUR QUAEDAM GENERALIA, UT VENIATUR
AD NOTITIAM REBELLATIONIS SICILIAE.

Omnia nutu Dei reguntur, singula prudentia
divina disponit; et qui principium dat prosperum,
promittit finem aliquando infelicem, quique
debite videt exordium, exitum nonnunquam
beatum indulget: quamquam rerum exitum prudentia
metiatur. Quis credere debuisset statum
tam grandem, tam sublimem, et excedentem
magnas in orbe potentias, per regnicolas posse
quati? quis regem opinaretur, propter inimicam
gentem gallicam, quam alebat in regno, tanta
posse pati dispendia? ut ne fieret passagium Romaniae,
tot expendiis, tot modis sanae deliberationis
orditum, rexque sibi anxietate deficeret,
scisso regno? quis futuris potest praecavere periculis?

CAP.

II

ALLOQUITUR REGEM, QUIA GALLICORUM
NON COMPESCAT EXCESSUS.

O rex inclite, usque ad haec tempora felix,
si quando gens gallica singulorum in regno viventium
incessum calumniabatur, et visum vultumque
similiter detrahebat, et suspicabatur aliud,
in simplicitate multorum gentis ejusdem
corripuisses excessus, ad querelas gravatorum
ab officialibus aures praebuisses benignas, et credidisses
patientem acclamationi, et fuisses dolori
compassus; regni tui non vidisses scissuras, nec
gentem gallicam laceratam. Senuit forsitan virtus
tua, auro caligant oculi, ut non recta disdiscernant?
Vergit deorsum conditio corporis, et
fervor spiritus ad instantiam jam tepescit. Doleo
super te, tuosque haeredes, qui sine te nihil possunt
..... ad votivae pacis rectitudinem reformata.
Sub te viator tutus erat ab insidiis invasoris,
in te quiescebat in hospitio fessus hospes, te caecaeca
haeresis verebatur, omnisque infidelitatis error
tuae potestatis dominium fugiebat; Ecclesia,
in cujus custodiam electus eras athleta, tuo tyrocinio
libertatem debitam obtinebat. Nunc autem
solam regnorum externorum cupido, per
quam oportebat subditos necessario regravare, nec
non desidiosa negligentiae lentitudo, qua gentis
tuae non advertebas excessus, aut, si advertebas,
dissimulabas te non videre, vel sine conscientia
tua fieri quod videre debebas, tui iudicii acumen
offuscant. Non enim caret scrupulo societatis occultae,
qui manifesto facinori desinit obviare:
ecce jam ultra non vales occurrere, aut subvenire

gladius pertransivit; jam enim ignis subcensus est ab eis, qui tangent montes, et fumigabunt; jam etiam uno amaritudinis turbine singulorum sunt corda turbata, et eadem amaricatione conquesta, et dira cogitatione perversa cogitant, omnes ut vel simul una hora subita terra diglutiatur, vel sub fortunae vexillo rebellent contra facta tuorum, opportunitate captata.

CAP. III

DICTATOR ALLOQUITUR REGEM.

Non ergo sit tibi suspectus meus calamus, nec tibi aut tuis linguam meam credas obnoxiam, aut sermonem in aliquo detractorem, si tua stylo gesta per terram, quamquam dum virtutum experientia tua opera claruerunt, praeconiae linguae decretum laudis apposui, et subsequencia toti Italiae de tuo dominio commoda diffinitiva sententia promulgavi: non enim in te adstruxi vitia haec; tantum duo redargui, cupidinem, ex qua proveniebant gravamina subditorum, et negligentiam, qua effrenis tuae gentis excessus remanent incorrecti. Laudabit te anima mea usque ad mortem, qui utinam mores gallicos latini condimento saporis delicate temperasses, aut croco tusco tuorum superficiem colorasses! Quis enim est, qui ad stimulum ferreum non recalcitret, qui non clamet, si baculo contundatur, et qui non fugit, si lupum contra se videat venientem, aut si, habens defensionis arma, evaginato gladio non resistit? si animalia quidem descriptione carentia, carnifice viso, diffugiunt, et nonnulla, si fugere nequeant, cornupetant, et resistant, ut cornua funibus non liget manus carnificis truculenta? Vicisti quidem reges et bella, et subjugasti gentes, ac, si expedisset, mille post haec certamina campestria superasses; et haec tantum duo, quae animi voluntate consistunt, superare nullatenus potuisti. Certe inexpugnabilis est gravis animi noxius appetitus.

CAP. IV

INCIPIT INITIUM PANORMITANORUM SEDITIONIS.

Igitur, domino Auberto de Aurelianis regente Siciliam officio vicariatus, nonnulli cives panormitani utriusque sexus ad sollemnizandum quoddam festum exeunt a terra, quod annali memoria magno laetitiae júbilo, laetisque tripudiis gaudiorum consueverunt pascali tempore celebrare; exeunt, et quamplures advenae juvenes cum eisdem ex praedictis forsitan arma multi aliqua deferunt, sed occulte pro curia, nam[Page 335]

edictum de armis non portandis in regno est poenale. Conveniunt ad tanti festus tripudia quidam servientes gallici, familiares forsitan justitiarum regionis, non ad concelebrandum tanti festus solatia, sed potius ad turbandum; qui nati utinam non fuissent, aut non venissent in regnum! Obviant extra terram agminibus virorum et mulierum laudantium in choreis, inchoant tripudiare cum ipsis, manus jungunt manibus, et disceptant brachia per choreas, muliebres manus Gallici contrectant, forsitan ultra quam decet tripudiantium honestatem; convertunt oculos ad formosas, et quas manu pedeque nequeunt tangere, verborum significatione sollicitant, et nutibus oculorum. Jam aspectis excessibus hujusmodi, qui potius poterant dici, cum sola hilaritas hos faceret animosos, quidam insolentes panormitani juvenes cum quibusdam gayetanis exulibus provocantur, menteque turbata, versus Gallicos in quaedam verba contumeliosa prorumpunt. Gallici non aequo animo perferunt

verba probosa, sed ajunt: "Non potest esse quod isti mali patareni arma non deferant, ubi cum tanta nobis audacia dant responsa; rimemur, si est inter eos armatus aliquis, aut qui cultellum percussorium penes se habeat, sive ensem". Rimantur igitur; furor accensus est animorum; cum armis, lapidibus irruit in Gallicos panormitana juvenus, factus ibi multorum concursus contra Gallicos armatorum; tandem pars major illorum servientium lapidibus obruta, et lacerata gladiis corrui cruentatis: ludus enim genuit trepidum certamen et iram, truces inimicitias, et funebre bellum. Contra Gallicos ergo extra terram commota est funesta seditio, intraque terram cum exteris seditiosi clamores, populique tumultus. Adunatur tumultuosa multitudo dicentium: "Morianur Gallici, moriantur".

CAP. V

Gallicorum caedes.

Sicque in populo sclerato erecto capitaneo quodam Rogerio de Magistro Angelo, crescit seditio contra Gallos, crescitque pestifer popularis tumultus. Distinguuntur seditiosi per agmina, et Gallos per terram usquequaque perquirunt, et inventos trucidant immaniter sine pietate. Non parcunt sexui, vel aetati; sed matres cum infantibus vagientibus lacerant, alios inter trepida partus opprimunt viscera, et occidunt, aliosque inter maternas ulnas caepta fuga diripiunt, et eorum frustratim membra discerpunt. Quamplures intempestive maternis apertis uteris, et visceribus laniatis, educunt in dium, quos adhuc tanquam maternarum viscerum portionem luce carentes ortus privant et luce futura. Non solum ad haec in mulieres gallicas taliter saevit panormitana feritas, sed Gallorum conceptus, quas alvus mulieris latinae inter viscerum claustrum celabat, crudeli rimatur gladio, quo periit simul

concupiens et conceptus. Pereunt Gallici gladiis impiorum, et omnes, quos non fugae juvit remedium, quoscumque discurrentes lictores per terram ad Gallicorum excidia deputati, poterant invenire, infandae mortis crudelis poena dijudicat. Nullus aggredienti lictori manu restitit ultrice, nullus gladium exerit ut excutiat percussorem; sed, panormitano viso satellite, mortem patienter expectat, credens, quod manu perit impii, tamquam cruce signatus, statim ingredi gloriam salvatorum. Irruunt ergo in Gallicos tamquam in parietem inclinatum et impulsam maceriem, quos capere possunt interficiunt universos, sicque pereunt.

Et, si aliquando inveniantur aliqui latitantes, gladios proprios evaginant, et porrigunt eos persecutoribus homicidis, ut non alieno, sed proprio gladio pereant et occumbant; ac, ut unusquisque mortem praeveniat sotii, et celerius alter altero moriatur, porrigendo gladium, prompte dicit: "Interficate me, interficate me". Verum sub unius criptae latibulo quidam dum latitant servientes, unus ex eis tamen, assumens vigorem in animo, evaginat gladium contra eos, qui secretum criptae gladiis rimabantur extractis, et affectans aliquem de inimicis commori cum ipso, ut vindicata morte manu propria postmodum moriatur, clamore alto reddit vicem; aggreditur occurrentes criptae glomeratos, ad vada cujus gladio tres fuerunt eo subsequenter moriente praemortui, reliquos vero sine resistentia persequentium consternit impietas, et in poculo crudelitatis absorbet.

CAP. VI

Per totam Siciliam tumultus divulgatur.

Divulgata igitur per totam vallem Mazzariae

Panormitanorum rebellionem, et quod tam immaniter pertractaverunt Gallicos, inebriatur, et eodem errore malitiae excecatur. Eriguntur in terris populares rectores, et capitanei fiunt in plebibus ad Gallicos persequendos, fitque tanta Gallicorum persecutio, tanta strages, quod quicumque poterat interficere Gallicum, reputabat se Deo magnum obsequium praestitisse. Illi potissime de castro Corillioni, facto capitaneo domino Bonifatio milite de castro eodem, quo duce postea forsitan terna milia incolarum sic anxie, sic avidae praequirere gentem gallicam inceperunt, ac si patres, fratres, aut eorum filios quilibet Gallicus perimisset. Pergunt ad quoddam castrum, in quo justitarius regius cum quibusdam Gallicis familiaribus se, sicut poterat, receperat: et tam justiciarium, quam totam familiam, pro dolor, sine misericordia trucidant. Accedunt etiam eodem anxietatis durante furore[Page 337]

ad regiam massariam, ubi stabulantur dexterii pulli indomiti, licet ex eis multi froena portassent, omnesque diripit scelerata plebeja multitudo, et convertit eos in usum rebellionis assumptae, quos massaria regis contra Graecos scismaticos reservabat. Jungunt se simul Lombardi de Corillione cum Panormitanis, ad quod etiam illa tota contrata una eademque spiritus furia concitata concurrunt; confluent omnes sanguinem gallicum sitientes, et ibi simul quaecumque passi sunt ullo unquam tempore a Gallicis, voce impetuosa, rememorant, unanimiter conclamantes: "Moriatur omnes, antequam velimus amplius dominium Gallicorum". Et adunato parlamento, surgit capitaneus Palermitanorum, et ait ad populum:

CAP. VII

Panormitanorum capitanei allocutio.

"Res est magni ausus, quam proxime attentavimus; opera fecimus contra regem nulla digna venia. Regis est etiam tanta ferocitas, tanta saevitia, tantaque inhumanitas erga regnicolas, quod apud eum excessus nostros hujus penitentia nulla redimet, nec nostra conversio suum ad nos animum mitigaret, pro eo quod abjecimus regis dominium, quod habet a romana Ecclesia. Vereor multum ne Sedes apostolica propterea contra nos sit modo aliquo provocata, nec est tutum quod, ex quo regem offendimus, turbemus Ecclesiam. Magna est enim utriusque potentia, et praecipue vires Ecclesiae sunt tales et tantae, quod nullo possunt deficere tempore, licet ad tempus per thirannos et superbos principes aliquando conquassetur, nec etiam negare possumus Ecclesiae vassallagium. Directum enim Siciliae dominium quis dubitat ad romanam Ecclesiam pertinere? Quid ergo nobis restat agendum, certe ut Ecclesiam dominam nostram aliquatenus non ledamus, nec ejus perdamus gratiam, qui regiam taliter, sic pro firmo tenete, perdidimus, ut nullam spem in eo, aut fiduciam habeatis. Videtur ergo mihi, quod quidquid egerimus, nomine faciamus Ecclesiae, ac sub vexillo ejus discurremus exercitu per Siciliam, et terras ad devotionem et fidem Ecclesiae, abjurato Gallicorum dominio, convertamus. Sumus etiam tot, et tales, qui affectamus bonum statum, et libertatem omnium Siculorum, quod vel timore vel voluntate terras usque Messanam nostrae voluntati sine resistantia uniemus. Messani quoque, postquam vident totam Siciliam contra Gallicos rebellatam, facient illud idem, et, si non facerent, posset eis esse ad damnum, nam postmodum contra eos ordinaremus aliud, cum non....quod se a

tota Sicilia voluerint segregare, quos par Gallicorum
attrivit excessus, ac eadem superbia[Page 338]

conquassavit. An eorum cum nostris animos
audere non creditis, an non attenditis ipsos nobiscum
pressura multiplici affligi Gallicorum?
Omnes morbo laboramus eodem, omnes unus
stimulus aggressionis affecit; Deus forsitan, qui
mala gentis nostrae ulterius pati noluit, nostrorum
initiator est operum; ipse finem prosperum
poterit indulgere. Novit enim quia
malis quotidie ingravescentibus incepimus,
quod est actum".

CAP. VIII

Corillionensium capitanei responsum.

Capitaneus ad haec populi de Corilliono surgit,
et ait:

"O quam est sapientia praeditum quidquid
dominus Rogerius consuluit! et totus populus
de Corilliono ipsum, et vos, domini Panormitani,
tamquam majores et dominos in omnibus
actibus ac laboribus sequi proponit, et
vult laborum et expensarum esse particeps,
cum suis dominis Panormitanis partiri discrimina,
feliciter mori, vel vivere cum eisdem,
sicut fuerit fortuna currente concessum. Nescitis
enim forsitan nostra mala? Ignoratis gravamina
nostra? Consuevit habere pingues et
fertiles massarias, et victualibus abundare: modo
a quatuor annis citra nullus nostrum tantum
frumentum praeter alia victualia omnia praedicta
recolligit, quod ad usum sufficeret domus
suae. Sunt enim in contrata nostra equae ac jumenta
regia, quae nostra omnia seminata depascunt,
propter quod pauci seminant et quod
jacuerit semen ad terram, non recolligunt aliquid.
Praeterea, si magister massariae regiae
curiae videbat aliquam salmatam bonae solcatae
novalis, aut ovium nostrarum stercoribus
impinguatae, ille statim occupat, dicens, quod
vult ibi pro pullis regiis seminare farraginem.
Oves autem nostrae, et alia pecora ibi non
possunt vivere, pro eo quod si dictus magister
massariae videat aliqua bona pascua, statim
ponit omnia sub defensione. Hiis sumus huc usque
spinis et tribulis per Gallicorum dominium tribulati:
unde populus de Corilliono vult mori,
si expediat vobiscum, domini Panormitani, et
abjurat ex nunc ac detestatur dominium regis
Caroli, et quicumque velit aliter, moriatur, et
nos cum eis mori volumus et perire. Quare
dum Gallici sunt perterriti, dum universitates
per Siciliam trepidant robore nullo firmatae,
videtur mihi quod per Siciliam exercitualmente,
mora postposita, procedamus, et nos sumus
illi, qui manus nostras intendimus cruentare in
sanguine illorum, qui non statim abjurabunt fidem
et dominium Gallicorum".[Page 339]

Respondit populus seditiosus vocibus, et tumultu:

"Eamus, eamus, eamus".

CAP. IX

Sicilia tota turbas facit. Galli ultro discedunt
aut pelluntur.

Parlamento igitur dissoluto, statim Panormitani
vexillum Ecclesiae fabricant cum clavibus
sculptis in margine, ac vexillum ordiuntur
Communis, quod ei faciunt illi de Corilliono,
quibus imminere totus rei pondus sollicitate videbatur;
aliae et locorum universitates, quas unus
rebellionis error adduxerat, instar Panormitanorum
recipiunt et sequelam. Accelerat ergo
per Siciliam inchoata vestigia multitudo languentium,
quorum erat cor unum et anima;
praemittunt per terras nuntios, per quos petunt

universitates intrare per syndicos ad bonum statum communem, et Siciliae libertatem, ac deinde Panormitanorum et Ecclesiae romanae parere mandatis, abjurata protinus fide, qua regi Carolo tenebantur.

Postquam igitur per nonnulla loca Panormitani, eorumque sequaces taliter discurrerunt, rediit ad propria fatigata nimium multitudo. Jam enim Gallicis dimissis terris, et a castris etiam fortissimis fugientibus, per se terra quaelibet rebellabat.

Illa vero terra, quae Gallicis nolebat inferre personales offensas, eos bonis omnibus spoliatos abire libere permittebant. Conveniunt ergo Gallici qui supererant omnes Messanae, illuc conveniunt Siciliae vicarii, illuc aliqui milites calabri Gallicorum fideles cum domino Petro de Catansario similiter confugerunt, qui licet de rebellionem Messanorum nihil adhuc perpendere potuissent, nihilominus id quod postmodum accidit plurimum verebantur.

Fiunt inter haec in tota Sicilia capitanei populorum, dominus Alemannus in Valle Noti, et tandem in tota Sicilia capitaneus dominus Sanctorus de Lentino in Valle Demini, et plano Milatii dominus Johannes Foreste Lentini, dominus Symon de Callatafimo in montibus Lombardorum, et multi alii nobiles in regionibus ac terris Siciliae capitanei eriguntur.

Siculis igitur omnibus jam resumpto inveterati erroris amictu, renovatis perfidia in aquilae juventutem, ut a tantae rebellionis ausibus Messanenses non redderent se immunes, sed caecorum caeci ducatum erroneae sequerentur, etiam ductor quam ductus in fauce jam fossae, praecipitium collabuntur; tumultu subito conciti, ac seditionis machina commoti, contra Gallicorum capitaneos omnes milites gallicos clamore magno vificeferant: "Morianur Gallici, moriantur; pereat, pereat, qui eorum dominium appetit de caetero, aut vult". Verum populi contra Gallicos invalescente tumultu, aliqui Messani de melioribus[Page 340]

terrae, quasi medii et internuncii apud Gallicos ex parte populi concitati, dicunt vicario regio, et nobilibus gallicis, si volunt a furia populi suas salvare personas, dimissis equis populo, secure remeent. Comes Petrus ad haec quasi praemonitus fuerat per aliquos de Messana suos amicos, ut prevenirent in discedendo Gallicos, cum jam contra eos esset laetifica ordinata seditio, ita quod in paucos dies Messanae ulterius non debeat remanere, ascendit cum comitiva sua galeam, et equos suos, quos praecavere non potuit, et multo dimisit plura populo sitiendi. Vicarius autem, et Gallici, postmodum pervenientes ad portum, vix personas in mari, equis et arvensibus dimissis intra, salvas facere potuerunt; nam antequam carinas introeant, ecce clamor validus populi contra eos mortis insidias minabatur. Ergo eorum equi per audentes juvenes messanos, quibus jam non est jus in aliquo contraire illius terrae, qui alibi nominantur antiqui nobiles: nam cedendum est concitatae multitudini, et excitae juventuti.

CAP. X

Siculi de rebus agendis consulunt.

Ecce jam tota Sicilia, regis abjurato dominio, uno spiritu rebellionis assumpto, tremescit, nutat in agendis, et varietate propositi fit perplexa.

Est qui consulat, ut ex parte omnium universitatum terrarum ad romanam Ecclesiam sollemnes nuntii destinentur, et claves portarum terrae cujuslibet transmittantur, ac sancto Patri summo pontifici supplicetur, ut filios suos, dominium volentes sanctae Ecclesiae, ad gratiam et protectionem

apostolicae benignitatis admittat: ipsi enim parati sunt ad recipiendum per Ecclesiam in capitaneum, dominum, et rectorem quemcumque duxerit destinandum. Supplicetur domino papae, ac fratribus suis dominis cardinalibus, "ut non patiantur, quod Gallicus ulterius nostrae insulae dominetur, et quod nos non faciat desperationis filios, privando nos nostrae matris Sedis apostolicae complexibus, quibus complectitur infideles, quando volunt ad ipsius fidei devotionem redire, operibus perfidiae abjuratis". Alius aliud dat consilium, dicens: "Bona et recta via est, quae dicitur; sed, si Ecclesia romana nolit nos sub pactis ad mandata recipere, quia papa gallicus est, et regi Carolo favet in quantum potest, quia etiam forsitan contra nos de caede Gallicorum est provocatus, et voluerit, quod ad ipsius regis dominium redeamus, quid agemus? ex tunc erit error peior priore. Videtur ergo mihi quod hanc viam aggrediamur, quam dicitis, et quae salutis est; sed interim teneamus tractatum cum aliquo ambitioso rege, si nos pro suis velit recipere, et suis viribus defensare; et praecipue in Hispania bonos viros nuntios transmittamus, et subiciamus nos ei, aut regi Castellae, cujus patrem dompnum Henricum,[Page 341]

rex Carolus carceri tenet adstrictum, aut domino Petro regi Aragonum, genero quondam nostri regis Manfredi; sed credendum est magis quod domnus Petrus nos pro suis recipiat, defendat, et quodammodo ad uxorem ac filios suos regnum ex successione regis Manfredi pertinet, cui haeredes alii non supersunt. Audivi etiam, quod rex Carolus vehementer de ipso dubitat, praecipue occasione Provinciae, quam ad se dicit rex Aragonus pertinere. Praeterea intellexi, quod ingentem paravit armatam, et copiosum gentis catalanae congregavit exercitum. Forsitan, si audiat Siciliam contra Gallicos rebellionis durae suscepisse cervicem, et quod Siculi volunt eum, aut unum ex filiis suis regis Manfredi nepotibus pro rege proprio, veniet ad salvandum nos; est enim homo in armis strenuus, et cupidus terrae, qui forte armatam non fecisset, nisi ut terram aliquam subagere valeat regno suo. Interim etiam consulo, quod terras marinarum et victualibus et manu hominum muniamus: nescimus enim quid contingere debeat. Posset accidere sane, quod rex Carolus hac aestate ad nos cum suarum extolio galearum transiret. Messanam ad haec civitatem, quae clavis et custodia est totius Siciliae, et quae a se satis frumenta non habet, muniamus victualibus optime pro duobus annis saltem, et ordinemus homines arcerios et balistrarios de montanis ad ipsius defensionem venire, si incolae non sufficiant. Ad custodiam aliarum terrarum, quae sunt juxta mare, Augustae, Syracusiae, Cathaniae, et ex ista parte nostra Milatii, pactensis civitatis, et cephaludensis, nec non aliorum locorum debilium, viros idoneos deputemus, qui ad praeservandum ipsas terras, sollicite ac vigilanter excumbent et intendant". Ad praedicta sane in Messana civitate ordinanda, quae tandem fuerant deliberato Syculorum consilio ordinata, nuntii et ambasciatores omnium universitatum Siciliae convenerunt, quos futurorum cautela grandis angebat, et sollicita cura custodiae terrarum fortius stimulabat.

CAP. XI

Rex Karolus ad transfretandum in Siciliam se parat. Interea rex Carolus se ad transfretandum parat in insulam, cujus licet major pars navigii esset Messanae, cum quo credebatur sollempnizare passagium

Romaniae, de reliquis tamen vascellis, quaecumque per diversa regni loca paraverat, sufficienter poterat habere conservam ad passagium in Siciliam faciendum. Nihilominus autem XXIII galeas armatas de Provincia in regnum praecepit aventuras, IIII galeas advocat Pisanorum, quas regi pro regno rebellato generalem exercitum congreganti, per quamdam compositionem pacis, ei amicitiae foederis inter ipsos Pisanos ac regem Carolum initam ac firmatam, pro ejusdem regis subsidio dare debent, cum fuerint requisiti.[Page 342]

CAP. XII

Sedes Apostolica Syculos excommunicat. Rex Aragonum oppidum in Barbaria Alcollum capit, ibique castra ponit.

Post haec contra Syculos Sedes apostolica, praecipue contra Panormitanos, rebellionis initiatores, et capita scismatis, et sediciosae factionis actores, nec non contra omnes complices ac fautores, et aliquos eis auxilium impendentes, terribiles ac poenales processus definite pronuntiat, et post promulgationem processuum dominum Gerardum de Parma sabinensem episcopum nuntium cum plenae legationis officio in favorem regium destinavit in regnum. Verum dum summus pontifex ad vitandum aestivos aestus et intemperiem temporis suspectosi dies laetos apud montem Flasconis ageret, curis curiae praetermissis, famosa relatio subito supervenit, quae aliquantulum ejus animum grati rumoris exhilarat; nuncius refert videlicet, quod rex Aragonum in Barbariam navigia sua direxerat, ibique prope antiquam civitatem Cartaginis feliciter applicans apud quoddam castrum populosum, quod Alcollum dicitur, direxerat anchoras, quod castrum de jurisdictione soldani Boiciae ac fratris regis Tunisii fertur esse.

Hoc autem castrum, quod habere dicitur XV M. incolarum, ipsis incolis fugientibus, et ipsam terram dimittentibus liberam, hostiliter occupant Catalani. Veruntamen nonnulli, quos premebat taediosa senectus, et quos paupertas extrema gravabat, aut alebat infantia juventutis, ad fugam remanserunt hebetes; per hos enim quidquid praetiosum sub terra per fugientes fuerat occultatum, aut super terra dimissum, sub spe redeundi ad castrum, ad manus Catalanorum et regis sine dimicatione pervenit. Incolae enim ipsius castri opinantes quod tantum vascellorum extolium statim, prospero vento flante, suam ulterius in portu non figeret stationem, omnia fere bona dimiserant occultata. Unde frequentes venientes ad collum summitates, et modo centum, modo mille, aut plus vel minus, ascendentes cacumine montium super castrum, ut viderent, si, submotis ancoris, ventis carinae hostium vela dedissent, stupefacti retrocedebant animis, et confusi: aspiciebant enim a longe de altitudine eminenti tendas et arbores vasorum in portu ad instar arundinis flatibus agitari, et gentes catalanas in castrum ascendentes et descendentes in multitudine incolarum, quasi ad proprium incolatum.

CAP. XIII

Reges Arabum et Tunisii in Catalanos delectum habent: hi autem castra muniunt.

Licet adhuc reges Arabum et Tunisii de adventu Catalanorum pavescerent, de mora tamen coeperunt fortius dubitare, ne in favore cujusdam[Page 343]

soldani sui regis consanguinei et vassalli regis Tunisii, contra quem, tamquam rebellem sibi, rex Tunisii quotidianis insultibus bellum moverat, Aragonenses venissent, partes illas hostiliter turbaturi. Propter quod copiosam Arabum multitudinem

congregavit, ut statim possint Catalanos sine aliqua eorum resistentia deglutire; capiunt illum soldanum, ad cujus vocationem credebant regem illuc Aragonum accessisse, accinguntque se post haec ut versus Alcollum veniant, cogitantes in multitudine absorbere. De praedictis autem nihil adhuc innotuerat Catalanis; verumtamen ipsi nihilominus, cum de Saracenorum numero formidarent, eminentiorem et fortiorem locum castrum, in quo possent se, si casus accideret, salubriter receptare, vertescarum lignis munitionibus in circuitu munierunt.

CAP. XIV

Vir hebraeus Aragonum regem iter Arabum docet, eorumque adventum.

Quibus circa huiusmodi sollicitudinem intendentibus, ecce vir hebraeus de Catalonia oriundus, pannosa veste subcinctus, de Tunisia veniens, quasi celitus missus, pro tot personarum periculis evitandis, subito castrum intrat. Hic sane gazas innumeras industriosae apud Tunisium adunarat. Audito tum adventu regis Aragonum, quia coepit palam gaudere de magnitudine regis Aragonum, commendare ac asserere quod Catalani de cetero non dimitterent partes illas, nisi subactis regibus et gentibus Barbariae, ac per hoc timorem audientibus incutere non cessabat. Sermone huiusmodi divulgato, et ad regis aures delato, fuit Hebraeus per fiscum regis ejusdem bonis conquisitis spoliatus, et rediens ad primordia paupertatis, venit ad regem Aragonum, sicut profuga a patria relegatus, et ductus ad regis praesentiam, ait regi: "Domine mi rex, vassallus tuus ego sum, de Catalonia oriundus; juvenis apud barbaros sum nutritus, crevique Tunisi, ubi magnas divitias lucrifeci, gazasque innumeras propria industria congregavi. Nunc autem audito adventu vestro prospero, quia per Saracenos plurimum opprimebar, et quotidie me a vexationibus redimere oportebat, coepi palam laetitia multa respergi, et magnalia Dei, probitatem vestram, et progenitorum vestrorum cum cordis hilaritate referre, ac qualiter contra Saracenos opera regum Aragonae prospere claruerant, adstruens per hoc, quod tanta esset regiae et catalaniae gentis strenuitas, quod facile foret vobis totam ditioni vestrae subagere Barbariam. Exiit in publicum sermo meus, et ad aures regias convolvit; rex autem me propterea omnibus acquisitis occasionaliter spoliavit, sicque nudus, ut videtis, remansi, qui affluebam innumeris praetiosis. Quapropter, mi domine, non attendatis ad vestes, si ad vos paupere veste veni, et respicite fidei devotionem,[Page 344]

quae adhuc in vassallo vestro viget erga magnificentiam vestram. Plusquam unquam credite verbo, non vestibus, et probate facta, non habitum. Ecce, mi domine rex, capto tali soldano, qui se vobiscum foedere colligare credebat, et cui adventus vester nimium placuit, plusquam centum milia equitum arabum contra vos ad duas dietas de prope sunt exercitualmente congregati, et opinantes vos omnes in primo insultu illico absorbere, deliberaverunt in parasceve sequentis haebdomadae castra vestra hora noctis invadere. Credo firmiter vos eis non posse resistere, quamquam bellum non in multitudine, sed in virtute divina consistant: est enim sine numero, velut arena maris, equitum multitudo. Equas tantum insident, aut ronzi, nulla fere, praeter arcus, arma gestantes; verum quamplures deferunt lanceas, nostris de Catalonia omnino dissimiles, et qui melius est armatus, gestat frustrum corii camelini, aut bovini, ante pectus,

et super spatulas".

Tunc rex Aragonum ex dictis verbis stuporem emittens in animo ait illi: "Est ne verum quod dicis? Dic, amice, nobis, qualiter sunt per agmina stabiliti, qualiter catervati incedant, aut quo ducatu regantur?" Judaeus respondit: "Centum Arabes unam sequuntur banneriam, sive pennonem; sicque vadit totus exercitus stabilitus, et habent singuli centum milites tale signum; postmodum vero decem pennones per mille equites habent vexillum, differens a primo longitudine et latitudine, sub cujus ducatu decem banneriae praedictae reguntur, et vocatur vexillum millenarium; deinde decem millenarii reguntur sub majore vexillo, quod vix potest manus et humerus fortis a nobis substinere; et sic omnis venentium contra vos multitudo Arabum est disposita, et processionaliter ordinata, praecedentibus semper pennoniferis, vexilliferis, ordine suo, juxta numerum dignitatum".

Ait Rex: "Qui praecedunt pugiles, et qui sequuntur, est ne inter eos ordo, ut praemittantur fortiores, et magis armis experti, aut nobiliores, et exercitus praesidentes?" Respondit Judaeus: "Domine, ordo est talis, quod omnes minores, et qui minus habentur in praetio, quos vocamus in Catalonia servientes, semper praecedunt, sequendo tamen bannerium et millenarium suum admirati; postmodum, et procures, duces, et rectores, et domini multitudinis subsequuntur agminibus, ut praedixi, per numerum taliter ordinatis". Ait iterum Rex Hebraeo: "Quia videmus contratam planam absque collium eminentia in armorum vastitate jacentem, dic nobis, an tota sicut se oculis exhibet, sit adeo plana, quod ad nos per apertos campos, sine observationis obice, possit tanta multitudo venire? An de loco isto usque ad eos sint montes aliqui, aut aquosa palus, aut jugera nemorosa, vel aliquis passus, ita quod venientibus hostibus possit via praeccludi, ne tam libere ad castra[Page 345]

nostra valeant pervenire?" Respondit Judaeus: "Domine, hic de prope ad tres leucas est passus unus concavus et arctissimus inter colles, per quem equites transire non possunt, nisi singulariter et unatim, ita quod homo discretus ac excubans posset transeuntes passus quoslibet numerare; passusque hujusmodi longus est fere per leucam, nec possent huc Arabes per aliam viam proficisci. Et haec omnia, domine mi, quia ad vos cum tanta festinantia properavi, et ut vos primo cauti et attentis de Arabum adunata multitudine redditi, passum illum impedire ac praecedere valeatis". Tunc Rex ad Hebraeum: "Scires ad passum hujusmodi nos minare, et scis firmiter quod Arabes ad nos per viam aliam transire non possunt?" Respondit Hebraeus: "Domine, et passum novi, sicut ille, qui cum mercatoribus proinde frequentissime transivi, constatque mihi firmiter quod ille est Arabum rectus trames, quem vitare non possunt; nam inter illos colles via videtur manualiter esse facta et scissa ferreis instrumentis, quam artificialiter prudens effodit antiquitas, et callem ad mare per colles illos antiqua prudentia adinvenit". CAP.

XV

Rex Aragonum adit passum, ac deinde, consilio inito, suos procures alloquitur.

Ecce jam rex Aragonum, Haebrei narratione praemonitus, nocte prima, luna XV lumen mortalibus in noctis caligine ministrante, vadit cum paucis equitibus sociatus ad passum, et cum diligentia collium vada perquirat, totumque locum

pede revolvit et oculo, ac omnia subtiliter
per circuitum indagat, et explorat praecipue si
pateat per viam aliam aditus Arabibus venire paratis;
qui postquam jam sibi constat oculata fide
quod ille erat introitus ille passus, per quem necessario
pertransire barbaros oportebat, eadem
nocte rediit ad castra sua, et consilio cum majoribus
de suo exercitu inito, ait sic eis: "Dies venit,
in quo Dei potentia virtus poterit catalana
clarere; tempus est ut in omnem eventum, Deo
volente, palmam triumphi, et famosam coronam
victoriae de gentibus infidelibus reportemus.
Hostes crucis, ut audivistis referente Judaeo,
contra nos sunt in multitudine sine numero
congregati. Sed quid ad nos de numero canum?
Non enim multitudo dimicat, non expugnat,
sed fidelis dextera concertat, et animus constans
vincit, non viribus, sed in virtute. Nonne
unquam audivistis, quod dompnus avus noster
recolendae memoriae cum X. C. tantum peditum
V. C. equitum numero terras Saracenorum
plurimas conquisivit, contra quem frequenter
infideles in majori fuere quantitate, quam sint
contra nos hodie congregati? et tandem cum eo
divina dextera compugnante, grandis triumphus
contra Saracenos meruit nomen et famam. Nonne[Page 346]

etiam pater noster bon. mem. cum eisdem
infidelibus diversis conflictibus habitis, similiter dimicavit?
Paucitas strenuorum in virtute divina
multitudini praevalebat. Est ne memoria, qua
propter numerum ullo unquam tempore infideles
victoriae laudem contra christianos meruerint
concertando? Certe, domini, nos sumus in exercitu
nostro hic VII. C. boni milites, armis experti,
dexterios properos considentes, habemus
adhuc VII. C. nobilium servientium, quos probitas
animi et generis ortus ad militiae decus
habilitant, totidem equipollentes in strenuitatis
virtute militibus; insuper sunt nobiscum VIII.
M. peditum lanceas deferentium et jacula, quos
animositas aequat equitibus et probissimos
Almogaveros stabilitos habet, et nostrae
manus balstrariorum per regnum nostrum cum
sollicitudine quaesitorum, quibus fere similes
in tanto numero vix possent usque in regnum
Franciae reperiri. Propter quod animos habere
debemus, ut si contra nos totus conveniat paganismus
cum spe vincendi, in Illius nomine, quem
labiis maliloquis prophanant, et opibus, barbaros
dimicemus. Nos ad haec tali die per acies
ordinati, et ad bella parati, ad passum collium
nocte media properabimus, per quem populosa
Barbariae congregatio est ad nos inevitabiliter
adventura: ibique gentem nostram per capitaneos,
comestabulos, et almogaveros ordinatam
taliter per acies vestro consilio disponemus,
quod, dante Deo propitio, venientium tantum
corpora triumphabiliter subjiciemus nostrarum
manuum potestati.

CAP. XVI

Rex circa passum suos disponit.
Adveniente igitur die, quo per passum collium
gentem barbaram transituram Judaeus veridica
voce praedixerat, rex Aragonum, dimisso in
toto navigio et castro sufficienti custodia, circa
primum gallicinium gentem suam cogit ad
passum, ac in diversis locis per girum collium
suos armatos collocat moraturos; et acies militum,
servientium, balstrariorum et jaculatorum
distinguens, omnes subsistere facit, unde
pervenientes barbaros detegi non valeant, vel videri;
ac eis singulis indicens omnino silentium,
clamores prohibens, et murmura interdicens,
personaliter cum militibus et centum balistrariis

ponit se juxta passum. Verumtamen cum tribus majoribus passui appropinquat, reliquos vero desuper passum in distantia ordinat ut succurrant, totumque per loca opaca quadrangulentur exercitum, deditque viris edictum, ut pro invadendis barbaris nullus praesumat egredi suum agmen, nisi audiret signum per ordinationem regiam datum eis. Signa sunt ista. Rex depressi sonitus cornu, arcto meatu confossum, gestabat ad collum: ad omnium primum sonum illi,[Page 347]

qui super passu in aliquali distantia fuerant constituti, cum magis stridolo cornu sonum reddere tenebantur, ita quod militia secundum cornu posset audire, cum tertio cornu miles ad haec deputatus vocis flatum emitteret ad servientes pedites, quibus quartum cornu traditum fuerat, ut et ipsi totam aliam exercitus multitudinem excitarent, et canente cornu ad bellum praemonerent. Tandem, audito tertio sonitu cornui regis, reddentibus sonum aliis per ordinem tribus cornibus, in campum prodire totus exercitus tenebatur, et cum eis, qui jam transierint, barbaris dimicare. Sic igitur sunt in cornibus data signa, sicque sunt dispositi bellicos.

CAP. XVII

Arabum multitudo passum transit.

Sed jam in ortu Luciferi manus barbara vadi passus egreditur, et praecedentes pennoniferos singuli centeni singulariter subsequuntur, et qui millenaria vexilla ferebant, millenos singulos praecedebant. Rex millenaria vexilla dinumerat, et cum jam decem millenarii pertransissent, ait miles suus collateralis ad regem: "Domine, jam hora videtur, ut aggrediamur passum, ne plures citra pertransient, nam omnes veniunt equites isti canes, unde satis ad mactandum sufficiunt genti nostrae". Rex ait ad militem: "Numquid non saltem transibunt tot, ut numerum aequent cum nostris? ecce transeunt alia decem miliaria". Et tunc comes Paliaricus, cujus consilio, quia strenuus erat et connutritus in armis, rex ut plurimum adhaerebat, ait regi: "Domine, sufficere modo possunt; non exponamus gentem nostram periculis ac fortunae; tutius dimicatur cum mille, quam cum decem militibus". Tunc rex ad comitem: "Quid dicis, comes? nunquam quod audiverimus verbum pusillanimitatis tantae tua virtus emisit, verbum, inquam, timoris et dubii contra canes". Transeuntibus ad haec quinque aliis millenariis, post praedicta viginti, tertius collateralis regis socius, forsitan Rogerius de Laurea, murmurat versus regem: "Domine" ait "redde cornu sonitum". Rex non respondit ad quidquam: inde, allis quinque transeuntibus millenariis, iterum Rogerius murmur ingeminat: "Domine, jam triginta miliaria transierunt, et nos adhuc plures transire patimur? Videte si tutum quid agimus, quia magna est multitudo". Nec adhuc rex aliquod verbum reddit, sed considerat tacitus et attentus. Demum, postquam XL millenaria transierunt, comes praedictus cum magno murmure mittit vocem, quam praetereuntes potuerunt audire, sed forsitan suos esse credebant: "Aut hebescis", inquit, "aut es tanta multitudine visa perterritus, aut ab heri factus es protinus mente captus. Vis ne mori? affectas gentem tuam perdere una hora, quam sub expensis et laboribus congregasti? Redde igitur cornu flatum; alioquin aut in[Page 348]

hostes irruam, et simul omnes perdemur, aut ignota via diffugio me committam". Nox igitur cadit, et jam aurora lucescit, et jam sunt XLV millia Arabum citra passum, jamque primus pennonifer attingit muros castrorum,

et plus quam decem pennoniferi subsequuntur et terrae burgum ingressi sunt. Mirantur, visis barbaris, hii qui ad castrum custodiam remansere illic in eminentiori parte terrae, ad quam Arabes pervenire non poterant, et credunt totum eorum exercitum absortum per multitudinem barbarorum. Mirantur et Arabes solitudinem castrum, et cogitant Catalanos, vel jam altum mare velis datis petivisse, vel navigio receptatos; dolent etiam Catalanos absentes, quos in castro concludere et arctare procul dubio crediderunt, et angustatos in circuitu, aut fame premente subigere, aut resistentes invitos capere per insultum.

CAP. XVIII

Arabum venientium fit magna caedes. Ecce igitur regia tuba cornu concinit, et cetera cornua illico reddunt voces, ac tandem cornu regis tertio buccinante, centum balistrarii ora passus invadunt, et venientibus Arabibus viam praecedunt, ut subsistant, et plures transire non possint. Prosiliunt ad passum etiam comites regis et rex etiam cum eisdem, sicque prostratis corporibus hominum et equorum, passus adeo impeditur, quod facto caesorum obice in exitu passus ejusdem, plures Arabi citra venire non possunt. Irruunt et milites in barbaros a parte dextera, et eos aggrediuntur servientes per latera, et jaculatores invadunt; balistrarii autem ex parte anteriori emittunt acuta missilia velocia, sicut fulgur. Rex quoque cum aliis, obturato jam passu, dimissisque in custodia passus XX balistrariis cum IV militibus, posteriorem Arabum partem lancea premit, et gladio cadunt sine numero canes; et deficientibus arcubus, et lanceis, fit strages, fit caedes barbarorum ineuntium, et in ea multitudine ad terram excussi de equabus et equulis concidunt, quasi frondes autumnalibus solibus consiccatae circa ortum hyemis de arboribus suis, borea flante, cadunt. Inter muros tum castrifere tria milia se reducunt, ad quos nondum potuerat aliorum debellatio pervenire. Fugiant etiam forte quinque millia per devia montium, et passus arctissimos, per quos ire vix pedites potuissent; sed timor mortis vias asperas nudis pedibus etiam facit planas; et difficiles faciles, et inaccessibiles incessibus reddit aptas, hominemque gravem, aut natura, vel senio, docet necessitas agilem et velocem, et calles calculosos et inspidos fugientibus facit molles. Continuatur ad haec caedes usque ad horam seram prope tertiam, campo Catalanis triumphaliter remanente; ex parte Aragonensium ducenti equi sunt perdit, sessoribus[Page 349]

sine lesione sospitibus, nisi tribus, quos praessura multitudinis interemit; ex peditibus vero quingenti, tum oppressione, tum saggittis corruunt vulnerati. Ex Saracenis autem plusquam XXXM. concidunt, Catalanorum jaculis et cultellis; singuli enim Arabes inermes singulis ictibus corruiebant.

Post tantam infidelium factam stragem redeunt Aragonenses ad castrum, ubi Arabum fere tria millia invenerunt, quadam sumpta securitate, quae totidem dimissis equitaturis sine fraeno per burgum aliquibus colligatis, aliquas vero manus Arabis quiescentis in terra per habenas et lora, ne fugerent, in loco tenebant. Hii cum nondum suae gentis crederent multitudinem pertransisse, opinati sunt quod redeunt hostes a caede forent de numero barbarorum; sed cum intuerentur de prope postmodum balistrarios, et balistras, quibus barbari non utuntur, cumque etiam suorum signa, sed hostium, non discernent, magno intra se stupore concepto, statim animos perdiderunt, factique sunt sine voce, velut

oves in caulis, quando sine balatu ruminant
quiescentes. Intrans igitur Catalani victoriose,
licet nimia caede fessi, muros terrore et timore
silentiosos, capiunt Arabes sicut haedos, ac eorum
equas et equulas aliquandiu sine mortis illatione
conservant; tandem vero, cum esset eorum
praeservatio magis ad pondus, quam ad commodum
..., et ronzinās, et jugulant Saracenos.
EXPLICIT LIBER OCTAVUS.[Page 350]

INCIPIT LIBER NONUS

CAPUT I

REX KAROLUS ADUNAT NAVIGIA ET EXERCITUM
IN CASALI CATONAE.

Interea Karolus rex Siciliae colligit per Italiam
pedites, et concessa tandem equitum peditumque
subsidia; et in plagia maris apud casale
Catonae, quod est juxta lictus recte et opposito
civitati Messanae, Faro tamen medio, quod Calabriam
a Sicilia dividit, in superiori parte cujus
versus meridiem Caribdis dicitur latitare navibus
inimica, in inferiori vero parte versus septentrionem
canes Scillae collatrant, rex praedictus
congregat vassellos innumeros de Provincia, de Pisis
et de toto regno collectos. Ipse vero rex tandem
cum militum agminibus, et exercitu peditum
numeroso, quem mille soldati saraceni de
Luceria sequebantur, Calabriam sicco pede pertansiens,
Catona, ira interius ignescente, pervenit,
ubi per totum regnum hordea, frumenta
et alia victualia congregantur.

CAP. II

Rex Karolus contra Messanam exercitum ducit, hortatuque
suorum caeduntur vineae, agrique adjacentes
vastantur.

Toto ergo regis navigio jam parato, et exercitus
multitudine inibi congregata, quae ad passagium
contra Graecos, aut contra inimicos fidei
suffecisset, rex primo victualia, deinde equos,
et postmodum omnem exercitum facit in galeis
et vassellis aliis constipari, et stipatis omnibus
ipse ultimus per transtrum galeae conscendit puppem,
graneo aut coccineo colore rubentem, quam
velabat superba tela scarlatina rubicunda. Et licet
crederet totus exercitus, velis usque ad mamalorum
capita nautarum manibus jam suspensis,
quod versus Cataniensem civitatem temones vavaxellorum
rectores proras converterent navigando,
rex tamen, contra omnium opinionem, et
credulitatem exercitus, jubet in plagia Messanae
prope monasterium Sanctae Mariae de Rocca
Amatoris, distante forsitan a civitate Messanae
per tria milliaria, proris directis ad insulam,
totum extolium ancorare, ibique homines
deponuntur, et equi, et multorum mobilia, et arnesia
infinita.

Statimque homines de eo quod cito ad terram
descenderant, praematuris refocillantur uvis,
quas, sine oppressione alicujus eminentiae terrae,
in primo sui ortu solaris calor usque ad occasum
fere, ut intempestive maturescant, crinoso
radio decoquit, et decoctas taliter colore croceo[Page 351]

verisimile natura depingit. Equi vero frondes
pampineas palatui placitas depascuntur. Exercitu
vero toto, nautis praecipue insolentibus,
per vineas spatiose grassantibus, auribus regiis
damnosa lingua susurrat, et ait: "Scitis, domine,
quod Messanensium divitiae ac deliciae hic
sunt; omnes homines non habent alias possessiones,
quam vineas; tota eorum spes constitit
in vineis; campos aut nemora novalibus apta
non habent, hic sunt habitationes civium,
hic palatia, hic aestivant. Jubete vastari vineas,
et incidi: cives, quidem, videntes vineta perdere,

metuent; propter quod pro certo statim terra reddita, venient praecise mandatis regiis parituri, nec se beneplacitis nostris submittere formidabunt; non enim quantum Panormitani et alii Siculi maestatem regiam offenderunt, nec de gente gallica aliquem offenderunt, imo cum omnes Gallici ad eos de tota Sicilia confugissent, cunctos inoffensos abire libere permiserunt. Et ideo, domine, quia eos rebellionis initiatae jam poenitent, audito quod spes totius vitae ipsorum vineae putabantur, nisi mandatis nostris obtemperent, et supradicta in populo seditioso causa, qui civitate hodie dicuntur dominari majores, et alii, quorum est possessio vinearum, illico ad mandata vestra venient brachiis colligatis, misericordiam petituri".

Verbum statim diffunditur. Ille clamat ad vastum, alter ad vastum vociferat, et multitudo ad vastum, more illorum, qui aliquam terram exercitualmente obsident, et idem sonat "ad vastum", quod "eamus ad incidendas pomiferas arbores, et vineas amputandas". Manus igitur lubricae nautarum grassantium primum ferramenta pedibus arborum experiuntur et vitibus. Hi, cum bipennibus, ascis, securibus, et mannariis, vinea violant, et pedes fructiferarum arborum dehonestant: vegetes vinosas in palatiis compertas et domibus vinearum confringunt, et ad terram aurea vina defoecant et effundunt: pavones, quibus illa contrata consuevit affluere, ac gallinas, et animalia minuta domestica, vel fugant vel destruunt comedendo: domos et palatia diruunt, et usque ad Cammarias aquas arva et campos in vastitate discurrunt. Mutat post haec castra et stationes castrorum Gallicorum exercitus et ibi prope dictas Cammarias castrametando figit gravia lentaque vestigia omni parte, quae post terga relinquuntur devastata, et privata singulis habitationibus et vinetis.

CAP. III

Messanam Gallici obsident. Legatus apostolicus urbem ingreditur pacem ferens: sed incassum agit.

Verum

cum ad Messanam ruina suarum habitationum, quas habebant in vineis, et vinearum

[Page 352]

ipsarum amputatio pervenisset, cogitaverunt quod usque ad muros civitatis exercitus, totam aequaret, pari desolatione, contratam. Unde, quia bonorum exteriorum damnificatio damnum quodlibet excellebat, et jactura vinearum potior erat eis, quam rex Carolus civitati et civibus ultra posset inferre, statim, ut eorum opera pravis inimicorum operibus responderent, omnes tritas et galeas numero plusquam LXX, quae contra Graecos pro futuro regis passagio creditae fuerant Tertianatui Messanae, ausi melius in afflictis confidere rebus, igne supposito succenderunt. Mutatis ad haec jam tertio castris, appropinquat, imo se contiguit totus exercitus civitati, ac burgum Sanctae Crucis, ubi erat fere pars habitationum hominum de Messana, silentiosum et vacuum personis ingreditur, omnesque ipsius burgi domos et casas complent castra tanti exercitus, et rex tentorium suum tendit super ecclesia fratrum Praedicatorum, ubi quaedam eminentia est jugorum; multique provide credunt, quod si civitati, quae antiquis parvis debilibus et ruinosis muris erat, ab illo latere exercitus modo aliquo ... potuissent, et cum obsessis intentare, praesentialiter mortem omnia viderentur. Rex tum mandavit, quod nec aggressus, nec insultus daretur aliquis civitati. Opinabatur enim quod Messanenses inductione legati Sedis apostolice, qui convenerat in exercitu cum eodem,

statim sine difficultatis et dilationis obstaculo
sua mandata reciperet, et pareret regiae ditioni.
Compatiebatur forsitan rex desolationi civitatis
insignis, nec volebat quod tot immanes
manus exercitus civium onustarentur exuviis, si
casu accidente caperetur, sicut poterat, et dicebatur,
ipsa civitas per insultum.
Intrat ergo civitatem legatus pacifer, statimque
cives metu letitiaque percussi, eidem legato,
tamquam apostolicae Sedis nuntio, claves terrae
tradunt, ac ipsius terrae nomine romanae Ecclesiae
dominatum supplicantes et petentes quod pro
parte romanae Ecclesiae proponatur aliquis, qui
praesit civitati et populo, et regales recipiat
cum integritate proventus. Verum, quia legatus
fuerat per regem instructus, ut cum Messana
nulla pacta pollicitationis alicujus foedere roboraret,
sed praecise sine stipulatione pactorum
eos ad sua mandata reciperet, ac eis misericordiam
et condignam indulgentiam promitteret in
delictis, populo civitatis apud ipsum legatum instante
suppliciter, ut exercitum ab obsidione faceret
removeri, et eos ad mandata Ecclesiae receptos
per aliquem praepositum ipsius Ecclesiae
nomine regi faceret et tutari; legatus contra instabat,
et populo suadebat, quod dum rex esset
misericors erga eos, qui titiorem suae iracundiae
contra civitatem Messanam non erexerat, sed ad
illos tantum, qui Gallicos immaniter trucidarunt,
ipsius Messani regis obedire mandatis ultro[Page 353]

debebant: praetendebat adhuc dictus legatus,
quod rex non consueverat pacisci cum subditis,
nec rebelles suos ad gratiam regiam sub pactis et
conditionibus revocare.
Discordantibus Messananesibus cum legato, supplicant
iterum. Messananesibus igitur et legato
pro effectu votorum alternative discordibus, sapientes
cives adeunt iterato legatum, et ajunt:
"Pater et domine, ex quo placere videtur vobis
et romanae Ecclesiae matri nostrae, quod rex
Carolus praesit nobis, et terrae nostrae dominium
et usum habeat, supplicamus nostrarum
cavere relictis periculis personarum, ordinando
atque mandando quod rex procul a
nobis, et a terra nostra sit absens, et quaelibet
armatarum agmina Gallicorum. Statuat autem
rex aliquem virum latinum, qui vice regia
nos regat ac foveat, et jura regalia exigat et
exquirat; non enim expedit quod militiae gallicae
inter nos remaneant agmina, quia humiliter
parere ac de juribus regiis integris respondere
volumus cuicumque ad nostrum regimen
ex parte regia deputando; hoc autem omnino
non toleraret populus messanenesis, quod
in terra nostra seu praeses gallicus, seu milites
aut servientes aliqui remanerent". Legatus sane
vanis et iteratis inductionibus frustra remollit
animos populares, frustra iras assumptas aqua
nititur temperare; nam interdum de iis, quae
voluit, nihil potuit a civibus extorquere. Verum
cum omnino civium obedientiam et mandatum
pro Sede apostolica respuisset, pro eo quod eum
oportebat voluntate ad directionem regis duci,
quidam antropi cives archipopulares dicunt iracunda
voce legato: "Magna est profecto, pater,
vestra duritia: credimus enim quod nudaretis
nobis benignitatis apostolicae gremium
ad recipiendum Ecclesiae subditos ad devotionem
parere volentes, et brachia vestra teneretis
extracta, quibus complecteremini poenitentes.
Forsitan genus contemnitis Siculorum,
aut parvipenditis arva nostra? Sed, dato quod
haec sint vera, et nos vilissimi reputemur, timete
in hac parte Deum, qui, memor liciti et

illiciti, nec justa oblivioni dat opera, nec iniqua;
et nos ad praesens ob Illius reverentiam, cujus
dominus noster summus pontifex et vos vicarii
in terra esse dicimini, ad illa, pater, suspicite,
quae populus vester petit. Non enim
revolvetur annus, quod rex Carolus nobis dominabitur,
sicut unquam, si feceritis, quod petimus,
et Gallici familiaritatem rehabere nobiscum
incipient paulatim, etiam nos cum eisdem.
Nonne ad haec, pater, attenditis, quod
si Messanensis ad praedicta pacta recipitis,
omnes rebelles illa non fugient, imo ultro ad
vos ea venient pactiari? quis praeterea in Sicilia
resistet Ecclesiae, si Messanenses ipsius
Ecclesiae devotioni se praestiterint? Per Eum
juramus, qui motu continuo coelum fatigat et
terram, quod si Messanenses in hac rebellione[Page 354]

remanserint, sicque faciatis eos vestram et Sedis
apostolicae gratiam desperare, adhuc intrinsecus
dolebit Ecclesia, quam numquam tempore
..... Messana, recuperabit dominium
Siculorum, vosque animo propterea
.... poenitentia fatiscetis".

Exiit ergo foras, mortis pavore perterritus,
celeri pede legatus, quam optavit pluries non
intrasse. Unde statim exercitus perpendens quod
legatus redierat sine pactis, rupto pacis foedere,
et edicto regis faciliter violato, dat urgentissimos
ad muros civitatis insultus, densantur obsidentium
agmina juxta muros, et dum in ipso aggressu
cogitant terram capere et concupitis civium
spoliis onustari, se muris bellando confibulant
quantum possunt.

CAP. IV

Messanenses viriliter resistunt.

Messanenses vero paulatim incipiunt animis
restaurari, et praesentia hostium, quae nonnumquam
famam minuit, lenire timorem, quem
tremulenti receperant, audito quod contra eos
tantus debeat exercitus convenire. Unde animo
instaurati sollicite ac viriliter se tuentur, muros
quidem fortificant, et debiles reparant ruinosos,
parvos magnificant, renovant et vetustos. Convenientibus
ergo ad murorum operam sine sexu,
aut defectu aetatis singulis civibus arctatis, omnium
studia circa postmuralium fabricam dividuntur,
quae longitudine ac latitudine a muris
distantia faciant fabricare, aliis effodientibus
fundamentorum defossa, aliis ipsa vacuantibus
fundamenta; et hii bipennibus crebris instant
trabibus ordinandis, hii excisos de montibus lapides
referunt, alii venientium accipiunt onera
et deponunt, et cum nec quies operis ulla daretur,
omnes universaliter operi accinguntur, ita
ut miraretis manus artificum inter se varia officia
persumentes.

Veniunt et mulieres succintae tunica, quae
defluentes sine modo collectae pedibus nudatis
et genu, habentes ad onera umeros de more habiles,
et hae saxa, hae scuta et balistas ac omnia
arma bellica ministrare non cessant, aliae laboranti
populo pulmenta in cophinis, aliae panem
devehunt in canistris, illae lagenas et hidryas
aqua plenas, istae bariles, cados, et flascones
viniferos operantibus manu sollicita deferunt et
porrectant, ut cibo et potu viribus instaurentur
et animis, operibus fabricae ac belli resistentia
fatigatis. Quid ultra? haec civium multitudo
laborantibus et operi velut apis argumentosa
deservit, quam talem videas ad operam,
qualia sunt apium examina, quas aestate nova,
ut adultos sui generis satus educant, sub estu solis
exercet per rura florea discurrentes, aut cum
eaedem liquentia mella stipant, et gentis suae

cellulas distendere dulci nectare moliuntur, cum melle redeuntium onera suscipiunt et componunt, et velut cum jam examinis agmine congregato, de dignitate apis ignavia pecora stimulis pungentibus arcent a praesepio et expellunt. Mulieres ad haec obsequiosae, quoties redeunt cum oneribus, dicunt viris: "Durate, viri, operibus, et tutamini civitatis insistite, et vosmetipsos rebus ipsis conservate, dabit enim Dominus iis finem". Ex civibus ergo nullus circum muros vacat, nullus stat segnis, sed singuli singulorum officiorum suscipiunt ministeria, et laborant: una unius manus ad lapidem, ad telum alia se convertit, altera tela jactat hostibus, haec murorum addit aliquid instructioni, sinistra lapides et cementa componit, defensionem vero dextera pervigilans gladio muros insurgentes tutatur et lancea. Verum quia Messanenses vehementissime dubitabant, ne montes qui sunt super civitatem, vallibus mediis ad exercitum, per quos patet proclivius sine tuitione descensus, et regiae congregatio multitudinis occuparet, et sic statim terra sine civium resistentia perderetur, montem, qui dicitur Capperina, studio summo fortificant, trabibusque circumdant, et muniunt in girum latera fossa, montem ac ipsum per sufficientem arceriorum et balistariorum numerum, adhibita circa haec omni diligentia, faciunt custodiri.

CAP. V

Rex Carolus castro Milatio potitur.

Cumque rex videret, quod ad expugnationem obsessae terrae non sufficeret suorum quotidianus insultus, et quod multi ex suis insultando peribant intrinsecorum jactibus ex missilibus balistarum, mandavit fieri machinam, seu trabuccum immane, ipsumque collocari facit in colle fratrum Praedicatorum, per quem quidquid fiebat intrinsecus per cives tamquam per altum spectaculum cernebatur. Et contra Messanenses statim carpentant aliam machinam in oppositum regii trabucchi, cum qua in obsidentes rejiactant jactatos lapides contra eos. Sed ut rex, qui frequenter post haec iracundo calore fervere dicebat: "venit jam Messanae summa dies, venit eorum tempus inevitabile, quo peribunt", posset eos confundere latius et damno afficere graviori, mittit apud castrum Milatii quandam quantitatem tritarum, quingentos equites, et mille pedites bellicosos quorum duces erant comes Guido de Monforte, Guillelmus Standardus, et Petrus Rubeus de Calabria comes Cathonae. Messanenses sane, qui per omnem modum nitebantur, quantum poterant, se tutari, mittunt illuc comitivam trecentorum equitum, qui regiae gentis praedictae impendiant descensum ad terram, et post hos quosdam balistarios ituros

illuc deliberate disponunt. Sed, antequam balistarum messanenses possint ad planum Milatii pervenire, gens regia, balistariis praemissis ad terram, ac equitibus messanis metu balistariorum conversis ad fugam, tritis exit armata coruscante galea. Capiunt statim terram et castrum Milatii, nec potuerunt sic omnes eorum manus effugere Messanenses, quia aliquos de melioribus civitatis dimiserunt inimicis, capiuntur enim per Gallicos apud Milatium Robertus de Mileto miles, et Henricus Rubeus mercator, magni cives inter singulos de Messana; Robertus autem interdum sub potestate gallica in carcere obiit, Henricus vero mille auri unciis se redemit.

CAP. VI
GALLICI VENIUNT DE MILATIO MESSANAM, ET DESTRUUNT
BURGUM SANCTI JOANNIS.

Nihilominus tum dicta gens regia, quae in
Milatii plano descenderat, Messanam, omni mora
postergata, procedit, et transiens per arctum
passum monasterii Sanctae Mariae de Scala,
Burgum Sancti Joannis ex illa parte, ubi est
Ecclesia Sancti Sepulcri, hostiliter occupant
et devastant, ac urget exinde quantum potest
Messanenses obsessos, ut a duobus debilioribus
partibus angustati, durare diu in rebellionem non
valeant, nec per viam illam eis venire possit aliquod
subsidium Sicularum.

Messanam civitatem igitur rege Carolo quotidiana
durae obsessionis instantia provocante,
tam Messani quam Panormitani principaliter,
quibus jure metropolitico terrarum, et dignitate
ac etiam meritis personarum fere Sicilia tota
subest, ad regem Aragonum agentem apud Alcolium
sollemnes nuntios cum celeritate transmittunt,
litteras tantum de credentia dantes eis. Euntes
igitur de Sicaniae partibus nuntii Sicularum,
regis Aragonum praesentiam adeunt, cujus labori
fortuna jam ceperat aspirare, ac literis assignatis
multarum universitatum Siciliae de credentia
sollicitudinem regis gravat horum multiloquentia
relatorum.

CAP. VII
SERMO NUNCIORUM SICILIAE AD REGEM
ARAGONUM.

"O rex inclite, rex excelse, tu solus infandos
Sicularum labores et onera et tollere poteris
et juvare: ad te tuamque potentiam Siculi consulte
confugiunt, et per nos supplices auxilia
vestra deposcunt. Omnis enim eorum et nostra
spes, ac ceptae rebellionis fiducia est in
vobis: nam nostrarum mentium quodam erga
vos et haeredes vestros naturaliter flagrat igne[Page 357]

devotio, et inestinguibili crepitat ignitae dilectionis
affectu. Propter quod jam depressi multipliciter
Siculi, ad vos oculi lumine propagato,
post multa suorum funera per Gallicos occisorum,
post varios hominum regni terrarumque
labores, fide oculata prospiciunt, morantur suspensis
cordibus, et animis sitibundis, quos denuo
imaginarie tanquam nascituros eorum dominos
contemplantur. Fuit sane quondam rex
nobis Manfredus socer vester, caesarea virga
conceptus, quo nec justior alter fuit, nec major
opere pietatis, aut armorum experientia, vel
bellorum; et eum sicut Carolus comes Provinciae,
quem quondam in regem nostrum romana
Ecclesia coronavit, sotiis adjutus iniquis,
et vi defensus adversantium superiorum, campestri
bello pressit, et omnes ejus devotos et
amatores aut a regno dejecit, aut truci gladio,
vel horrendo suspendio postmodum jugulavit,
hic coepit nos dira tyrannide premere, ac intollerabilibus
oppressionibus perurgere, suique
officiales non solum superbo et immani imperio
dominari, sed ceperunt arctis vinculis et tenebrosis
carceribus nos fraenare. Ac, ut possent
a singulis pro redemptione malorum aliquid
extorquere, perterrere universos novis et tantum
somniatis criminibus inceperunt adinveniendi
contra Siculos quotidie novitates. Sed
quis tam durus narrando aut audiendo talia
valeat animum a lacrymis temperare? Forsitan,
nec vobis, nec nobis suo ordine referre vacat
ad praesens oppressionem, et laborum nostrorum
annales. Ecce ergo ulterius haec pati
aequo spiritu non valendo, Trinacria tota contra
Gallicos rebellavit, omnes Siculi unanimiter

asserunt vos haeredes, se vestros in homines et personas, et insula Magnificentiae vestrae titulis jam donarunt. Tuta quidem ecce omnia videtis; sedes regales vobis jam inibi sunt paratae; unum scitote, quod terra nostra antiquissima est, et est potens armis, et cerealibus urbibus faecundata, operarum exterarum non egens. Ibi volumus, quod domus vestra cunctis temporibus dominetur, ibi nati et natorum vestrorum nati, et qui nascentur ab illis, jurisdictionem inconcussi dominii vindicabunt. Vestrum igitur est imperare, quid optetis; nostrum est tantum jussa vestra capessere, ac fideliter adimplere; sed attendatis, domine rex, quod id, quod sibi quaelibet terra Siciliae timescebat, scilicet exercitum Gallicorum potenter contra eam venturum, in unius exterminium civitatis nostrae Messanae conversum est et dolorem. Parate igitur properare nobis, et proprius labores et dolores aspicite Siculorum.

CAP. VIII

Regi Aragonum consilia data.

Regi ergo Aragonum per nuntiorum relatus

Siculorum cordibus reseratis, statim regnicolae,[Page 358]

qui erant apud eum exules, quibus hoc nefas consuevit esse domesticum, ut in majori pacis tempore constituti regni sui scandala cogitent, ac tales ordiantur insidias, ac eas dissentionis filo contexant, novam statim decipiendi artem, seu potius novos modos palliandi, quod temerarie faciunt, adinvenire non cessant, novaque versant pectore insidiante consilia; et ut rex Aragonum dolis et insidiis perjurii sermonis, et arte perverterent, in agendis suis tentet Ecclesiam apud eum insistunt, falsi suasionem consilii suggerentes, ut ad postulandum quaedam ab Ecclesia romana suppliciter ... quae transfretantibus in Terrae sanctae subsidium consuevit sedes apostolica indulgere, mittat statim nuntios speciales. Et quia magna sunt et ardua, quae a domino Papa petenda deliberant, cogitant intra se, ac dicunt, quod ea Sede apostolica regi Aragonum tamquam principi catholico denegante, si postmodum rex ipse vocatus accedat in subsidium Siculorum, est apud homines excusatus: dicent enim, quod illud acceptavit tanquam desperans de apostolicae Sedis gratia, denegantis sibi contra Saracenos auxilia et indulta, quae consuevit aliis regibus indulgere. Dicunt ergo: "Si Ecclesia romana, domine rex, haec vobis gratiose concedat, quod esse tam cito non poterit, magnum foret, ac praeferremini viribus et auctoritate regibus orbis terrae; si autem non audierit Ecclesia, quod petitur, si tunc Siciliam invadatis potenter ac violenter, vobis singulorum labia benedicent, et alter ad alterum confabulando de factis vestris laudabit opera vestra, domine. Dicet vulgus, quod, ex quo Sedes apostolica ad concedendum vobis, quae contra Saracenos fidelibus regibus concedere consueverit, se reddit difficilem atque duram, dignum quid attentatis, vestram contra infideles potentiam hic congestam ad Siciliae regnum convertere, proposito immutato". Igitur rex Aragonus praelibatus, novae adinventionem fraudis sic instructus, sollemniter viros cum duabus galeis armatis sub specie impetrandi quasdam indulgentias ad tentandum Ecclesiam pro parte sua ordinat profecturos, et moerentia pectora nuntiorum Siciliae talibus dictis mulcet:

CAP. IX

RESPONSIO REGIS ARAGONUM NUNTIIS SICULORUM.

"Ecce noster animus insulae gravatae compatiens, ut Siculos quondam longi temporis interstitio

oppressionis praesentiae gallicae vinculis
captivatos per nostrum adventum e iugo
liberet servitutis, promptos nos exhibet et in
utrumque paratos, ut videlicet aut hodie per
vos gloria nostra ingenti clarescat honore, aut[Page 359]

morti finaliter succumbamus. Sane labor iste
nullatenus nos gravabit: proponimus enim
quod nostra et Siculorum sit de caetero salus
una, ac totius discrimen periculi sit commune;
sed nec nos, nec vos amodo, si contingat, moriemur
inulti, neque enim malorum vestrorum
sumus ignari, quia vos credimus majora perpessos,
quam referat lingua vestra. Forsitan
haec vobis meminisse juvabit in posterum; revocate
igitur animos, et timorem dimittite maestuosum,
et dicite Siculis, quod relegent metum
a cordibus, et ab animis secludere curas
curent. Nam ipsos cito tutos nostro auxilio faciemus,
qui eos viribus totis intendimus, expositis
nostris opibus, adjuvare. Ille autem, qui
coelum serenat nubilum, et placat concitas
tempestates, nobiscum Siculos confovebit, et
nostra eorumque consilia in melius reformabit".

CAP. X

Nuntii regis Aragonum summum pontificem
adeunt.

Veniunt post haec ab oris Africae nuntii regis
Aragonum ad mare Tyrrenum duabus galeis
velocibus, et in littoribus carnitanae plagiae
applicantes, galeas inibi arctis ancorarum morsibus
alligarunt, et quos illuc confisos tabularum
juncturae mare divexerat, deinde apud Montem
Flasconem, ubi summus pontifex aextivabat,
equorum conducit suavius ambulatus. Ibi ergo
occurrit domini Papae praesentia, et in omni
consistorio explicant, quod pectore simulato congestant,
ac verba referunt verisimilibus colorata
figmentis, quorum relatio et supplex petitio esse
tales forsitan potuerant:

"Sanctissime pater et domine, fides regum Aragoniae
vobis et fratribus vestris est nota, manifesta
est etiam probitas personarum, et quantumcumque
sancta romana Ecclesia omnes reges
occidentales fideles invenit, illos tum fidelissimos
ad servitia fidei habuit et constantes;
eorum namque labores et studia contra infideles
christiani nominis indefesse versata sunt;
omnes orbis angulos vere de iis jam fama replevit,
quod scilicet rege Hispaniae dumtaxat
excepto, qui cum Saracenis quotidianis insultibus
fatigatur, non sit memoria alicujus principis
christiani, cujus opera contra inimicos
Crucis claruerint praeconio tantae laudis quantae
esse gloriae regis Aragonum meruerunt.

Ecce, pater sanctissime, dompnus Petrus rex
noster, merita cupiens adaequare parentum, et
eorum per omnia vestigia laudabilia prosequi,
collectis undique suis viribus et congestis, ac
suis subditis praeter solitum contributionibus
propter haec indigne gravatis, contra barbaros
copiosum comparavit exercitum, et classem
paravit sub spe tantum Illius, cujus nominis
ipsi barbari sunt blasphemii, nec non et sub fiducia
recipiendi ab apostolica Sede, quam matrem[Page 360]

recognoscit et dominam, opportuna subsidia,
et auxiliorum juvamenta, ut de terra
sua et aliis terris fidelium sibi genti suae possit
opportune et celeriter in necessitatibus subveniri;
et si expediat succurri etiam auxilio
personarum, convertet se ad viciniore hostes,
et contra eos potissime, quorum status integre
magis propter vicinitatem Christicolarum exprobat
aspectum, et fidei orthodoxae ...

..... Cepimus ergo hac consideratione
terram in partibus Barbariae in districtu
regis Tunisi, ubi est major totius fere paganismi
potentia, ibique statim in ipso descensus
nostri primordio quoddam castrum populosum,
quod Alcolium dicitur, nobiscum semper Divinitatis
assistente potentia, per violentiam occupavimus.
Ibi rex noster stat tutus inconcussibilis,
et ab Arabia tota securus, nec metuit
ipsum ullo unquam tempore perdere, quod
jam ad honorem fidei et Ecclesiae perpetuo
habitari Christianis asseruit. Demum, pater,
audite miranda opera Dei clementiae; attendite
qualiter omnipotentia nostris principiis prospere
aspiravit. Pridie, pater, omnes vires Arabiae
contra nos fuerant deliberate congestae,
ac equitum multitudo, velut arena maris, quae
dinumerari non potest, versus castrum Alcolii
hostiliter venire jam ceperat, credens totum
sine resistentia nostrum statim exercitum absorbere.
Sed nos relatione hominis hebrei,
nobis forsan coelitus occurrentis, accessimus
armis accinti ad quemdam passum arctum,
per quem non congregatim, sed singulatim venire
ad nos poterant Saraceni, et quot volumus
de ipsis Arabibus transire permisimus. Tandem
ora passus invasimus, nec ultra passi sumus
citra venire; omnes ergo quos citra passum
invenimus, gladiis nostra dextra compressit,
ita quod canum facta est strages, quod
plusquam decem millia Dei jussu nostris manibus
corruerunt. Sed ecquis tam eloquens
tantam illius diei cladem, Africae caedes caninas,
et funera barbarorum valeat explicare?
Certe omnis tum campus madebat sanguine occisorum,
nigrum colorem ex superjacentibus
corporibus superficialiter induens, abdicato viridi
naturali. Haec sane propter tam grandia,
tamque plena prodigiis, tamque pro fide famosa
vix evenire possunt sine numine Deitatis,
aut absque motu et voluntate celestium
non contingunt. Recurrit ergo rex
ad subsidia matris suae romanae Ecclesiae,
cujus negotium proculdubio geritur, quoties
per reges catholicos contra infideles nominis
christiani aliquis sit processus, ejusque matris
suae auxiliatricem dexteram suppliciter advocat
et implorat, et petens, ut ea, quae Sedes
apostolica per tempora didicit indulgere principibus,
pro redemptione Sepulcri dominici transfretantibus,
et in subsidium Terrae sanctae,
regi nostro et de jure debita pro eo, quod in
servitium Dei et Ecclesiae tantum sine alterius[Page 361]

auxilio negotium est aggressus, et de liberalitatis
largitione, quam erga regum petitiones
Sedes eadem exercere misericorditer assuevit,
dignetur Sanctitas vestra sibi cum celeritate
concedere. Petitiones eae sunt, ut Sanctitas
vestra illuc aliquam personam idoneam destinet
pro legato, qui vice romanae Ecclesiae
totum nostrum cruce signet exercitum, et veniam
indulgeat peccatorum, quodque alicui
Praelato verbum crucis in Aragonia et Hispania
contra barbaros in adjutorium regis nostri
detur auctoritas praedicandi. Decimam quoque,
pater sanctissime, petimus regni nostri collectam
et depositam pro generali passagio in
ejusdem Terrae sanctae subsidium, quae, velut
dicitur, regi transfretanti versus orientales
partes in dictae Terrae succursum, secundum
deliberata Sedis apostolicae deberetur;
nam, si decimam hujusmodi auctoritas vestra
nobis indulgeat, diu contra infideles in partibus
illis durare poterimus, et terras fidei nostrae

conquirere, ac gentes illas inimicas Ecclesiae
continuis jacturis et gravibus offensare
remanere ..."

Praedictis sane ambasciatoribus regis Aragoniae
fuerunt interdum bona et curialia data
responsa, eisque dominus Papa satis applausit,
ac domini cardinales congaudentes sibi et regi
suo de tantorum felicitate successuum pleno interius
laetitiae júbilo replebantur; de eo maxime
quod, cum olim opiniones eorum contra eumdem
regem de facto Siciliae fuissent suspitione multa
gravatae, nunc autem de ipsius regis accessu
contra Saracenos assumpto tanta et tam clara
certitudine declarantur.

CAP. XI

RECEDUNT NUNTII REGIS ARAGONUM
DE ROMANA CURIA.

Verum qui in Sede apostolica praeses est ad
negotia, et domini cardinales, lenti quorum
sunt pedes in rerum expeditionibus gravitate defecti,
et velociter ad ignota non errant, tam cito
suarum arcana non reserant gratiarum, nec
alicui subito manum liberalitatis imponunt, sed
omnia sub praegnanti responsione procrastinant,
et hoc ideo, ut promovendorum apud eos negotiorum
plene veritate propalata, sine suggestione
doli et fraudis, quae ad expeditionem et gratiam
fuerint admittenda, per eos valeant expedire,
ac de inceptis cum lentitudinis gravitate
deliberant adimplere. Dicti nuntii regis Aragonum,
quibus non ita celeriter respondebatur
ad votum, cum licentia insipide postulata, seu
animo petita jam parato ad exprimenda concepta,
retrocedunt ad littora marina festine, sicut
forsitan fuerant subornati.[Page 362]

CAP. XII

REX ARAGONUM PETIT SICILIAM.

Nuntiis ergo praedictis nondum post impetratum
a curia reditum factis velis, rex Aragonum
a celato pectoris fomite flammam fervescentem
excutiens, cum nondum caussae irarum,
quas dicebatur contra Gallicos concepisse, a suo
animo excidissent, nec saevos dolores de avita
et soceri morte susceptos temporis vetustate substulisset
oblivio, spoliis honustus Arabum, petit
Trinacriae littora. Ecce jam vides sicanum
mare velivolum, jam nautae aragoni remis fatiscentes
et funibus properant ad promissa, jam
catalana falanx de Libia in Siciliam navibus
pergit instructis, et galeis ordinatis ad bellum,
solus tum rei appetitus optatae hominum
prospere roborat animos, et eorum vires faecundas
efficit at virentes. Rex ergo Aragonum ad
concepti termini tempus veniens, civitatem panormitanam
triunfabiliiter intrat, ubi in ingressu
portus nauticus exoritur tantus clamor, tantusque
virorum tumultus, et tubarum tantus resonat
clangor, quod confusis vocibus singulorum,
quae discerni non poterant, sonos aera sine discretione
reverberans, apud civitatem Montis
Regalis fuisse fertur auditus.

Nec est mora: convenientibus regem Aragonum
omnibus regni exulibus, et iis praecipue, quos
odium regis Caroli, aut propter patrata dudum
scelera metus arcebat, aut qui jam in se coeperant
invidiae stimulos retorquere, rex ipse Aragonum
versus obsessam civitatem Messanam, ubi
erat exercitus Gallicorum, civitatem ipsam dure
perurgens, vestigio accelerato procedens, castra
moveret, per mare ac per terram bellatorum suorum
aciem ordinat, et bellum Gallicis propalato
furore publice jam indicit. Juvat Siculos pusillanimes,
refovet debiles, et extolidum populum
in suis excessibus petulantem, ac antiquae instabilitatis

vitiis tortuosum, inceptae rebellionis errore defendit.

Constitutus igitur in itinere veniendi Messanam, de Nicosia nuntium ad regem Carolum in campo morantem misit, et litteras sine verborum multiplicatione conscriptas, in quibus regis Siciliae titulum usurpavit, sicque, priusquam ad locum perveniat, scriptis et relationibus nuntiorum apera movet odiorum verba, quae fuerunt majoris odii seminaria deputata, sub hac continentia litterarum:
"MAGNIFICO VIRO CAROLO REGI HIEROSOLIMAE, ET COMITI PROVINCIAE, PETRUS ARAGONUM ET SICILIAE REX. Dum in partibus Barbariae contra hostes fidei apud quoddam castrum, quod Alcolium dicitur, prospere ageremus, quidam venerunt ad nos de tota Sicilia nuntii, de vobis graviter querelantes, ac dicentes quod vos Siculos dira tiramride premitis, et multis[Page 363]

oppressionibus adgravatis. Nos, quia ipsum regnum Siciliae ad uxorem ac filios spectat, haec pati ulterius non volumus, cum nec etiam deberemus, propter quod in eorum auxilium venimus, quibus occasione uxoris et filiorum nostrorum deesse non possumus. Postmodum vero apud Panormum postquam applicuimus cum nostro navigio, majoris quaerelae delatio est perlata, videlicet, quod vos in Siciliam exercitualmente venientes, civitatem nostram Messanam quotidianae molestiae obsidionis tenuistis arctatam, unde statim in auxilium Messanae, nulla nobis et genti nostrae data requie, nos accinximus adventuros. Quare rogamus Magnificentiam vestram, ut maturantes vestrum, soluta obsidione, recessum, Messanenenses praedictos et omnes Siculos sine turbatione et molestia dimittatis. Non enim nobis jure imperium competit Siculorum, sed filiis nostris ex avita noscitur successione spectare. Et ecce latores praesentium apocrissarios nostros ad vos praemittimus super iis, quae vobis sunt dicturi, informatos, quorum dictis fidem poteritis adhibere. Nos autem e vestigio sequimur, ut in succursum Messanensium praedictorum, si eorum dimissa obsidione non recesseritis, Vobis, quantum poterimus, obviamus".
Venientes ergo regis Aragonum nuntii ad obsidionem regis Caroli, assignatis primo litteris regis ejusdem, hoc brevi sermone onerant intellectum:
CAP.

XIII
ALLOQUUNTUR NUNTII REGIS ARAGONUM REGI CAROLO.
"Miratur rex Aragonum dompnus Petrus, quod eum ... et fidelibus domo progressi, cujus prosapia juri alterius nullam facere consuevit injuriam, modo regnum Siciliae, quod ad uxorem ex paterna, et ad filios suos ex avita successione cognoscitis firmiter pertinere, hostili gladio premitis, et manu inimica turbatis; unde rogat vos de prodicione vocari, diffidat vos, et gentem vestram, et ex nunc denunciat vobis guerram, intendens de caetero totis viribus offensare".

CAP. XIV
REX ALLOQUITUR NUNTIIS REGIS ARAGONUM.
Rex autem Carolus, cujus nimium membra, frigore quodam soluta, illico riguerant litterarum praedictarum tenore, et verborum pondera nuntiorum flammato corpore revolvens, statim curis ingentibus aeger efficitur; speciem tamen vultus sapientis more dissimulat, et altum in anxietate dolorem saucio corde premens, vix haec nuntiis explicat respondendo: "De rege Aragono valde miramur, quod nulla contra eum a

nobis laesione praecedente nos laedit, et injuria non recepta, nobis injuriari tam turpiter non[Page 364]

formidat. Regnum Siciliae, quod ab Ecclesia romana tenemus, ad uxorem suam et filios pertinere mendacio manifesto et notoria praesumptione confingit. Terram, quam tot laboribus et tot infandis gallicae gentis ... titulo vindicare contendit, miramur, et magis quod ipse, cujus frequenter laudavimus probitatem, regis adulterini nomine usurpato, audet se mendaciter regem Siciliae titulare. Dolemus, praeter haec, quod, quem credebamus amicum, cui nullo tempore offensam aliquam fecisse meminimus, modo tam perverse comperimus inimicum, nostris rebellibus non sine nota proditione faventem, ac nos proinde offendentem, qui a nobis est inoffensus. Tanta ne tenet eum generis et gentis suae fiducia, ut nos tam fidens et tam securus invadat? Si pietas est, quam credimus esse, in Deo, quae tantos et tam nefandos curet excessus, persolvat dignos pro tot ausibus sibi grates, et pro attenta proditione praemia debita recompenset. Nos enim forte ex parte nostra, quod secundum debitum adversus tantam injuriam insurgemus, et ostendemus regi vestro, quod bellum contra nos fatue attentavit".

CAP. XV

REX CAROLUS CONSULIT CONSILIARIOS SUOS.

Post haec rex Carolus ad consiliarios suos ait: "Ecce quod verebamur accidit; ecce nostra suspicio de regis Aragonum proditione concepta rei suspectae certitudine declaratur; jam patescunt insidiae, jam fraus excogitata venit ad actum; videte, quid nobis et vobis consultius et salubrius sit agendum, quia non est admodum tutum suspendere cum dilatione consilium; audivimus enim quod classis ipsius proditoris regis Aragonum portum Messanae est ad diem tertium intratura; et quod ipse versus nos mature festinat per terram".

CAP. XVI

CONSULUNT CONSILIARII REGIS.

Est qui dicat regi: "Domine, esto quod rex Aragonum cum toto suo exfortio sit Messanae: numquid ipse nobis concertare tentabit, qui sumus hic numero plusquam ... electorum, plusquam LX.M. strenuorum peditum? Et esset jam intra terram cum toto exfortio suo: nam nos eum et Messanam continuus in concursibus angustiabimus, adeo quod inibi aut fame gravante deficient, aut nobiscum necessario dimicabunt".

Alius ait: "Domine, diu in hac obsidione duravimus, totus exercitus fatigatus est nimis, omnes gratuito animo pervenerunt, aut qui ratione adunamenti et feudorum sine stipendio huc usque steterunt, servitio completo, recedunt,[Page 365]

et sic quotidie numerus nostrae gentis detrahitur. Illorum autem numerus peditum semper crescit: hic non est campus, ubi milites valeant concertare, sed montes et colles, inter quos, ut videtis, plusquam manus militis, peditis probitas operatur".

Respondet alius: "Domine, numquam possunt nobis tam pauci pedites remanere, quin sufficiant; castra tum nostra retro aliquantulum retrahamus extra burgum ad locum Musellorum, ubi campus apertus est satis, ibique stemus castrametati. Nos enim habemus et tria millia balistariorum, qui nos continue suis stipendiis comitantur: hos nulla caussa reddet absentes; satis ergo sufficere possunt, ubi talis

et tanta est militiae multitudo". Respondet alius: "Domine, satis posset esse, quod si omnes Siculi convenirent Messanam cum exercitu regis Aragonum, nos aggredi nullatenus attentarent, et non praesumerent se bello nobiscum pariter commiscere. Forsitan omnes succumbent uno casu. Sed attendendum est, quod, si victualia nobis deficiant, quae pro tanto exercitu vix tantum pro mensibus duobus habemus, de nullis partibus admodo ad nos poterunt transportare. Calabria enim, quae e vicino nobis est posita, omnino jam victualibus est exhausta, ubi si in modica quantitate possint aliqua reperiri, sunt adeo illa cara, quod stipendiariorum stipendia non eis tantum sufficerent pro panis substantatione solius. Apulia praeterea, et Terra Laboris, et Principatus, a nostro exercitu distant, propter quod appropinquante tempore autumnali, quo periculosis mare procellis incipit agitari, vasselli vix tunc aliquid poterunt navigare". Dicit alius: "Domine, saltem istis duobus mensibus, pro quibus victualia pro exercitu toto sunt nobis, consulo, quod moremur; forsitan enim interim aliquid hic boni possimus operari, ac gentem rebellem obsidionis arctioris angustiiis macerare". Alius autem perspectius consilium suum salubribus adjuvat argumentis; dicit enim: "Domine, in agendis, quod extimatur tutius, est petendum. Gens quidem nostra longa hic obsidione jam fessa nimirum discedere cupit ad propria. Idem recedendi ardor omnes amplectitur, ut videtur; nam commoditates illas aestivas, quas noster exercitus, qui his littoribus applicuit, nondum vinearum et arborum consumptis faetibus, habuit, modo non invenit, nec posset usque ad anni renovationem aliquatenus invenire. Ad haec, Domine, si vos hic tempestas potius aspera intercludat, et, austro respirante, obsidio nostra perduret, non solum nos instante hieme victualia non habebimus, sed inundosi maris concita tempestate flatus ventorum hiemalium ad terram vi vassellos nostros impellet, et erimus similes naufragis, et aut hic fame peribimus, aut, invalescentibus contra

[Page 366]

nos hostibus, moriemur; nec prudentis est credere, quod rex Aragonum, cujus est in talibus magna et fraudulenta sagacitas, campestrum nobiscum descendet ad pugnam. Cogitabit enim vero tantum impedire vias maris, ne ad vestra huc littora navigio quis valeat applicare. Hostes praeterea tempore procelloso, et cadentibus imbribus, portum messanensem, ubi nec hiemales nulla vincula tenent naves, nec vassellos alligat ancora adunco morsu, possunt exire cum volunt. In eo sane vasselli tamquam in tuta statione morantes, aut planis vento velis, aut remis impellentibus, in Farum securi prodeunt, aut relatione decursuum aquae Fari absque ventorum adversantium metu illuc redeunt, quando volunt. Praeter haec in qualibet parte usque ad Tauromenium montes inaccessibiles littoribus appropinquant, quos non est fas equinis pedibus peragrarere. Perinde, domine, gens inimica nobis, quae, sicut nostis, mare modo siculum navigat, si audax Catalanorum populus, qui venturus est proxime, nos bellis vexabit, et armis ac sine nostrorum ictuum relatione nos ferient, et castrorum nostrorum latera molestabunt. Tutius est ergo, domine, ut veloci remigio petamus, dum possumus, reditum, et sit non furialis absque pavore discessus; ne forsitan mala gentis nostrae,

quae exercituum dissolutione consueverunt accidere, videamus. Insuper non expedit guerram istam mente furiata decurrere, nec statim ad vindictam de supervenientibus noviter hostibus aspirare. Iniquum quippe nimis est quod delectat iratum: Farenses enim utilia, et gesta non sentiunt, quia dum commoti ad vindictam, rerum temperantiam nec cogitant, nec requirunt".

CAP.

XVII

Gallici ex obsidione Messanae discedunt. Sic igitur in contraria consilia scinditur sermo cujuslibet. Regis autem omnino multum infixi pectori singula verba haerent: cujus membris nulla gens exhibet in agendis sollicitudines, sumpta cura modo propter adventum regis Aragonum, recentia vulnera corde nutrit, ultimo tamen adhaerens consilio, ut cariora praecedant, praemittit reginam in Calabriam cum omnibus suis caris. Jam divulgatur per exercitum regis Caroli deliberatio de discessu; jam, regina discedente, multitudo currit ad littora; quilibet conatur, ut non sit ultimus in recessu: praessurarum instantia et virorum clamore sine moderamine in lictus habet anxie acies circumerrant, stridentes rudentes temoni nondum soluta vela nautica promptitudo clamoris, vocibus auditis, suspendit, castra fremunt, et clamoribus proinde resonantibus magnis, aether, ac si hostis secum illis manualiter conjunxerit, fatigatur. Viri nautici duobus in[Page 367]

transeundo exercitu ...insidentes absque quietudine, transtris invigilant, alii cito vela solventes, et remos alii cum manu violenti impellentes galeae simul disjunguntur, et naves, quas nec remigare cerneret catervatim, et velis classem recedere non aequatis, sed impariter et inexpectata conserva, modo transfretare, modo refretare, ut reliquos non dimittant.

CAP. XVIII

CONSTITUITUR AD RECOLLIGENDUM EXERCITUM.

Ne autem gens minuta Messanae relinqueretur exercitus....cum jam contra regios confortati et animati forent, ipsius exercitus dissolutione perspecta, rex ad recolligendum populum, et custodiendum eos, qui ad citrafretandum ultimo remanerent, comiti Burgundiae provide ordinavit, fecitque fieri juxta littus maris in plagia, ubi vasselli recolligebant viros in altum, vallorum et trabium ambitum per circuitum aggeribus convallatum, ut dum reliqui cum dicto comite ad recolligendum ultimos excubarent, officium datum erat, se suaque in dicto objecto ambitu possint salubriter receptare. Nonnulli sane debiles, ut praevenire possent in recedendo alios, dimittebant arnesia, intendentes tantum ad salvandas personas, non res, aut quia per transvectionem nautica impietas illam mercedem aliquando exigebat, quae majoris erat, quam res transeundae, valoris, sicque regio jussu supellectilia multa, frumentationes, et nonnulli parvi equi, pro quorum cujuslibet portatura unam unciam et nonnumquam duas nautica crudelitas exegerat, Messanensium manibus relinquuntur. Quamplures vero nolentes suos equos vivos ipsorum Messanensium usibus applicari, illos gladio perforabant. Insuper lignamina multa rudia et alia levigata pro diversis obsidionis operibus, quae a Calabria fuerant transportata, in quantitate non modica remanserunt in castris. Rex ipse propterea ultimus in citrafretando non fuit, quem forsitan dominam suam consortem congruum erat sequi. Postquam igitur totus regis exercitus citra Pharum transvectus est, rex ipse

Tuscis, Lombardis, et regnicolis, qui gratuito convenerant, aut ex servitio debito, redeundi licentiam impartitus, substitit in regno cum Gallicis.

CAP.

XIX

Rex Aragonum Messanam ingreditur.

Rex Aragonum, post solutionem exercitus Gallicorum, Messanam applicuit; classis ejus intravit portum postmodum subsequendo. Verum dum Provincialium, Pisanorum, et illorum de Principatu, et de Terra Laboris galeae proprios[Page 368]

lares remo et vento repeterent catervatim, non armatae viris, ut venerant, sed nautis, et personis inermibus oneratae; Catalani, quamquam essent laboribus tanti itineris fatigati, tamen de pristina Saracenorum caede superbi, et Messanenses etiam, qui sub tanta desperatione facti quodammodo redivivi, animos et vires assumpserant, cum XXII galeis habentibus altas puppes, et proras aliquantulum elevatas, viris et armis ad pugnam necessario praemunitis, galeas praedictorum recedentium insequuntur, et, fugientibus reliquis, XVII manu interceperunt victrici, ac Messanam reduxerunt captivas. Ex hac autem prima felicitatis sorte Messani et Catalani letitiae júbilo gloriantes, Ultramontanos suo carceri traditos conservarunt, Latinos vero liberos dimiserunt, in eorum optione ponentes, an vellent cum eis ad stipendia, seu aliter in Sicilia remanere, an magis ad propria remeare. Quibus Latinis in liberatione ajunt Messanenses: "Nos nec reputamus inimicos nobis regnicolas et Pisanos, sed amicos; potius Gallici tantum sunt nobis hostes; illos quaerimus, illorum sitimus sanguinem, et ipsorum refocillari mercibus affectamus. Scimus firmiter, quod vos domini de regno contra nos coacti et inviti venitis per Carolum. Scimus etiam, quod vos pariter nobiscum quaeritis libertatem regni, et eam anxie affectatis; sed in praesentia aliter facere non potestis, quin Gallicorum actionibus pareatis".

Ex duobus ergo regibus alti cordis, factis jam hostibus manifestis, altero agente Messanae, rege vero Carolo apud Regium commorante, ac altero contra reliquum omnem ebullientis invidiae accensis furore visceribus inimicitiae, per nuntios hinc inde transmissos crescunt bellorum odia, crescitque in regno funebre bellum, et ignis jam inter fortes, favilla rediviva, succensus fomitem ad destinationem alternativam nuntiorum admittit.

CAP. XX

ECCLESIA ROMANA ACUIT GLADIUM.

Rex enim Carolus ad regem Aragonum nuntios destinavit, per quos eum de manifesta proditione redarguit. Interim autem Ecclesia gladium affixum templo, raro solitum reges magnos ferire laethaliter, et ideo a temporibus Frederici et posteritatis suae, cujus ictu perenniter corruerunt, scabra rubigine, quasi morsum, exerit, forbit, acuit et vibrat, ut feriat, ac auditus viribus vulnera illa laethalia imprimit, quibus quondam idem Fredericus ejusque successio expiravit. Princeps interea primogenitus regis Caroli, ad quem de adventu regis Aragonum nihil huc usque pervenerat, congregat electam militiam, cum quo domini Petrus, Alfonsus, et comes Atrabatensis, nepotes regis ejusdem Caroli, venire in subsidium patrum, audita rebellione Siciliae,[Page 369]

ordinarunt, et quia semper principi videbatur accidere, quod acciderat, versus regnum de Gallia jam iter accipit veniendi.

CAP. XXI
REX CAROLUS REDARGUIT PER NUNTIOS
REGEM ARAGONUM.

Euntes ergo nuntii regis Caroli firma voce de proditione redarguunt, adjicientes, quod ipsum regnum invaserat, maxime quando coepit parare navigia. Primordialiter regem Carolum, si fideliter voluisset egisse, debuisset diffidare, ac si notam proditionis elegisset effugere, denuntiare primo debuit verbum guerrae, per quod concludunt et asserunt eum reputari debere merito proditorem, et ex eo potissime, quod regi Franciae suam voluntatem per litteras et per nuntios indaganti, ejus quod egit contrarium intimavit, expresse respondens, se non invasurum terram alicujus principis christiani, maxime regis Franciae ac apostolicae Sedis amici. Quapropter petebant nuntii praedicti ex parte dicti regis Caroli, ut terram occupatam consulto dimitteret, nec errorem assumptum ulterioris excusationis pallio contegat, quia ea, quam praetendit, caussa hujusmodi temerarii palliatione erroris illa est, quam quaerunt improvidi et presumptuosi cupientes recedere ab amicis.

CAP. XXII
REX ARAGONUM NEGAT SE PRODITOREM, ET VULT
PROBARE DUELLO.

Rex Aragonum ad praedicta terribili robusta voce respondit, quod non est proditor, nec debet proditor reputari, nec aliquid proditorie credit egisse, si vassallis uxoris suae subvenerat, quos per regem Carolum audiverat multa oppressione gravari; et, quod veritas in se suffragium habeat, quae dicit, bello se exhibet, ac singulari cum rege Carolo certamine probaturum. Super praedictis autem statim sollemnes nuntios ad regem Carolum pro parte sua disponit apud Regium profecturos. Postquam igitur nuntii regis Aragonum, ex quibus unus erat quidam Judeus de Messana, forsitan probrose transmissus, ut rex Carolus, qui novi hostis faciem propinquam videre non poterat, suos vassallos rebelles contra eum insultantes verbis et factis cerneret et doleret, ad regem Carolum pervenerunt, transmissi fortassis pariter ad explorandum statum exercitus Gallicorum, et pervidendum partes illas, et ad se curandum se in malis agendis, regem Carolum alloquitur in haec verba:

"Ecce, domine rex, regem nostrum bis appellastis[Page 370]

per vestros nuntios proditorem. Prima vice morem gerens, pertransivit gallicam cum dissimulatione superbiam. Nunc autem attendens, quod hujus rei patientia sibi posset ad pusillanimitatem et imbecillitatem utriusque hominis imputari, si foret jam videlicet bis a vobis proditor appellatus, responsa digna negaret, ad vos, domine rex, super proditionis annotatione talia dat responsa. Dicit enim, quod non credit aliquid contra vos proditorie se egisse, sed assumptum regni negotium juste ac fideliter inchoasse; venit enim ad terram patrimoniam et filiorum, quam audiverat extraneorum per vos novitatum cruciamine multo premi, et magna officialium vestrorum oppressione gravari. Constat enim quod recondendae memoriae rex Manfredus pater dictae suae uxoris, quem manus vestrae immaniter occiderunt, et quem vos regno et bonis omnibus patris et fratris cum labore congestis, et in aerario caesareo, quae nullius potentia regis abstulerat, spoliastis, regnum istud tenuit et possedit, et quod ex eo nulli alii praeter consortem suam, et alteram domicellam quam carceris custodia vestri servat, restant

superstites, vel haeredes. Cumque possessor, quantumcumque violentus, aut detentor occultus etiamsi fuerit rei possessae, restituendus sit ad ea, quibus extitit cum juris injuria spoliatus, merito absque proditiōis nota rex noster in auxilium conjugis spoliatae per vos accingi potuit et venire. Praeterea, quae major inimicitiarum caussa inter regem, qui nec terram vestram aut regis Franciae turbavit aliquando, nec vestram aut vestrorum personas offendit, vel honores etiam impedivit, profecto, domine, non est mirabile, quod gener, saltem uxorea affectione pellectus, ad vindicandum funera tanti soceri viribus si possit intendat, et quod rex honoris et terrae cupidus ad recuperandum regnum suis filiis elaboret. Verum, domine, si vos ipsum, ut dicitis, verum creditis proditorem, ut evitentur multa personarum pericula, quae possunt futuris bellorum eventibus evenire, et effusioni multi sanguinis valeat praecaveri, poscit instanter inter vos et eum praedicta singulari certamine discuti et rei veritatem duelli experientia indagari. Tunc enim cum corpus vestrum corpori suo campo jungetur aperto, aut vestra superbia, et ficta mendacia, aut ejus nota proditio finaliter patefiet".

CAP.

XXIII

OBLATIO PUGNAE, ET DE EJUS MODO EX PARTE REGIS ARAGONUM.

"Et in electione vestra, domine, ponitur, ut vel pedes, vel eques cum lancearum aut gladiatorum gestamine aggredi velitis in campo duellum; et ut bellum recipiatis promptius, ac credatis quod rex noster de justitia non diffidit,[Page 371]

ipse praeter lanceam, si velitis, nulla defensionis vult arma gestare, vos autem, prout salubrius vobis reputetis adferre, corpus vestrum muniatis quibuscumque volueritis armaturis.

Et si quidem rex noster vobis succubuerit praevalentibus, non solum vobis Siciliae regnum cedit, sed nec vult ulterius rex Aragonum nominari, nec de caetero inter famosos milites apparere, sed insigniis militaribus prorsus abjectis, orbem peregre circulariter peragrarē; si autem, vobis remanentibus in campo confusis, ipse praevaleat, terram, quam occupatis, sine belli fatigatione ac alicujus resistentiae obice, nec non et nomen et titulum regis Siciliae sibi libere dimittatis".

CAP. XXIV

RESPONSIO REGIS CAROLI.

Rex ad haec Carolus voce senili, quam turbatus vix spiritus proferebat, quasi dedignatus responsum reddere, sermonem responsurus abbreviat, et ait:

"Regem Aragonum quis non asserat proditorem, cui non sit ejus nota proditio, qui sub pacis tempore, elato malae voluntatis animo, paravit exercitum, fecit jacula, concinnavit dolos, et machinatus est laesiones, quibus offendat hominem improvisum, hominem viventem de eo securum, hominem, a quo nec ipse, nec antecessores sui ullo unquam tempore sentierunt injuriam? Sed, Eo faciente, per quem de nostris hostibus nobis est data victoria, laqueum forsitan, quo credit illaqueare sopitos, paravit pedibus suis, et incidit praeceps in foveam, quam effodit. Ad haec, amice, satis esset indecens, et personarum imparitate probrosum, quod solus cum solo, senex cum juvene dimicaret. Non enim hoc dicimus, quasi animo nostro jam cesserit amor laudis, aut quod sit nostra gloria pulsa metu, sed quia sexagenarii

aegra genua trahimus, et arctus jam
hebetes habemus, pro eo quod tardante senecta
gelidus in nostro corpore sanguis hebet,
unde vires jam effaetae quodammodo frigent in
artubus congelatae. Sed profecto, si nobis adforet
illa juvenus, quae nobis dudum aderat,
quando vires melior sanguis dabat canente senecta,
quae nobis amodo geminis sparsa temporibus
cumulatur, aut illa quoque juvena,
qua rex vester fidens, contra nos duelli verbis
insultat, duellum oblatum nullo diffugio vitaremus,
imo eum ultra incitarem ad talia, tamquam
nostrum et Ecclesiae romanae notorium
proditorem. Sed quantumcumque senecta nos
aggravet, placet nobis, quod rex vester eligat
sibi certam suorum militum quantitatem, nosque
de nostris totidem eligemus, et si credit
de prodicione pugna media excusari, campestem
descendemus ad pugnam: tunc enim
certo certius apparebit, qui gestat animum proditoris".[Page 372]

CAP. XXV

Pugnae pactiones constituuntur.

De pugna ergo inter reges per sollemnes nuntios
arduus fit tractatus, sed de numero compugilum
et loco certaminis aliquantulum alternativa
vota discordant. Rex enim Aragonum metuebat
de dolo regis Caroli, et suorum potentiam,
ne, si forte vinceret, vinceretur, et, si bellum
perderet, perderetur. Propter quod cum obtulisset
in Calabria cum rege Karolo pugnaturum,
petiit obsidem principem unicum natum regis.
Sed nec de numero concertantium magno unquam
voluit concordare rex Aragonum, nam cum ageretur
de C militibus assumendis hinc inde, respondit
nuntiis regis, dicens: "Ubi inveniuntur
C ita boni milites armis experti, qui possint ad
tantam pugnam idonei reputari? Nos diffidimus
posse illos apud nos, vel in toto regno Aragoniae
reperiri. Forsitan nec in utrisque regnis Italiae,
Hispaniae, ac Aragonum reperirentur huiusmodi;
et, dato quod inveniamus eos, illos forsitan
nolumus huius pugnae discrimini exponere;
et si nos omnino vellemus, forsitan ipsi nollent
sub tanto discrimine laborare; et si vellent
obtentu nostro ad onera tantae pugnae promptos
suos humeros exhibere, nos tamen considerato
quod totum propterea nostrum regnum
posset velli, nollemus eos huic casui fortuito
demandare". Hiis et aliis verbis rex Aragonum
cum nuntiis regis Karoli longo tractatu tantum
de numero disceptabat, quamquam pugnam finaliter
acceptasset.

De loco ad haec pugnae, recensitis singulis locis
communibus, demum ad concordiam venientes,
firmatum est, juramento hinc inde per procuratores
praestito, et per plures uniuscujusque
partis milites magnos viros, quod in eodem campo
prope Burdegalam civitatem, quae subest regi
Angliae Odoardo, quem reges praedicti communem
reputabant consanguineum et amicum, debeat
haec concertatio consummari. Locus enim
ille communis per consequens propter dominium
dicti regis Angliae credebatur, quamquam magis
Gallicis propinquaret. Fuit tamen intentionis
regis Caroli, et hoc inter nuntios regum ipsorum
fuit juramento vallatum, quod C cum C deberent
in campo ad haec deputato communiter
concertare. Sed qui cum nuntiis firmatae pugnae
tractatibus adfuit quod rex Aragonum,
quotiens de huiusmodi secum certamine agebatur,
duplici verbo protestabatur de numero,
quasi diffidens posse C electos, et huic pugnae
opportunos, milites invenire.[Page 373]

CAP. XXVI

Almogaveri Gallicorum castra noctu invadunt
ac praedantur.

Firmatis igitur faciendae pugnae foederibus,
quod plerumque discriminis ingruentia mentem
reddit amentem, et furor nonnunquam caecat
hominem eumque reddit immemorem, Gallici,
qui erant Catonae, nondum Catalanorum advertentes
insidias, et se forte tutos ibi credentes
propter regis Caroli vicinitatem apud Regium,
quod a Catona distat per sex milliaria, commorantes
negligunt se, et terram illam Catonae,
quam nec defossum aggeris vallat, nec muros
tuetur fabrica, nec trabium ambitus reddit fortem,
sed plana sine montis et defensionis obice
tota jacet, per noctis excubias custodire. Nec
requirunt etiam quod expedit, ut balistrarii muniant
passum vetustissimi nemoris Solani, et
quoddam casale plenum incolis in nemore ipso
constructum, quod a nemore nomen...venire
citra insulam Catalani, rege Carolo inibi
existente.

Sed, quia hostium et adversantium exercituum
cogitatione sunt vanae, et alter ignorat
alterius cogitatum, alterque fraude dolove molitur
in alterum, cum nec dolus, nec virtus in hostibus
requirantur, Almogaveri subito Syculorum
conductu nocte prima veniunt apud monasterium
Syllae, locumque sine resistentia occupant
et disrobant, deinde invadunt terram et monasterium
Balneariae, omniaque inventa diripiunt
et convertunt in praedam. Demum ascendunt altum
Solanum, ibique subsistunt, et assecurati
etiam sunt aliquantulum, visis nemoribus, quorum
cultores, ut fatur, factique monticulae loca
opaca et devia illorum montium bina manu dextera
ferro acuto crispantes hastilia, quotidianis
complent discursibus, viasque praecedunt, ut
Regium a rege Carolo nulli patere possit accessus,
nec portantibus fodrum transitus habeatur.

Postmodum vero, dum Gallicorum agentium in
Catona fessos arctus sopor complectitur, eo videlicet
tempore, quo prima quies mortalibus aegris
serpit, aliaque comitiva Almogaverorum venit
de Messana conductu Messanensium eorundem,
qui terram praedictam Catonae, somno vinoque
sepultam, violenti, velut fulgur, invadunt;
quorum jam insidiis patefactis, doloque detecto,
terra illa doloribus immiscetur; clarescunt ecce
armorum sonitus, et maximus Gallicis orror ingruit,
audito quod terram Almogaveri invasissent.
Caeduntur ergo ex Gallicis siqui sunt vigiles,
et excitati per strepitum aliqui, nec clamores,
nec illata vulnera sentientes, in ipso quietis
sopore sine doloris punctura animam dimittunt.
Corrunt ergo improvise multi tunc Gallici
Catalanorum hastilibus, nonnulli personas et
arnisia, quamplures vero subripientes se a manibus
invasorum arnisia tandem perdunt et equos,
quos aut asperi Almogaveri manus exenterat,[Page 374]

aut, si praeservare possit, traducit ad littora.

Post

haec Almogaveri, qui non nisi marina
littora, ut, si expediat, se in mare valeant receptare,
aut saltuosa petunt nemora, ut objectu
arborum frondiferarum, et aggeribus collium,
et lapidum multitudine inspidorum defensos, eos
aut eorum vestigia equina velocitas, petente sessore
milite, non attingat, aliqui confugiunt ad
Solanum, aliqui Messanam redeunt onusti spoliis
Gallicorum.

CAP. XXVII

PONITUR, QUI SUNT ALMOGAVERI, ET QUO VADUNT
DE NOCTE.

Genus sane istorum, quos modo vulgus Almogaveros nominat, bellici studii est asperrimum, belloque intractabile semper, donec spiritus vititenens durat eis; et ideo fas est credere, quod denuo quaerant bella. Sed, quia, ut praedictum est, loca vitant, quae calcare valeant equina vestigia, per caecam noctem dumtaxat quaerere praelia subnituntur, ac lucem odientes, cum male agunt, non nisi nocte contratam omnem circueunt et revolvunt, velut lupi raptores sub atra nebula discurrentes, quos improba rabies ventris excoecat, ut aliquid rapiant, et reportent catulis propriis expectantibus faucis siccis escam.

CAP. XXVIII

Rex Karolus retrocedit, rexque Aragonum Regium ingreditur.

Rex ergo Carolus considerans, quod Catalani Solani passum praeoccupaverant, ubi non poterant offendi faciliter, dubitans etiam ne Almogaveri adeo per suos discursus omnes vias, per quas ad exercitum ipsius regis aliquis ire poterat, impedirent, necessariis genti gallicae omnino deficientibus, non solum apud Regium tantus Gallicorum exercitus, sed nec posset in tota Calabria propter rerum inopiam commorari, civitate Regia cum deliberatione dimissa, versus Militensem Dioecesim retrocedit, et in plano S. Martini, ubi adhuc veteris castris S. Martini munimenta supersunt, prope terram novam, quam comes Fredericus Lancea quondam construxerat, et accolis illius castris fecerat habitari, castrametatus est, et ibi tandem totus regius exercitus congregatus.

Cumque cives regini, qui remanebant in faucibus Syculorum eos naturaliter odientium, regi discedenti suppliciter exponerent, quod, cum dimittantur sine defensoribus et gallicae gentis custodia, non possunt per se terram illam muris debilibus circumseptam defendere contra Syculos[Page 375]

et tenere, ipsis a dicto rege petentibus, quid eis de caetero faciendum incumbat, contra ipsum regem nullo modo de prodicione notentur, rex ipse, quia ipsius terrae debilitatem noverat, et civium imbecillitatem sciebat, plenam licentiam impertitur ut faciant quidquid volunt, sine metu penae, qua plectendi sunt huiusmodi sceleris patratores. Statim ergo Regini mittunt Messanam, et advocant Catalanos et Messanenses iam accintos ad citra fretandum in Calabriam, certificati de recessu regis Karoli et suorum. Et venientem novum regem cum multitudine peditum in civitate suscipiunt, quibus propter Gallicorum exercitum victualibus jam exhaustis de tota Sycilia, occasione regis Aragonum, suaeque gentis convenientis inibi, subvenerunt.

CAP. XXIX

REX ARAGONUM PONIT SE IN CAMPO CORONAE.

Nec est mora, rex Aragonum Gallicis cupiens vicinari, ut aliquid suis viribus videatur ostendere, cum multitudine arceriorum et balistrariorum, paucis tantum militibus respective, transit nemus Solani, et prope Seminarias in planitia montis, qui vocatur Corona, ubi quondam temporibus Manfredi Messanenses per quemdam Conradum Trinciam de ducatu Spoleti fuerunt turpiter debellati, et probrose devicti, ordinat exercitus sui castra, sed nec certat ad plana descendere, aut aequo campo se dare, metu copiosae multitudinis Gallicorum.

Interea ecce princeps Alphonsus, et comes Atrebatentium cum mille militibus, non occasione regis Aragonum, sed propter rebellionem Syciliae congregati, regnum intrant, et de mandato regio sine mora properant in Calabriam, et

cum regis Caroli exercitu se conjungunt, ibique
in plano praedicto Sancti Martini fatigata itinere
membra repaasant.

EXPLICIT LIBER NONUS.[Page 376]

INCIPIT LIBER DECIMUS

CAPUT I

REX ARAGONUM REPUTATUR EXCOMUNICATUS
AB ECCLESIA.

Sed, dum concertaminis memorati vallata pacta
dependerent, dum princeps et comites in regis
subsidium jam venissent, dumque regum hostilia
castra fremunt volens sic percutere,
quod mederi non valeat, dictum regem Aragonum
per excommunicationem contra fautores
et complices Syculorum cujuscumque conditionis,
praeeminentiae, vel status existant, generaliter
promulgatam declarando reputavit in ejusdem
excommunicationis laqueum incidisse, eumque
propterea fieri anathema dierum ad privationem
regni suae Aragoniae per recessum ..

... Postquam igitur divus Martinus summus
pontifex memoratum regem Aragonum,
sua ira contra complices Syculorum generaliter
promulgata, denunciavit vinculo excommunicationis
adstrictum, et eandem contra eum apud
Montem Flasconem excommunicationis sententiam
innovavit post lapsum termini, quem ad
exeundum de Sycilia dicto regi Aragonum illuc
nullo redituro tempore assignavit; idem dominus
Papa regem ipsum regia dignitate deposuit,
ipsum Aragoniae regno privavit, publice super
haec postmodum apud Urbem veterem et sollemniter
sententiam proferendo.

Verum non mireur quisquam corde tacito, et
linguae detractatione confabulet, quo jure ipsum
apostolica Sedes potuerit Aragoniae regno privare.
Pro certo asseritur, et nos firmiter tenere
debemus, quod in archivio romanae curiae invenitur,
qualiter Petrus quondam rex Aragonum
avus dicti Petri regis Aragonum regnum ipsum
eidem Ecclesiae constituit censuale.

CAP. II

VERBA REGISTRORUM PAPALIU DE REGNO
ARAGONUM.

Habent enim in se registra dictae Sedis, ut
ajunt, qualiter s. memoriae Innocentius papa
III quondam dictum Petrum avum, associatum
multorum procerum comitiva suorum, per
mare ad Sedem apostolicam venientem, ut inibi
ab eodem Innocentio papa militare cingulum
et regum acciperet diadema, honoravit multipliciter,
et honorifice et benigne recepit, et eum
in ecclesia S.Pancratii prope trans Tyberim per
episcopum portuensem faciens in regem injungi,
deinde propriis manibus coronavit, et regalia
insignia universa, mantum videlicet, colobium,
sceptrum, et pomum, coronam, et mitram, quae[Page 377]

ad opus ipsius non solum speciosa, sed et praetiosa
parari fecerat ex more in regum coronationibus
observando, largiens eidem, ab ipso corporale
juramento recepit, pro cujus religione,
inter caetera, fidelitatem et obedientiam ipsius
summo pontifici, ejusque successoribus eidem
romanae Ecclesiae regnum suum in ipsius obedientia
fideliter conservare promisit. Et demum
idem rex cum multo tripudio et applausu coronatus,
juxta Innocentium papam praedictum
ad basilicam principis apostolorum de Urbe rediens,
super illius altare sceptrum et diadema
deposuit, et militarem ense de manu Innocentii
ejusdem papae recepit, dictumque suum regnum,
in antea censuale a suis praedecessoribus
ejusdem Ecclesiae constitutum, cupiens personaliter

post Deum ejusdem beati Petri et apostolicae Sedis protectione muniri, praefato Innocentio, et per eum dictae apostolicae Sedi, obtulit, illudque sibi et suis successoribus in proprium, divini amoris intuitu, et pro remedio animae suae, et progenitorum suorum, novo adjecto censu, constituit censuale, promittens quod ipse ac successores sui speciales eidem Sedi fideles et obnoxii teneantur. Haec autem papa lege fore servanda decernens, ut hujusmodi regalis concessus firmitatem inviolabiliter obtineret, ipsam in scriptis redactam, et procerum curiae suae consilio sygilli sui munimine roboratam concessit papae Innocentio supradicto. Unde, quia dictus rex Aragonum nepos dicti Petri regis, quem tamquam haeredem in regno sicut et caeteros successores suos idem rex avus suus sollemniter obligavit et ejusdem Ecclesiae fidelitatis et obedientiae fecerat debitorem, violavit fidem hujusmodi, qua romanae Sedi tenebatur astrictus, et invadendo contra fidem rem Ecclesiae, Ecclesiam offensavit, per Sedem apostolicam contra eum ad privationem dicti regni Aragonum, Sedis censualis ejusdem, jure procedi potuit, sicut dicunt. Depositioni tamen hujusmodi plures de collegio suum consensum impartiri omnino tum subito denegarunt, cujus rei causam non est habilium perscrutari, nam divinari potius esset causam pingere, quam veritatis seriem enarrare.

CAP. III CONCEDIT PAPA REGNUM ARAGONUM FILIO REGIS FRANCIAE.

Immediate igitur sine longi temporis intervallo praefatus dominus papa regnum Aragonum in Ecclesiae dominium ex causis expressis superius revocatum in secundogenito illustris regis Francorum Philippi de mera liberalitate transtulit, eique gratiose concessit. Huic et translationi et concessioni quidem domini cardinales in principio sicut nec depositioni praedictae consentire discordibus animis noluerunt. Ad inducendum post haec dictum regem Franciae,[Page 378]

quod concessionem hujusmodi pro memorato secundogenito promptus acceptet et negotium ipsius regni Aragonum contra regem depositum viribus assumat et animo, et temporali gloria vivaciter exequatur, ac quos Ecclesia verbaliter poenis addicit, realiter ipse percutiat et flagellet, venerabilem patrem dominum Joannem dictum Zelotta, tituli sanctae Ecclesiae presbiterum cardinalem, apostolica Sedes in Franciam providet profecturum. Huic autem postquam suis aut verius Sedis apostolicae monitis rex Franciae ac inductionibus acquievit, et concessionem hujusmodi pro secundogenito accepit, dominus papa in regno Franciae plenae legationis officium impertitur, cardinali praefato committens nihilominus, quod in auxilium regis Franciae, ac sui secundigeniti, quem jam regem Aragonum titulat, praedicet contra inobedientes Aragonenses publice verbum crucis.

CAP. IV DECIMAE COMMODANTUR IN SUBSIDIUM REGIS FRANCIAE.

Praeter haec in subsidium regis Franciae decimas ecclesiasticorum proventuum per totam Galliam dominus papa colligi, ac regi eidem exhiberi per aliquot annos mandat. Ad haec, quia litium et bellorum dubius est eventus, multaque veniunt sub coeco Marte discrimina, quae soli Deo tamquam futura sunt cognita, quaero quis tam perspicax mathematicus augurari

lingua praesaga valeat, quae caussa sit
victrix, quaeve sit victa, an quae victura, quaeque
vincenda? Posset forsitan sub generalitatis
dubio respondere: victrix caussa diis, sed victa
placuit rationi; praecor haec secum disserere,
postquam de fine sibi constiterit agendum. Unum
scimus ad praesens, quod te, Petre, rex Aragonum
quondam appellate, jam regem ulterius non
audemus dicere: non dedigneris igitur, si de
caetero in agendis baptismatis nomine appellamus,
nam istud cum persona sua fertur, quod
mors sibi rapere sola potest. Ecce rex Carolus
te Petrum in loco pugnae satagit praevenire, et
ut in Calabria post subsistat instruis insidias,
et paras offendicula pedibus Gallicorum. Rex
igitur Carolus, qui propter iusjurandum adimplere
pactorum foedera intendebat, dimisso principe
primogenito suo in toto regno vicario, versus
Franciam gressus accelerat, milites quosdam,
quos de pugnatorum numero centeno ferre decreverat,
secum ducens.

CAP. V

Quum princeps in plano S. Martini moraretur,
rex Aragonus Seminarias ingreditur.

Princeps ad haec in plano S. Martini cum
exercitu copioso subsistens, et existente sibi domino[Page 379]

Petro comite Alansano, inibi castra firmans
ad custodiam Nicoteræ, que prope littus maris
sita per paucas leucas distabat ab exercitu Gallicorum,
et a Messana civitate per littora marina
XX, Atrabatensem comitem jubet ire, dubitans
ne Messanenses et Catalani terram illam per
mare occupent, et occupatam faciant custodire
in exercitus principis detrimentum. Ex tunc
enim Catalani et Syculi post captas adversariorum
galeas per mare Tyrrenum insolenter
vagari coeperunt, et in eo quasi soli habebant
dominium; cursitare praeter haec nonnullos galeones,
qui piratico cursu aequora circuirent,
provide ordinarant. Ex tunc etiam post ribellationem
Syciliae, rege Calabriam dimittente, malorum
gentis gallicae primordia inceperunt, et
operum Syculorum, et complicitum labes coepit
labefactare contritam; ex tunc quoque potissime
post dimissam civitatem reginam pacta regis
Caroli retro fluxerunt, et Gallicorum spes quotidie
visa est sublabi, vires que ipsorum sine visibili
pugna confringi.

Sed, ut dictus Petrus de Aragona, demorans
adhuc in loco praedicto Coronae, Gallicos in
fronteria se palantes telis et insidiis superet,
quorum vires aequare non poterat, nonnullos
Graeculos de contrata, qui tamquam ii, quorum
discursus nullius cura ingruebant, exercitum utrumque
revisere, explorationes status Gallicorum
per loca illa constituit. Sicque dum octingenti
stipendiarii equites gallici apud Seminariam
commorantur, quae distabat per duas leucas
tantum a plano Coronae, ubi Petrus de Aragona
cum exercitu residebat, contingit, quod quodam
magistro Henrico dicto Barrotta portante
VI. M. unciarum auri pro stipendiariis praedictis,
apud Seminariam commorantibus, qui
thesaurarii vices in hac parte gerebat, dum ibi
nocte manerent, adventus suus cum huiusmodi
pecunia, exploratorum praedictorum relatibus,
ad aures dicti Petri de Aragonia est perlatus.
Igitur idem Petrus, qui est auri cupidus, non
minus cupiens per quemlibet modum laedere Gallicos,
et adducere in exterminium inimicos, exercitus
utriusque cupidine, noctis tempore Catalanis
amictus, descendit pedes cum multitudine
peditum proclives colles, quibus Seminaria
subest, quia custodes non credebant intrantes

hostes fore, et terram silentem invadit, et cum non sit terra ipsa objectibus roborata murorum, Almogaveri, et qui cum eis erant, silentiosi passum terrae praeoccupant, ubi quamplures pervigiles tutos per nocturna silentia quiescentes..
..... cubabant; ipsi autem custodes non credebant, qui veniebant, affore inimicos, nisi quatenus manus inrantium, contra eos inculcantes ictus, et sua torquentes hastilia, cognoverunt. Haec enim sunt Almogaverorum gestamina: manus quidem sinistra bina gestat hastilia, scilicet[Page 380]

lancea lato ferro, et missile cum acuto, dextera vero tertium jaculum, quod praemittit in hostes, ita quod duobus admodum arundinis vento agitatae crispatis, et dextera ipsa jaculatis missilibus, pro defensione ac impulsione lancea sola manet. Licet ergo custodes resistere coeperunt, eis tamen caesis, qui primi occurrerant Catalanis, statim ipse Petrus cum electis Almogaveris personaliter ad domum dicti Henrici recte, ac si alias in ipsa terra fuisset, quam numquam viderat, festine procedit ubi dictus Henricus tutus propter tantam militiam quiescebat. Post haec clamorosis vocibus divulgato rumore, quod terram hostes habebant, multi ex Gallicis, et nudi, et pedes, multi cum equis non sellatis, nonnulli minus magisve suis amitis et armaturis assumptis, prout citius aut tardius potuerunt, hostium inrantium constricti pertransire tumultus exiverunt a terra. Et in hoc morem animositatis et audaciae servaverunt, quod sui memores, nullatenus hostium imminentium terrae conjuncti sub Seminaria ad mediam leucam simul omnes in unam se massam milites glomerarunt, numero forte V.C., deliberantes invasionis tam subitae moraturi ultima, finemque videre, ac expectare inibi, donec sol oriens restitueret eis diem; quamplures tamen ad significandum principi praedictum nocte illa properare processerunt. Memoratus autem magister Henricus cum familia sua praeventus ab hostibus, dum praeter exigentiam ordinis clericalis, cujus tunc habitum non gestabat, nititur se tueri, et armis, quae tunc in illo subito manus provida potuit apprehendere, molitur in hostes, vitam ibi sanguine finivit effuso. Domum ergo ejus totam Catalani rimantur propter indicatum thesaurum, qui pridie fuerat visus ibi; sed jam erat principi destinatus; sicque dum ad domum tam dicti Henrici Catalani sua vota convertunt, et illuc dirigunt manus armatas, paucos Gallicos praeter familiam ipsius magistri Henrici jacula catalana contingunt. Postquam vero lucem mortalibus restituit alma dies, Catalani, dimissa Seminaria, castra sua ascendunt; Gallici autem extra Seminariam glomerati, certi prius quod abscississent hostes, ad terram redeunt, nec tamen equos et exuvias dimissas ultra reperiunt, quas manus hostiles exportasse feruntur. Princeps post haec illa die ad visitandum terram invasam, et qui erant in illa, statim transmittit decentem suorum militum comitivam, sed deliberato consilio, quia dubitabat, ne Seminariam iterum hostes invaderent et occuparent, et occupatam facerent custodiri, ut addatur afflictis afflictio, et ultra naufragium in naufragium feratur, terram praedictam depopulat, et mandat inhabitari, et sine incolarum habitatione dimitti, propter quod ipsius terrae habitatores in extraneum deducti exilium per Calabriam disperguntur.[Page 381]

CAP. VI
Petrus rex Geracio potitur: postea vero

Siciliam petit.

Postquam Petrus de Aragona suas dilatavit adeo fimbrias, quod terras plures adjacentes exercitui principis occupavit, habuitque quandam civitatem, quae Geracium dicitur, volentibus civibus et introducentibus Catalanos; sed cum in ea sit castrum fortissimum, in quo se statim dominus Guydo de Alemania cum Gallicis receperat, castrum ipsum habere dictus Petrus nullo modo potuit, quamquam gentem gallicam inibi receptatam quotidianis fecisset insultibus fatigari. Deficientibus igitur obsessis aqua et victualibus, cum non posset eis per principem subveniri, aut quoquomodo succurri, pro eo quod civitas illa pro se fortissima est, credebat firmiter, quod dictus dominus Guydo aut castrum fugiens nocte dimitteret, aut obsidentibus sub pactis eodem castro reddito, suum cum hostibus pacisceretur abscessum. Verum quia uxor dicti Petri filia quondam Manfredi cum duobus suis filiis, magistro Joanne de Procita comitata, Panormum venerat, idem princeps, qui ceperat quemdam Syculum exploratorem cum litteris, et suspendio dederat, a quo quaedam contra se machinata quaestionibus dicitur extorsisse, coepit vehementissime dubitare, ne quidam Palmerius de Abbate, oriundus de Trapano, civis panormitanus, famosus in tota Sycilia, dives agri et pecoris inter omnes illos de Valle Mazariae, cum aliquibus Syculis conspiratione inita, contra uxorem et filios ipsius Petri, eo in Calabria exercitualmente commorante, aliquid attentaret, sicut de iis rem suspicabilem alias fama diffusa videbatur habere, et quod tempus pugnae stimulante, vere jam novo appropinquante, ipsius recessum exigere poterat, subito Geracio et nonnullis terris dimissis, quas Catalani nocturnis discursibus occupant, et dimisso etiam campo Coronae, ac exercitu dissoluto, dictus Petrus cum suis omnibus retrocedit. Non tamen si qua potuerunt apprehendere spolia dimiserunt. Jam ipsi pro moribus, et pro obtenta consuetudine observabant, ut terras pro spoliis tantum peterent, et de castris occupatis, et non munitis et spolia flagitarent, regnicolas pro auro, pro fructibus pecora, et boves pro coriis diligentes. Civitate tamen Regina, fortificata per gyrum et defensoribus, tota dimissa, dictus Petrus absque mora repetit Insulam, ubi de majoribus quosdam illico per suspicionem cepit, et suo carceri mancipavit, et tandem adeundum ad Aragoniam futuri in occasione certaminis jam accintus, filiis et uxore dimissis, dictum Palmerium de Abbate, pulchro capiendi modo, in sua comitiva complectens, eum in Aragoniam secum ducit. Interea aestivi temporis intemperie veniente, multitudo Gallicorum, propter varias incommoditates[Page 382]

exercitus, caepit languere febribus, et extingui, quasi majori exercitus epidemia laboraret. Sicque dictus Petrus comes, cujus merita quandam placibilitatem caeteris, qui eum noverant, aut viderant, vel nominari audiverant, effectuant, sub velo tentorii continuata febre gravatus, cujus tota vita delicatissima erat et placida, in dicto plano Sancti Martini dies suos, pro dolor, intempestivae mortis insidiis, florente juventute, finivit.

CAP. VII

PRINCEPS MUTAT CAMPUM.

Tandem cum, deficientibus victualibus et annona, fames superveniens opes Gallicorum attenuasset, desertamque pro equis maxime paterentur, cum non invenirentur potissime foragina,

nec haerba pratorum, necessitate cogente,
Gallici ad lata illius plani faecunda pro pascendis
equis manus illassant, omnibus illis contratae
sectis in haerba segetibus, et consumptis.
Princeps venit Nicoteram, plano dimisso, totusque
suus exercitus juxta littus maris per constructa
mapalia levia, et figura fluvialium fruticum,
et paladinorum arborum ramis tecta se
ponit; ibique octo magna corpora galearum jubet
refici et parari, quas olim rex pater Tertianatui
Nicoterae mandaverat colligari.
Post haec rex Carolus, XXVII galeas electissima
bellatorum gente armatas, de Provincia
mittit in regnum pro custodia maris potissime,
cujus Catalani occupaverant dominatum, post
quarum adventum regnicolae quandam securitatem
assumentes, de Principatu, et de Terra Laboris
ad exercitum principis navigare securi, et
victualia transportare. Sed postmodum dictae
galeae ad subveniendum castellano insulae Maltae,
quae per XXX leucas a Sicilia distat, et ad
muniendum castrum ipsius insulae victualibus,
et gentis amplioris numero dirigantur, quas Catalani
et Siculi, cum jam apud Maltam accessisse
agnoscerent, eas fere cum pari galearum
numero insequuntur, cumque jam attingunt eisdem,
illas cum proris ad instar arietis ferro coniectis
remis impellunt, feriunt, et invadunt.

CAP. VIII

DEBELLATIO ET CAPTATIO GALEARUM.

Junguntur ergo ex adverso galeae, bellum superstantes
aggrediuntur, hinc inde pugnatur aspere,
per utrosque saxa demissa volant, et faces
ignis penniferi, fulminantur missilia, et lanceae
jaculantur acutae, franguntur remi, et temones
sine gubernatione vagantur; haec dat locum ponto,
alia galea nuda superante promergitur, fitque
tanta nautarum et superstantium caedes[Page 383]

hinc inde, quod ex tantorum cadentium in mare
sanguine mutavit unda colorem. Interdum
autem Messani quiescentibus, novae
galeae Provincialium cum multis personis
de bello seductis innoxii, per manus Catalanorum
et Messanorum capiuntur, et tres cum
superstantibus, et nautis pelagi demergunt in
fundum, reliquis altum mare petentibus, et victoribus
ad recensendum captos, et spolia suosque
deperditos aliquandiu remanentibus juxta
littus, ubi fuerat actum bellum.

CAP. IX

NOBILES DE FRANCIA FREMUNT OCCASIONE PUGNAE
FIENDAE.

Occasione igitur pugnae juratae, rege Carolo
jam in Francia existente, militia gallica per
universas terras Galliae caepit tota fremescere,
et arma sumere, ac ad eundum videre hujusmodi
futurum certamen accingi; cum enim rex
Franciae, cujus Carolus patruus se velle de numero
centum esse ultroneus obtulisset, barones,
et nobiles Galliae tum consideratione regis Caroli,
cujus susceptis compatiebantur in malis,
..... tum etiam tractatus effectu videndi novam
pugnam, quam volebant, quod non pertransiret
oculos invisa, quam rem forte credebant
eximiae novitatis, generaliter omnes equis et
armis, ac si essent singuli dimicaturi cum hostibus
accinguntur.

CAP. X

DESCRIBITUR LOCUS PUGNAE.

Interim autem in campo committendae
pugnae fiunt castra fortissima, per quorum girum
alta effodiuntur aggera, et profunde defossa:
fit per circuitum intra limites trabium ferro
et juncturis ligneis colligatus sede et stationes,

et eminentia spectacula, per quae aspicientibus pateat tota pugna. Casae quoque ac mansionum, distinguentes convenientium dignitates, et cujuslibet potestatem, circulariter construuntur, fitque inibi unica tantum porta, per quam aditus pateat ingredientibus ad duellum: ejusque taliter est ordinata clausura, ut nec sit post ingressum fas egredi nisi victoribus, cum pars altera succubuerit. Sedes autem, et stationes, ac cellae Catalanorum nobilium, et Petri de Aragonia fiunt in fronte parte juxta caput campi in majori a porta distantia positae, quam ceterae mansiones. Suspiciosi autem et conscii hanc hujus rei referunt esse causam; uti si forte Petrus de Aragonia perdat bellum, bene quidem, quia juxta gallica vota perdetur. Si autem victo quasi certamine Karol.....propinquo[Page 384]

victor exultet, tunc eo cum gente sua lignorum parietibus angustato, non valente tam cito ad regressum portae recurrere, aut se cum exteris immiscere, quidam milites gallici electi, et deputati ad succurrendum regi Karolo, et suis centenariis, circum introitum aggeris stantes, statim prodeant per spatia campi, et Catalanos praevalentes ut sub armis exterminentur, possint concussionibus macerare. Quid enim foedum saeva conscientia non praesumit? Laesa quidam scientia ad suae horribilitatis accidiam se retorquens, obscoena semper cogitat, et veritati propria praesumptione detrectat. Post haec frequenter contra hujusmodi ad aures dicti Petri rumoribus multorum inculcatis, idem Petrus futuri praecipitii cogitatione perplexus, et imminentium discriminum cura gravis, ignorat protinus quid sit acturus: an ipse videlicet, qui nequit secum tantam militiam ducere, ut, si expediat, possit multitudini gallicae ad pugnam conventurae resistere, se inter famelicas fauces jactitet Gallicorum; an magis jurisjurandi religione necessitudine violata, in poenam infamiae pactorum malit incidere, quam praeceptum in tot visa pericula se jactare. Cogitans igitur satisfacere jurijurando, non pugnando, sed in agonis loco protestando, quod sine gravi periculo in loco illo decreto, ad quem debebat occasione belli tanta multitudo Gallicorum convenire; qualiter in agonis campo se solum saltem armatum quasi ad certamen accinctum ignorantibus queat Gallicis praesentare.

CAP. XI

PETRUS DE ARAGONIA VADIT AD LOCUM PUGNAE INCOGNITUS.

Ergo personam sagaciter institoris assumens et deponens regis exuvias, cum uno scutifero dextrarium aliquem adestante, ipseque veloci et agili equo insidens, iter arripuit, ut, die adveniente statuta, in agonis campo bajulo regis Angliae se praesentet, volens in itinere aut de convenientibus ad pugnam videri, aut mercator equos ducens, ut distrahat pugnaturis obviantibus apparere. Sicque nocte tantum ad campum belli properat, ut cognosci non possit, et cum passus, per quos Catalani transituri erant venientes ad pugnam, custodirentur de industria gallica, dictus Petrus de Aragonia numquam custodum passuum voce subsistens interroganti, quis esset aut se de convenientibus ad locum, ut venditorem equorum et equos ducentem, ut distrahat ficto mendacio, confingebat. Sicque sagacitatibus pervenit usque ad locum pugnae incognitus et illaesus. Postquam vero Petrus de Aragonia loco applicuit, praemature videlicet ante diem statuti[Page 385]

certaminis, misit Burdegalam pro bajulo

regis Angliae, quem cognoverat alias, et pluries honorarat, facitque sibi dici, quod quidam miles amicus suus ad locum futurae pugnae venerat, et videre volens affectabat situm et dispositionem castrorum campi videre, de quibus audiverat miranda referri. Bajulus autem venientis militis circumscriptiones exquirens et exquisitas corde recolens, pro eo maxime quod idem miles ipsum noctis tempore jam confidenter et cum tantae celeritatis instantia postulabat, eum praesumpsit esse qui fuerat; rigentibus membris solus ad locum pugnae se dirigit, et dictum Petrum juxta novam portam, per quam propugnaturi debebant in agonem prodire, silentiosum invenit. Assurgens ergo Petrus venienti bajulo salutationis primo dat verba, summatisque capitis coperturis ipsum verbis praevenit, dicens: "Cognoscis me?" Bajulus autem tum ex praesumptionibus discretionis suae praehabitis, tum ex sono vocis cognovit, quod ille erat, quem esse credebat; propter quod illico admirative quasi verba praecipitat. "Heu", inquit, "minus prudens, ad quid venisti, et qualiter potuisti per tot Gallicorum excubias et hostium tuorum insidias huc pervenire illesus? Certe Gallicorum infinitus numerus in crastinum est adventurus Burdegalam, qui si te taliter pervenisse cognoverit, de nece tua, quidni, plusquam de vita illico cogitabit, imo de repente facient lacerari. Tolle igitur moras, et propere hic abscedas, nec repetas celata vestigia, sed per viam aliam revertas. Es ne tu adeo stolidus, quod intendas animo hic decertare cum Gallicis? forsitan haec est audaciae temeritas, ut in Franciae regno confidentiose velis te et tuos in fortia ponere Gallicorum? Credis ne a Gallicis quidquam veniae promereri, si te pugnando taliter regi Karolo praevalere contingat? profecto, si venias, vinceris, et si perdes, bellum procul dubio non evades, sed exterminaberis in aeternum: non enim opera contra Gallicos attentasti, per quae ab eis debeas confoveri". Ad haec Petrus sub breviloquio se excusat in omnibus, et occulti adventus causam aperit, petitque sibi statim reserati portam campi certaminis, et ibi protestatione praemisssa, ut absentiae suae causam exprimat, et se suosque de futuro bello valeat excusare; sicque in medium campum cum bajulo perveniens armatus militaribus armaturis, hac, si tunc deberet ingredi ad duellum, agilis de sonipede prosilit, ac summota casside, parem sistens, suam protestationem emisit, causas metus exprimens, propter quas cum rege Carolo concertare metu conventurae ad pugnam multitudinis Gallicorum, asserit, sicut firmaverat, se non posset. Post emissam vero protestationem dictus Petrus circuit loci latera, et revolvit stationes, et spectacula cuncta prospectat, dicitque bajulo: "Dic, sodes, quorum eminentiores sunt sedes, quas cerno, quibusve sunt eae humiliores adscriptae, aut quae nobis sunt, et nostris militibus

[Page 386]

deputatae? singulariter precor enuclea, et Gallicorum circa nos artes edissere". Postquam igitur cum bajulo recensuit universa, cum jam astris fugientibus oriretur Lucifer, artem arte deludens, commeato bajulo, sublato ulterioris morae dispendio retrocessit.

CAP. XI BIS

Rex Franciae et rex Carolus Burdegalam veniunt, postea cum suis discedunt.

Post haec rex Franciae numerosa militia comitatus, et rex Carolus cum eodem circa tempus limitatum ad pugnam Burdegalam applicant, ignorantes adhuc Petri versutias, nihilque

de protestatione, vel adventu quomodolibet praesumentes. Postquam autem res deducta est in regum audientiam per balium, qui haec audiebant, versutiam Petri, aut suorum tum potius mirabantur industriam, nec credebant suorum cogitatum artem alicujus artis ingenio posse falli, dicente apostolo Petro: Conscientia laesa praesumit, quam sciverit nostrae mentis conceptus ordiri. Demum illusi, et spe voti frustrati, tamquam ii, qui telas araneas texuerant, die termini veniunt reges ad loca certaminis; rex vero Karolus cum centum suis electis ad pugnam, galea cristata deposita, stetit in medio spatii, expectans per meridiem, et plusquam etiam debuit expectare; sed, nemine in agonis loco ex parte altera comparente, turbatus campo discedit, et militum gallicorum soluta congerie, reges et alii quasi de tanta deceptione confusi, partes repetunt gallicanas. Jurato post haec illuso certamine, una partium pompose magnificentiam suae possibilitatis agonis in campo palavit, altera vero propter Gallicorum metum in eodem loco se clandestine praesentante. Petrus Aragonum jam tutus in propriis, qualiter a rege Franciae, indicente publice contra eum guerram, et bellum movente, ac copiosum exercitum congregare volente, valeat se tueri, animum ingenti cura sollicitat; cum hostibus tamen in regno denuo pugnat absens et inibi cum Gallicis sine praesentia sua bello decertat, et quem locis diversitas ab inimicis sejungit, quotidianae suorum insidiae praesentem exhibent hostibus bellatorem. Rex Karolus in Provinciam rediens, contractis mutuis, parat classem ingentem, ut, cedente hyeme, tempore veris regnum petat cum multitudine galearum, ibique cum extolio principis congregato Neapoli, et cum vassellis innumeris, quos tanta portus Brundisii statio conservabat, passagium contra Siculos immensa classium gentis infinitate praepotens exequatur.[Page 387]

Cap. XII

Princeps Neapolim petit.

Rege adhuc Carolo in Provincia, et Petro in Aragonia commorantibus, cum jam apud Nicoteram frustra et inaniter principis fatigarentur exercitus, princeps ipse, Nicotera dimissa, et comite Atrebatensi in partibus illis capitaneo substituto, venit versus Neapolim. Sed, antequam perveniat Neapolim, parlamentum apud Melfiam pro regni libertatibus celebrat generale, ubi postquam cum legato Papae et regniculis de ipsius libertatibus contractavit, demum quaedam capitula libertates hujusmodi, quas videbantur regnicolae flagitare, et quas quondam tempore felicitis regis Guillelmi servatas in regno fuisse rememorant, ad Sedem apostolicam destinavit, ut eadem Sedes, quae est universalis mater et domina, in qua precipue plenum obtinens dominatum, illas libertates interpretetur, declaret, corrigat, addat, vel minuat, et eas declaratas remittat, quibus regniculas vult gaudere. Sed nuntiis principis, et illorum de regno propterea venientibus ad Sedem praedictam, nulla in praedictis successit interpretatio, nec fuit aliqua declaratio subsecuta, sed omnino remansit suspensum negotium hujusmodi libertatum, ad quas videbatur principis ejusdem animus aspirare, ut in sua posset fidelitate regnicolas confovere.

CAP. XIII

Catalani et Messanenses invadunt regnum.

Interea Catalani et Messani, ad instantiam quorundam exulum de Scalea, quod est castrum utile iuxta mare, qui propter caussam homicidii

a terra ipsa fuerant relegati, ad eamdem terram tum Almogaverorum quantitatem transmittunt, qui conductu exulum praedictorum, volente una partium terrae, occupant illico terram ipsam, fugientibus ipsorum exulum inimicis. Ibi ergo cum Almogaveri partes illas Vallis Cratis, et Basilicatae, quibus est vicina Scalea coepissent discurrere ac hostili pede calcare, iustitarius Vallis Cratis contra terram et occupatores praefatos se direxit cum multis hominibus de contrata. Sed dum idem iustitarius quemdam fortem passum cum sua comitiva fatue pertransiret, ubi pedites praevalebant equitibus, Almogaveri de Scalea, qui semper loca petunt arcta quae miles equitare non possit, irruentes in eum, expugnaverunt ipsum propter artitudinem loci, et nonnullos de sui familiaribus occiderunt, fugantes et obsidentes eum in quodam manerio episcopi cassanensis.

Ex tunc sane veniente post diem e Sicilia in Scaleam comite Friderico Musca cum paucis equitibus, et pluribus pejoribus Almogaveris, adeo[Page 388]

Basilicatam potissime inceperunt repentinis discursibus molestare, quod per vim et metum, nec minus dolose, et arte, nonnulla illarum partium castra ceperunt, occupatorum bona convertentes in praedam. Civitatem ergo S. Marci de Valle Cratis, incolarum paucitate contempta, inibi omnibus spoliarent, et episcopum civitatis ejusdem, ac fere omnes incolas fugaverunt, et ecclesia Fratrum minorum pro ipsorum receptaculo hominum custodia munierunt. His insolenter discurrentibus, nobilis vir Rizzardus de Claromonte, qui terras suae baroniae habet in Basilicata, viriliter coepit resistere, et eorum discursibus obviare, ac decurtare passus eorum nocturnos; sed non potuit sibi adeo praecavere, quin personarum et rerum suarum ab eis damna reciperet graviora, non obstante nobilium illius contratae resistentia, et oppositione multorum. Non obstante dictorum resistentia et oppositione nobilium tota illa contrata, quae situata per colles, ac nemoribus antiquis opaca, Almogaverorum contagione conficitur, et maxime nocturnis insidiis lacessitur.

CAP. XIV

Romae tumultuatur.

Dum haec aguntur, Catalani et Siculi semper cogitant arte vel insidiis aut dolis terras principi fideles affligere, ac repentinis et inopinandis insultibus perturbare. Populus romanus occasione grassiae, seu victualium caristiae versus Capitolium contra Goffredum de Dracone vicarium regis in urbe, qui post Philippum de Lavena fuerat per principem ad urbis praedictae regimen destinatus, seditione facta, impetuose procedunt, et in plano Capitolii quadam die sabbati congregati, dure Capitolium repentinis insultibus pertingentes, ac finaliter occupantes, quemdam Joannem Cintii Malebranche militem, civem romanum, in eorum capitaneum erexerunt, et vicarium regis praedictum per menses duos cum suis officialibus in Capitolio, quasi captivum, curialiter tum absque injuria et arctatione aliqua tenuerunt. Verum dominus Papa, cui de negotiis regis Karoli et filiorum videtur spiritualis cura tamquam in propriis imminere, dubitans ne populus romanus praedictus, cui sicut et aliis populis seditione commotis aliquem dominum evocarent, domini Henrici ad haec facta proterva rememorans, quem in simili seditione populus ad urbis ejusdem regimen postularat, sollicite studuit tantae factionis

obviare principiis, ac ne rebellionis hujusmodi contagio suo morbus incaleat, medicinae remedium adhibere. Sicque post trium cardinalium destinationem ad urbem, praeter varios praecedentes tractatus, populo seditioso pacato, hanc ventum est ad concordiam: ut duo de civibus urbis per[Page 389]

dominum Papam senatores fiant, capitaneo praedicto nihilominus usque ad annum in administratione officii solummodo ad opus grassiae remanente, quem senatoris nomen pro Papa tantum, non pro rege Karolo communiter habere volebant, quia post resumptum senatus officium tres vicarios successive, secundum primo, et tertium secundo pejorem, ad ipsius populi regimen destinavit, per quos urbis fere potentia et dignitas est eversa, cum fuerint partiales, et justitiae stateram nequaquam manibus appendentes, male terram rexerint, et multa ipsius urbis discrimina in eorum regiminibus procurarint.

CAP. XV

De navali pugna ad Neapolim. Princeps captivus factus est.

Postmodum Princeps venit, Apulia dimissa, Neapolim, et triginta galeas per Principatum et Terram Laboris jubet armari, et apud Neapolim convenire. Interea Catalani sane et Siculi armant Messanae XI galeas, et ad vexandum terras Principatus et Terrae Laboris, quae sub rege Karolo et Principis fidelitate vivebant, unanimiter accinguntur; et ad haec potissime intendentes, discurrunt remis trahentibus omnia lictora, quaecumque sunt usque Neapolim, et duas etiam parvas insulas, quae sunt in nomine Principatus et Terrae Laboris, videlicet Caprariam, et Isclam, quae est potissime vino graeco faecunda, suis hostibus invisibilibus vegetationibus non dimittunt; terras debiles juxta littora ipsa sitas gravibus jacturis afficiunt, et quos tam cito bellorum insultibus habere diffidunt, pecunia extracta revendunt. Homines enim ipsarum terrarum metu vinearum, et arborum, ac aliarum rerum, quas habent extra terras in campis, quaslibet eis pecuniarum quantitates ultronei exhibebant, ne ipsorum possessio nautarum manu improba vastaretur. Venit ergo extolium Syculorum, post visitatas ordine suo marinarum terras, ad Bajas sub praesidatu Rogerii de Laurea ipsius extolii admirati, duasque galeas Principis, de Gajeta remigantes Neapolim, juncto nomine primordialiter apprehendit. Princeps autem, audito Neapoli, quod Syculorum armata illuc superbe tendebat, tanta non passus opprobria, tum XXVIII galeas paraverat, praeter illas duas, quas manus absorbuerat catalana, de quibus XX erant armatae, supstantibus de Terra Laboris et Principatus. Verum, quia boni confortatoris caput dolorem non sentit in altero, multi suasores, qui ex animositate minus tum provide loquebantur, aut ut non crederentur sua pusillanimitate pavere, volentes videri apud Principem, ac cupientes credi, quod parati sunt in omnem casum ire pro Principe, suggerunt, et suadent, quod tota militia Principis galeas ascendat et marino certamine[Page 390]

dimicet cum de prope inimicis. Ascendunt igitur de Neapoli et de Salerno nonnulli milites, et servientes armigeri, et nobiles cum Gallicis et Latinis galeas in neapolitano portu remis armatas et nautis; cum ipsis quoque multitudo gallicorum procerum, et aliorum Principi assistentium, quibus in mari bellorum exercitium nullum erat, sed neque illos experientia fecerat bellatores; et versus hostes,

qui, Bajarum statione relictā, lictora Crip̄tae maris Virgilii quondam arte cavatae in montibus navigabant, remorum impulsibus proras vertunt. Quidam autem proceres gallici, et comes etiam Acerrarum, quem Princeps novae dilectionis fovebat amplexu, postquam jam galeas versus hostes intuerentur esse directitias, ajunt PrinPrincipi forsitan bona fide: "Domine, tutum est, quod vos personaliter vestram debeatis intrare galeam, non tantum quod ipsa galea vestra decertet, sed ut gentem vestram animare possitis; gens quippe nostra, si personam vestram cum eis marino discrimine expositam fore conspexerint, sibi propinquam, cum majori pugnabunt animo, et erubescunt talia facere, quae ad utilitatem personae valeat computare. Ascendamus ergo, domine, et nos omnes vobiscum, nec vos hostes timere potestis; nam habetis terram, et nunquam possunt esse circa galeam vestram hostium tot galeae, quin eis invitis, et remigantibus, et vos et nos, cum voluerimus, redire possimus terram, etsi omnis galeae adversae vestram galeam proris obsedissent in girum; praeterea, domine, solum nomen personae vestrae perterrebit valide inimicos, nostrosque plurimum confortabit". Statim igitur Princeps electos milites, qui cum eo erant, in unum glomerat, statimque concurrit cum sociis militibus ad galeam, furiata mente disponens se in hostium agmen injicere peritum; subvenit enim pulchrum fore sub armis extinguī. Cum autem legatus Papae praedictus milites gallicos cum Principe consortes cerneret audere in marina praelia, quod ignorant ipsorum animos ardere ad bella, quos forsitan furor praecipitabat et ira, vidit Principem, juvenilibus armis assumptis, quamquam futuri fati nescius, defluentibus tamen ad ora lacrimis, ait: "O juvenis sine prudentia paterna relicte, frustra est tibi cupido, ut audeas in haec bella: quid ergo furis, aut quis dolor excitat indomitas tuas iras hodie? Tali auxilio non est opus, instans enim tempus nequaquam defensoribus istis eget; etiamsi rex pater tuus adesset, in mari cum hostibus non pugnaret. Quo ergo ruis, quae mens tam dira miserrime te his cingi armis impellit? Praecipimus ad haec tibi sub anathematis poena, ut stes hic, nilque horum attentes: nam esto, quod casu adverso tuos omnes praesentis belli fatis amittas, te tantum superstite, multa bona fierint poterunt, quae placebunt, et tu alia poteris audere majora". Princeps autem Gallicorum, pesti futurae devotus,[Page 391]

nequit expleri mente, cujus inquam animo ex monitione legati furor additur, et voluntas in praelia inardescit, sed nec legati praecepta plangentis exaudivit. Cum autem nihil sit rationis in armis, nec mora, Princeps infelix prope castrum, cui ibi principissa et filii morabantur, altam galeae puppem furibundus ascendit, huic se addunt socios, et ejus lateri glomerantur Ranoldus, Galardus, Standardus, comes Acerrarum, et frater J. de Lagonessa, qui admirati vicibus fungebatur, et tota electa militia Gallicorum, quam pater in ejus dimiserat comitivam. Igitur in distantia IV leucarum a terra, jungunt se galeae contrariae, aliae aliarum proris percutiunt latera, et uteros impellendo; sed heu, quia numero praevalet ars, et experientia semper vincit, regnicolae sane, relictis Gallicorum galeis, abscedunt bello, et suorum in faucibus hostium caterva dimissa, vertunt proras ad terram. Gallici post haec adversariis caeco Marte resistunt: casus enim nescia stat Gallicorum

acies, coruscantibus stricta mucronibus,
necem subire parata cogitans, quod, si victi fuerint,
nulla sit eis salus, nullaque spes adveniat
sperandae salutis. Consequuntur ergo Principis
galeam soli Gallici, contra quos statim ex adverso
saxa volant et lanceae, ac sagittae, vasa
Siculorum igne plena pennifero emittuntur in
Gallicos, franguntur hinc inde remi, et laxantur
compages laterum galearum advertuntur
prorae, ac galeae Gallicorum frequenter exhibent
undis latus. Nullum genus telorum cessat
interea. Sed, sicut strident silvae confligentibus
ventis adversis, aeris facto turbine, sic arma
mutuis ictibus crepitant, ac adeo armorum tinnitus,
et maris sonitus, remorum spumantibus
impulsibus, vocumque clamores feriunt aera,
quod dubius omnium sonus aspicientium de
terra plurimum fatigabat auditum, et coruscantes
mucrones illorum disgregative reverberant.
Catalani, ad haec, et Siculi, qui jam non
minus dolis, quam armis vincere didicerant,
ut, facti jam victores, bellum vincendo celeriter
valeant expedire, cum non possent quantumcumque
plures numero gallicum exterminare
vigorem consideratione mortis, ignem accensum,
vasa figuli, solpilas, et caccabos terreos plenos
sebo, et saponis artificeata mistura, jactabant
ad superiores Gallicorum tabulas galearum, ad
hoc videlicet, ut, pedes gallici, talia inexperti
certamina, lapsu liquoris hujusmodi lubricae
laberentur, nec ad defensionem possent stare
Gallici, si defluentibus pedibus aut intus
ruerent, vel undas fluerent in nigras.....
altera quidem figulorum vasa jactabant calce
pulverulenta completa, quam unda nulla tetigerat,
ut Gallicorum visus calcis hujusmodi

[Page 392]

volatili pulvere tenebrescerent, ne viderent.
Sed, quantumcumque Catalani et Syculi numero
et arte praevalerent, multorumque corpora dejecta
ferro pontus excipiat, non tantum soli Gallici
moriuntur, frequenter enim victis in praecordia
redit virtus, qua concidunt et victores.
Verum ex parte adversa quamplures galeae solam
galeam Principis postulabant, propter quod
multi etiam telis oppositis obsiderunt, et taliter
nisi sunt expugnare. A: A: A: Princeps, nec
labentem in casu tuo magna praeter morem gallicum
pietas te protexit, omnes enim jam galeae
hostium te circumdant, te solum expetunt,
qui jam tenent alios compraeheos.
Occupatur igitur prora galeae Principis impugnatione
durissima, et hostes cum Gallicis receptis,
et glomeratis in puppe, manuali pugna
concertant; quotquot manus R. Galiardi attingere
poterat, uno in mare demergebat impulsu, sicque
gladius suus aliquem contingebat, non expediebat
reiterare ictum in hominem vulneratum,
unicus enim unius ictus unius sufficiebat in necem.
Interdum autem cum puppis galeae Principis,
ubi cum eo tot electi socii se reduxerant, Catalanorum
expugnari non posset insultibus, pro
eo quod in eo plures erant strenui Gallici viribus
et animo sic potentes, quod eorum quilibet, dummodo
si maris usus et experientia suffecisset, ad
domandum et ad subangendum singulos singulariter
unius galeae viros, more nautarum, totamque
catervam sufficere poterat, et debebat, duo
ex Catalanis, qui flatum didicerant, velut pisces,
diu sine respiratione tenere sub aquis, ad instar
mergorum permergentium se in mare, galeam
Principis student sub salo per latera terebrare,
alii vero per portam in fundum galeae descendunt,
crebrisque bipennibus instant tabulas medias
certatim eruere. Evulsis igitur tabulis, et

utero terebrato, dum aquae moles, qua galea Principis continuis replebatur, galeam ipsam traheret in profundum, viderentque prudentes milites gallici proram et puppem deprimi, ac pontus plus solito proprius propriari, R. Galiardus clamat ad Principem: "Domine, jam ecce morimur indefensi, animus aut vires vestrae de cetero parum valent, nam maris mergimur in profundum. Tolerabilius est ergo, ut nos manus hostium apprehendat, qui vos vivos forsitan conservabunt, quam vos pontus habeat ac demergat. Petamus igitur in casu visibilis mortis veniam, cui refragari non postest; hii ideo nos mergi procurant, quia nos contra eos jam viriliter defensamus, nobis ergo bello cadentibus, et non resistentibus eis, mortis horribilis veniam indulgebunt". Clamat ex adverso ad hostes: "Miserescite, nam quod petitis, hic habetis, hic est Princeps, hic est flos militiae gallicae, jam totius guerraee votum, ut videlicet Gallicis praevaleatis, ac regem habeatis,[Page 393]

pro vobis prospere consumatum". Mitescunt ultro igitur Catalani, et petentibus veniam donant vitam, complexantur votive Principem, et electos milites gallicos reddentes arma constringunt; belloque finito, galeae cum persona Principis et electis suis remanent in mari captae per hostes, fugientibus reliquis, quarum regnicolae duces erant.

Cumque uxor Principis, quae scopulum castris conscendens omnem in pelago petebat late perspectum, et legatus etiam juxta castrum ipsum prope littus orationibus insidens, pro salute Principis et suorum duplices frequenter ad sidera palmas tendens, cernunt classem Principis aequore toto disiectam, castrum interius impletur gemitu, ac tumultu misero commiscetur, ac aedes inibi concavae in altis scopulis saxatis effossae femineis plangoribus resonant, et mestuosis ululatibus reddunt sonos. Mulieres enim quae Principissam comitabantur in castris, circumstantes, suas evellunt unguibus facies, et contundunt pectora crebris pugnis. Legatus interea captionem Principis, et Gallicorum exterminium mestuose conqueritur, et lucubriter lamentatur. Sed usque ad noctem dum Neapoli Latini et Gallici longis sermonibus requiruntur admixti, Principissa et legatus inter spem et metum de Principis statu dubii, an eum in manibus hostium vivere credant, an extrema crudeliter fore passum, agique sub aquis, dubia mente revolvunt cum lacrimis et dolore.

CAP. XVI

PRINCIPISSA RESPICIT CONTINUE MARE.

Principissa autem non faciem toto die illo divertit ab aequore, ad locum aspiciens maxime, ubi classibus fuerat dimicatum, et perspectans anxie, si quem in mare posset, aut aliquos remigantes ad terram, aut arma Principis in aliqua celsarum puppium recognoscere; sed, postquam jam certa reddita est de Principis captione, tristis valde, ac lacrimis stillantibus ora diffusa, casum conjugis lamentatur, ad Deum sua lamenta dirigens in haec verba: "O qui regis genus humanum aeternis imperiis et creaturis caelestibus dominaris, quique terras omnem potentiam, superbos deprimis, et humiles confoves; quid maritus meus committere in tua numina potuit, ut eum tam cito tantae infelicitatis infortunium apprehendat? Ecce nunc gentem gallicam, tot casibus infelicibus hactenus male actam, eadem fortuna prosequitur, imo ultimum infortunium jam confundit".

Dum haec igitur secum voce lugubri maestuosius
repetebat suspiriis, ecce duae galeae triumphantium
hostium cum litteris Principis ad castrum;[Page 394]

quae transmissae litteras huiusmodi Principissae
praesentabant, in quibus mandabatur,
quod filia quondam Manfredi, Beatrix nomine,
quam XX annis arctitudo regii carceris educarat,
ipsarum litterarum petitionibus debeat assignari.
Petunt ergo domicellam forma respectabili
et facie amoena decoram illico sibi tradi,
quam Princeps, uti pretendebat, pro custodia sui
corporis postulabat; alioquin comminati sunt
nuntii, quod nisi castellanus et principissa statim
dictam domicellam eis liberaliter, ut mandatur,
assignent, immediate post eorum a castro discessum
Principem capite mutilabunt. Redditur tandem
eis dicta Beatrix et nomine beata, quae, post
tanti squalorem carceris, post desperationem omnis
fortunae secundae, votivae libertati donatur,
et restituitur pristinae libertati. Catalani post
haec, tam carissima capta praeda tantorum et
tot procerum gallicorum, ac de regno nobilium,
redeunt Messanam cum laetitiae júbilo, cum tropaeo
clarissimo, et triumpho glorifico fortis victoriae
laureati, velut illi, quibus euntibus ad
venandum geminata praeter cogitatum praeda
in captura forte concurrat, et illam demum referunt,
quam numquam capere cogitarunt. applicantibus
ergo eis quietis ad portum, juvenus
messanensis utriusque generis studio visendi
Principem, et Gallicos, quasi prodigia, ruit undique
ad littora circumfusa, et dum nonnulli,
prout quilibet potentior erat in populo, captis
nitebantur illudere, communis et omnium vox
clamosa erat: " Qui nos credebant sola furia absorbere,
modo in nostra sunt potestate. En qui
bellum cum gente nostra voluerunt marini certaminis
attentare!" Alius clamat: "Unde eos quis
docuit in mari Gallicos decertare? nonne omnes
fuerunt dementes, et stolidi; nonne Principis
assumpsit caput juvenilis insania, quando
cogitavit, se belli navalis discriminibus immiscere?"
Alii clamabant: "Cum quibus pugnaverunt
stolidi? cum nautis, cum Catalanis, cum
nudis, cum excalcatis, et cum iis, quibus modica
est suppellex, parum aut nihil de vita curantibus
et de morte!" Hiis verbis Messanenses
captis in facie Principis illudebant.
Princeps autem in medio multitudinis Gallicorum
habitum exutus existens;..... eidem
Petrus Aragonum indumenta catalana concesserat,
circumspicit rigens agmina vassallorum,
intuetur hostes debaccatos tanta victoria, et tabescit.
Post haec uxor praedicti principis victores
honorat, et de hiis, quae strenui egerant, grates
refert, dicens: "Estis fideles, qui nobis desideratam
nostram revehitis, ut patris nostri regis
Manfredi, bonae memoriae, ipsius posteritatis
stipes et radix aeternaliter conservetur. Quae
vobis digna praemia de tanta gratitudine persolvemus?
et ubi justa retributio meriti, ubi
compensatio digna mercedis? numquam beneficii
obliviscatur accepti se memoriter teneat[Page 395]

quidquid ad praesens pro tot ausibus meruistis".
Post haec subito infanda vox populi messanensis
aera tumultuose reverberat: "Moriatur Princeps,
et Gallici". Princeps autem ad eos, qui
circumstant, ingemens ait: "A me protinus inoffensi,
quid de persona hac immeritas penes
vos poenas cum cruore deposcitis? Non enim
mea opera vos laeserunt, sed studia mea semper
audistis ad pacem tendere, non ad guerram,
et ad vestrorum gravaminum allevationem

directa; nihil unquam grave factum vobis audivi, quod mihi plurimum displiceret". Hoc ergo Principis gemitu compressi sunt animi singulorum adstantium, statimque impetus omnis cessat, et ajunt sibi: "Absit, domine Princeps, quod persona vestra taliter moriatur; pro certo non sic moriemini: deponite ergo metum, custodimini velut hostis". Deposita igitur formidine, securus in anima cum victoribus hostibus Princeps fatur.

In die autem captionis infandae Principis, fuit Neapoli quaedam hospitia Gallicorum rimantur exacte, ac eorum si qua possunt invenire diripiunt spolia, et aliquos interimunt, imo infinitos, Gallicos sane, quos hactenus tela nulla movebant, nec terrebant hostes aliqui, quantumvis ex adverso forent numero congregati, quique nulla dudum hostilitatis arma consueverant formidare, nunc aura sola perterret, ac suspensos et timentes excitat omnis sonus, sicque perterriti extra terram se glomerant equites forte quingenti, nescientes quid agant, aut quo tendant, sive fugiant extra regnum, aut in Calabriam ad comitem Atrabatensem, agentem apud castrum Montis Leonis, diffugio continuato procedunt. Legatus ad haec, et nobiles de Neapoli, mittunt ad Gallicos timescentes, ut ad terram redeant, ubi eos asserunt quemque timere non posse, maxime si omnes se ducant in domibus circum castrum Capuanae, ubi, sicut ajunt, si totam universitatem terrae contra eos contigerit congregari, quidquam non poterant metuere: significant etiam dictis Gallicis legatus, et nobiles memorati, quod etiam in iis concitationibus populi non oporteret eos timentium assumere animos, vel pavere, quia contra hujusmodi populum stolidum concitatum omnes praedicti nobiles cum ipsis Gallicis volunt esse.

CAP. XVII

REX CAROLUS VENIT CAJETAM, CAPTO PRINCIPE.

Verum ad haec Catalanis in littoribus Principatus de tam gloriosa successione grassantibus, rex Carolus, captionis filialis ignarus, cum XLII vassellis decenter armatis de Provincia rediens Gajetam applicuit: ibi sane cum jam[Page 396]

hujusmodi captio fama foret alipede promulgata, civitas ipsa Gajetae, quae occasione quorundam suorum civium exulum erat seditiosae rebellionis vicina, rege praedicto non sine omnium stupore ac admiratione multorum subito applicante, statim excogitatae infidelitatis adducto rancore fragilis sui status ambiguitate fidei robur assumpsit, ubi primo regi dolendo captio filialis innotuit. Postquam ergo vox tam maesta regias aures inibi percussit, illico rex obstupuit, et per senilia ossa gelidus tremor irrepsit, certificatus debellatus ab hostibus ducebatur, solus se reducit in partem, similis factus laetargicis, quos subita sensualitate membrorum tabescentibus destituta.. Rex in agonia cogitationum alternarum existens, prolixius cogitabat. Subveniebat enim sibi utile posse fore hostium vestigia insequi usque Messanam, donec aut filium a manibus inimicorum victor educeret, aut pari sorte insontis debellationem filii coaequaret. Sed cum jam finaliter sibi videretur, quod iter continuaret usque Neapolim, ibique de passagio contra Syculos ordinet generali, quoddam in se ipso palliatum solamen admittens, et absumptam ultro consolationem spiritibus laesis ira pendens, quamquam omnis in Principe cari stet cura parentis, facta tamen Principis tamquam juvenis

regia voce detestans, non plus de ipsius captione,
quam de unius amissione stolii se curare
dicebat: nihilominus tum de duobus liberis
in vita sua sic perditis, altero quondam naturaliter
obeunte, altero de ignoto sub hostili potestate
traducto, et ad locum, quem nescit, in altitudinem
deportato, compresso vocis murmure,
lamentatur, ac frequenter graves ab imo
pectore luctus educens, ultro flens visus, et auditus
exprimere maestas voces, secum tacitus repetebat:
CAP.

XVIII

LAMENTATIO REGIS CAROLI.

"O Rex magne, rex regum, et Dominus dominantium,
quem das de tot laboribus nobis
finem? Hiccinne pietatis est honor? haeccinne divinitatis
praemiatio, ut labores innumeros tali
compensatione concludas? sic nos in sceptrum
reponis? sic concedisne nostrae dignitatis fascibus
repotiri?" Sub iis laborans lamentis, venit
Neapolim mestuosus, de foecunda tantum
Principis sobole ad statum suae posterioritatis
quodam adhibito consolationis moderamine contentando,
statim ergo urgenti sollicitudine ad
passagium Siciliae ardentem aspirans, disposuit
personaliter girando Syciliam Brunduxium navigare,
ut ibi secum alio suo majori navigio
jungeret, ac proinde in Syciliam transfretaret.
Sed tandem usus consilio saniori, LXIV galeas
de Neapoli sub duobus ammiratis, uno provinciali,[Page 397]

et altero latino, jubet Siciliam remigando
girari, ipseque per terram propere pergit
Brunduxium, et extolium vascellorum, quod
ibi erat, facit otius et diligenter armari, disponens,
quod in plagia capiti Bruzani, seu
alibi per Calabriam ex parte maris Adriani,
utrumque simul extolium jungeretur.
Post haec rex ipse, dimisso Brunduxio, et
vascellis ad iter expositis, versus civitatem Reginam,
quam hostibus quondam sponte dimiserat,
per terram cum exercitu copioso procedit,
pro eo quod civitas, mari medio, Scillae appropinquat,
credens statim terram ipsam bello saltem
evincere, ut in ea conveniens multitudo recolligeretur
exercitus, et deinde vicissim gentes,
per totam fere Italiam auxiliatrici conventionem
collectae, possent in vascellis in Siciliam ad
locum videlicet, ubi rex terram reciperet, liberius
transportari.

CAP. XIX

EXTOLIUM REGIS VADIT GIRANDO SICILIAM.

Interea extolium galearum, quod pridie excesserat
Neapoli, circuit navigando Siciliam,
incipiens a mari Tirreno per Barbariam, Rosam,
et per meridionalem plagam transiens, rediit
versus orientem ad mare Adrianum. Hoc sane
galearum extolium navem quamdam Catalanorum
sibi casualiter obviam occupavit, quae versus
Pisas pleno velo navigans tendere videbatur;
Catalanos, inquam, inventos in ea tradidit in
consumptionem, et cibum maris, et escam piscium,
quosdam vero Pisanos et duos Romanos
servavit illaesos, merces seu mercimonia condens,
et stipans galearum suarum in alvo, et navem
terebratam per latera, in fundo dimittens aequoris
in abissu: post navim vero captam quamplures
in Sicilia per littora et per plagias variis
et damnosis jacturis affecit. Tandem post giratam
Siciliam advenit vascellorum extolium usque
Messanam, ibique in aditu portus, qui erat catenae
repagulo conservatus se aliquandiu adversariis
ostentavit.

Deinde fatigatus longo itinere apud plagiam
Cutronensem cum alio extolio de Brundusio veniente

se jungit, ibique victualia recentia sumit,
ac superstantes aliquantulum conquiescunt.

CAP. XX

Rex Karolus Regium civitatem obsidet.

Hoc est profecto finaliter ex praedictis sumtuosis
apparatibus consecutum, quod rex civitatem
Reginam personaliter dura obsidione circumdans
per terram, quippe durissime per mare
convenientibus ibi suis ingentibus classibus
habentibus CC magnorum corpora vascellorum[Page 398]

terram ipsam urgentissime angustiauit. Sane
non est memoria, quod a tempore quo magna
Graecia contra Trojanam civitatem classicum
bellum transvexit, quisquam rex usquam tam
copiosum vascellorum numerum, tantarum virium
ingentibus compositum classibus, adunasset.
Verum civitatem praedictam, quam Catalani
per muros et Siculi laboriosis vigiliis defendebant,
nullis potuit insultibus rehabere: sic
dum quondam tenere potuit illam, noluit; cum
autem ipsam sub quadam quondam negligentia
parvipensam voluit postmodum rehabere, nequivit;
sicque sumptuosius laboribus et gazzis innumeris
effusis, frustra suo situ reliquit. Fatigatur
ergo rex et totus exercitus ibi valde;
multique inibi intrinsecorum missilibus in ipsis
frequenter violentis insultibus sauciati, vitam
cum sanguine dimiserunt; Siculi autem, qui
quondam audito quod tantus exercitus transfretaturus
advenerat, multa erant trepidatione
confecti, imo quasi jam cogitaverant propterea
regi venturo statim et praecise colla submittere;
postquam jam cognoverunt quod rex ipse in
vastatione civitatis Reginae converterat omnes
vires, quas concesserat contra eos, quodque terram
ipsam muris et situ debilem, nullis insultibus,
nullis violentiis habere poterat, vel terrore,
ipsius deinceps parvipendere caeperunt exfortia,
et quod Gallicos offenderant graviter ac
de temerariis suorum excessibus metuebant ultoria
violentia compuniri, viribus resistendi, et
Gallicos gravius offendendi induratis voluntatibus
animantur.

Postquam jam in obsidione Regina omnis fatigatus
est absque commoditate conventus, et
quod tota Calabria, cujus opes, ut ita loquar,
quadam ventris voragine inattenuata remanens
saeva fames adeo minuerat, quod totum reliquum
tantarum gentium confluentiae, nisi de Apulia
subveniretur multitudini non valebat,
longo temporis tractu victualibus erat exausta
..... exercitus ad tam copiosum
passagium requirebat ex tunc temporis, tot sumptibus
dispendiose consumptis, passagio supersedere
persuadet, fuit et huius rei causa, quae
vota volentium transfretare invite suspendit,
quod Princeps, sicut debuit facere, victualia fieri
quadam lentitudine non curavit, quibus pro
nautis maxime, cum venter nescit esse jejunos,
indigebat plurimum regius apparatus.

Messani ergo et Catalani cum cognovissent firmiter
regium exercitum jam laboriose solutum,
quodque rex Carolus in illa obsidione suum nimium
fatigaret exercitum, tum etiam quia tantae
multitudini diu victualia subveniri non poterant,
anno illo non posset, instante jam autumnali tempore,
transfretare; omnes vassellos, quos habebant
in portu, post grandis deliberationem consilii armaverunt,
ex eo maxime contra classes regias animum
assumentes, quod illis diebus Petrus de Aragonia
XV galeas armatas bellicosa gente transmiserat[Page 399]

in subsidium Siculorum, propter quod
deliberaverunt, si navigia regis offendere aliter

non valerent, quod in ultimi caudam navigii simul irruerent, ac posteriores galeas congregarentur insultibus, et cum vascellis ultimis decertarent. Sicque LIV galeis in summa ad eundem versus Regium contra hostes accinctis in portu, Rogerius de Laurea pro Petro de Aragonia Siciliae admiratus, nautarum, et super sallientium consilio convocato in platea Sancti Johannis Hyerosolimitani, ubi singuli qui convenerant conticebant, et arrectis auribus morabantur intenti, hoc sermone convenientium animat animos, vires excitat singulorum:

CAP. XXI

PARLAMENTUM ROGERII DE LAUREA.

"De duplici natione tantum sumus gentes unanimes hic collectae, quas nec decipi credimur; unus unit contra hostes, affectus par sollicitat, et idem animus animat in eosdem, et quamquam non sit eadem lingua nostra, vel natio, negotium, quod agimus, est commune, nec impariter tangens quemquam. Nos quidem, domini Catalani, pro domina nostra justitia vindicanda, vos autem Siculi, pro libertate vestra defendenda certamus. Ego etsi, sicut vos scitis, a tempore bonae memoriae regis nostri in Aragonia fueram educatus, et Catalanorum moribus enutritus, sum tamen regnicola natione, pari affectione vobiscum regni volens ingenuitatis antiquae compendia promovere. Gentes autem ad unum simul in multitudine tanta congestae, quas non minus discorditer sejungit animus et voluntas, quam pluralis differentia nationis, sicut sunt pluralium nationum, ita contrariorum propositorum et alternorum votorum, nec dubium, creduntur.

Hoc ergo pro eo disserere nobiscum solerti investigatione conemur, et alternativo suscitemus sermone, quae sunt istae gentes adversae ac de eis formidare possimus. Inter has quidem gentes sunt Galli, qui praesunt aliis, quibus nulla inest ars marini certaminis, sed nec Post hos Provinciales, qui etsi artem maris et usum diuturnitate temporis habeant, eorum tamen vires scimus et animos, qui eos pridie apud Maltam, et dudum in locis pluribus inito bello probavimus. Sunt etiam inter hos regnicolae, qui exercitum Gallicorum sequuntur inviti, imo tracti et coacti ut plurimum contra nos veniunt, nec, ut credo, vobiscum voluntarie pugnabunt; eorum enim animus unus, et idem, quos offensionis gallicae gladius pertransivit. Reliqui autem aut Tusci sunt, vel Lombardi, quos civitates Italiae sub stipendiis ad tempus datis ad preces Principis destinarunt. Inter hos autem si quis est, cui mater ipsa discretio suffragatur, nec

[Page 400]

nos verisimiliter, nec alios libenter offendit; sciunt enim Itali, quod gentem latinam offensare non quaerimus, sed nec Latinos, quos dum victrices manus nostrae tetro bello maris simul cum Gallicis evicerunt, et ceperunt triumphabiliter, sicut scitis, detinere volumus captos, imo venia data dimisimus liberos. Alii vero, si qui sunt, parum aut nihil sub armis in mari contra nos esse potuerunt valituri. Quid ergo dicitis? Ego quidem protinus disposui statim in galeas regis Caroli irruere, si velitis".

CAP. XXII

Siculi et Catalani Calabriam petunt in regem Carolum pugnaturi.

Exoritur ergo tumultuosus congregatae multitudinis clamor validus, dicto Rogerio suum terminante sermonem, clamant confuse: "Volumus

pugnam, eamus versus hostes"; et cum iis confusis clamoribus, jussu non expectato majoris, pergunt propere ad galeas, et introeuntibus omnibus subsequenter, solus impetus et tumultus galeas educit. Vertunt igitur versus Regium proras altas, ibi enim credebatur in plagia totum regis Caroli navigium reperire; verum cum jam forent in medio Fari, ubi aquae currentes dominantur et vortices, suasque ibi naturaliter vires exercent quidam ex comitis galearum, quos pridie Petrus de Aragonia destinarat ad admiratum, alta voce proclamat: "Subsistite, viri, subsistite, deponite vela, remosque comprimite". Omnes ergo, remis compressis, velisque depositis, substiterunt, et ait dictus comitus: "Nonne videtis, domini comiti, quod ventus et aquae decursus nos quantumcumque jam contrarium renitentes ad terram referunt, ubi est adhuc totus exercitus Gallicorum? nonne videtis, quod, si casu fortuito viribus venti portemur ad terram, velut naufragi hostium moriemur in manibus? " Confestim ergo versus Catonam revertunt proras, datis hostibus puppibus, et quia Messanenenses ad spolia illorum de Nicotera suspirabant anxie, ipsorumque sanguinem sitiabant, pro eo quod ibi denuo se Gallicorum militia receptabat, clamant nautae, clamant et alii superstantes: "Ad Nicoteram, ad Nicoteram". Classibus igitur regis Karoli, dimissis Reginis littoribus, reciprocantibus ad loca retrograda, et rege cum toto exercitu repetente Catonam, ac demum Brundusium redeunte, pergunt Messani et Catalani Nicoteram, et antequam transtra dimittant ad littora, ut terram recipiant, comes Petrus de Catansario, qui ad custodiam ipsius terrae remanserat, cum non haberet illam hominum comitivam, cum qua terram ipsam possit a supervenientium hostium aggressibus defensare, sua in mulis arnesia farcinat, ut, dimissa terra in descensu ipsorum hostium, fugam petat.[Page 401]

Syculis ergo et Catalanis inibi petentibus aridam, comes Petrus praedictus, et omnes illius terrae incolae, hostibus derelictis exuviis, ad locorum tutamina per devia nota diffugiunt, et apud Montem Leonis et Miletum praecipue Nicoterini sub extremae paupertatis habitu se receptant. Intranant igitur libere terram solam Syculi et Catalani praedicti, et singula dirigunt spolia, de quibus votive galeas onustant, et vacua fortium galearum. Cum autem in tarsianatu Nicoterae fabricato quondam per Principem forent octo ingentia corpora vascellorum, quos dictus comes Petrus, hostium adventum praesentiens venturorum, evulsis a lateribus quibusdam tabulis, nec illos hostes praedicti de tarsianatu ad mare contraherent, Messanamque conducerent, fecerat per partes usquequaque confringi, hostes praedicti post stipata spolia, post multas Nicoterinorum exuvias in alto praefatos octo vascellos, quos secum transvehere non valebant, igne supposito concremant, multasque domos ipsius terrae nihilominus ruina et incendio vastaverunt, ut terra praedicta in vastatione ac in solitudine remaneret, quae quondam facta erat quasi nidus et receptaculum Gallicorum. Et quia in illa tota dioecesi milites non remanserant gallici, seu alii defensores, cum comes Atrabatensis adhuc esset cum rege in contrata Squillacii et Cutronae, homines fere omnes illius contratae assumpserant animum rebellandi, imo jam metu hostium, qui Nicoteram sine pietate tractaverant, vexilla et bannerias sub signis dictorum hostium cogitaverant fabricare, sicque duo fratres de domo Lactariorum, natione

Calabri, singulos bonos viros de terris vicinis
inibi ad rebellandum contra Gallicos, et ad recipiendum
Almogaveros sagaci studio excitarant.
Cumque Mileti, et Tropeae civitates, Montis
Leonis, et aliarum vicinorum locorum castra
propter Gallicorum absentiam, hostiumque pavorem
deberent conceptae rebellionis spiritum
propalare; comes Atrabatensis cum solita equitum
comitiva versus Montem Leonis reditum properans,
applicuit, propter quod nonnullis terris
hujusmodi vana proposita dilationis moderantia
temperantibus, sola civitas Tropeae, praefatis
Lactariis operantibus, rebellavit, timens
forsitan praeteritam desolationem Nicoterae,
quae timorem similiter, nec immerito, aliis vicinis
terrīs incusserat positīs juxta mare.
Veniunt ergo Tropeam pauci Almogaveri tantum
pro confortatione rebellium, nec tum possunt
consuetis discursibus contratam inibi visitare,
quia comes Atrabatensis apud Montem Leonis
celeriter veniens, frequenti repetitione casalium
de tropeensi dioecesi Almogaverorum ostinata
vestigia decertavit: imo ipsa casalia cum
militibus suis nonnunquam hostiliter visitans,
tanta ex ipsis casalibus conservavit frumenta,
terreneis celata sub foveis, quod famis penuriam
illius contratae, qua gens gallica, et alia
in Monte Leonis conveniens fugitiva, et pro[Page 402]

fuga relicto proprio incolatu, praecipue premebatur,
multa victualium abundantia plusquam sex
mensibus expugnavit: nam ubi exercitus in loco
conveniēns suae de bonis hostium novit indigentiae
providere, vix in contrata potest edacis famis
importanda penuria imminere.

CAP. XXIII

LANGUORES KAROLI.

Rex autem, quem languor quartanae febris
..... praeteriti languoris reliquiis molestabat,
Brundusium cum toto navigio remeat, non minus
melancolico humore laborans, quam febris.
Hujus sane parosismus febris non adeo fuisset
ad onus, si tantorum adversitate factorum
contra totius sollicitudinis spem non fuisset affectus.
Sed multa erant, quae compellebant eum
corporaliter et mentaliter infirmari; scilicet labor
itineris, carcer Principis, et suorum fatigatio
proximae obsidionis Reginae, cura recuperandae
terrae deperditae, anxietas ulciscendi
non solum in hostes, quorum nondum faciem
videre voluerat, sed etiam in rebelles; defectus
etiam pecuniae, pro tam grandi stipendiando
exercitu; amissio quoque multarum expensarum
pro apparatibus initiati passagii, non sine gravi
rerum et personarum dispendio consumptarum,
contractus post haec mutuorum in Francia
et Italia in non modica quantitate a Sede
apostolica receptorum; ultimum insuper, quod
eum morbo quasi immedicabili videbatur afficere,
languorem invisibilem post filii captionem in anima
aegra cura multiplici multifarie repetebat;
videlicet, quod regnum illud, quod in devotione
et fidelitate sua persistere credebatur, non solum
in collectis et exactionibus consuetis semper
more solito respondebat, sed erat impatiens, velut
equinus pullus domari tempore veris incipiens,
alia jura persolvere segretiae, ac bajulatus.
Sub iis curis, quarum quaelibet satis
sufficere poterat ad languorem, Brundusii diu
aeger, quia semper ad passagium Siciliae, ut
possit videre desideratam hostium faciem, tota
jus intentio vertebatur, in tota Apulia biscotta
fieri jubet ex arte, memor negligentiae filialis,
qua praeteritum passagium, deficientibus
biscottis, fuerat annullatum.

Magnam praeter haec collectam in toto regno perseverante in fide facit per officiales imponi, et cum acceleratione recolligi, et exequi, et, ut corda fidelium in fidelitate corroboret, ac ad subveniendum sibi realiter et personaliter animum alliciat subditorum, parlamentum generale indicit ad Fogiam celebrandum. Sed quia vini et frumenti maxime Foggiae magna erat illis temporibus caristia, quia videbatur, quod Foggia non videbatur habere hospitia sufficientia[Page 403]

tanto conventui parlamenti, ubi se possent venturi terrarum nuntii cum tot baronibus et nobilibus, quos dictus rex ad hujusmodi parlamentum accersiri fecerat suis litteris, receptare, mutato proposito et edicto, jubet personas vocatas apud civitatem Melfiae convenire. Interim autem rex praedictus, quosdam iudices suos appellans, sic quemdam Thomam de Brundusio dictum, ortu Barensen, et Quintavalle cum quodam alio, quos habebat de prodicione suspectos, et qui, aut emulorum adinventione dolosa, aut opinione veridica, ut possint regis navigia subjectis urere flammis, incendere suspicabiliter dicebantur, judiciali sententia, ut latrones, suspendio mortis probrosi patibuli, legibus in hac parte non deferens, condemnavit. Post haec dominus Martinus summus pontifex, qui jam fere totam decimam, quondam pro Terrae Sanctae subsidio sanctione bon. mem. domini Gregorii Papae X recollectam, in subventionem regis et principis, liberalitate gratiae spiritualis, exhausserat, non solum in regno, sed in tota Italia postmodum ecclesiasticorum proventuum decimam colligendam certis temporibus tribus annis beneficio grandis liberalitatis indulsit, et crucem contra hostes in regno publice praedicari. De Brundusio igitur, prius pro conservatione tam copiosi navigii fidelium suorum relictam custodiam, veniens Melfiam debilis et mente languens, adhuc corpore febre quasi habituata morbosus, personaliter interesse vel voluit, vel nequivit.

CAP. XXIV

PARLAMENTUM CELEBRATUR.

Eo tum in suo regali palatio quiescente, parlamentum hujusmodi velut gesticulationis portenta, quae praesentium oculis quaedam referunt simulata praeludia, celebratur, ex quo nec profectus subditis, nec clericatui libertas, nec ipsi regi compendium emanavit, et singulorum labor et dispendium exinde potius est sequutum, nam velut ad partem montium gens de regno ad parlamentum hujusmodi maxime obtentu regis praesentiae convenerunt, ex quo mus tantum ridiculosus in elusione tantae multitudinis est egressus. Rege, itaque, parlamento soluto, adhuc agente Melfiae, nuntii ex ejus parte ad summum pontificem pro subventionem pecuniae, ac pro aliis auxiliis, et remediis apostolicae Sedis, quibus rex ipse in exterminium hostium plurimum indigebat, tamquam dromedarii et cameli, cursores unum post alium romanam curiam festinatione sollicita visitabant.

Conradus ad haec de Antiochia jam partes aprutinas cum quibusdam regni exulibus, congregata quadam quantitate militum, impetebat, tentans comitatum Albae, qui ex ordinatione[Page 404]

Caesaris fuerit quondam suus, iis turbationum temporibus vindicare: pridie tamen apud Cellas in ipso ingressu regni volens noctis tempore milites gallicos, et quosdam campanos, qui cum comite Campaniae, ac quodam nobili cive romano, domino Stefano Genezzano nuncupato,

in dictorum Gallicorum subsidium in fronteria resistens, ipsius Conradi convenerant, invasione subitanea congregati perditis multis militibus, quos adversarii vel in ipso insultu gladiis caeciderunt, vel vivos, reliquis fugientibus, conceperunt, debellatus tuta reciprocavit ad loca. Post ejus reciprocum sane regressum, domina Constantia uxor Petri de Aragonia quandam quantitatem auri de Sicilia per quosdam nuntios catalanos et regnicolas ipsi Conrado pro suorum militum stipendiis destinavit. Hii quidem nuntii apud Terracinam in quodam aligero galione transeunti ad quoddam castrum Ecclesiae romanae, situ et gente superbum, quod Seja dicitur, ut quiescerent provenerunt. Campania enim, et Maritima, Ecclesiae romanae quantumcumque subiaceat, exules tamen regni, cujuscumque principis inimicos, sed notorios proditores contratae solet receptare, ibique hujusmodi personae absque metu Ecclesiae, vel rectoris contratae, velut in tuto receptaculo, tamquam inter gentes liberas morabantur. Verum Catalani, tamquam ii, qui semper hostilitatem gallicam formidabant, audito quod stipendiarii gallici, quos illius contratae rector habebat, ut posset quibusdam nobilibus campaninis liberius et promptius poenas exigere damnatorum, statim nocte ad Corradum praedictum cum toto auri pondere properarunt; quemdam tamen scutiferum catalanum cum dictis regnicolis in castro praedicto sub quaesiti otii gaudio dimiserunt. Hi sane regnicolae cum ex parte praefatae dominae ad nonnullos barones Marchiae, Aprutii, alterius partes regni, litteras detulissent, credebant alter in Aprutium, in Marchiam alter, in regni partes alter accedere. Cumque stipendiarii gallici per maritimam discurrentes, dicto catalano scutifero obviam essent, scutifer Gallicos de more horrens, a strata comuni declinavit in campum. Gallici autem ex eo scutiferum infamem aliquem suspicantes, quia a comuni semita declinaverat, post eumdem vadunt cursibus in occursum. Verum uno ex ipsis Gallicis, ut ipsum et socios Gallici vestigarent, metu mortis interritus, suppliciter veniam mortis petens altero, se suosque comites, et causam adventus, membris trepidantibus, reseravit, indicans regnicolas otari in castro, et duos milites catalanos cum auro ipso mentitus est apud Anagniam expectare. Pergunt igitur Gallici ducatu scutiferi recte ad hospitium, ubi comites nuntii comedebant, et eos capiunt cum omnibus litteris dominae memoratae, ac eosdem sic captos ad rectorem adducunt Campaniae, statim Anagniam sollemnes mittentes personas pro militibus captisque praedictis rectoris[Page 405]

ejusdem carceri mancipatis: et litteris inventis ad dominum papam transmissis, mendax fama multorum longe aures verisimili figmento complevit, quod nuntii et aurum Conradi de Antiochia destinatum ad manus rectoris Campaniae pervenerunt. Sane inter haec cum exules regni, qui sunt in Sicilia, Gallicorum captivorum morte plurimum affectarent, ad dominam praedictam, quodam forsitan animo patris interitum vindicandi, non minus caussas studiose mendicaret, quibus Principem morti traderet, multorum infamium, et illorum, quos capitali odio Gallicos abhorrere credebat, Messanam concilium convocavit; et de ipsorum praeservatione adduc nonnisi damna gravia, et expensae multae Siculis poterant pervenire, ordinavit de morte Principis in seditioso

populo arringari.
Verum quamquam illorum de Sicilia vana
consilia in Gallicorum praedictorum et Principis
mortem dirigi viderentur, Messanensibus tamen
solis tam trucibus et infandis consiliis, videlicet
quod contra omnium mores sanguinis
..... captivi hostili bello devicti, suum assensum
animo non dandibus, tumultu concilio
discorditer dissoluto, dicti exules, associata sibi
quadam sequacium suorum manu, ad palatium
regale messanense, ubi CL Gallici sub XX Catalanorum
custodia tenebantur, succensi nimio
furore, immo potius ferina rabie concitati, gregatim
incedunt; et dato palatio violento insultu
intendendo per violentiam intrare carcerem, et
Gallicos trucidare, Catalani custodes, quos si
fata servassent, digni essent honoris et praemii,
solvunt compendia pedum, et ajunt Gallicis: "Defendite
nostras personas et vestras, quas nos
soli non possumus ab insultantibus defensare".
Ascendunt ergo Gallici per muros et tecta, alii
per excubias fenestrarum, et viriliter se tuentur,
ita quod expetentibus eos in mortem fuit omnibus
virilibus defensionibus aditus reseratus. Sed
scelerati exules, ad quorum clamores jam omnes
de terra similiter concurrerant, per littora maris
et plateas terrae lignamina coacervant, et
circumponunt palatio in non modica quantitate,
et supposuerunt in diversis per girum partibus
flammam ignis. Verum flamma et fumo valido
usquequaque in circuitu palatii praevalentibus,
tam custodes, quam custoditi Gallici necessario
prosiliunt per fenestras, sperantes ad manus homicidarum
sospites pervenire ac vitae saltem
misericordiam expectantes. Sed saeva sceleratorum
impietas singulos, prout ad terram in igne
singulariter concidebant, ardentes comprimebat
in torres, ut illos vivos aut caesos flammarum
incendium deglutiret; multorum quoque viscera,
quae crudeli gladio nonnulli delectabantur exules
aperire, ignis subjecti torrent in pruina,
et jam assata in naturali cupiditate famelica
lambunt, et immittunt etiam in crudelem stomachum
velut cibum, nulla humanitatis abominatione[Page 406]

stomachando, sed lupinae potius delectationis
ingluvie rabido esum uterum ministrando.
Hujusmodi flammarum incendia nullus potuit
vitare, sed omnes Gallici et custodes his infandis
mortibus corruerunt.
Post haec dompnus Jacobus filius dicti Petri
de Aragonia, qui cum matre tunc Siciliae praeerat,
contra quosdam nobiles, qui aut noluerunt
ad tale concilium convenire, aut, si convenerunt,
morti noluerunt Gallicorum et Principis consentire,
rancores, et odia concipit rancorosa,
illa inquam de domino Alaimo de Lentino, qui
capitaneus populi generalis multa dilectionis
affabilitate inter omnes Siculos veneratus, per
dictum dompnum Jacobum proditorie ductus
Panormum, et de viribus suis sagaciter tractus,
tandem est in Aragonia futuro Petri iudicio reservatus.
Interea
regina de Provincia rediens, et per
romanam curiam transitum faciens, post magnos
susceptos honores, post grandia munera,
quibus non solum a summo Pontifice in pecunia,
sed a communi civitatis Perusii in jocalibus, ubi
tum romana Curia residebat, plurimum expensis,
et laboribus fatigata recepit, regnum studebat,
quadam aviditate visendi maritum, itinere
accelerato repetere; et cum jam appropinquaret
Apuliam, rex non minus forsitan affectans reginam
revisere, cum conjugum mutuus sit effectus
dilectionis, quos verbi domini

invisibilis dono gratiae glutinatos in unam sicut
carnis, sic voluntatum habent individualiter
unitas, et conjungit consortium thorum, vadit
obvius de Melfia Fogiam, ibique apud Fogiam
reginam venientem expectat. Verum jam valetadinarius,
et ex reliquiis praeteriti,
et ex multiplici cogitatu, et aliquorum dolore
successuum factus pleureuticus et morbo chronico
insanabili mortalem recidivavit in febrem, ita
quod supervenienti reginae nullos ultra voluit
affectus reddere conjugales, forsitan quod carnis
debito liventibus labiis et tremescentibus brachiis
lentos exolvit complexus.

CAP. XXV

TESTAMENTUM REGIS KAROLI.

Cum jam semineces artus sub convalescentiae
desperatione tabescerent, ultimam voluntatem regalis
providentiae ordinatione disposuit, haeredem
suum in regno Carolum primogenitum Principis
nepotem suum, qui jam aetatis suae duodecimum
annum attigerat, instituens, et relinquens
ad ejus custodiam, donec legitimam veniat
ad aetatem, comitem Atrabatensem quasi
tutorem et curatorem sub bajulatus nomine ordinavit,
dominum vero Joannem de Montiforti
comitem squillacensem in toto regno generalem
capitaneum stabilivit, salvo semper in omnibus
apostolicae Sedis beneplacito et mandato. Post
haec ad ea, quae sunt animae, se convertens,[Page 407]

confessione morbosa sua studuit expiare peccata,
ac demum tamquam princeps catholicus sanguine
ac corpore Domini Jesu Christi animam,
adhuc in corporea mole sedentem, cum reverentia
multa pavit. Receptis igitur cum ingenti
devotione ecclesiasticis sacramentis Ecclesiae,
qui percusserat et gentes multas, et occiderat
reges fortes, bello mortis evictus, factorumque superatus
insultu, gentibus insuperabilis, et invincibilis
ferro, non sine gravissima clausi
sub pectore punctura doloris mundi mutabilis
consumavit agonem.

Ecce quomodo nullius est longa potentia, ecce
qualiter summis rebus negotium est stare
.. videre, quod cuncta fluunt, et nihil est in toto
orbe, quod perstet. Videtis qualiter totius
quondam regnator Italiae, superbis dudum tot
terris, tot populis imperans, animo tanto donatus,
tanto et tam potenti stegmate nobilis, jacet
ad Fogiam. Demum transvectus Neapolim, non
ut homo, sed ut truncus, non ut vincens, sed ut
ictibus lethi victus, non premens, sed oppressus,
non imperans, non superbus, sed mutus, occubans,
imperio consumatu, caput sine voce, pectus
sine mente, cor sine cogitatione, sine superbia
intestina, totusque terrea moles factus, hic
factorum ejus est finis, hic enim exitus
casibus prolabentem, et se a devotione gallicam
subtrahentem. Filios habuit, filios perdidit,
habuit successores modo haeredes, heu reges. Tam
nobilis vita regis, tam magnanimi casus regis
sit nobis in proverbium, veniat singulis in exemplum.
Rex quondam Karolus diebus nostris ut aquila
nostri generis ad coelestia montana volavit,
ascendit praepes cacumina montis Caucasi, ad
quem Romani vobis tam fama nequivit ascendere,
alas sui dominii singulos expandit ad Italos,
protexit Guelfos suarum alarum velamine, Gibellinorum
capita tenebris obumbravit, haereticorum
et conventicularum superbos fasciculos
magnitudinis fervore combussit, cujus fervoris
scintilla ecclesiasticae fidei zizanias consumptiliter
inflammavit, et pullulantes haereses interemit,
et quondam inaspectatae adventu suo
servitutis regnicolarum creditus est delevisse chirographum,

et jugum captivitatis antiquae solvisse,
ac notam totius contagionis proditoriae
diluissse de regno; cujus conditionis imago, nec
mirum, prostrabat pudore justitiae viduata.
Nunc autem, ut audistis, occumbentis belli pendente
fortuna, quae est eventibus pugnae anceps,
regnum dimisit in dubio, ut possitis credere,
quod interdum non cessantibus hostibus dimicetur,
seu ut Ecclesia Dei praevaleat, regnum lacerum
votivam restituatur ad pacem, regum
discordia equanimitate concordiae sopiatur, et
jussu suo, quibus, se contentet gratia Salvatoris
qui dixit "pacem meam do vobis, et pacem meam
relinquo vobis", mediatrix assistat, quae sicut
a Filio, sic a Patre, et Spiritu sancto, tamquam[Page 408]

ab uno et unico fonte procedit, qui est in
Deitate per omnia saecula saeculorum. Amen.
Jamque opus exegi per Domini officiales et
procuratores in terrestri Jerusalem Romana,
circa quod, si favere velitis, nec sit qui livoris
oculo faetus meos velit teneros fascinare, non
ira Jovis, aut ignis, non ferrum, vel edax vetustas
valuerit abolere.
EXPLICIT LIBER GESTORUM REGUM SICILIAE
A NATIVITATE MANFREDI USQUE AD OBITUM
REGIS CAROLI, COMPOSITUS A MAGISTRO SABA
DE MALASPINA DE URBE, DECANO MELITENSI,
ET DOMINI PAPAE SCRIPTORE, QUEM INCEPIT
ANNO IV PONTIFICATUS MARTINI PAPAE IV,
ET FINIIT IPSUM DIE OBITUS SUI ANNO DOMINI
MCCLXXXV. DIE XXIX MARTII, APUD PERUSIUM.
~~Saba Malaspina. Date: 2008-01-11~~

[Home](#)